

GSZELMANN ÁDÁM

A KISKUNHALASI
REFORMÁTUS POLGÁRI LEÁNYISKOLA
TÖRTÉNETE

/Egyetemi doktori értekezés/

KISKUNHALAS, 1982.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

	oldal
I. A polgári iskola létrejötte és hálózatainak kiépülése Magyarországon	1
II. Kiskunhalas város iskoláinak rövid története 1945-ig	28
1./ Elemi iskolák	32
- A református egyház elemiiskolái	
- Községi népiskolák 1870-1904	
- Római katolikus elemi népiskolák	
- Az állami elemi népiskolák 1870-től	
Városi iskolák	
A külterületi iskolahálózat kiépülése	
2./ Római Katolikus Polgári Leányiskola	51
3./ Állami Polgári Fiúiskola	61
III. A Református Felsőbb Leányiskola létrehozása és működése /1872-1904/	70
IV. Az iskola - egyház - állam kapcsolata	86
V. A kiskunhalasi Református Polgári Leányiskola története	113
1./ A kezdés és kibontakozás évei /1904-14/	113
2./ Háború és forradalmak /1914-1919/	134
3./ A két világháború között /1919-1939/	160
4./ A második világháború, felszabadulás, átalakulás általános iskolává /1939-48/	235
VI. Női kereskedelmi szaktanfolyam	285
VII. Szathmáry Sándorné Pethő Julianna Leányotthon	294
VIII. Függelék	309
A felhasznált irodalom jegyzéke	
Forrásanyag	

Munkahelyem a Felsővárosi Általános Iskola. 1948-ban ebbe az iskolába olvadt be a Református Polgári Leányiskola. Könyvtárunkban fellelhetők azok a szakmai könyvek, folyóiratok, melyeket a polgári iskola tanárai használtak. Irattárunk őrzi azt az iratanyagot, jegyzőkönyveket, melyek az iskola történetének megírásához elengedhetetlenek, de egyben a munka végzését is könnyebbé tették. E lehetőség, személyes érdeklődésem, valamint az, hogy ez a terület még feldolgozatlan, inspiráltak a kutató munkára. Ezen túlmenően is érdekelt ez az iskolatípus. Kíváncsivá tett, mi az, amit tapasztalataiból, módszereiből az általános iskola merített, illetve merithet. Alapvető célom azonban nem ez volt. Nem vállalkoztam a polgári iskola tartalmi munkájának elemzésére, értékelésére. Törekvésem a történetiségre irányult. Szándékom volt, hogy a Református Polgári Leányiskolát, mint a város mindennapi életének részesét mutassam be, bizonyos fokig beágyazva annak társadalmi, gazdasági, politikai, vallási valóságába.

A polgári iskolák létrejötte, de megszűnésük is egy történelmi folyamat eredménye. Szükségesnek láttam ennek bemutatását, ebből fakadóan tartottam célszerűnek a város iskolatörténetének vázlatos képét is megrajzolni.

Indokoltnak tartottam tisztázni azt a bonyolult kapcsolatrendszert, melyben a Református Polgári Leányiskola munkáját végezte. Meg kellett próbálkoznom annak bemutatásával, hogy bár egyházi iskola, fenntartója, kormányzó- és felügyeleti szerve a református egyház, hogyan tudták munkájukat az állami törvényekkel, rendelkezésekkel egyeztetni.

Ezt kívántam az iskola-- állam - egyház fejezetben megközelíteni.

Munkámat várostörténeti jellegűnek tekintem még akkor is, ha a város történetének egy speciális területét öleli fel, ugyanis a mindenkori társadalom alkotja meg iskola-rendszerét, és az iskolában szükségszerűen jelen van az adott kor társadalma és eszméje is.

Remélem, hogy iskolatörténeti munkám a város történetének árnyaltabb megismerését is szolgálja.

I. A POLGÁRI ISKOLA LÉTREJÖTTE ÉS HÁLÓZATÁNAK KIÉPÜLÉSE MAGYARORSZÁGON

A magyar iskolarendszer alakulására, fejlődésére döntő mértékben az osztrák példa hatott. Következett ez az ország politikai helyzetéből, a Habsburg uralomból, de abból is, hogy az oktatást, annak szervezeti és tartalmi kérdéseit mindig a felségjog alapján rendezték, egyeztetették az uralkodói érdekekkel. Ebben kell keresnünk a magyarázatát egységes iskolarendszerünknek a nyugat-európai államokhoz képest késői kialakulásának is. Társadalmi fejlődésünk elmaradottsága, a polgárság hiánya azt eredményezte, hogy a gyakorlati jellegű pályákra felkészítő iskolák csirái csak a XIX. század elején kezdenek megjelenni, párhuzamosan a nemzeti függetlenségért és a polgári átalakulásért, a magyar nyelvért folytatott harccal. Mária Terézia a felvilágosult abszolutizmus szellemében kívánja a birodalom területén rendezni az iskola-ügyet. Poroszország oktatási rendszerét óhajtja, kívánja átültetni. Kinevezett egy udvari tanulmányi bizottságot, melynek alá volt rendelve a magyarországi helytartótanácsi tanulmányi bizottság is. A királynő 1774. decemberében kiadta az Allgemeine Schulordnungot s utasította a nemzeti iskolabizottságokat, hogy e rendelkezések alapján dolgozzák ki saját programjaikat. Ennek elfogadása németnyelvű iskolák létrehozását és az elnémetesítés céljait szolgálta volna. A Katolikus főpapság ellenállása buktatja meg a kísérletet mondván, hogy a Schulordnunggal a német főpapság a magyar főpapság jogkörét sérti. /1/

Igy a Schulordnung helyett 1777-ben Ratio Educationis címmel latin nyelven királyi tanügyi rendeletet adnak ki, mely tehát az osztrákoktól eltérő iskolarendszert alakított ki hazánkban. Tulajdonképpen a magyar főpapság főnemesség ezzel is illusztrálni kívánja Magyarország formai különállását Ausztriától, de egyben kifejezésre juttatja a nemesi kiváltságokhoz való ragaszkodását is. Ennek megfelelően tehát a Ratio Educationis az uralkodó és a magyar nemesség kompromisszuma. Céljaival hazánkban a Habsburg birodalomba való beolvasztását szolgálta. Mégis jelentős, mivel köznevelésünk egységes koncepcióját alakította ki. /2/

A németesítésre vonatkozó célkitűzést csak részben sikerült a rendelettel elérni, mivel a protestánsok egyházi és iskolai autonómiával rendelkeztek s ennél fogva a Ratio Educationis tulajdonképpen csak a szabad királyi városokban, a bányavárosokban, a koronához tartozó birtokokon és a katonai határőrvidéken lépett életbe. /3/

A rendelet egyben kapunyitást is jelent a nyugati iskoláztatási szellem előtt. Jelentkezett e korban már olyan igény és törekvés is, melynek célja a polgári foglalkozás felé tendálók külön iskolatípusban való képzése. Ez azonban ekkor még nem valósulhatott meg.

A Ratio Educationis által létrehozott 3 évfolyamos elemi iskola külön tananyagot ír elő a városi illetve falusi iskoláknak. Tulajdonképpen ezzel megfogalmazza azt, hogy tekintettel kell lenni arra, hogy a tanulók egy része

2. Pedagógiai lexikon /R-Z/ 16. oldal.

3. Az elemi népoktatás enciklopédiája II. 282. oldal.

iparban illetve kereskedelmben fog dolgozni. Ennek megfelelően a nagyvárosi iskolák tanulói közül a kitűnőek az utolsó évben a rendes tantárgyakon kívül mértant, rajzot is tanulnak, ezen kívül olyan témakörökből is kapnak oktatást, amikre a tovább nem tanulóknak az életben szükségük lesz. /4/

A gramatikai iskolákban azokról kell gondoskodni, akik ezen iskola elvégzése után gyakorlati életpályákra mennek. Ennek megfelelően alakítja ki a rendelet ezen 3 éves iskolának a tárgyait is.

A tanított tárgyak: vallástan, latin, írás, számtan, pénznemek, súlyok, mértékek ismerete, természetrajz, a gazdasági és ipari szempontra tekintettel, történelem és földrajz, közgazdasági szempontból megközelítve.

Rendkívüli tárgyként azok számára, kik nem tanulnak tovább gyakorlati geometriát, jogügyletet, törvény ismeretét tanítottak. /5/

II. József nagy fontosságot tulajdonított az iskolaügynek. 1782-ben bizottságot hívott össze Pozsonyban az iskolaügy rendezése tárgyában. Ezen bizottságban helyet kaptak a katolikus és a protestáns egyházak képviselői. 1784-ben fejeződik be munkájuk s az uralkodó javaslataiból a következőket fogadta el:

- A protestánsok a birtokukban lévő iskolákat megtarthatják.
- Joguk van a protestánsoknak egyéb tantárgyakat is tanítani azon helyeken, ahol eddig csak a vallás-tanítás volt engedélyezve.

4. Győri Vilmos: A polgáriskola gondolatának kialakulása 1868-ig. 99. oldal.

5. Győri Vilmos: A polgáriskola gondolatának kialakulása 1868-ig.

- Kántort vagy tanítót tarthatnak.
- Több helyiség protestánsai gyerekeik tanítására egyesülhetnek.
- A protestáns gyerekeket nem lehet katolikus iskolákba kényszeríteni.
- A tanításra alkalmazott kántornak kell, hogy legyen tanítói képesítése is a protestáns iskolában.
- A protestánsoknak joguk van saját tankönyveikből tanítani.
- A protestáns iskolák saját felügyelőket tarthatnak, de a főfelügyelőket a kerületi tanfelügyelő gyakorolja. /6/

Ezen rendelkezések a türelmi rendelet szellemét tükrözik és a Ratio Educationis némi módosítását jelentik.

II. Lápót trónralépésével helyreállította az alkotmányt. Az 1790-91. évi országgyűlés megalkotta a XXVI. törvény-cikket, mely biztosította a protestánsoknak az iskolákra vonatkozó jogait, melynek alapján a protestáns egyházak kidolgozták iskoláik szervezeti kereteit. /7/E

Emellett újabb népoktatási javaslat előkészítésének munkálatait is megkezdik, de a törvényalkotásra nem került sor. Az ekkor elkezdett munka 1827-ben folytatódik az országgyűlés megbízásából, de törvényhozásig ekkor sem jut el a javaslat. E javaslatok azért is figyelemre méltóak, mert bennük a gyakorlati jellegű pályákra való irányítás igénye is megfogalmazódik:

" Nehogy azonban a kevésbé tehetségesek a gazdaságügy megvetésével, az iskolába válogatás nélkül a más életmódra vezető utakat elhanyagolják, az ilyeneket a felsőbb

6. Az elemi népoktatás enciklopédiája II. 282-283. és 100. oldal.

7. Az elemi népoktatás enciklopédiája II. 284. és 286. oldal, illetve A magyarországi református egyház törvényei 19. oldal.

tanulmányok folytatásától tartóztatni kell. De hogy bárkinek és a kevésbé jómóduaknak is bőségesebb alkalmuk nyíljon a maguk tökéletesítésére, részben műszaki intézetek állítandók és a nagyobb községekben a népiskolákkal kapcsolatban úgynevezett ipariskolák, amelyekben az ifjúság az értelmi oktatás mellett hivatásának megfelelő, különféle műszaki foglalatosságban nyerhetne képeztést. " /8/

I. Ferenc a Mária Terézia által alkotott Ratio Educationis hatályát felfüggesztve 1806-ban egy új Ratio Educationist adott ki Ratio Educationis Rublicoe címmel. Kiadását két tényező tette indokoltá: Egyrészt az 1777. évi rendelet hiányosságai, másfelől a magyar jozefinista értelmiség sürgető követelése, mely szerint az 1790-91. évi országgyűlés törvényei alapján a magyarországi közoktatás rendezését óhajtja. /9/

A törvény legfontosabb alapelvei:

- Felsőgymeg alapján készült, kimunkálásában az országgyűlés nem vett részt.
- Lehetőleg minden nemzetiséget saját anyanyelvén kell oktatni.
- Kerülni kell a vallási megkülönböztetést.
- A protestánsok tanügyi autonómiáját figyelembe kell venni, tehát a törvény rájuk nem vonatkozik.

8. Kármán Mór Közoktatásügyi Tanulmányai I. kötet /Közl.: Az elemi népoktatás enciklopédiája II. 285. oldal./
9. Pedagógiai lexikon R-Z 19. oldal.

Iskolatípusok:

1./ Elemi iskolák

- Falusi egytanítós iskola
- Nagyobb helyiségekben kéttanítós iskola két osztályra bontva.
- Városi iskolák, melyek háromtanítósak.

2./ Latin iskolák / középiskolák /

- Alsó fokozatu a grammatikai iskola 4 évfolyamos
- Humaniora 2 évfolyamos, a grammatikai iskolára épül.
A grammatikai és a humaniora együttesen képezi a gimnáziumot - mely tehát 6 évfolyamos.
- A 6 évfolyamos gimnáziumra épülnek a filozófiai osztályok / 2 évfolyam / melynek elvégzése az akadémiaiakba való lépés előfeltétele.

3./ Akadémiák a felsőfokú oktatás szinterei.

A városi iskolákat a korábbi rendeletekhez, elképzelésekhez képest újszerűen szervezte meg. Tananyagába beépítik a házi gazdálkodás elemeit, a számtant és annak különböző ágait, / kereskedelmi, pénzügyi, manufaktura / így ezzel bizonyos fokig a polgári iskola elődjeként fogható fel, ha szerény keretek között is, mert az iparhoz, kereskedelemhez, gazdálkodáshoz értő ember képzését a törvény nem szorgalmazza. Alapvetően a jól latinul tudó tisztviselőképzés került a törvény előterébe. /10/

A felsorolt és vázlatosan ismertetett törvények, rendeletek azt mutatják, hogy az udvar, a haladás ellenségei nem csupán a felvilágosodás rendőri eszközökkel való elfolytására, hanem a kultúra visszaszorítására, a feudális kulturális monopólium helyreállítására is törekedtek. " Az országos tanulmánybizottságban már 1791-ben tárgyaltak arról, hogy fölösleges, ha a magyar falvakban a birón kívül más is tud olvasni. 1794-ben a nádor azon az állásponton volt, hogy a már meglévő falusi iskolákat is meg kell szüntetni. Míg Mária Terézia idejében az ausztriai ipar fejlesztése érdekében az iskolaügy fejlesztéséhez vezetett, a forradalomtól való megriadás az oktatásügy visszafejlesztését sürgeti, mert a forradalom és a felvilágosodás közti összefüggést a reakció felismerte, s korlátolt idealizmusában azt hitte, hogy ha a tömegeket butaságban tartják, a forradalomtól sem kell félni. /11/

A kor haladó politikusai, írói, költői felismerve ezt a tényt megpróbálják a magyar oktatásügy kérdését felszinen tartani. E kérdés összekapcsolódik a polgári átalakulásért, a nemzeti függetlenségért, a magyar nyelvért folytatott harccal. Ez a harc a reformkori törekvésekben, az országgyűlés vitáiban konkrét formát is ölt. Elképzeléseikben, kísérleteikben olyan iskolatervek, olyan képzési célok fogalmazódnak meg, melyek a polgárosuló réteget, polgári foglalkozásokat helyezik előtérbe.

Az 1825-ben összehívott országgyűléssel hazánkban hosszabb szünet után újból megindul az alkotmányos élet.

11. Waldapfel József: Magyar irodalom a felvilágosodás korában 99. oldal.

Az egyre szélesedő reformmozgalomban a politikai és gazdasági életet érintő kérdések mellett a köznevelés kérdése is előtérbe kerül.

A reformkori politikusok szinte mindegyike foglalkozott a köznevelés ügyével, annak javítására, modernizálására való törekvés szándékával, végső célként a nemzeti köznevelés megszervezését jelölve meg. Az 1825-27. évi országgyűlésen a magyar közoktatás hiányát vetik fel a hozzászólók. A viták eredményeként az országgyűlés bizottságot küld ki, melynek feladata új közoktatási reformjavaslatok kidolgozása. E bizottság vezetője Mednyánszky Alajos. Az elkészült javaslatok *Opinio* címmel jelentek meg. Benne különös hangsúlyt kap a tanítás magyar nyelve. A javaslatokat az 1832-36. évi országgyűlésen tárgyalják, de törvény nem lett belőle, mivel a király elutasítja azzal az indokkal, hogy az oktatásügy rendezése felségjog. /12/

Wesselényi: Szózat a magyar és szláv nemzetiségek ügyében című 1843-ban megjelent művében a nevelés és közművelődésjavításában a jobb jövő előkészítésének eszközét látja. /13./

" a törvényhatóságnak szebb hivatása nem lehet, mint az oltalma és gyám sága alá helyezett s arra reászorult földnépét ama butaságból, melyben saját romlására a veszélyére tudatlanság tartja kiemelni. "

Az oktatás anyagát is körvonalazzák igaz és józan vallásosságnak, tiszta erkölcsnek s a gyakorlati életre

12. Schwarcz Etelka: Nőnevelés és oktatás a XIX. században Magyarországon 34. oldal

13. Imre Sándor: A magyar nevelés körvonalai 22. oldal.

szükséges ismereteknek, erkölcsre és józan észre jól-
tevéen ható és sikert biztosító módon, a gyermekek szí-
vébe s fejébe beolvasztása. " . . . /14/

Széchenyi reformtörekvéseiben is jelentős helyett kap
a köznevelés fejlesztésének kérdése.

" Valamely nemzetnek a maga védelmében nagygyá és halha-
tatlanná tételére a legnagyobb rész nevelés a feltétel.
Aki a haza megmaradását és szabadságát óhajtja, annak
arra kell törekednie, hogy az ifjuság nevelése tökéle-
tes legyen. " X15/

" Csak úgy remélhetünk ránk és utódainkra nézve üdvöt,
ha szellemi alapon nyugszik jellemünk és jövőnk, ha
szellemi alapon nyugszik anyagi kifejlődésünk és nem
viszont. " - írja a Kelet Népében. /16/

Széchenyi és Kossuth hazánk gazdasági életének fejlesztésére irányuló törekvéseik során többször fölvetik
gyakorlati jellegű iskolák felállításának igényét.

Kossuth a Pesti Hírlap hasábjain kikelt az ellen,

" hogy leendő mezőgazdái, iparosaink, kereskedőink
közintézetekben semmi nevelést nem kapnak. " /17/

14. Wesszlényi: Szózat a magyar és szász nemzetiségek
ügyében c. művéből idéz Imre Sándor:
A magyar nevelés körvonalai c. műve
31-32. oldal.

15. Széchenyi Naplója III. kötetéből idézi Imre Sándor
i.m. 39. oldal.

16. Imre Sándor: Széchenyi és a magyar nevelés jövője:
A magyar nevelés körvonalai c.
kötet 41. oldal.

17. Győri Vilmos: i.m. 119. oldal.

Bécs gáncsoskodásain nemcsak a politikai és gazdasági, de a közoktatási, közművelődési reformtervek, javaslatok is megbuktak.

A reformkori törekvések mögött olyan igény is állott, hogy a gyakorlatiasabb képzés járuljon hozzá ahhoz, hogy a gyakorlati pályáktól idegenkedő magyarság körében létrejöjjön egy polgári középosztály. Ebben kell keresnünk a magyarázatát annak is, hogy az udvar minden ezzel összefüggő törekvésnek azonnal gátat állít. E reformkori törekvések bukásában a nemesi élet- és gazdaság szemlélet is szerepet játszik, mivel ez az osztály az ipart és kereskedelmet üzőket lenézte, megvetette.

Az 1848. évi országgyűlésen Eötvös József terjeszti elő az elemi népoktatásról szóló törvényjavaslatot:

" Szabadságot és egyenlőséget az országban valóra kell váltani. Nevelés nélkül azonban az egyenlőség semmi, csak puszta szó: a nevelés az, amely által az alsó néposztálybeliek az állam által nekik adott jogok élvezetére képessé tételnek. Elhalasztani a nevelési intézkedéseket nem más, mint azon időpontot elhalasztani, amelyben a nép azon jogot, amelyet az állam adott, valósággal élvezheti: mert a politikai jogokat nemcsak a törvény adja, hanem a személyes képesség is. Mennyivel több szabadság áll törvényben, annál nagyobb lesz azon valóságos különbség, mely a művelt és a nem művelt osztályok között létesül. "

/ 18 /

Az 1848. évi országgyűlésnek, törvényhozásnak első dolgai közé tartozott az oktatásügy rendezése. A XX. törvénycikkbe iktatott, hogy " minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztessenek. " /19/

18. Schwarcz Etelka: Nénevelés és oktatás a XIX. században Magyarországon 42-43. oldal.

19. Az elemi népoktatás enciklopédiája II. kötet 291. old.

Eötvös 1848. aug. 3-án nyújtotta be a képviselőház elé az elemi közoktatásról szóló törvényjavaslatot. /26/
E törvényjavaslat tartalmazza azon gondolatok, elképzelések többségét, amelyek 1867-ben törvénnyé lettek. Eötvös József érdeme az első magyar tanügyi kongresszus megrendezése 1848. július 20-24.-e között / Az első és egyetemes és közös magyar tanitógyűlés / melyen az oktatásügy különböző területén dolgozók képviselői 257-en jelentek meg.

Tavasi Lajos előadásában hangsúlyozta: " A műveltségben vana szabadságnak biztosítéka; mivelve és nevelve e nemzetet a szabadság útjára vezeted. Mi szabadságnevelők vagyunk. Hogy népünk egyszerre szabaddá lett, azt a kor hatalmas szellemének köszönheti, de hogy népünk e szabadságot megőrizze és védve élvezze, ahhoz a nevelési feltételeknek kell járulnia. " /21/

A kongresszuson a nőnevelés kérdése is napirendre került, kiemelve annak fontosságát. Az e kérdéssel foglalkozó albizottság javaslatai a nőnevelé állami feladattá tételét szorgalmazza:

- A nőneveléstől függ a népnevelés
- Fontos feladat tanítóképzők felállítása. Ennek elvégzése nélkül ne taníthasson senki.
- Míg államilag nincsenek tanítónőképzők, addig a férfiakat képző intézetekben a nők magánuton vizsgázhassanak.
- Az alsóbb leányiskolák tantervét szabályozni kell.
- A leányiskolákat is állami felügyelet alá kell vonni.

20. Az elemi népoktatás enciklopédiája II. kötet
290-291. oldal.

21. Schwarcz Etelka i.m. 36. oldal.

- Minden 6-12 éves kor közötti leányt iskolába járásra kell szorítani, 12 éves koron túl továbbképző tanfolyamra kelljen járniok.
- A tanítók és tanítónők egyenlő díjazásban részesüljenek. /22/

Mindezen javaslatok, elképzelések a nemzetre kényszerített szabadságharc miatt nem valósulhatott meg.

A szabadságharc leverését követően, az osztrák centralizációs törekvések szellemében 1850-ben Magyarországra is kiterjesztik az osztrák császárságban már érvényben lévő iskolaszabályzatot az Entwurf-ot. / Entwurf der Organisation der Gimnasien und Realschulen in Österreich / Ez a szabályzat a kiegyezésig a magyar oktatás hivatalos alapokmánya maradt. Első része a gimnáziumokkal foglalkozik. Az eddig különálló tagozatokat egyesíti és létrehozza a 8 évfolyamos típust, melynek fő feladatául az egyetemi előkészítést tűzte ki. /23/

Az Entwurf életbelépésével kezdődött meg hazánkban hivatalosan olyan oktatás, mely a reál tárgyak oktatására súlyt helyez, és ezzel a polgári iskolázás fontos lépcsőfokává vált. Az Entwurf, bár alapvetően osztrák érdekeket szolgált, de nagy érdeme, hogy megalkotja a reáliskolát. A reáliskolák két típusa jött létre:

Alreáliskola: Célja az ipari, kereskedelmi és földműves foglalkozásokra való előkészítés. 3 évfolyamra elosztott tananyagával kívánta ezen célt elérni.

Főreáliskola: A 3 évfolyamos alreáliskolára épül, ugyan- csak 3 évfolyammal, mely záróvizsgával fejeződik be.

22. Schwarcz Etelka: i.m. 37-38. oldal.

23. Győri Vilmos: i.m. 133. oldal.

Vallástan, anyanyelv, német, másik idegen nyelv, földrajz, történelem, mennyiségtan, természetrajz, természet-tan, technológia, áruismeret, rajz, szépirás tantárgyak tanításával a gyakorlati pályákra készülők igényeit kívánta kielégíteni.

1875-ben 8 évfolyamra növelik. Ezen intézkedéssel egy időben az alreáliskola megszűnik. Tantervét több ízben módosítják. 1875-től érettségi vizsgával zárul.

Ezt az iskolatípust az 1934. évi XI. törvény szüntette meg. /24/

A polgári iskola létrehozásáért már a kiegyezés előtti években kemény harc folyt. Ezen időszak kiemelkedő oktatáspolitikusai, Csengery Antal és Schwarcz Gyula ennek az iskolatípusnak propagálói. Tulajdonképpen Csengery inspirációjára került be végül is az 1868-as törvénybe a polgári iskoláról szóló rész is. Eötvös ugyanis a felső népiskolában látja azt az iskolatípust, mely képes betölteni a népiskola és a középiskola között meglévő űrt.

Polgári Iskolákról című tanulmányában írja Csengery:

" Van a nemzetnek egy nagy osztálya, amelynek szellemi szükségletét az elemi oktatás távolról sem elégíti ki, az az oktatás pedig, amely a felsőbb oktatásra készít elő, túlszárnyalja; amelynek módja is, akarata is van tovább taníttatni a gyermekét, mint a szegényebb, kevésbé művel néposztálynak, de a tanításban rövidebb idő alatt kíván célt érni, mint azok, akik a tudományos pályára készítik elő gyermekeiket; amelynek ennél fogva a népiskola kevés, a gimnázium meg a reáliskola sok.

A nemzet ezen nagy osztálya számára is gondoskodni kell megfelelő tanintézetekről oly feladat, amelyet ma már egy nemzet sem téveszthet szem elől közoktatási rendszerének megállapításánál. " /25/

Ez a megfogalmazás egyben az alapcél megjelölése is. 1879-ben maga Csengery módosítja korábbi gondolatait s ad újabb célmegjelölést a polgári iskolának.

" A polgári iskola hivatva van nagyközségeink jobbmodú, túlnyomóan magyar középosztályát tömegeden az általános műveltség magasabb színvonalára emelni. " /26/

Szerinte, tehát a polgári iskolának általános képző iskolának kell lennie, nem pedig szakirányú iskolának. Megítélése szerint a szakirányú oktatás csak megfelelő szintű általános műveltségre építhet. A két célt a polgári iskolában egyesíteni lehetne.

Schwarcz Gyula szerint a polgári elemet erősíteni kell az oszrágban. Szoros összefüggést lát a közművelődés színvonalának emelése és a demokratikus társadalmi élet létrejötte között. Ennek megfelelően kíván olyan iskolatípust létrehozni, mely ezt a célt szolgálja. Az oktatás szervezőjének, irányítójának véleménye szerint az államnak kell lennie. Ezért az egyházi iskolák mellett az államnak is kell létrehoznia iskolákat, mégpedig jól felszerelt iskolákat, melyek az egyházi iskolákkal versenyezni képesek, azoknak például szolgálhatnak - írja " A közoktatási reform, mint politikai szükséglet Magyarországon " című munkájában. /27/

25. Az elemi népoktatás enciklopédiája III. 51. oldal.

26. Az elemi népoktatás enciklopédiája III. 53. oldal.

27. Pedagógiai lexikon /R-Z/ 85. oldal.

Schwarcz Gyula elképzeléseit az emigrációban élő Kossuth is támogatja. Gyakran cserélnek véleményt levélváltás formájában. /28/

1868-ban dolgozza ki Eötvös József a magyar népoktatás ujjászervezésének tervét. A nevéhez fűződő törvényjavaslatot, - benne a polgári iskola létrehozásának tervét, - 1868. november 19-én fogadta el a képviselőház. A főrendiház december 6-án minden vita nélkül járul hozzá, s december 8-án a szentesítés után életbe lép. Az 1868-as törvény iktatja be a polgári iskolát.

" A gondolat nem Eötvösé, hanem Csengeryé. Elfogadja Csengery javaslatát. Ha nem is övé a gondolat amelyből a polgári iskola keletkezett, az övé a szellem, mely ezt a gondolatot létrehozta. Ő helyezte el a köznevelés szervezetében. " /29/

Maga így nyilatkozik a törvényről annak szelleméről az 1871. évi miniszteri jelentésében:

" A nyugodt fejlődésnek feltétele, hogy az alkotmány elvei és az egész nép nevelése között összhang legyen. A szorosan vett népiskolát s az úgynevezett magasabb oktatást még mindig éles határvonal választja el egymástól, mi által az utóbbinak élvezete csak bizonyos osztályokra szoríttatik. Korunk gyakorlati és tudományos pedagógiájának fő feladata: oly módon alakítani át egész oktatási rendszerünket, hogy az az állam és társadalom jelen viszonyának megfelelően, azaz akként rendeztessék: hogy valamint a társadalomba n az egyes osztályok között egykor létezett válaszfalak ledőltek és az út, mely a z ország legmagasabb állásaihoz vezet, a nép alsóbb rétegeiben született polgár előtt nyilva áll: valamint ennek következtében társadalmi és állami viszonyaink egy lépcsőt alkotnak, melyen az állások

28. Kossuth Lajos válogatott munkái 188-199. oldal.

29. Imre Sándor: A magyar nevelés körvonalai 69. oldal.

különbözőek és az egyenlőség abban áll, hogy az emelkedés mindenkinek lehetővé tétetett: úgy mozdíttassanak el azok a válaszfalak is melyek eddig a szorosan vett népnevelés és az úgynevezett magasabb oktatás között még léteznek és valamint az élet, úgy az iskola akként rendeztessék el, hogy az oktatás legalsóbb fokairól a legmagasabbig az átmenet és az emelkedés egyik fokról a másikra mindenütt a lehetőségig könnyűvé tétessék, amínél többet az egyenlőség elvének gyakorlati alkalmazását illetőleg institutiók által nem érhetünk el. " /30/

Eötvös magá is tudja, felismeri, hogy műve nem tökéletes. Az 1870. évi költségvetési beszédében erről, de személyes tanulságáról is így fogalmaz:

" Aki a közoktatás vezetését oly viszonyok között, minők hatánkban léteztek és léteznek, átveszi, annak el kell készülnie arra, hogy nemcsak elismerésről, hanem még ama reményről is lemondjon, hogy tevékenységének eredményeit önmaga fogja látni: el kell készülnie arra, hogy amiért dolgozott, mint a mag melyet a vető elhintett, talán nem fog észrevétetni egyesek által s ha észrevétetik is, lábbal fog gázoltatni. De azért hiszem, mindezekért bő jutalmat ad az az öntudat, hogy ha bár észrevétlen, de a jövőnek dolgozunk. És eggyel vigasztalom magamat, hogy évek múlva szerény iskolamesterek majdan észre fogják venni működésem nyomait, észre fogják venni, hogy az ő érdekükben, a jövő érdekében dolgoztam én is. " /31/

30. Imre Sándor: A magyar nevelés körvonalai 68. oldal.

31. Imre Sándor: A magyar nevelés körvonalai
69-70. oldal.

Az 1868. évi XXXVIII. tc. polgári iskolákkal foglalkozó része kivonatossan a következőket tartalmazza:

- Nagyobb községek, melyeknek anyagi ereje megengedi kötelesek a felsőbb népiskola helyett polgári iskolákat létrehozni . . .
- A polgári iskolában a tanfolyam fiúk számára 6 év, lányok számára 4 év . . .
- Felvétel a népiskola 4. évfolyamának elvégzése után vagy felvételi vizsgával lehetséges . . .
- Egy tanító 50-nél több növendéket nem taníthat . . .
- A fiú és leánytanulók teljesen elkülönítendőek . . .
- Egy osztályban a tanórák száma legalább 24, legfeljebb 26 lehet . . .
- Tantárgyak: hit- és erkölcstan, anyanyelv, ahol a tanulók anyanyelve nem magyar, ott magyar nyelv, magyar községekben a III. osztálytól német nyelv, számtan a politikai számtanig kiterjesztve, mértan, földrajz, történelem / hazai és egyetemes / természetrajz, természettan, vegytan, mezőgazdaság vagy ipartan, statisztika, a köz-, magán- és váltójog alapvonalai, könyvvitel, rajz a mértannal összhangban és szépirás, ének, test- és fegyvergyakorlat.
Rendkívüli tárgyak: francia, latin, zene . . .
- A polgári fiúiskolában a tanterv úgy állapi-

tandó meg, hogy a polgári iskola első négy éve alatt ugyanazon tárgyak taníttassanak, mint a gimnázium, reáliskola négy első osztályában, a latint kivéve. A többi tárgy az utolsó két évre kerül . . .

- Mindennemű községi népoktatási intézet közvetlenül a község hatósága alatt áll. A község e hatóságát az általa választott iskolaszék által gyakorolja. Iskolai hatóságok: tankerületi tanács, iskolatanács, iskolaszék, tankerületi felügyelő.

/32/

A törvény azt mutatja, hogy a polgári iskola a népoktatási intézmények közé tartozik. Ez a besorolás néhány problémát is hordozott magában, mely ezen problémákkal az iskolatípus megerősödésének gátjává vált.

- Az 1868. évi törvény az egyes iskolatípusok célját is megjelöli. A népiskolának azt a szerepet szánja, hogy a minden polgártól megkövetelhető műveltséget biztosítsa.

A középiskoláktól azt várja el, hogy a műveltség maximumát adja. A polgári iskolát a kettő közé helyezi, határait mind a népiskola, mind a középiskola felé elmossa. Tulajdonképpen tehát házagpótló szerepet kap, de ebbe a házagba más iskolatípusok is belekerültek, olyanok, mint a felső népiskola és a felsőbb leányiskola. Ebből fakadóan a polgári iskola képzési célját is csak tág körülírásban lehetett megadni. /33/

- A népoktatási törvénybe Csengery Antalnak csak utólag sikerült bevennie a polgári iskola szervezetet Eötvös ellenállása miatt, kis a felső népiskolai hálózat

32. Magyar közigazgatási törvények / Grill-féle kiadás / 234-236. oldal.

33. Az elemi népoktatás enciklopédiája III. 51. oldal.

fejlesztését szeretne volna elérni. Ez az oka annak, hogy a törvény csak a polgári iskola szervezetét, tanulmányi rendszerét, a tanítandó tárgyak körét tartalmazza. Nem történt intézkedés az igazgatóságról, felügyeletről, a tanárok képzéséről, rendtartási ügyekről. /34/

- A képzés konkrét célját sem határozza meg a törvény. Nem tisztázódott, hogy a polgári iskola a népoktatás magasabb szintje, avagy gyakorlati céloknak / ipar, kereskedelem, mezőgazdaság / kell megfelelnie, netán a hivatalnokok képzésére irányuljon. /35/ Ezen problémák ellenére is a polgári iskolai hálózat gyors ütemben épült ki:

1869-ben	3
1872-ben	37
1880-ban	101
1890-ben	173
1896-ban	228
1910-11-ben	471

polgári iskola működik az országban, ebből 179 fiú-, 292 leányiskola.

34. Az elemi népoktatás enciklopédiája III. 57. oldal.
35. Simon Gyula: A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története 27. oldal.

Az 1910-11. tanévben működő polgári iskola néhány jellemző adata:

Fenntartó:	Fiúiskola:	Leányiskola:	Összesen:
Állami	90	86	176
Községi	51	53	104
Római kat.	1	79	80
Görög kat.	1	3	4
Református	1	6	7
Evangélikus	3	14	17
Görög kel.	4	-	4
Izraelita	6	6	12
Társulati	5	8	13
Magán	17	37	54
Összesen:	179	292	471

Az összes polgári iskola tanulóinak szám: 87.509

Ebből fiú 37.166, leány 50.343

14 iskola kivételével mindben magyar nyelven folyt az oktatás. /36/

1918-ban 550 polgári iskola működik az országban 118.000 tanulóval.

Az 1920-21. tanévben, Trianont követően 124 fiú és 188 leány polgári iskola üzemel, 75.705 a tanulók száma.

Az 1925-26. tanévben a 391 iskolában 87.161 tanulót oktatnak. /37/

36. Az elemi népoktatás enciklopédiája III. 56. oldal.

37. Jóboru Magda: Köznevelés a Horthy korszakban
81. oldal.

Az első tanterv és óraterv 1869. októberében jelent meg.

Fiúiskolák:

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen:
1. Hittan	2	2	2	2	1	1	10
olvasás és nyelvtan	3	3	-	-	-	-	
2. Anyanyelv és iránytan	-	-	2	2	-	-	14
irodalmi ism.	-	-	-	-	2	2	
3. Más hazai nyelv							
német	-	-	3	3	4	2	12
magyar a más anyanyelvűek számára	-	-	3	3	4	2	12
4. Mennyiségtan							
számítan és mértan	5	5	4	4	4	4	26
könyvitel	-	-	-	-	-	2	2
5. Történet földrajz	2	2	2	-	-	-	6
történe- lem	-	-	2	2	4	3	11
statisz- tika	-	-	-	-	2	-	2
6. Természettudomány							
természetrajz	2	2	2	2	-	-	8
vegytan	-	-	-	4	-	-	4
természettan	-	-	-	-	-	2	2
7. Jogtudomány	-	-	-	-	-	2	2
8. Művészeti tárgyak							
rajz	4	4	3	3 ^{1/2}	3	3	20
szépirod.	2	2	2	-	-	-	6
ének	2	2	2	2	1	1	10
9. Torna	2	2	2	2	2	2	12
Heti órák száma	24	24	29	29	27	26	159

/38/

38. Sághegyi Lajos dr.: A magyar polgári iskola hatvan éves múltja 34. oldal.

A polgári leányiskolákban tanítandó tárgyakat a népoktatási törvény nem szabja meg, hanem a 79. §-ban felhatalmazza a minisztert annak megállapítására, hogy a fiúiskolákra megszabott tantárgyak közül " melyek hagyásának el, s minő tárgyak vétessenek föl azok Helyett. "

/38/

Ennek megfelelően a miniszter 1869-ben olyan tan- és óratervet léptet életbe, melynek egyes tárgyait az iskola körülményeitől adódóan el lehetett hagyni illetve másakat beiktatni.

Leányiskolák 1869. évi óraterve

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	Összesen
1. Hittan	2	2	2	2	8
olvasás	4	3	3	-	
2. Anyanyelv					13
irodalom	-	-	-	3	
német	-	3	3	3	9
3. Más hazai nyelv					
magyar	-	3	3	3	9
4. Számtan	5	3	3	3	14
könyvvitel	-	-	-	2	2
5. Történelmiek					
földrajz	2	2	2	-	6
történelem	-	-	3	3	6
6. Természettudomány					
term.rajz	2	2	-	-	4
természettan	-	-	2	-	2
vegytan	-	-	-	2	2
konyhakertészet	-	-	-	2	2
női kézimunka	2	2	2	2	8
rajz	3	2	2	2	9
7. Művészetek					
szépirás	2	2	2	-	6
ének	2	2	2	2	8
Heti órák száma	24	26	29	29	108

/40/

39. Az elemi népoktatás enciklopédiája III. 54-55. oldal
 40. Sághegyi Lajos dr.: A magyar polgári iskola hatvan éves múltja 55. oldal

A polgári leányiskolák tantervét és óratervét 1887-ben módosítják. E módosítás fő célja az volt, hogy a polgári leányiskolák és a felsőbb leányiskolák tantervét összhangba hozzák, hogy ezzel a kölcsönös átlépés lehetőségét megteremtsék. Ez a tanterv és óraterv 1908-ig érvényben maradt. /41/

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	Összes
Hittan	2	2	2	2	8
Magyar	4	3	3	3	13
Német	2	2	3	3	10
Történet	-	2	2	3	7
Földrajz	2	2	1	1	6
Számtan	3	3	3	3	12
Természetrajz	2	2	-	-	4
Vegytan	-	-	2	-	2
Természettan	-	-	-	2	2
Egészségtan	-	-	-	2	2
Gazdaságtan	-	-	2	-	2
Ének	2	1	1	1	5
Szépírá	4	4	3	2	13
Kézimunka	3	3	3	3	12
Testgyakorlás	2	2	1	1	6
Heti órák szám	26	26	26	26	104

A VKM 1878. szeptember 5-én 24.793 sz. alatt közrendeletet ad ki a királyi tanfelügyelőknek a szülők, iskolák tájékoztatása céljából " Mely pályákra képez a polgári iskola " címmel.

41. Az elemi népoktatás enciklopédiája III. 55. oldal.

Ez a körrendelet megfogalmazza a polgári iskola célját, a képzés irányát, a végzés utáni elhelyezkedés lehetőségeit. A polgári iskola célját a következőkben határozza meg:

" . . . A nép azon osztálya, melynek szellemi szükségét az elemi oktatás távolról sem elégíti ki, azonban fennsőbb oktatásra előkészülni sem kedve, sem célja; találja fel a polgári iskolában azon intézetet, melyben művelődése alapjához szükséges ismereteket rövidebb idő alatt megszerezhesse annyira, hogy ezen ismeretekkel közgazdasági és politikai általános műveltsége mellett a mindennapi élet foglalatosságaihoz szükséges tudnivalók birtokába juthasson, s vagy mint ügyes mezei gazda, vagy mint iparos, vagy mint kereskedő már az így szerzett alapon megindulhasson, vagy ha e tekintetéből még több ismeretre kívánna szert tenni, az arra rendelt tanintézetekben tovább tanulhasson. "

A rendelet a képzés célját, irányát illetően így fogalmaz:

" A polgári iskolák számára most újabban kiadott rendeletemet kísérő tantervből világosan kitűnik, hogy a polgári iskolában a közéletre tartozó azon általános műveltség adatik meg, amelyre a tudományos pályára nem törekvő minden jobbmodú magyar állampolgárnak szüksége van. Ezen általános műveltség megszerzése idején alaposan előkészül a tanuló egyrészen arra, hogy mezei gazdaságát, ha ilyennek birtokában van, ésszerűen vezethesse, más részen arra, hogyha iparos vagy kereskedő akar lenni, az ezen foglaltosságokhoz szükséges alapismeretek birtokába jut, sőt alkalmassá válik arra is, hogy némely köztisztviselői pályára léphet. A törvény nem tiltja, hogy a polgári iskola négy osztályát bevégzett tanuló a közélettanodákba vagy tanítóképezdékekbe átléphessen; de sokkal

helyesebb azon felfogás, hogy azok, kik a polgári iskolákba lépnek megtartják a kezdetben maguk elé tűzött célt, s bevégezik azt teljesen s lesznek vagy értelmes mezői gazdák, vagy tanult ipa rosok, kivévn azokat, kik kereskedőkként akarnak dolgozni, kiknek a polgári iskola 4.-ik osztálya bevégeztével át kell lépni a középkereskedelmi iskolába. Azokra nézve, kik a polgári iskola hat osztályát bevégezik, intézkedtem, hogy ha még ekkor sem kívánnak a magán polgári életbe mint már is általános műveltséggel bíró polgárnak kilépni, hanem mint gazdák, erdészek vagy állatorvosok magukat teljesen ki akarják képezni, a földművelési miniszter úr f. évi 628/el. sz. alatt kia dott rendeleténél fogva, a magyaróvári gazdasági akadémia kivételével a gazdasági középintézetekbe avagy az állatorvosi intézetbe felvétethessenek, valamint a pénzügyminiszter úr f. évi 34.505. sz. alatt kiadott rendeletéből, beléphetnek a selmeci erdészeti akadémiába. Más részről azok irányában, kik magukat az ipari pályára szentelik, s különösen valamely fontosabb iparág megtanulására hajlandók, máris megtettem itt-ott intézkedéseket, hogy a polgári iskolák mellett egy bizonyos folytatására ipartanmühely állittassék, melybe a polgári iskola 4. osztályába lépő, mint 13 éves korba jutott, növendék ifjú úgy vétetik fel, hogy a polgári iskola részére kiszabott közismeretre tartozó tudnivalók mellett ezek tanulását üres óráiban három év lefolyása alatt, az ott felvett iparágat megtanulhatja s midőn a polgári iskola 6.-ik osztályát bevégezte, onnan egyszerűsmind mint elkészült ipartanonc, vagy mint lezdő iparossegéd léphet ki.

Intézkedtem végre, hogy a polgári iskola hat osztályát jó sikerrel bevégezett mindazon tanulók, kik sem a magánéletben nem léphetnek, mint művelt polgárok azért, mert

nincsenek anyagilag oly jó módban, sem gazdasági, erdészi vagy állatorvosi intézetbe nem szándékoznak, sem valamilyen iparágra nem hajlandók s arra nem készültek, azonban tisztességes kenyérkeresetre vannak utalva, megtalálhassák a pályát, melyen szerencsésüket keressék. E célból felkerestem a közlekedési, belügy, ipar és kereskedelmi és pénzügyminiszter urakat, hogy a polgári iskola mind a hat osztályát jó sikerrel bevégzett tanulóknak a vezetésük alatt álló alsóbb hivatalokban nyissanak utat, életpályát. E felkérésemre a közlekedési miniszter úr még 1877-ben 20.372. sz. alatt kelt rendeletével megengedte, hogy az ilyen végzett polgári iskolai tanulók vasúti gyakornokul felvétessenek. A belügyminiszter úr f. évi 28.115. sz. alatt kelt rendelete kiadta, hogy a végzett polgári iskolai tanulók a belügyminisztérium segéd- és számtisztai hivatalát valamint a megyei segéd- és kezelői állásokat betölthessék. A földművelési ipari és kereskedelmi miniszter úr f. évi 628/eln. sz. rendelete kiadta, hogy a 6. osztályt sikerrel elvégzők póstahivatalokban kiadó minőségben, távírdai kezelő szolgálatra felvétessenek.

A pénzügyminiszter 35.505. sz. f. évi rendelete a 6. osztályt végzetteknek lehetőséget ad számvevőszéki és pénztári adóhivatali, fogyasztási, pénz- és adóörszéki, dohánybeváltási stb. állások betöltésére. " /42/

Miniszteri rendelet biztosítja a továbbtanulás lehetőségeit. E szerint a polgári leányiskola IV. osztályát elvégzett tanuló tanulmányait folytathatja: /43/

42. Tanügyi kalauz polgári iskolák részére 10-11. oldal.

43. Magyar közigazgatási törvények /Grill-féle kiadás/ 884. oldal.

- 1./ Kézimunka tanfolyamon
- 2./ Óvónőképző tanfolyamon
- 3./ Elelmi iskolai tanítónőképző intézetben
- 4./ Női kereskedelmi tangolyamon
- 5./ Vasúti tisztiképző tanfolyamon
- 6./ Posta- és távirókezelő tanfolyamon
- 7./ Felsőbb leányiskola V. osztályában
- 8./ Ha latin nyelvből, algebrából és az állattan-
ból különbözeti vizsgát tesz, a gimnázium V.
osztályában
- 9./ Vasuti pénztárosi tanfolyamon
- 10./ Szini iskolában.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter
különféle tisztviselői jogosítványokat biztosító ren-
deletét utódja Wlassics Gyula visszavonja. Talán ennek
is tudható be, hogy a 6 évfolyamos polgári fiúiskola
fokozatosan elszorvad és a századfordulótól már csak
főként 4 éves formában működik. /43/

II. KISKUNHALAS VÁROS ISKOLÁINAK RÖVID TÖRTÉNETE

A város történetének első írásos emlékei a 14. sz.-ból valók. Ezek szerint kun székhely. Zsigmond királyi birtokká teszi. Albert király 1439-ben a Hunyadiaknak adományozza családi birtokként. Mátyás alatt királyi birtokká válik. /45/

A török hódoltság idején teljesen elnéptelenedik. 1566-ban, mikor Szulejmán Szigetvár ellen indul, a főcsapat oldalvédjeként a Duna-Tisza közén krími tatárok dúlnak, melynek következtében a város néhány évig lakatlan. A benépesítés Musztafa budai pasa rendeletére történik 1569-ben. A betelepülők szinte teljes egészében protestánsok, reformátusok. A 15 éves háború újból teljes pusztulást eredményez. A benépesítés ismét a török pasák közreműködésével történik. Dunántúlról telepítenek ide protestánsokat, s válik a város khász birtokká. /46/

A török kiűzése után, 1702-ben a város a német lovagrend birtoka lesz. Ezzel az addig szabad, kiváltságos város lakossága - mint jobbágy - a lovagrend főhatósága alá került, majd 1731-ben a Pesti Rokkantak Háza birtoka lett. /47/

45. Kiskunhalas helytörténeti monográfia I. 40. oldal.

46. Kiskunhalas helytörténeti monográfia I. 42-43. oldal.

47. Kiskunhalas helytörténeti monográfia I. 50. oldal.

A Rákóczi szabadságharc leverése után indul meg a több évtizedes harc, melyet a kiváltságok visszaszerzéséért vívnak. Végül is a rendek sürgetésére, a nádor személyes közbenjárására Mária Terézia 1745-ben engedélyezi, hogy váltságösszeg megfizetésével visszanyerjék szabadságukat és kiváltságaikat. Ezen megváltási összeg / redemptio / Halas városát és pusztarészeit / Bodoglár, Tajó, Zsana, Fehértó, Füzes, Balota / 49.400 Ft-tal terheli. /48/ A redemptioval kezd kialakulni a z a vallási, társadalmi, gazdasági, települési, politikai arculat, mely többé-kevésbé szinte 1945-ig meghatározta a város lakóinak életét.

A 18. sz. közepétől, a tanács tilalma ellenére gombamód szaporodnak a tanyák. Az 1786. évi felmérés 87 tanyát regisztrál. 1791.-ben 70, 1804-ben 202, 1810-ben pedig már 229 tanya volt. /49/

A 19. század második felében ez a folyamat felgyorsult. A város, de különösen a városhoz tartozó pusztarészek lakosainak száma rohamosan növekszik. A 126.143 kh területű város területén 1857-ben 13.339 lakos él. /50/ 1877-ben a 14.325 lakosból 2959 lakik tanyán. A századfordulón, 1900-ban a 19.782 fő lakosságból a tanyaiak száma már 9177.

Az 1910. évi statisztikai adatok már azt mutatják, hogy a tanyákon lakik a város lakosságának több mint fele, a 24.381 lakosból 12.432. Ezt követően az arány csak némileg módosul 1945-ig.

1920-ban belterületen él 12.439, tanyán 13.649 ember. 1930-ban a városban lakik 13.788, külterületen 15.101 fő.

48. Kiskunhalas helytörténeti monográfia I. 51. oldal

49. Kiskunhalas helytörténeti monográfia I. 87. oldal

50. Galgóczy Károly: Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye Monográfiája II.rész 11.oldal.

1921-ben az egész országban a lakosság 19 %-a lakik
költerületen, Kiskunhalason viszont 52,3 %. /51/

- " . . . Láttam olyan tanyákat Kiskunhalas pirtói és
balotai határrészen, melyek a gazdálkodás őskorának
kifejezői. Kicsiny, majdnem földbe vájt kunyhók,
egyetlen fa, egyetlen kedves, szívet lelket gyönyör-
ködtető oázis nélkül, amelyben a gazda kimundhatatlan
harcot vív a rossz, szélhordta homokkal, a forró nap-
sütéssel, a perzselő széllel, amelyeket talán nem is
lehet kies oázissá változtatni. " . . . /52/

- " . . . Kiskunhalas város 112 ezer kat. holdas ha-
tárában sem orvos, sem patika, sem szülésznő nincs.
1926. év első negyedében a tanyákon született 175
gyermek közül csak 85 csecsemő látta meg a napvilágot
hivatásos szülésznő segítségével. Halas határában
3000 tanya van s mintegy 15 ezer lélek kajij ottan.
De nincsen ott semmilyen nyoma az orvosi szolgálatnak.
Vajon ez a 15.000 tanyai lakos, amelynek adófilléreiből
a város ezerféle kulturális intézményt és nagytömegű
tisztviselőket tartanak, nem érdekli meg, hogy egy
orvosi állás rendszeresítették épp azért, hogy a
tanyákat sorrajárja és közegészségügyi viszonyokat
szemmel kísérve, javítani igyekezzék? ! " /53/

- " . . . A Halas határában lévő valotai gazda szomo-
rúan mondta, hogy amikor 5 q terményt akar a városba
beszállítani, 4 ökröt kell befogni s a hosszú, nehéz
útban jószága, szekere tönkremegy és 2 napba kerül,
míg a városba bemegy és visszajön. Azért 2 napba, mert
egy napig az ökröket nem lehet munkára befogni egy
ilyen út után. " /54/

- 51. Dr.Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya 50. oldal.
- 52. Dr.Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya 72. oldal.
- 53. Dr.Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya 168. oldal.
- 54. Dr.Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya 185. oldal.

- " . . . Mintha a Kongó vidék négerei között kártam volna, oly elmaradt ezeken a vidékeken a posta, iskola, orvosi szolgálat. " /55/

- " . . . Kiskunhályas határában a pirtói határrészen hihetetlen sivó, buckás homokterületek vanna, amelyeken a keresztülhaldás valósággal életveszéllyel jár . . . Jártam a tanyalátogatásaim kapcsán olyan határrészekeken is, ahol amerre a szem ellát, az utakat és mezőket víz borította, azokon kellett keresztül gázolni. Vajon miként tud a 8 - 10 éves gyermek ilyen utakon iskolába járni? " /56/

- " . . . Az a kiskazda, aki csak a gazdasági munkák idejére költözködik ki tanyájára s az őszi és tavaszi egy részében, valamint az egész télen a városban él: kultúremler, vagy legalább is megvan a lehetősége, hogy azzá legyen. Gyermekait rendes iskolába járathatja, társas és társadalmi életet élhet, újságot olvas műveltebbekkel érintkezhet és maga is művelődik. Egészen másként áll a dolog a tanyai emberrel, aki télen-nyáron künn lakik a tanyán. Ezeknek társadalmi életre jóformán semmi lehetőségük sincs. Ha van is tanyai iskola, az az apró gyermekek számára a tanév nagy részében alig megközelíthető. A tanyai iskola osztatlan, egy tanerős; több nem is lehet, mert ha több tanítóra is telik, akkor annak a másik, vagy harmadik dülőben a helye, ahová szintén iskola kell. Az egy tanerős osztatlan iskola pedig azt jelenti, hogy a tanító hat osztályt, fiúkat, lányokat tanít egyszerre,

55. Dr. Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya 101. oldal.

56. Györfly István: Az alföldi tanya 136. oldal.

vagyis 1/6-od részét taníthatja meg annak, amit a
községi osztályokra tagozódó iskola megtanít. " /57/
A Dr. Gesztelyi Nagy László által az 1920-as években
tapasztaltak magyarázzák azt a sajnálatos tényt, hogy
Kiskunhalason a 26.088 laskoból a 6 éven felüli anal-
fabéták száma 5872 /24,7 % / /58/

Ez az állapot jellemzi városunkat a 26. század második
évtizedében. Nyilvánvalóan a 19. sz. második fele még
sötétebb képet ad.

A város iskoláinak létrehozása, történetünk szorosan
összefügg az egyházak, különösképpen a református
egyház történetével. A református egyházközség meg-
szervezése a 15 éves háború utáni telepítést követő
évtizedekre, az 1600-as évek első felére tehető. Széki
Mihály az egyházközség első papja 1632-től működik.
1699-től már iskolamestere is van a református egyház-
nak. A város lakosságának számbeli növekedése -
1699-ben kb. 1000, 1745-ben a redemptiokor 2746,
1777-ben 4377 - azt eredményezi, hogy 1725-ben már
külön tanítják a fiúkat és a leányokat. /59/

A református egyház első tanítói: Sepsei Sámuel, őt
Papi János majd Komáromi Péter követi.

1770-ben a város alapítványt tesz. Két növendék ellátá-
sát vállalja a debreceni református kollégiumban.
Ennek ellenszolgáltatásaként a kollégium három évre
egy-egy akadémikus rektort küld ki, kik a tanítás
minkáját végzik. E munkájukért fizetést kapnak, melyből
a teológiára készülő papjelölt fedezni tudja külföldi
egyetemi tanulmányainak költségeit. A rektor praeceptorok

57. Győrffy István: Az alföldi tanya 136. oldal.

58. Dr. Gesztelyi Nagy László: idézett mű 116. oldal.

59. Nagy Szeder István: Kiskun-Halas Város Egyházainak
Iskoláinak és Közművelődésének
Története 39. oldal.

/ segédtanítók / segítik, kik szintén debreceni diákok, negyedik, ötödik éves gimnáziumi tanulók. Ellátásuk házankénti főzéssel történik / házrajzolás /. Ők alkotják az egyházi énekkart is, templomban, temetéseken énekelnek. Szerény javadalmazásban részesülnek. Emellett kántálnak is. /60/

A református egyház első elemi iskolai épületét a templom mellett építették fel 1715-ben / ma Szilády Áron utca 2. Kisegítő Iskola / egy meglévő, korábban épült, de eddig is iskolai célt szolgáló épület helyén. Ezt folyamatosan bővítik. Első ízben 1752-ben, majd 1772-ben. Mai formáját 1827-ben kapta. Ebben az épületbe költözik 1822-ben a gimnázium s itt működik 1892. júniusáig, mai épületének elkészültéig.

A templommal szemben, ott ahol ma a Szilády Áron szobor áll, kapott helyet 1745-ben a leányiskola. /61/

Ezt az épületet 1945 után lebontották. A gimnázium is e korai elemi jellegű iskolákból fejlődik ki. Kezdetben nem nyilvános jelleggel működött. Tanfolyam jellegű iskolaként indulhatott alapvetően azzal a céllal, hogy az itt, a városban segédtanítóként működő debreceni diákok magántanulását segítse. A helyi Szilády Áron nevét viselő gimnázium alapítási évét 1664-re teszi. Ennek ellentmond az az alapítási okmány, melyet a gimnázium jelenlegi épületének alapkövetételekor helyezett el Szász Károly református püspök 1891. szeptember 13-án.

" . . . A halasi református gimnázium alapítási ideje okmányok hiányában meg nem állapítható; legelsőbbben

60. Nagy Szeder István: idézett mű 40. oldal.

61. Nagy Szeder István: idézett mű 45. oldal.

az 1760-ik évben található annak fennállásáról említés. Az 1848-ki szabadságharc korszakáig 6 osztályu volt, a szabadságharc után az 1861-ik évig 4 osztályból állott, az 1867/68-ik iskolai évben lett főgimnáziummá 8 osztállyal. " /62/

Ezt igazolni látszik az is, hogy az 1777-ben megjelenő Ratio Educationis felsorolta az összes iskolákat a falusitól az egyetemekig. Ismerteti azokat a városokat ahol gimnázium működik, vagy nyitható, azonban Kiskunhalas ezek között nem szerepel. 1792-ben szűnik meg az elemi iskolákban az akadémikus rektorok alkalmazása. Ettől kezdve a ref. egyház professorokat / tanítókat / alkalmaz. A lakosság számbeli növekedése következtében 1777-ben kettő, 1815-ben már három leányosztály működik. Az 1777. évben állítanak fel az Alszege / Tabán /, majd 1827-ben a Felszege / Felsőváros / egy-egy elegyes / összevont / iskolát. /63/

Az 1868. évi XXXVIII. tc. értelmében népoktatási tanintézeteket állíthatnak fel és tarthatnak fenn kitfelekezetek, társulatok és egyesek, községek és az állam. Kiskunhalason a törvény megjelenéséig csak hitfelekezeti iskola volt. 1870. április 24-én a ref. egyháztanács elemi iskoláit átadta a városnak. Erre az 1868. évi XXXVIII. tc. 26 §-a lehetőséget ad. /64/

Az átadást az egyháztanács azzal indokolja, hogy a város nem adott a ref. egyháznak kellő támogatást az iskolák fenntartásához. A katolikus egyház e célra 537 forintot, míg a ref. egyház 929 forintot kapott a várostól 1867-ben.

62. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1891. szept. 13.

63. Nagy Szeder István: idézett mű 44. oldal.

64. Magyar Közigazgatási törvények I. /Grill-féle/ 224. oldal.

Az egyháztanács megítélése szerint ez az összeg méltánytalanul alacsony, és még 2870 forint illetné meg. A különbséget az egyháztanács fedezni nem tudja. /65/ A katolikus és zsidó elemi iskolák továbbra is az egyházak kezén maradnak. A református elemi népiskolákból a város az 1868. évi XXXVIII. tc. 23 §. alapján un. községi iskolákat szervez. /66/

Irányításukra községi iskolaszéket hoznak létre. Az iskolafenntartóban bekövetkezett változás szervezeti téren is átalakulást eredményezett. 1850-es évekig csak 1-2 osztályokat indítanak. 1855-ben indul be a négy évfolyamos oktatás. Az 5-6. évfolyam elvégzésére a városban csak a községi iskolává történő átszervezés után nyílt lehetőség. /67/

Mindezek következtében a tanulócsoportok száma is növekszik. A megnövekedett létszám miatt az iskola irányítását átszervezik. 1888. augusztus 12-vel Szalay Zsigmond tanító igazgató tanítói megbízást kap. /68/

Az 1906/07. tanévben a községi elemi népiskola 20 tantermében 21 tanító foglalkozik a gyermekekkel:

Szalay Zsigmond	igazgató tanító
Kovács József	iskola felügyelő
Pethőné F. Jolán	tanító
Pethő József	"
Tóth Imre	"
Imreh Lajos	"
Tulith Péter	"
Kovács Antal	"

65. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1793. június 25.
66. Magyar Közigazgatási törvények I. /Grill/ 221-228. o.
67. Nagy Szeder István: idézett mű 60. oldal.
68. Községi Iskolaszák jegyzőkönyve 1888. aug. 12.
33/1888. sz. végzés

Szabó Sándor	tanító
Paczolay Győző	"
Zsoldos Lajos	"
Gaál István	"
Halasy Béla	"
Szabady Krisztina	"
Papp Gizella	"
Matos György	"
Ványi Teréz	"
Novák Eszter	"
Hoffer Ilona	"
Halasy Lajosné kézimunka tanító.	

Ezen túlmenően a községi iskolához tartozik a bodoglári iskola és annak tanítója is. /69/

1907-ben az állam átveszi a népiskolákat a várostól. Ez időtől kezdve alakul ki egységes elképzelés a népoktatásról. Ez az elképzelés azonban csak részben valósulhatott meg, mert a katolikus és zsidó egyház-községek iskolái továbbra is egyházi kézben maradtak.

Katolikus vallású lakosok betelepülése a városba a Rákóczi szabadságharc után kezdődik. A város vezetését kezükben tartó teljes jogú redemptus gazdák, valamint a neoredemptusok igyekeztek megakadályozni az idegenek, többségükben katolikus vallásuak beköltözését. A városba költöző, vagy már a városban élő irredemptusok sem földdel, sem a redemptióból eredő kiváltságokkal, előjogokkal nem rendelkeznek. A közös földeket, legelőket nem használhatják. Ezen túlmenően telekvásárlási tilalmat is elrendelnek számukra. A városban csak zsellérként élhettek, más házában.

69. A kiskunhalasi községi elemi népiskola
1906/07. tanév költségvetése.

1804-ben a város előljárósága úgy határozott, hogy telket irredemptus csak akkor kaphat, ha 12 évig zsellérként élt a városban, magaviselete ellen kifogás nem merült fel, a közterheket teljesíti. /70/ Ezen tilalmak és megszorítások ellenére az ún. "jövevények" száma egyre nő. A lakosság, különösen a kiváltságos jogokat maguknak fenntartó redemptus birtokosság és a később betelepülők / irredemptusok / között áthidalhatatlan társadalmi szakadék keletkezett, mely kezdetben vallási ellentétekben jelentkezett, később a társadalmi feszültség, a kialakuló osztályharc rugója lett.

A katolikus vallású, betelepült lakosság számára a redemptus gazdákból álló városi tanács vonakodik engedélyezni a szertartások megtartását. Emiatt királyi, helytartótanácsi vizsgálat is indul. Katolikus pap 1763-tól működik. 1769. május 5-én kezdi meg a templom építését. Átadására 1770-ben került sor. /71/

A jászkun kerület uta sitására szűnik csak meg a földszerezési tilalom a katolikusok részére 1774-ben. Ezzel egyidőben engedélyezik, hogy 2 fő bekerülhet a tanácsba. 1780-tól az egyik aljegyző katolikus lett. /72/

A katolikus egyház első iskoláját 1769-ben a kántos lakásának kamrájában rendezik be. Itt 1777-ig folyt a tanítás és évente 36 tanuló sajátította el az elemi ismereteket. 1877-ben a katolikus egyház megkapja a

70. Kiskunhalas helytörténeti monográfia I. 59. oldal.

71. Nagy Szeder István: idézett mű 10. oldal.

72. Nagy Szeder István: idézett mű 12. oldal.

katonai kórház épületét / a jelenlegi Tolbuchin utcai iskola - volt zárda - udvarán állott / iskolai célra. A tanításért egy pozsonyi mérő, azaz két véka búzát fizetnek a szülők a tanítónak. Ezen túlmenően 24 forint fizetést kap. A fiúk és a lányok tanítása 1810-ben válik külön. 1815-ben a professor 2 osztályban 74 fiút, a kántor 24 leányt tanított. A fiú osztályoknak 1855-ben már 110 tanulója volt. /73/ Váris Szabó István polgármester jelentésében így jellemzi 1883-ban a város közoktatási állapotát: 1882. év végén a város lakóinak száma 15.597.

" A községi iskola 4 osztályú. Ezt a négy osztályt 10 tanteremben vezeti 10 rendes tanító. Hetessy Dániel, ki 47 éve, Nagy István 37, Fazekas József 25, Kovács Lajos 16, Cziczor Mihály 16, Perenczy Jolán 7, Szalay Zsigmond 7, Pethő József 6, Bornemissza Benő fél év óta tanít "

A 11. tanítói állás betöltetlen. Kovács Imréné, ki a kötőde tanítója volt saját kérésére az iskolaszék felmentette, így a női munkák tanítása szünetel. A 12. tanító Vass Elek műkertész, ki a gyakorlati kertészetre oktatja a népiskola növendékeit.

A római katolikus felekezeti népiskola két osztályú. Ezen két osztályt 3 tanteremben 3 tanító vezeti: Benyák Pál 18, Ferencsik Károly 11, Pipis Sándor 10 év óta tanító.

Az izraelita felekezeti népiskola két osztályú. Ezen két osztályt 3 tanteremben 3 tanító tanítja: Grósz Móric 34 éve, Weiss Jakab 26, Weiss Pinkász 5 éve dolgozik tanítóként.

73. Nagy Szeder István: idézett mű 58. oldal.

A felekezet nélküli vegyes, egy csoportos óvodát Závodszy Jozefa vezeti a helybeli nőegylet felügyelete alatt. Az óvodát a nőegylet tartja fenn. A város egy lakóházat engedett át óvodai célra és évenként segélyezi azt 200 forinttal és 10 öl fával. Az 1882. év végén 76 gyermek jár óvodába.

A tankötelesek száma 1882-ben:

- református:	6	évestől	12	évesig	fiú	367
					leány	345
	13	-	15	"	fiú	142
					leány	120
- római katolikus:	6	-	12	"	fiú	403
					leány	430
	13	-	15	"	fiú	117
					leány	133
- izraelita:	6	-	12	"	fiú	46
					leány	42
	13	-	15	"	fiú	11
					leány	13
Összesen	6	-	15	"	fiú	1086
					leány	1083

tehát 2169 tanköteles.

Ezek közül

a./ elemi iskolába járt	524	fiú,	440	leány	=	964
b./ ismétlő iskolába járt	71	"	105	"	=	176
c./ a köztanodában /gimn./	93	"	-	"	=	93
d./ felsőbb leányiskolába	-	"	28	"	=	28
Összesen:	688	fiú,	573	leány	=	1261
Nem járt iskolába	432	fiú és	476	leány	=	908

Az iskolába nem járók közül:

református	104
katolikus	800
izraelita	4

A községi elemi iskola állami segélyezésében nem részesült, emiatt a tanulóknak 25 krajcár felvételi díjat illetve tandíjat kellett fizetni.

A tandíj az osztályba sorolástól függött.

I.	osztályba soroltak	2 forint		
II.	"	"	1	" 75 krajcár
III.	"	"	1	" 50 "
IV.	"	"	1	" - "
V.	"	"	-	75 "
VI.	"	"	-	50 "
VII.	"	"	-	25 "
VIII.	"	"	a szegények, kik a felvételi	

díj és a tandíj fizetése alól mentesültek.

Az iskola fenntartása részint a város, részint a hitfelekezetek segélyéből valamint a tandíjakból történt. Az iskolai költségek fedezésére 5 % pótdíjat vetettek ki.

" A felsőbb hatóság újból elrendelte a községi népiskola V. és VI. osztályának felállítását, ezenkívül kötelezte a város egyetemét, hogy Bodoglár, Tajó, Balota, Eresztő pusztákon népiskolákat állítson fel. A képviselőtestület egy bizottságot küldött ki véleménykiadás tekintetéből, különösen avégett, hogy miként és miből volna lehetséges ezen újbóli újabb évi kiadásának fedezetéül alapot teremteni és általában a községi iskola fenntartását is biztosítani; ez annál inkább fontosabb, mert a római katolikus és izraelita hitfelekezet saját felekezeti iskoláját fenntartja, és különösen a katolikusok a városi közpénztárából a községi iskola fenntartására fordított költségek arányában saját hitfelekezeti iskolájukat kérik segélyezni, holott az 5 %-t államadó utáni járulékot a

hitfelekezet mindig a célra fordította és a népművelési törvény ily féle segélyezését meg nem enged; Ha e város összes iskolái egyesíthetők lennének, mindegyik hitfelekezeti iskola köteles gyermekei kellő oktatásban részesíttetnének s a város egyeteme a népiskola IVI. osztályát, a felsőbb polgári iskolát s ipariskolát minden megerősítés nélkül fenntarthatná, míg most a községi iskola 4 osztályon kívüli túlterjeszkedés, tetemes évi terhet ró a község egyetemére, mint ilyenre és a mellett a felekezeti iskolák a törvény kívánalmának sem felelve meg, csak nyomorognak, utoljára sem lehet más okoszerűbb mód, mint az összes felekezetek iskoláját egyesíteni rendszeres átalakítással, egyszer s mindenkorra a kellő alapot meghatározni, s a felekezetiiséget egyedül a vallás tanítására hagyni fenn. "

/74/

1907. szeptemberében a volt községi iskolák állami iskolákként kezdik meg működésüket. Szalay Zsigmond a vallás- és közoktatásügyi minisztertől kapja meg igazgatótanítói megbízását. /75/

A miniszter az iskolák átvételét megelőzően bekéri a város iskoláinak, nevelőinek adatait. /76/

74. Polgármesteri jelentés Kis-Kun Halas rendezett tanácsu város közigazgatási, közgazdászati viszonyairól és pénztári állásáról 1882-ik évben 9-14. oldal.
75. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 77730. sz. levele.
76. Kimutatás Kiskunhalas község népoktatási állapotáról 1907. december 10.

Az e célból készült jelentés szerint a város területén élő 6-12 éves tankötelesek száma 2878. A községi / állami / elemi iskolai tantermek száma 20. Az 1363 tanuló oktatását 20 tanító végzi:

Szalay Zsigmond	igazgatótanító
Zsoldos Lajos	tanító
Imreh Lajos	"
Paczolay Győző	"
Tóth Imre	"
Szabó Sándor	"
Papp Gizeklla	"
Gaál István	"
Szabadi Krisztina	"
Pethőné Ferenczy Jolán	"
Pethő József	"
Hoffer Ilona	"
Tulith Péter	"
Kovács Antal	"
Nagy Kata	helyettes
Ványi Teréz	tanító
Halasy Béla	"
Magyariné Farkas Krisztina	"
Kovács Eszter	"
Matos József	"

Az iskola hat évfolyammal működött.

A római katolikus egyház iskoláiban 311 gyermeket 4 tanteremben 4 tanító tanította:

Hudi András
Hack Jenő
Tumbácz József
Kapitány István

Az iskola négy évfolyammal működött.

Az izraelita egyház 2 tantermében 63 tanulóval két tanító foglalkozott. A fiúk és leányok oktatása külön I-VI. összevonással történt.

Összesen tehát a város belterületén 1737 tanköteles jár iskolába. A többi tanköteles /1141/ többsége külterületen él, kiknek az iskoláztatása ez időben megoldatlan.

1911-től tanfelügyelői kirendeltség működik a városban. A kiskunhalasi tanfelügyelői kirendeltséghez tartozik Kiskunhalas és Kalocsa városok, a dunavecsei, a kiskőrösi, a kunszentmiklósi járások. /77/

A vallás- és közoktatási miniszter 1925-ben szüntette meg a tanfelügyelőséget. /78/

Az iskolák állami kezelésbe vételét követően iskola-építési program készül. Ennek végrehajtásaként 1911-12-ben épül fel a felsővárosi 8 tantermes iskola Smidt D. Gyula budapesti építész tervei szerint. Ugyanebben az időszakban - Szöllősi Aurél és Kauser Andor budapesti építészek tervei alapján - felépül a szintén 8 tantermes alsóvárosi iskola. A központi iskolát 1912-13-ban Györgyi Dénes budapesti tervező elképzelése alapján építik fel. /79/

E három elemi népiskola a város akkori igényeit kielégítte. A tanyai lakosság iskoláztatási gondjainak megoldása nehezebben, vontatottabban történik meg. Évszázadokig egyetlen iskola sem épült. E kérdéssel sem a tanács, sem az egyházak nem foglalkoznak, annak ellenére sem, hogy a tanyai lakosok száma évről-évre gyarapodik.

77. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos lapja
1923 május 24.

78. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos lapja
1925. december 10.

79. Nagy Szeder István: idézett mű 60. oldal.

A tanyaházak száma 1786 - 1930 között az alábbi képet mutatja:

1786 -	92
1804 -	202
1810 -	229
1832 -	369
1865 -	692
1875 -	795
1882 -	910
1900 -	1655
1910 -	2643
1920 -	2737
1930 -	3595

/80/

A tanyák szaporodásával a külterületn élők száma is állandóan növekszik.

A város összes lakosságának növekedését így tulajdonképpen döntő mértékben a tanyai lakosok számának növekedése adja.

A népesség számának alakulása:

/81/

	1869	1880	1890	1900	1910	1920	1930
A város össz.la- kossága:	13.127	15.839	17.866	19.866	24.381	26.088	28.829
Belte- rületen	10.168	?	?	10.689	11.949	12.439	13.728
Külte- rületen	2.959	?	?	9.177	12.432	13.649	15.101

A fenti lakossági adatok a különböző forrásokban más

80. Nagy Szeder István: Kiskunhalas Város Története
4. kötet 49. oldal.

81. Kiskunhalas helytörténeti monográfiája 112. oldal
illetve Kiskunhalas Városi Könyvtár iratanyaga
A-894-1108

és más mennyiségben szerepelnek. Fl. Galgóczy Károly: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Monográfiája II. rész 1857-ben 13.339, 1870-ben 13.127 lélekszámot közöl. A városi tanács által a magyar királyi ipari miniszterhez küldött kimutatásában 1900-ban 15.876, 1910-ben 24.381, 1920-ban 26.088, 1930-ban 34.129 lakost mutat ki. /82/

Különösen nagy eltérést mutat az 1930. évi adat. Ennek magyarázata lehet, hogy a tanács számításba vette az 1931-ben Prónayfalvától Kiskunhalashoz csatolt Harka és Kötöny pusztákat. /83/

Az 1880 és 1890-es évekről nincs adat, hogy mennyien élnek kül- illetve belterületen. Kiskunhalas helytörténeti monográfiája szerint 1877-ben az összlakosság száma 14.325, ebből külterületen él 2959, 1900-ban a 19.782 lakosból 9177 él tanyán, 1910-ben 24.381 lakosból 9177 főt mutat ki tanyai lakosnak, 1920-ban a 28.829 lakosból a tanyán élők számát 15.101-ben adja meg.

Gesztelyi Nagy László adatai szerint 1920-ban a város összes lakóinak száma 26.088, ebből tanyán él 13.649. /84/

Ezen okok, eltérések miatt a népesség számának alakulására vonatkozó kimutatást a megközelítően azonos adatokat közlő forrásokra támaszkodva kényszerültem összeállítani.

Mivel sem a felekezetek, sem a város, sem az állam nem foglalkoztak a tanyán élő emberek iskoláztatási igényeinek kielégítésével, a külterületi lakosok

82. Kiskunhalas Városi Könyvtár iratanyaga A 894-1108

83. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja 1937. május 7. 236-237. oldal.

84. Dr Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya 50. oldal.

öntevékeny módon keresnek áthidaló megoldást. 1890 előtt a város különböző pusztarészein ugynevezett zugiskolák létesültek. Ezekben - megfelelő térítés ellenében - írni, olvasni tudó parasztemberek, iparosok tanították a gyermekeket, esetenként a felnőtteket is. A zugiskolák működésének a tanyai iskolahálózat kiépülése vetett csak véget. /85/

1877-ben Bodogláron 27, Tajón 10, Bálótán 16, gyermeket tanít a "parlagi tanító". /86/

A tanyai iskolák létrehozását, építését a tanyán élők nagy száma feltétlenül indokolta, mégis az építési program nehezen indul meg és mintegy 60 évet vesz igénybe a teljes külterületi iskolahálózat kiépítése. Még az 1950-es években is épülnek a külterületen iskolák tantermek.

1883-ban Gróf Szapáry István főispán rendelte el, hogy a város építsen iskolákat Bodogláron, Tajón és Balótán. A város e pusztarészenin 1372 tanköteles volt. /87/

A város az iskolák helyett szeretetházat kíván építeni. 1901-ben diákotthon építésének tervével foglalkoznak, melyben a pusztai tanköteles gyermekeket helyeznék el. A képviselőtestület a tervet elveti. /88/

1889-ben a vármegye bezáratja a zugiskolákat s 7 tanyai iskola felállítására kötelezi a várost. /89/

85. Dr Gesztelyi Nagy László: idézett mű 134. oldal.

86. Lakatos Vince: Mécsvilágnál 14. oldal.

87. Lakatos Vince: idézett mű 14. oldal.

88. Lakatos Vince: idézett mű 18. oldal.

89. Lakatos Vince: idézett mű 14. oldal.

1891-ben Bodogláron illetve Tajón alakulnak az első külterületi iskolák. Balotán 1894-ben kezdődik a tanítás. 1895. aug. 15-i. iskolaszéki ülésen Vári Szabó István polgármester vázolja a külterületi iskoláztatási állapotot. Elmondja, hogy a tanyán élő lakosok gyermekei nem járnak iskolába, a városba járatni nem tudják, s büntetések eredménytelenek. Az iskolaszék határozatot hoz, hogy Göböllyjáráson, Füzesen, Alsószálláson iskolákat kell építeni. Amíg fel nem épülnek, bérelt helyiségben kell tanítani. /90/

1898-ban Pirtón és Eresztőn ideiglenes magániskola alakul, az ott lakók fizetik a tanítót. /91/

1902-ben Füzesen és Eresztőn, 1904-ben Pirtón, 1909-ben Göböllyjáráson állít fel a város iskolákat.

1912-13-ban Zsanán, Fehértőn, Bogárzón, Rekettyén és Felsőkisteleken kezdődik meg a tanítás. Felsőszálláson 1926-ban, Kókúton és Sóstón 1930-ban.

1930-ban 22 külterületi iskola működött a város határában. Az iskoláknak csak egy részét helyezték el a célra készült épületben, más részét bételt helyiségekben alakították ki. A 22 tanyai iskolában két igazgató-tanító irányításával 40 tanító 1585 iskolakötelest és 568 gazdasági továbbképző tanfolyamra járó gyermeket tanított. /92/

A külterületi iskolák számszerű növekedése az irányítás, vezetés kérdésének megoldását is feltételezte. Az 1920-as években önálló külterületi igazgatóságot

90. Lakatos Vince: idézett mű 18. oldal.

91. Lakatos Vince: idézett mű 18. oldal illetve Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja 1923. május 24. 31. oldal.

92. Nagy Szeder István: Kiskunhalas Város Egyházainak Iskoláinak és a Közművelődésnek Története 61-63. oldal.

szerveztek. Igazgató-tanítói megbízást Tyukodi Jenő kapott, aki ezt a feladatot 1930-ig látja el. 1930-ban már két igazgatóság működik külterületen.

A soltva-dkerti, kisszállási műúttól keletre eső pusztarészekben Róna Gábor, a város nyugati területének tanyái iskoláit Szabó Antal irányítja. A Szabó Antal által 15 évig vezetett körzet 1945. júl. 12 - 1946. december 13 között Bognár Margit igazgatja. /93/

1946. december 13-án 4 igazgatóságot szerveznek a külterületen.

Balota körzet	-	Szabó Zoltán	igazgató
Zsana "	-	Somogyi Károly	"
Rekettyei "	-	Vass Lajos	"
Pirtói "	-	Halmos László	"

1945-ben Pirtót a kiskőrösi járáshoz csatolták átmenetileg. 1952-ben a város területéből önálló községként kivál Kunfehértó, Balotaszállás, Zsana, Harkakötöny.

A megmaradt tanyai iskolák egy részét a belterületi iskolákhoz csatolták. A többi külterületi oktatási intézmények irányítására két igazgatóságot hoztak létre Vass Lajos és Weibl József vezetésével. 1960-ban megkezdődött a körzetesítés, ennek következtében csak egy külterületi körzet maradt Vass Lajos igazgatásával.

A belterületi iskolaépítési programot követően 3 igazgatóságot hoznak létre:

1./ Központi Iskola / jelenleg Szűts József nevét viseli /

Az iskola igazgatói időrendben 1913/14.
tanévtől:

Imreh Lajos

Greguss Gyula

Tyukodi Jenő

Bán György / a város felszabadítását követően rövid ideig /

Vojnics R. Piroška /1949. nov. 2-ig./

Halász Géza

93. Felsővárosi Ált.Iskola irattára; Nevelők személyi anyaga

2./ Alsóvárosi Iskola:

Az 1912/13. tanévtől igazgatói:

Tóth Imre

Tallósy János

Huszár Dezső

Karácsonyi József

Kruspíer Pál

Mácsai János

Fekete Balázsné

3./ Felsővárosi Iskola

Az 1912/13. tanévtől igazgatóinak sorrendje:

Paczólay Győző

Fröhlich Lajos

Mácsai János

Zsubori Károly

1930-ban a város belterületén működő elemi iskolákban összesen 1545 gyermeket tanítanak.

A három állami elemi népiskolában 1264 tanulót, a katolikus elemi iskolában 226, az izraelita egyház által fenntartott elemi iskolában 55 gyermeket tanítanak.

/94/

A Központi Iskola mellett az 1920-as évek végétől kiegészítő iskola működik kezdetben egy, később több tanulócsoporttal. Tanítói Platzner Klára, Barna Mária voltak. A 30-as évek elején önálló igazgatósággá szervezték Balonyi /Balogh/ László kinevezésével.

A városban, a felszabadulás előtt is működő három polgári iskola közül megszűnésükkor az Állami Polgári Fiúiskola a Központi Iskolába, a Református Polgári

Leányiskola a Felsővárosi Iskolába, a Katolikus Polgári Leányiskola az Alsóvárosi Iskolába olvadt be.

Az iskolák tárgyi és személyi feltételei sokat javultak. Ennek ellenére elszomorító, de elgondolkodtató is az a kép, melyet a statisztikai adatok mutatnak:

A tanköteles korú gyermekek közül:

1879-ben iskolába jár	1138	nem jár	593	/ 34 % /
1882-ben " "	1112	" "	669	/ 37 % /
1888-ban " "	1107	" "	627	/ 36 % /

Azok a gyermekek, kik nem járnak iskolába, zömmel a tanyákon lakókból kerülnek ki. /95/

A hat éven frültek közül:

1910-ben

11.949 városi lakos közül	7767	ír és olvas	3644	analfabéta
12.432 tanyai " "	6207	" "	3094	"
24.381	13974	ír és olvas	6738	analfabéta

1920-ban

12.439 városi lakos közül	9430	ír és olvas	2630	analfabéta
13.649 tanyai " "	8500	" "	3244	"
26.088	17930	ír és olvas	5874	analfabéta

1930-ban

13.728 városi lakos közül	10003	ír és olvas	2483	analfabéta
15.101 tanyai " "	9628	" "	3231	"
88888				
28.829	19685	ír és olvas	5713	analfabéta

/96/

95. Nagy Szeder István: idézett mű 59. oldal.

96. Nagy Szeder István: idézett mű 62. oldal.

A KISKUNHALASI RÓMAI KATOLIKUS POLGÁRI
LEÁNYISKOLA

A római katolikus egyházközség a polgári leányiskolát 1922. szept. 1-én nyitotta meg. Szervezetileg a Mi-asszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek kiskunhalasi iskolája. Alakulásának évében két évfolyammal indult, és az 1923-24. tanévben már négy osztályúvá alakult. Ekkor külön épülettel nem rendelkezett, a tanítást a katolikus elemi iskola tantermeiben végezték. /97/

1932. október 17-én vette birtokba az iskola azt az épületet, melyben megszűnéséig folyt a tanítás. /98/

1933. októberében az egyháztanácsi és képviselőtestületi ülés zárda építését határozta el. Léberl Mária Pia zárdafőnöknő az építés céljaira felajánlja a zárda 25.000 pengős tőkéjét. Ezen túlmenően további 5.000 pengő kifizetésére vállalt kötelezettséget. A zárda építésének céljaira a fentiekon túlmenően 100.000 téglá értékének megfelelő összeget gyűjtöttek. Az építés 1934. márciusában kezdődött meg. /99/

1934. november 11-én adták át a zárdát rendeltetésének. A felszentelés szertartását Dr. Hanauer A. István váci megyéspüspök végezte. /100/

Az emeleten a clausura, a földszinten lévő helyiségekben a polgári leányiskola internátusa kapott helyett, melyben 15-20 tanuló elhelyezését tudták biztosítani.

" A növendékek az Iskolanővérek felügyelete alatt vallásos, hazafias szellemben, a társadalom igényeinek megfelelő nevelésben részesülnek " az internátusban.

- 97. Kiskunhalasi Római Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1943-44.
- 98. Kiskunhalasi Római Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1932-33.
- 99. Kiskunhalasi Római Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1933-34.
- 100. Kiskunhalasi Római Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1934-35.

Eltartási feltételek:

- 1./ Élelmezés, fűtés, világítás, butorhasználat havi 40 pengő. Mosás 2 pengő.
- 2./ Orvosi díj és gyógyszer külön fizetendő.
- 3./ Beíratási és mellékdíjak a polgári iskolában 10 pengő.
- 4./ Tandíj a polgári iskolában egész évre 29 pengő, mely fizethető havi részletekben is.
- 5./ Zongorából, német nyelvből, rajzból és festésből külön órákat vehetnek.

A havi díjak szünetekre való tekintet nélkül mindenkor a hó első hetében fizetendőek be.

A felsorolt összegekbe nincs beszámítva a tanulók tanszere, könyvei, kézimunkái és esetleges apróbb kiadásai.

Ruházat az intézetben:

- 1./ Az intézeti növendékek egyenruhája sötétkék matrórúha, gallérján és kézelőjén 5 sor keskeny sújtás zsinór legyen.
- 2./ Egy fehér blúz sötétkék gallérral és kézelővel, rajta 5 sor fehér sújtás.
- 3./ Sötétkék téli kalap és egy fehér nyári sapka az intézet utasítása szerint szerzendő be.
- 4./ Köznapokra két nyári / lehetőleg szövet / és két téli ruha.

Hozzon minden növendék 2 fekete clottkötényt, szabásmintáját az intézet adja meg és két sötétebb színű mosókötényt. A felsőruha a térdet is fedje, ujjai legalább könyékig érjenek.



VACI GYÖRGY

≡ KÖNYVKÖTÉSZETE ≡
VÁC, GÉZA KIRÁLY TÉR 12

TELEFON: 41-147

5./ Az ágyneműhöz matracot, vagy szalmazsákot is kell hozni és egy fehér ágyterítőt.

6./ Minden növendék hozzon magával téli és tavaszi kabátot, szvettet, kendőt vagy sálát, téli kesztyűt, esernyőt, 2 pár cipőt, 1 pár fekete tornacipőt és házicipőt vagy mamuszt.

A tornaruhát intézeti előírás és utasítás szerint szerzik be.

Fehőrneműből szükséges:

6 db ing, 3 nyári és 3 téli lábravaló, 3 hálóing, 4 törülköző, 3 lavórtörölő, 3 szalvéta, 3 evőeszköztörölő, 24 zsebkendő, 3 pár harisnya lehetőleg fekete, téli és nyári alsószoknya vagy kombinék. Ezekon felül kell: 2 pohár, evőeszköz, ruha- és cipőkefék, fogkefe, fésű, ruhatartók.

Mindent az intézeti számmal kell bejegyezni. A növendékek az intézetbe hozott dolgokról két példányban állítsanak ki leltárt.

Ékeszer a vallásos jellegű érmécskéval ellátott nyakláncon kívül az intézetben használni tilos. Pnzt nem tarthatnak maguknál a növendékek. A kiadásokra szükséges összeg a felügyelő nővér kezébe adandó, melyről havonta elszámol a szülőkkel. A növendékek hetenként irnak haza. Csak szüleikkel és a legközelebbi rokonokkal levelezhetnek. A szülők havonta egyszer látogathatják meg gyermekeiket. Tanítási óráktól és az intézetben megállapított tanulóóráktól elvonniok azonban nem lehet. /101/

Az 1937-38. tanévben épül fel az iskola 200 m-es tornaterme, melyet az elemi iskolával közösen használtak. /102/

101. Kiskunhalasi Róm. Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1933-34.

102. Kiskunhalasi Róm. Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1942-43.

Az iskola igazgatói 1936-ig nem tanárok. A mindenkori Plébános látja el az igazgatói teendőket is.

1922-1928-ig Gulyás Ferenc esperes-plébános

1928-1933-ig Dr. Kovács Vince kanonok-plébános

1933-1936-ig Baranyi László apát-plébános

1936-1942-ig Várhegyi Mária Menodóra iskolanővér,
polg. isk. tanár

1942-1947-ig Faddi Mária Klarissza iskolanővér,
magyar-történelem-földrajz szakos
polg. isk. tanár /103/

Az utolsó tanévben a Kat. Polg. Leányiskolát illetve az általános iskolát Mile Mária Elza igazgatta.

Az iskola tanárai iskolanővérek. Az igazgatón kívül 4 tanár tanította a növendékeket. Rajtuk kívül óraadókat alkalmaznak az elemi iskolábantánító iskolanővérek közül a kézimunka, rajz, ének, testnevelés tanítására.

103. Kiskunhalasi Róm. Kat. Polg. Leányiskola
Értesítője 1942-43. tanév.

Az iskola tanuló létszámának alakulása 1922 - 1944 között

Tanév	Osztályozott nyilvános tanulók				Osztályozott magántanulók				Együtt nyilvános és magán	
	I.	II.	III.	IV.	I-IV.	I.	II.	III.		IV.
1922-23	42	14	16	8	56	2	2	1	2	58
1923-24	49	38	16	19	111	2	2	1	3	114
1924-25	44	41	31	26	135	1	1	1	4	139
1925-26	44	37	30	31	137	1	1	1	2	139
1926-27	28	39	27	26	125	2	1	8	22	147
1927-28	26	29	29	27	110	1	1	2	8	118
1928-29	28	22	24	27	101	1	1	1	1	102
1929-30	36	24	21	18	99	1	1	1	1	99
1930-31	44	25	23	21	113	1	1	1	1	113
1931-32	47	39	22	19	127	2	1	1	2	129
1932-33	36	44	34	21	135	1	1	1	3	138
1933-34	47	35	39	32	153	1	1	1	2	155
1934-35	36	40	38	43	157	1	1	1	1	158
1935-36	39	36	42	34	151	3	1	1	5	156
1936-37	36	41	32	39	148	4	2	2	7	155
1937-38	31	35	39	29	134	2	3	1	8	142
1938-39	24	31	29	39	120	1	3	3	3	123
1939-40	47	28	27	22	124	1	2	1	6	130
1940-41	54	44	29	28	155	8	2	1	4	159
1941-42	40	44	36	22	142	1	7	2	20	162
1942-43	51	41	46	29	167	3	4	11	23	190
1943-44	53	49	41	42	185	4	4	13	30	215
/104/										

104. Római Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1942-43. tanév.

A tanulók megoszlása szüleik foglalkozása szerint

A szülők foglalkozása	1932-33.	1933-34.	1934-35.	1943-44.
Középbirtokos	13	8	7	4
Kisbirtokos	12	21	25	57
Kisbirtokos napszámos	12	17	15	21
Köztisztviselő	17	24	18	11
Értelmiségi	6	9	16	5
Kisiparos	20	21	28	41
Kiskereskedő	14	13	11	13
Közlekedési segédszemély	33	31	26	13
Katonatiszt, csandór	4	8	9	7
Megánzó, nyugdíjas	4	3	3	13
Összesen:	135	155	158	185

/105/

Vallási megoszlás szerint

	1932-33.	1933-34.	1934-35.	1943-44.
Katolikus	129	146	145	178
Református	1	4	9	2
Görög kat.	1	1	-	1
Evangélikus	-	-	-	1
Izraelita	4	4	4	3
Összesen:	135	155	158	185

/106/

105. Római Kat. Polgári Leányiskola Évkönyvei

106. Római Kat. Polgári Leányiskola Értesítői

A Kiskunhalasi Róm. Kat. Polgári Leányiskola tanulóinak rendszabályai.

Az intézet célja, hogy vallásos, jóerkölcsű, értelmes munkás honleányokká képezzen és neveljen. A vallásosság megszilárdítására az intézet kötelezi növendékeit, hogy vásár- és ünnepnapokon a szentmisén és vele kapcsolatos szentbeszédén jelen legyenek. Szintúgy kötelesek a növendékek a körmenetben is részt venni.

- Az igazi vallásosság legbiztosabb jele a szentségekhez, különösen a szentáldozáshoz való gyakori járulás. Ezért a növendékek ne elégedjenek meg a kötelező szentgyónás és szentáldozással, hanem iparkodjanak minél gyakrabban egyesülni az Oltáriszent-ségben elrejtett Ur Jézussal.

Kötelező szentgyónás van évente 4-szer u.m. év elején, karácsonykor, húsvétkor és év végén. Az istentiszteleten imakönyvvvel vagy rózsafüzérrel ellátva vegyenek részt és úgy viselkedjenek, mint azokhoz illik, kiket élénken áthat a szentségi Ur Jézus jelenléte.

- A tanulók tünjenek ki az egyházi és világi elöljárók tiszteletében. Ha az utcán találkoznak velük, szerényen és tiszteletteljesen köszönjenek:

" Dicsértessék a Jézus Krisztus ! " " Kezét Csókolom " másvallásúak: " Jó napot kívánok. " vagy " Kezét csókolom " .

A növendékek szüleik és tanárnőik iránt őszinték és nyíltszívűek legyenek, forduljanak hozzájuk minden ügyeikben bizalommal, tanácsaikat és intelmeiket örömmel és készséges szívvvel fogadják.

A tanulók az egymással való érintkezésben udvariasságot, előzékenységet és szeretetet tanúsítsanak , mely kizárja

a sértegetést, árulkodást és irigységet.

Ha egyik-másik hibázott, óvakodjanak az önhatalmú megtorlástól és forduljanak panaszaikkal őszintén és bizalommal az előljárósághoz.

A művelt viselkedés kizárja, hogy a növendékek katonafogva sétáljanak az utcákon, folyosón és udvaron.

A kiszabott időben minden növendék saját osztályában, kijelölt helyén legyen és feladatait csendesen ismételve várja be a tanítás kezdetét. Óraközi 10 percben az iskolából eltávozni szigorúan tilos, csak fontos esetben engedi meg a z osztályfőnök.

Az iskolába a szükséges könyveken, írószereken, kézimunka és rajzeszközökön kívül más könyvet vagy tárgyakat hozni tilos. Aki mégis hozna, attól a tanárnőnek joga van azt elvenni.

A növendékek vigyázzanak, hogy iskolaszereik, kézimunkáik és rajzeszközeik tiszták és rendesek legyenek. Az előadásokat feszült figyelemmel hallgassák. Szigorúan tilos felelés közben minden csalás és sügás, úgyszintén az iskolai vagy házi dolgozatok átcsémpé-
szése is.

A vidékről vonaton vagy kocsin való iskolalátogatásra az igazgató a tanári testülettel egyetértően ad engedélyt, de ezt, ha a tanuló erkölcsi magaviselete vagy előmenetele úgy kívánja, vissza is vonhatja.

Az ifjúságnak tisztelettel és kimélettel kell lenni minden iránt, ami az erkölcsi művelésre jó hatással van. Kimélnie kell magát az iskola épületét és annak minden egyes taneszközét és bútort.

- Minden kárt, amelyet a tanuló akár az iskola épületében akár annak felszerelésében okoz, a tanuló illetőleg szülője vagy gyámja teljes értékben tartozik megtéríteni.

Ha a kár okozóját nem lehet megállapítani, akkor az illető osztályt együttesen tartoznak a kárt megtéríteni.

A templomba való közös menetelésnél, párosan csendben és rendben haladjanak. Az utcán csendesen beszélgeszenek, illedelmesen köszönjenek és papirost vagy más szemetet el ne szórjanak. Szini, vagy mozielőadáson / még ha ifjúsági is /, vagy más multságokon akár nyilvánosak legyenek azok, akár zártkörűek, vagy jótekonycélúak, mind a helybeli, mind a vidéki tanulóknak igazgatói engedély nélkül jelen lenni, vagy azokon szereplést elvállalni szigorúan tilos. Tilos továbbá a más intézetek, vagy felnőttek majálisán való részvétel, s az intézet kebelén kívül álló egyesületbe vagy énekkarba való belépés. A növendékek csak az intézet kebelén rendezett táncanfolyamra járhatnak. Minden tanuló téli időben / november, december, január, február, március / este 5 órakor, nyáron / szeptember, október, április, május, június / legkésőbb 7 órakor otthon legyenek és feladataival foglalkozzék. Némi kivételt élveznek azok, akiknél a külön zongora vagy német, francia órát nem lehet más időben elhelyezni, mint du. 4-6-ig.

Az esti ájtatosságokon, amennyiben a megszabott időnél később tartanak, nem vehetnek részt.

Az előadás elmulasztása a szülőtől vagy azok helyettesétől kiállított hiteles irattal, s ha betegség az oka, orvosi bizonyítvánnyal igazolandó. Ha az igazolatlanul mulasztott órák száma az iskolaév folyamán annyira emelkedik, amennyi a rendes tantárgyak heti óraszámára, akkor a tanuló a tanári testület határozata alapján az iskolából kilépettnek tekintendő s újabb fegyelmi eljárás mellőzésével a tanulók sorából törölhető. Aki fontos ok miatt egy v. több előadási órából felmentést kíván, ezt az intézeti

előljáráságtól kérje. A városból való 1 napi távozásra az osztályfő, több napi távozásra már az igazgató engedélye szükséges. Ha a nyári szünidő tartalma alatt hosszabb időre elutaznak, szintén jelenteniök kell. A pontos engedelmesség minden növendékre nézve lényeges kötelesség. A makacs engedetlenség, ellenszegülés, megrovást, büntetést von maga után, melynek leg-erősebb foka, az intézetből való eltávolítás.

Öltözködés:

Vasár- és ünnepnapokon, valamint közös kirándulások alkalmával kötelező a sötétkék matrózruha és fekete harisnya viselése. Ezt az öltözetet a nyári hónapokban fehér matróz-blúzzal és sötétkék aljjal váltják fel, amelyhez a fehér harisnya viselése szintén megengedett. Rövid harisnyát csak a polg. I. és II. osztály tanulói viselhetnek köznapokon. / tehát vasár- és ünnepnapokon, valamint kivonulások alkalmával nem /

Az intézet minden tanulója nézve kötelező az intézeti sapka és kalap használata. Ezek beszerzéséhez az utasítást az osztályfő adja meg. Más kalapban vagy sapkában járni tilos. Az ujjatlan vagy túlságosan rövid ujjú ruha viselése szintén tilos.

A ruhák megfelelő hosszúak legyenek s a térdet legalább 5 cm-el fődjék. Ékszer viselniök nem szabad. Kivételt képez a nyaklánc és a karkötő óra.

Aki öltözködésben ezen szabályokhoz nem alkalmazkodik, azt kénytelenek leszünk átöltözködés végett hazaküldeni.

/ 107 /

A Katolikus Polgári Leányiskola az 1945-46. tanévtől kezdődően fokozatosan megszűnik, átalakul általános iskolává. Az államosításakor az Alsóvárosi Általános Iskolába olvad be. Volt épülete jelenleg a Kereskedelmi- és Vendéglátóipari Szakmunkásképző Intézetnek ad helyet.

107. Római Kat. Polg. Leányiskola Értesítője 1934-35. tanév.

ÁLLAMI POLGÁRI FIÚISKOLA

Az iskola az 1926-27. tanévben kezdi meg működését. Első igazgatója Kárpáti Elemér így indokolja létrehozásának igényét:

" Kiskunhalas 112.000 hold kiterjedésű, 28.000 lakossal bíró rendezett tanácsú város, amelyben a református főgimnázium, református és katolikus polgári leányiskola, állami és felekezeti elemi iskolák, önálló gazdasági iskola képviselik a nevelés és oktatás szolgáltatában álló intézményeket. A város polgárainak fiai, ha középfokú tudományokat ohajtottak szerezni, a református gimnáziumba iratkoztak be. És ezt annál is inkább megtették, mert az iskola 300 éves múlttal bíró, jól felszerelt, kitűnő vezetés alatt álló, elsőrendű intézet, internátussal kibővitve. Azonban nem minden tanulónak volt szüksége a nyolc osztály tudományára: különösen azok a növendékek, akik ipari, kereskedelmi vagy földműves pályára léptek, csak két-három osztályt végeztek, miáltal tudásuk nem képezhetett kerek egészet. Viszont olyan ismereteket nem szerezhettek, amelyekre nekik az életben éppen szükségük lett volna. Nevelés szempontjából e tarthatatlan helyzetet felismerve városunk tevékeny és különösen a tanügy iránt nagy ügyszeretettel viselkedő, közszeretben álló polgármestere Dr. Thuróczy Dezső, akinek kezdeményezésére és közbenjárására a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 57.515/926, számú rendeletével 1926. szeptember havában megnyitotta az állami polgári fiúiskolát. Ezzel alkalmat nyújtott a város polgárainak, hogy fiaikat a gyakorlati ismereteket szolgáló intézetben taníttathassák. E szerint ez az iskola hiányt pótló intézmény Kiskunhalason.

A város polgárságának egy régi vágya teljesült, amit mutat az a körülmény, hogy mindjárt a kezdetben 41 rendszer és 19 magántanuló iratkozott be az iskolába. "

/108/

Önálló épülettel nem rendelkezett az Állami Polgári Fiúiskola. Az első tanévben csak első osztályt indítanak s azt a központi elemi iskola épületében helyezték el. Az iskola végleges elhelyezése érdekében a városi tanács 117 kgy. 7289/927. kig. számú határozata a megoldás lehetőségeit mérlegeli:

" A városi képviselőtestület elismerve egy polgári fiúiskolának Kiskunhalas város főleg mezőgazdasággal foglalkozó közönségére nézve rendkívül szükséges, nagyhorderejű voltát, készséggel járul erejéhez mérten mindennel ahhoz, hogy egy polgári fiúiskola felállíttassék, még anyagi erejének teljes megerősítése árán is. Tekintettel azonban arra, hogy anyagi erejét, különösen az újonnan épített és építendő számos iskola építési, berendezési és fenntartási költségei á a város egyéb, ámbar legszükségesebb kiadásai teljesen igénybe veszik, élni kíván az 1927. évi XII. tc. 13. §-ban leszögeezett jogával és kéri a Nagyméltóságu Miniszter Urat, hogy a fenti §-ban előírt kedvezményekben részesítse. Felajánlja az iskola e céljaira az 1000 négyszögöl nagyságú ingyentelket, az építési költséghez 32.000 P. hozzájárulást, elvállalja az iskola első felszerelése költségeinek s reá eső hányadot, valamint a dologi kiadások, tisztogatási, javítási költségeknek megfelelő részét s azt is, hogy két kataszteri hold területet az iskola céljaira gyakorló térül rendelkezésére fogja bocsájtani. Utasítja azonban a közgyűlés a polgármestert, hogy hasson oda, hogy az iskola úgy épüljön, hogy az egy középfokú gazdasági iskolára is kibővíthető

legyen és kérelmezze, hogy az a gazdasági iskola is melőbb ki legyen fejleszthető. " /109/

A város ezen ígéreten túlmenően egyéb anyagi eszközökkel is támogatta az állami polgári fiúiskolát. Az 1928-29. tanévben 7838 pengő 46 fillér összeget biztosított a fizika tárgy felszereléseinek megvásárlására. /110/

Az iskola az 1929-30. tanévben már négy évfolyammal működik. Elhelyezése továbbra is megoldatlan III-IV. évfolyamot a központi iskolában, a I-II. osztályt pedig a ma a tűzoltóság által használt épületben / Szász Károly u. / kialakított helyiségekben tanítják, mely az iskola igazgatója szerint sötét, nedves, bűzös, egészségre ártalma, a tüdővész terjedését segíti elő. A két helyen történő tanítás gátolja a rendes munkát, hátráltatja a tanulók előrehaladását, nehezíti a tanulók fegyelmezését. /111/

1930. szeptember 12-én Kehrér Károly megyei királyi tanfelügyelő s központi elemi iskolából kilakoltatta az ott elhelyezett két osztályt, valamint a fizika szertárt. Két hónapig az udvaron tanítottak, míg végül a városi tanács egy magánlakás két szobáját biztosította tanítás céljaira. /112/

1931-ben megkapja az Állami Polgári Fiúiskola azt az épületet, mely végül is egész fennállása idejére szűkös otthont biztosít. Ezt az épületet az 1950-es években lebontották., ma a Petőfi szobor áll a helyén, korábban a református egyház elemi iskolája volt. Az épület nem teszi lehetővé, hogy mind a négy osztályt elhelyezzék benne. A negyedik Osztályt más épületben tanítják,

- 109. Városi Tanács 117-7289/927.sz.közügyülési határozata
- 110. Állami Polgári Fiúiskola Értesítője 1928-29. tanév.
- 111. Állami Polgári Fiúiskola Értesítője 1929-30. tanév.
- 112. Állami Polgári Fiúiskola Értesítője 1930-31. tanév.

melyet magánlakásból alakítottak ki, a református templommal szemben lévő épületben a Szilády Áron utcában, mely korábban szintén a református egyház tulajdona volt. / Ma a Szilády Áron szobor áll az épület helyén. / 1939-ben születik döntés a polgári iskola megépítésének ügyéről. az építéshez 150.000 pengő kellene. Ezt a Vállás- és Közoktatásügyi Minisztérium a városra kívánja hárítani. A város csak telket és 15.000 Pengőt hajlandó e célra áldozni. /113/

1938 nyarán 100.000 Pengőt kap a város a polgári iskola céljaira. /114/

Ezen összegből kezdődik meg az építkezés a Kossuth utcában. Befejezni azonban a háborús viszonyok miatt nem tudják. A felszabadulás után készül el s azt jelenleg a II. Rákóczi Ferenc Mezőgazdasági Szakközépiskola birtokolja.

Az Állami Polgári Fiúiskolát 1926. szeptember - 1932. június közötti időben Kárpáti Elemér igazgatta. 1932. szeptemberében Henni Aladár kapott igazgatói megbízást, ki ezt a munkakört a felszabadulásig betöltötte.

/115/

Az iskola tanárai:

Papp Lajos	1926.szept. - 1930. június
Babó Béláné Prégler Ilona	1927.szept. - megszűnésig
Henni Aladár	1928.szept. - 1932. június
Herváth Jenő	1929.szept. - 1930. aug.
Gserba Tibor	1930.szept. - 1934. június
Szücs Ferenc	1930.szept. - 1934. február
Nagy Ferenc	1931.szept. - megszűnésig

112. Állami Polgári Fiúiskola Értesítője 130-31. tanév
113. Halasi Hírlap 1939. február 2.
114. Kunsági Napló 1939. június 13.
115. Áll. Polgári Fiúiskola Értesítője 1932-33. tanév

Soós Károlyné Hrabéczy Jolán	1932.szept.-megszűnésig	
Csikszentimrei Kálmán	1934.szept.	"
Weinberger László	1934.febr.	"
Csuthy Anna	1942.okt.	"

- Henni Aladár igazgató mennyiségtant és természettudományok szakcsoportra képesített polgári iskolai tanár
 - Babó Béláné Prégler Ilona polgári iskolai tanárnő képesített földrajz-természetrajz, vegytan
 - Soós Károlyné Hrabéczy Jolán nyelv és történettudomány szakos polgári iskolai tanárnő
 - Csikszentimrei Kálmán polgári iskolai tanár képesítését rajz és mértani rajz szakon szerezte
 - Nagy Ferenc mennyiség és természettan szakos polgári iskolai tanár
 - Csuthy Anna magyar-német szakos polgári iskolai tanárnő
- /116/

Az 1944-45. tanévben nevelői ellátottság tekintetében sok problémája volt az iskolának. Dr. Nagy Ferenc katonai szolgálatra vonult be és a tanév végéig nem tért haza. Henni Aladár 1944. okt. 14-én eltávozott az iskolából és csak április 30-án tért vissza.

Csuthy Anna és Soós Károlyné 1944. októberében szintén eltávoztak az iskolából és csak 1945. áprilisában tértek vissza.

Az iskola vezetésére Babó Béláné kapott megbízást. A hiányzó tanárok pótlására alkalmazták a Kiskunhalasra menekült Bory Erzsébet földrajz-természetrajz-vegytan szakos a dái, Baricz Károlyné Ertsey Sarolta magyar-történelem szakos adai polgári iskolai tanárokat.

116. Áll. Polgári Fiúiskola Értesítői 1926-27.
1943-44.

Dr. Drégely Lászlóné Benedek Gizella magyarkanizsai
állami polgári iskolai tanárnő, történelem-földrajz
szakos középiskolai tanár szintén az iskola nevelőtes-
tületébe került. /117/

Az igazolóbizottság az Állami Polgári Fiúiskola összes
nevelőjét igazoltnak tekinti.

117. Állami Polgári Fiúiskola Évkönyve 1944-45.
tanév.

Az iskola tanulóinak száma 1926 - 1944. között

Tanév	Osztályozott nyilvános tanulók				Osztályozott magántanulók				Együtt nyil- vános és magán		
	I.	II.	III.	IV.	I-IV.	I.	II.	III.		IV.	I-IV.
1926-27	36	-	-	-	36	8	5	6	-	19	55
1927-28	38	37	-	-	75	5	10	8	5	28	103
1928-29	20	32	35	-	87	6	7	6	7	26	113
1929-30	33	25	23	33	114	8	4	4	5	21	135
1930-31	57	33	25	23	138	4	7	2	3	16	154
1931-32	44	51	29	24	148	-	-	1	2	3	151
1932-33	46	45	47	26	164	-	1	2	-	3	167
1933-34	43	47	30	45	165	1	1	1	2	5	170
1934-35	65	40	38	32	175	-	-	-	-	-	175
1935-36	64	49	34	32	179	-	-	-	-	-	179
1936-37	58	54	42	33	187	-	-	-	-	-	187
1937-38	65	45	46	35	191	-	-	-	-	-	191
1938-39	56	59	35	38	188	-	-	-	-	-	191
1939-40	67	54	42	35	198	1	1	-	2	3	202
1940-41	55	60	45	40	200	2	1	5	5	4	213
1941-42	53	43	49	30	175	11	3	4	3	13	196
1942-43	59	53	35	42	189	15	8	8	10	21	230
1943-44	60	63	47	30	200	16	9	6	2	41	233
1944-45	49	42	42	46	179	-	-	-	-	33	179

/118/

118. Állami Polgári Főiskola Értesítői 1926-27. - 1944-45. tanév.

Tanulók megoszlása szüleik foglalkozása szerint

	1928 -29	1931 -32	1934 -35	1938 -39	1940 -41	1943 -44
Középbirtokos és bérlő	17	2	9	11	5	5
Kisbirtokos		26	26	20	45	45
Kisbirtokos, napszámos		3	5	13	7	35
Egyéb gazdasági segédész.		1	2	5	1	3
Földműves, napszámos	5	5	5	8	8	12
Kisiparos	30	43	33	45	41	41
Egyéb ipari segédszemély			5	3	5	8
Nagykereskedő		2				1
Kiskereskedő	13	9	18	9	7	8
Kereskedelmi tisztviselő		2	4	1	2	1
közlekedési tisztviselő		2				1
Egyéb közlekedési segédész.		30	19	36	40	17
Közlekedési segédszemély, napszámos				3		3
Köztisztviselő	44	5		1	2	1
Pap, tanár, tanító		2	2	2	2	1
Közhivatali altiszt			9	7	9	4
Katona, tiszthelyettes, csendőr			5	5	9	1
Nyugdíjas köztisztviselő		5		1	1	1
Nyugdíjas altiszt, szolga		11	22	13	11	7
Házi cseléd						1
Egyéb ismeretlen foglal- kozás	3		10	8	16	3
Árvaházi ellátott			1		2	2
Összesen:	112	148	175	191	213	200

/119/

119. Állami Polgári Fiúiskola Értesítői 1928-29. -
1943-44. tanév.

A tanulók vallás szerinti megoszlása

	1928 -29	1931 -32	1934 -35	1935 -36	1940 -41	1943 -44	1944 -45
Római Katolikus	73	101	112	107	128	123	115
Református	18	26	40	55	59	54	57
Evangélikus	7	12	11	16	15	17	4
Izraelita	14	8	7	7	7	2	1
Görögkeleti			1	1			1
Baptista		1	4	4	4	4	1
Összesen:	112	148	175	191	213	200	179
					/120/		

A tanulók megoszlása a szülők lakhelye szerint

	1928 -29	1931 -32	1934 -35	1938 -39	1940 -41	1943 -44	1944 -45
Helybeli	93	108	111	129	137	137	141
Vidéki	19	40	64	62	76	63	38
A vidékiek közül bejáró	14	32	46	56	66	53	27
Összesen:	126	180	221	247	279	253	206
					/121/		

A bejáró tanulók szülei a város különböző pusztatészein /Felsőszállás, Pirtó, Harkakötöny, Felsőkistelek/ illetve a környező községekben /Prónayfalva, Soltvadkert, Kelebia, Kisszállás/ laknak.

120. Állami Polgári Fiúiskola Értesítői 1928-29.
1944-45. tanév.

121. Állami Polgári Fiúiskola Értesítői 1928-29.
1944-45. tanév.

III. FELSŐBB LEÁNYISKOLA LÉTREHOZÁSA ÉS

MŰKÖDÉSE

/ 1872 - 1904. /

A felsőbb leányiskola " az előkelőbb családok számára szerveztetett, hogy az idegen szellemű kolostorokat és a sokszor léha magánintézeteket pótolja. "

" Az úri társadalom félt a polgári leányiskolától, mert a leányokat inkább otthon taníttatta hiányosan, vagy gyarló magánintézetbe adta, mitsem a polgári elem közé engedte volna vegyülni " - írta Geötze Sarolta a Polgári Iskolai Közlönyben, 1889-ben megjelent cikkében.

/122/

A cikk szerzője a felsőbb leányiskolákban a polgári leányiskolák kialakulásának és fejlődésének gátját látja. Szervezésük is párhuzamosan történt.

Az Országos Nőképző Egylet - elnöke Veres Pálné - kérvényt nyújt be a kormányhoz 1868-ban női felsőiskola felállításának tárgyában. Nők részére kívánnak minta jelleggel iskolát felállítani. Kérvényükben a tanrendre, a tanítandó tárgyakra vonatkozó javaslat is szerepel. Lélektan, erkölcsstan, elemző gondolkodástan, nevelés és egészségtan alapvonalai, terjedelmesebb számtan, egyszerű könyvvitel, magyar irodalom, esztétika, világtörténelem, természettan, gyakorlati vegytan a háztartásra alkalmazva, külföldi nyelvek / német, francia, angol / lennének a tanítandó tárgyak. /123/

" Korántsem akarjuk a nőket tudákosnak nevelni, hanem igenis tudománykedvelőkké, kik az ismeretek körében

122. Sághegyi Lajos dr.: A magyar polgári iskola hatvan éves múltja 114. oldal.

123. Nagyné Szegvári Katalin: A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban /1877-1918./ 135. oldal.

tájékozódván, az emberi elme művei iránt érdeklődéssel viseltetvén, ezen érdeklődést a világosság s tudomány iránti szeretet a gyermekbe is átültetni képesek legyenek " - írják az iskola céljáról kérvényükben. /124/ A női hivatásról így érvelnek:

" A férfi az ország törvényeit, a nő annak erkölcsseit alkotja. Ezt a feladatát a nő kellő képzés nélkül nem láthatja el. "

" hogyan támogassa a lankadó erőket, ha önmaga csupa gyarlóság és tehetetlenség, hogyan költse érdekét a világosság, a tudomány iránt, ha saját értelme homályba van burkolva; hogyan kedveltesse meg a szellemi munkásság szép, nagy, hasznos eredményeit, ha ezekről magának sincs tudomása; hogyan fejlessze a jellemet, az eszmék tiszteletét, ha saját maga lelke fejletlen; hogyan serkentse életre másokban azon csirákat, melyek az ő fejében és szívében szunnyadoznak, de felébresztve nincsenek; általában véve hogyan neveljen az, ki maga is neveletlen. " /125/

A tanterv tervezet, a tanítandó tárgyak sora azt mutatja, hogy a létrehozandó iskolának kettős feladatot szántak. Egyrészt művelt háziasszonyok képzése, másfelől a szerényebb magántisztviselői pályán való elhelyezkedés biztosítására. Deák Ferencet sikerült megnyerniük, és kérvényt 1868. nov. 9-én ő terjeszti a képviselőház elé.

Eötvös József a kérvényre reagálva olyan véleménynek ad hangot, hogy " kívánatosabbnak tartja, hogy a béreasszony kötni tanuljon, minthogy a művelt osztályhoz tartozó nők magasabb képzést nyerjenek. " /126/

124. Schwarcz Etelka: Nőnevelés és oktatás a XIX. században Magyarországon 41. oldal.
/Idézi a Néptanítók Lapja 1869. évf. 414. lapjáról/

125. Schwarcz Etelka: i.m. 41. oldal.

126. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 136. oldal.

Az Országos Nőképző Egylet társadalmi összefogásra építve nyitja meg 1869-ben a felsőbb leányiskolát. A kezdeményezés országos visszhangot kelt. Országszerte alakulnak, zömükbe felekezeti jellegű iskolák. A vallásfelekezetek által szervezett iskolákban a tananyag szerényebb. Két tantárggyal kevesebbet tanítanak, mint az állami, községi iskolákban. A hagyományos tárgyakon túl - "figyelemmel az életmódra és vidékre, melyekhez a gyermekek nagyobb részének szülei tartoznak" - hazai földleírást és történetet, a mezeti és kertészet körébe tartozó gyakorlati útmutatásokat, valamint a polgári jogok és kötelességek ismeretét tanították. A nem felekezeti iskolák ezeken túlmenően beszéd és értelemgyakorlatot, általános földleírás és történelem tárgyakat is tanították. /127/

A Veres Pálné kezdeményezésével létrejött felsőbb leányiskola négy évfolyamúvá fejlődött. Az első évfolyamnak előkészítő jellegű szántak, ahol magyart, németet, franciát, természetrajzot, magyar és világtörténelmet, számtant és rajzot tanítottak. A II.-III.-IV. évfolyamon magyar nyelvtant, németnyelvtant írásbeli gyakorlatokkal, irodalomtörténetet, francia nyelvet, magyar és világtörténelmet, művelődéstörténetet, számtant, könyvvitelt, természetrajzot és az élettan elemeit, természettant, vegytant a háztartásra alkalmazva, gondolkodástant, erkölcsant, lélektant - kapcsolatban a nevelésoktatással és egészséggtannal, esztétikát és rajzot tanítottak. /128/

127. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 212. oldal.

128. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 297. oldal.

1875-ben Budapesten állami felsőbb leányiskola alakul Molnár Aladár kezdeményezésével, ki ezen iskolának igazgatója is lett.

Képzési célját a következőkben határozták meg:

" Alkalmat nyújtani arra, hogy benne társadalmunk női tagjai nemük sajátossága és társadalmi jelen viszonyok által feltételezett, de egyszersmind oly mérvű általános műveltségnek, melyet a férfiak saját életcéljaik érdekében gimnáziumi és reáliskolai közép-tanodáikban nyerhetnek. " /129/

Ezen célmegjelölés a középszintű iskolai jelleget domborítja ki, képzési céljai közel állnak a fiú-középiskoláéhoz.

Az elemi iskola 6. osztályára épül. Az iskola 4 éves képzési formában működik. Az I. évfolyamnak előkészítő jelleget szántak, mely az elemi iskola 5-6 osztálya anyagának elvégzését előzza nivelláló jelleggel. A II.-III.-IV. évfolyam a tulajdonképpeni középiskolai tanfolyam, ahol heti 30 órában tanítanak hit- és erkölcstant, magyar nyelv és irodalmat, német nyelvet és irodalmat, francia nyelvet és irodalmat, rajzot és mértani ismereteket, földrajzot, természetrajzot és vegytant, természettant, számtant, testgyakorlást, női munkákat. /130/

A felsőbb leányiskolák működését, annak szervezeti kérdéseit 1883-ban majd 1887-ben újból felülvizsgálják. Az 1883-as rendezés a felsőbb leányiskolában történő felvételt az elemi iskola 4 osztályának elvégzésére építi, a képzési időt 6 évre emelte fel. Az 1887. évi szabályozás a felsőbb leányiskolák két típusát alkotja meg.

129. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 297. oldal.

130. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 301. oldal.

E szerint az elsőrendű iskola hat, a másodrendű pedig a négy évfolyammal működik. Egyben szabályozza az egyes iskolatípusokba való átlépés lehetőségeit is kimondva, hogy a polgári leányiskolát végzettek felvételt nyerhetnek a felsőbb leányiskola ötödik évfolyamába.

Ugyanakkor lehetőséget termet arra is, hogy a felsőbb leányiskola hatodik évfolyamát elvégzettek a tanító-nőképezde harmadik évfolyamára nyerhetnek felvételt felvételi vizsga nélkül. Mindkét típusban az első négy évben ugyanazt tanítják. Az elsőrendű iskola két utolsó évfolyamán a négy év alatt tanultakat ismételték, kibővítették, kiszélesítették. /131/

Az 1983. évi rendezés a nyolcvanas évek elejétől duló leánygimnázium-kontra felsőbb leányiskola vita eredménye. Ekkor még a konzerva tiv irányzat elképzelései érvényesülnek. Ez a konzervatív felfogás tükröződik a leánynevelést illető célmeghatározásban is. " A nők nevelésében kiváló feladatul kell tekinteni, hogy a társadalomnak nem a tudományosságot negélyező, még kevésbé tudákos, hanem józan értelemmel biró, az alapismereteket alapfeltételeit tudó, helyesen gondolkodó munkaszerető és munkálkodni tudó szegény és vidám nőkre van szüksége. " /132/

A Vallás és Közoktatási Minisztérium 1895. évi márc. 20.-i 5009. sz. szabályzata rendezi a más iskolatípusokba való átlépés kérdését, kimondva, hogy a felsőbb leányiskola egyes évfolyamai a polgári leányiskola azonos évfolyamainak felenek meg. Ezzel a kölcsönös átlépést biztosítják.

131. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 311. oldal.

132. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 309. oldal.

Rendezik a továbbtanulás kérdését is. A 18.288/1901. sz. V.K.M. rendelet lehetővé teszi, hogy azok, kik a felsőbb leányiskola VI. évfolyamot elvégezték, a tanítónőképző intézet III. évfolyamába különbözeti vizsga letétele után átléphetnek. /133/

Az 1901/40.925. sz. miniszteri rendelet a felsőbb leányiskolák általános óratervét lépteti életbe. /134/

Tantárgyak:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen:
Vallásstan	2	2	2	2	2	2	12
Magyar nyelv és irodalom	5	4	4	4	4	4	25
Német	3	3	3	3	2	2	16
Francia	-	4	4	4	3	2	17
Pszichológia és nevelésstan	-	-	-	-	-	2	2
Történet	-	2	2	2	3	2	11
Földrajz	2	2	2	1	1	1	9
Természettudományok: Állattan és növénytan	2	-	-	-	2	2	6
Ásvány és vegytan	-	2	2	-	-	-	4
Egészségtan	-	-	-	2	-	-	2
Háztartásstan	-	-	-	1	-	-	1
Terméstan	-	-	-	-	2	2	4
Mennyiségtan	4	2	2	2	2	2	14
Rajz	2	2	2	2	2	2	12
Szépirás	1	-	-	-	-	-	1
Női kézimunka	2	2	2	2	2	2	12
Ének	1	1	1	1	1	1	6
Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	12
Összes órák száma	26	28	28	28	28	28	166
Megjegyzés: Rajz, szépirás, női kézimunka V.-től fakultatív							
Testgyakorlás VI.-től fakultatív							

133. Tanügyi Kalauz: 370. oldal.

134. Hivatalos Közlöny 1901. évf. 13. szám.

Az 1901-es tanév és óraterv a felsőbb leányiskolát egységes egészként kezeli. Megszünteti a korábbi I-IV. illetve V-VI. osztályu tagozódást. Ezzel a középiskolai jelleget kívánták hangsúlyozni, erősíteni. A miniszter az iskola céljaként az általános műveltség megszerzését jelölö meg.

" A fő súlyt a tantervben a nemzeti tartalomra, az irodalomra és a történelemre helyezem, továbbá a német és francia nyelv elsajátítására. " /135/

A felsőbb leányiskolák a századfordulótól kezdődően állandósuló bírálat tárgyává válnak. Fennmaradását csak az országgyűlés illetve a Vallás- és Közoktatási Minisztérium konzervatív beállítottságu politikusainak, tisztségviselőinek erélyes, esetenként erőszakos fellépésének köszönheti. Az 1916-ban kiadott miniszteri rendelet, mely a leányközépiskolák szervezetének átalakítási munkáit végzi, el adja meg azt a indítást, mely néhány év múlva a felsőbb leányiskolák megszűnéséhez vezetett. /136/

A református egyház elemi iskoláit 1870. április 24-én átadta a városnak. Az átadást az egyháztanács azzal indokolta, hogy a város nem adott kellő támogatást az iskolák fenntartására. 1867-ben a városi támogatás összege 929 Forint volt. A katolikus egyház erre a célra ekkor 537 Forintot kapott.

A presbitérium megítélése szerint a kapott összegben felül még legalább 2.870 forint illetné meg az egyházat a város részéről. /137/

135. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 329. oldal.

136. Nagyné Szegvári Katalin: i.m. 331. oldal.

137. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1893. június 25.

Miután a város az iskolákat átvette, a tanítás továbbra is az egyház épületeiben folyik, de a város a használatért bérleti díjat fizet.

Ezzel az átadással a református egyház az elemi iskolai oktatás terhei alól mentesül. Ez veti fel azt a gondolatot, hogy leánynevelőt, felsőbb leányiskolát állítsanak fel. Az egyháztanács bizottságot alakít a kérdés tanulmányozására, javaslatok készítésére. A bizottság elnöke Szuper József egyháztanácsos. Tagjai: Gaál Lajos, Váry Szabó István, Tóth János, Pázsith Antal, Török Eéek és Nagy Antal egyháztanácsosok. Az egyháztanács egyben a katolikus és izraelita egyházközségekhez is fordul az intézmény beindításához, fenntartásához történő esetleges anyagi hozzájárulás kérésével, azonban egyik egyház sem ad támogatást. /138/

A bizottság jelentését 1871. jan. 8-án. terjeszti az egyháztanács elé. Jelentésükben javasolják, hogy a kinevezendő nevelőnő fizetése 400 ausztriai forint legyen. Emellett kapjon lakást, fűtést, konyhakertet. A létesítendő leánynevelőt kétosztályú iskolaként javasolják létrehozni, mely majd négy évfolyamra fejleszthető. A leánynevelőnek az elemi iskola negyedik osztályára kell épülni. Mivel az egyház anyagi ereje korlátozott a leánynevelő felállításához sem a város, sem más egyházak támogatást nem adnak, ezért a bizottság tandíj bevezetését javasolja. /139/

1871. dec, 24-én az egyháztanács újból tárgyalja a felsőbb leányiskola létesítésének ügyét. Tóth János a bizottság tagja ismerteti, hogy Szegeden tárgyalt özv. Bólpataki györgyné szül. Tóth Antónia nevelőnővel, kit alkalmasnak ítél a növendékek nevelésére.

138. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1870. jún. 27. okt.23.

139. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1871. jan. 8.

Miután az egyháztanács megismeri Bólpatakiné eddigi működésének okmányait, bizonyítványait, ajánlóleveleit, egyhangúlag megválasztja a leánynevelő vezetőjéül.

/140/

Az iskola " Halas város Protestáns nőnevelője " néven 1872. szeptemberében megkezdí működését. Első évben az elemi leányiskolában, később a Búzapiac téren álló, egyházi tulajdonban lévő épületben kap helyet, ahol négy tantermet alakítanak ki.

/ Ma a Szüts József Ált. Iskola Napköziotthona, Ady E. utca /

1892. szeptemberében, mikorra a gimnázium új épületébe költözik, megkapja annak régi épületét / Szilády Áron u. 2. /Bólpatakiné csak az 1872/73. tanévben áll a ref. egyház szolgálatában. 1873. augusztusában Hoffer Máriát bízzák meg az intézet vezetésével, ki ezt a munkát 1896-ig végzi. Vezetése alatt az intézet 4 osztályú felsőbb leányiskolává fejlődik.

/141/

Az egyháztanács határozatából adódóan a tanulók tandíjat fizetnek.

Az I-II. oszt. tanulók:

Helybeli református	2 Forint
Vidéki protestáns és más vallású	5 Forint

A III.-IV. oszt. tanulók:

Helybeli reformátusok	3 Forint
Más vallásúak és vi- déki protestánsok	8 Forint

/142/

140. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1871. dec. 24.

141. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1874. szept. 20.

142. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1872. jún. 23.

A létrehozott nőnevelődét két évfolyamra tervezik, az elemi iskola 4 osztályára építve. Ilyen jellegű, államilag is elismert iskola nem működik, országosan kidolgozott tanterv és óraterv sincs. Ezért az egyháztanács a gimnáziumi tanárokat bizza meg az óraterv összeállításával. A felső népiskolák óratervét vették alapul, némi módosítással. Az egyháztanács az iskola ily módon történő megszervezését azzal indokolja, hogy szükségesnek látszik az elemi iskolai négy osztály "betetőzése", bár hivatkoznak arra, hogy a törvényekben előírt elméleti oktatást szeretnék biztosítani, amennyiben ezt az egyház anyagi ereje megengedi. /143/

Az első tanévben, 1872/73-ban Bólpatakiné vezeti az intézetet. Az egyes tantárgyak tanítására gimnáziumi tanárokat kérnek fel. Bólpatakiné a tanév végén lemond. Az egyháztanács az 1873/74. tanév beindulása előtt alkalmazza Hoffer Mária és Hoffer Teréz nevelőket. Tulajdonképpen az intézet vezetésének munkáját is ők végzik, bár ilyen jellegű konkrét megbízást részükre az egyháztanács nem ad.

Hoffer Mária vezetővé kinevezése, megválasztása csak 1876. áprilisában történik meg. /144/

Az egyháztanács határozatának megfelelően minden tanévben egy-egy évfolyammal bővül az iskola és az 1875/76. tanévben már négy osztályúvá fejlődik és felsőbb leányiskolaként működik, alkalmazva az államilag előírt tanterv és óraterv rendelkezéseit azzal a különbséggel, hogy itt a felsőbb leányiskola továbbra is a negyedik osztályra épül.

143. Egyháztanácsí jegyzőkönyv: 1871. jan. 8.

144. Egyháztanácsí jegyzőkönyv: 1876. ápr. 14.

Ezért is nem kapja meg az iskola nyilvános jelleget.
/ Az országos rendelkezések 1883-ban teszik csak lehetővé, hogy az elemi iskola negyedik osztályára épülve működjenek a felsőbb leányiskolák. /

Tulajdonképpen 1874 szeptemberére alakul ki az egyháztanácsnak az az elhatározása, hogy felsőbb leányiskolaként működteti tovább az 1872 szeptemberében felállított leánynevelőt. /145/

Ezen elhatározást követően emelkedik tanulóinak létszáma is, Kezdetben a tanulók létszáma nem éri el a eo-at sem. Az 1880-as években 50-60 fő körüli létszámot tartanak nyilván. Működésének utolsó évtizedében 120-130 tanulót oktatnak. /146/

Az egyháztanács elképzelése szerint az intézetnek önmagát fenn kellene tartania a tandíjból. Ezt az alacsony létszám miatt nem tudják teljesíteni. Gondot okozott az elhelyezés is. E problémák megoldása végett az egyházkerület püspökének segítségét kéri. 1892. szeptemberére elkészült az új gimnázium épülete. Az egyháztanács a gimnázium régi épületét szeretné biztosítani a felsőbb leányiskola számára. Ehhez a hozzájárulást megkapják. A régi épületet eladják a Polgári Olvasókörnek 2155 Forintért. A gimnázium régi épületét felújítják, bővítik. Ezzel egyidőben a tandíjat is megemelik 1 Forinttal. /147/

A felújított és bővített épületben / ma Szilády Á. u.2. / néhány tanuló számára internátusi elhelyezést is biztosítanak. /148/

145. Egyháztanácsai jegyzőkönyv: 1902. nov.23.

146. Nagy Szeder István: i.m. 6. 7. oldal.

147. Egyháztanácsai jegyzőkönyv: 1892. szept. 25.

148. Egyháztanácsai Jegyzőkönyv: 1893. márc.8.

Hoffer Mária 1896. áprilisában bejelenti, hogy betegsége miatt az iskola vezetésének munkáját tovább vállalni nem tudja. Nyugdíjaztatásáért folyamodott, melyhez a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter hozzájárult és évi 280 Forinttal 1896. júl. 1-vel nyugállományba vonul. /149/

Az egyháztanács az 1896/97. tanévben nem tölti be az iskola vezetőjének állását. Megbizzák a már 24 éve az iskolában dolgozó Hoffer Terézt az iskola vitelével.

Az egyháztanács 1897. július 25-én határozza el, hogy meghirdetik az igazgatói állást. E mellett két tanítónői állásra is pályázatot hirdetnek. /150/

Mivel a pályázatra nem jelentkezett senki, az igazgatótanács Hoffer Terézt alkalmazza, Korda Ilona tanítónőt pedig megválasztja. Egy tanítónői álláshelyet nem töltenek be, felkérlik Báthory Gábor hittantanárt a francia nyelv tanítására. /151/

Az iskola körülményei az új épületbe költözéssel lényegesen javultak. Anyagi gondjai azonban nem szűntek meg. Önmagát fenntartani továbbra sem képes. Az igazgatónői állást is azért nem tudják pályázat útján betölteni, mert csak az 1872-ben megállapított 400 Forint bért tudják biztosítani. Szilády Áron több ízben kéréssel fordul az egyháztanácsához, hogy az járuljon hozzá az iskola fenntartásához. Ezen túlmenően kéri az igazgatónő fizetésének felemelését is. Felveti az államsegély igénylésének lehetőségét is. Az egyháztanács a kérést csak részben teljesíti. Az államsegély iránti kérelmet elutasítja. Hozzájárul viszont ahhoz, hogy igazgatónő fizetését 600 Forintra emeljék. Olyan határozatot hoz, hogy alapítványi tőke gyűjtésére aláírási íveket bocsátanak ki.

149. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1896- ápr. 12.

150. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1897. júl. 25.

151. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1897. szept. 12.

Addig míg ezen összeg összegyűlik, az egyház hajlandó a különbözetet fedezni, de ezt az összeget később az iskolának vissza kell fizetni. Emellett utasítja az iskolát, hogy az törekedjen a tanulók létszámának emelésére, hogy az a tandíjakból is fenntartható legyen. /152/

Végül is az anyagi problémát a Halasi Jótékony Nőegylet oldja meg évi 1200 Korona segély biztosításával. 3 évre vállalják az iskola segélyezését. /153/

A felsőbb leányiskolának 1900-ban is még csak igazgatónője és egy állandó tanítónője van. Az órák nagyobb részét továbbra is a gimnázium tanárai tartják meg. Ez a tanároknak jelentős többlet munkát jelent.

1900. ápr. 22-én a tanárikar úgy nyilatkozott, hogy a jövő tanévtől a felsőbb leányiskolában tovább vállalni nem tudják a tanítást. Ebben az évben újból felvetődnek az iskola anyagi gondjai. Az egyháztanács úgy határoz, hogy 10 évre évi 600 Forint segélyt biztosít, de ezen 600 Forintból az iskola csak annyit vehet igénybe, mely összeg a fenntartás illetve a tandíjak különbözete.

/154/

Az iskola további működését illetően felsőbb egyházi hatóságokat is megkeres az egyháztanács.

Az egyházkerület püspökéhez a következő egyháztanácsi kivonatot küldik:

. . . " A halasi ev. ref. felsőbb leányiskola, mint ilyen 1874. év óta tartatik fenn az egyház által s azt a királyi tanfelügyelő urak ezidőtől kezdve folyamatos felügyelet és ellenőrzés alatt tartották, iklétkor a népiskolákkal együtt meglátogadták s a nagyméltóságu vallás és közoktatási minisztérium azt a tanintézetet a felsőbb leányiskolák között nyilván tartják, tan és óratervét pedig az itteni ev.ref.

152. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1897. júl. 25.

153. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1900. júl. 1.

154. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1900. ápr. 22.

főgymnázium igazgatójának vezetésével az egyháztanács által alapított igazgatótanács állapítja meg. Az igaz, hogy nyilvánossági joggal felruházva nincsen, ennek megoldásáért azonban a fenntartó egyház nevében a kérvény azért nem adatott fel, mert a fenntartáshoz szükséges biztos alap nincs, de reménye volt az egyháznak, hogy a főméltóságu és méltóságos egyházi kerületnek 1892. évben 8. szám alatt hozott határozatában tett elvi kijelentése folytán a felsőbb leányiskola a kilátásba helyezett kerületi támogatással oly helyzetbe hozatik, hogy nyilvánossági joga kieszközölhető lesz, különösen, mert remény nyújtott arra, hogy a Munkácsy Sándor alapítvány jövedelmei ide utaltatnak, mely reménytől azonban folyó október 20-ántartott kerületi közgyűlésnek 4. számú határozatával megfosztattunk, jóllehet Dr. Darányi Ignác főgondnok úr személyes ittléte alakalmából maga is azon nézetének volt szives kifejezést adni, hogy az itteni felsőbb leányiskola a kerület részéről való támogatásra joggal számíthat. " . . . /155/

Az egyháztanács az esperes közbenjárását is kéri igényelve támogatását az egyházkerületi elnökségnél. " Miután egyházunk súlyos anyagi helyzetben van s emberfeletti erőfeszítést igénylő küzdelmet kell folytatni, hogy az anyagi bajokból kibontakozhassék s arra, hogy az egyházi adó felemeltessék - éppesen az egyház érdekében - gondolni sem szabad, alulirott egyháztanács esperes úr útján azon kérelmet terjeszti elő az egyházkerületi elnökségnek, hogy: Kegyeskedjék a halasi ev. ref. felsőbb leányiskolát jóakarazu támogatásban részesíteni, s méltóztassék a közoktatási miniszter úr főméltóságánál kieszközölni, hogy ez az intézet olymértvállamsegélyben részesíttessék, amellyel

a fenntartásra biztosítva leendő, mert ennek hiányában sajnálattal bár, de anyagi fedezet nem lévén, a tanév végén az egyháztanács a felső leányiskolát a közösség nagy hátrányára kénytelen lesz megszüntetni. " /156/ Mindez azt mutatja, hogy az egyháztanácsnak is terhes már az iskola illetően működtetése. Felismerése ez annak is, hogy ez iskola ilyen jelleggel, ilyen szervezeti formában, dajátos tan- és óratervével nem tartható fenn. Nyilvánvalóvá válik az is, amennyiben a szervezeti kérdéseket nem oldják meg, nem léptetik életbe a V.K.M. által elrendelt tan-tervet és óratervet, az iskola a nyilvánosságot, az állami elismerést nem kapja meg.

Mindezek ellenére az 1903/1904. tanévet beindítják. Az 1903-ban távozó Hoffer Teréz igazgatónő helyére Dobó Menyhért nyugalmazott gimnáziumi tanárt nevezik ki. Hoffer Teréz 1903. februárjában szolgálati bizonyítványt kér és kap az egyháztanáctól, melyben igazolják, hogy 1873. szeptember 3-tól működik az iskolánál, 1877-től, mint igazgatónő. Javadalmazásának egyenértéke 1700 Korona. /157

Az utolsó tanévben az iskola tantestületét a gimnázium tanáraiból alakítják ki. /158/

Az iskola fenntartására, költségeinek fedezésére a Nőegylet Elnöksége az 1903/1904. tanévre 1200 Koronát adományozott. /159/

Az 1904. május 29-én megtartott egyháztanácsi gyűlés úgy határoz, hogy amennyiben az iskola fenntartása tárgyában az egyházkerületi tanácshoz intézett kérelmére nem érkezik kedvező válasz, a segélyezés nem történik meg

156. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1902. nov. 23.

157. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1903. febr. 28.

158. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1903. aug. 2.

159. Egyháztanácsi jegyzőkönyv: 1904. jan. 17.

" a felsőbb leányiskola a tanév kezdetén zárva marad. Ezért a felelősséget az egyháztanács magáról elhárítja. " /160/

A kért támogatás nem érkezett meg. Sem az egyházkerületi tanács, sem a Vallás- és Oktatásügyi Minisztérium nem támogatja az ilyen formában történt működtetést.

A Kiskunhalasi Ev. Ref. Felsőbb Leányiskola 1904. júniusában 32 évi működés után megszűnt, hogy átadja helyét a még ez évben létrehozandó Református Polgári Leányiskolának. A Ref. Polgári Leányiskola a felsőbb leányiskolát jogelődjének tekinti. Ez az oka annak, hogy évkönyveiben alakulási évét 1872-re teszi.

160. Egyháztanácsí jegyzőkönyv: 1904. május 29.

IV. EGYHÁZ - ISKOLA - ÁLLAM

/ Fenntartás, kapcsolat, felügyelet, ellenőrzés /

" A magyarországi református egyház alsó-, közép- és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfenntartásának eszközei, az alkotmányos uton létrejött hazai országos törvények, jelesen az 1790/1. évi XXVI. törvénycikk, mint alaptörvény intézkedéseinek épségben tartásával, mindenestül az egyház testéhez tartoznak s az egyházi hatóságok alatt állnak. A református egyház minden egyházi és iskolai belügyét a jelen egyházi törvényekben megállapított fokozatos képviselő testületek, kormányzó hatóságok, bíróságok és a törvényesen választott egyházi tisztviselők intézik épen maradván Ő Felségének, a királynak az ország törvényeiben meghatározott legfőbb felügyeleti joga. "

/ jus supremæ inspectionis / /161/

" A népnevelési és népoktatási intézetek felállítása és fenntartása elsősorban az egyházközségek feladata; de jogosítva vannak erre saját területükön az egyházmegyék, az egyházkerületek és az egyetemes egyház is. "

/162/

Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk III. és IV. fejezete fogalmazza meg azokat a feltételeket, amelyek betartásával az egyházak iskolákat állíthatnak fel és működtethetnek:

/163/

161. A magyarországi református egyház törvényei 1904. I.tc.3.4.§.
162. A magyarországi református egyház törvényei 1904. VI.tc. 3. §.
163. 1868. XXXVIII. tc. III. fejezet 11. §. Magyar közig. törvények /Grill/ 215-217. oldal.

- A hivek anyagi hozzájárulása az iskola fenntartásához igénybe vehető.
- A tanítókat, tanárokat maguk választhatják, meghatározhatják azok fizetését.
- A tankönyveket maguk választhatják ki.
- Tanítási rendszer és módszer tekintetében is rendelkezhetnek, de itt figyelembe kell venniük az 1868. XXXVIII. törvényük alábbi rendelkezéseit: /164/

1. A tantermek az előírásoknak megfelelő nagyságúak legyenek.
2. A szükséges szemléltető eszközöket biztosítani kell.
3. Fiú- és leánygyermeknek teljesen elkülönítendőik.
4. Egy tanító 50 növendéknél többet nem taníthat.
5. Más vallásúak hitoktatását biztosítani kell.
6. A tantárgyak, heti óraszámok tekintetében az állami rendelkezések a mérvadók.

- Ha a rendelkezéseket nem tartják be, a kormány községi iskolává alakíthatja át.

Az állami felügyeletet az 1868. XXXVIII. tc. 14. §-a és a népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII. tc. 4. §-a alapján az egyházi iskolákban is a királyi tanfelügyelő gyakorolja. /165/

A királyi tanfelügyelők segítségével a VKM. megszervezi az iskolalátogatók rendszerét. A vallás és közoktatási miniszter 1904-ben rendeletet ad ki, amely a polgári

164. 1868. XXXVIII. tc. 27. 28. 29. 73. 74. §. Magyar közig. törvények /Grill/ 227-235. oldal.

165. 70.000/1905. aug. 20. VKM. rendelet- Magyar közig. törvények /Grill/ 366. oldaltól.

iskolai iskolalátogatók számára tartalmaz utasításokat, megfogalmazva azokat a szempontokat, amelyeket látogatásaik alkalmával vizsgálniuk kell. Az iskolalátogatók a királyi tanfelügyelők irányításával végzik munkájukat. A rendelet a következő szempontokat írja elő: /166/

- Az iskolalátogatók évente tartoznak a számukra kijelölt iskolákat meglátogatni.
- Váratlanul mennek, de a királyi tanfelügyelőt, illetve az iskola közvetlen felügyeleti hatóságát bizalmasan értesítik.
- Az iskolalátogatóknak az iskola életének minden részletét meg kell figyelniük.
- Tanulmányi, fegyelmi, erkölcsi, egészségügyi kérdések.
- Tanerők, tanulók munkája, munkafegyelme.
- Elsősorban saját szaktárgyaik óráit, tanítását figyelik meg, de a többi tárgyakat is.
- Meggyőződnek a tanító általános eredményességéről.
- Megnézik az iskola környezetét is.
- A tervek megfelelnek-e a rendelkezéseknek?
- Egységesek-e a pedagógiai követelmények?
- Osztálylétszámok, szertárak, tisztaság, udvar, kút, ivóvíz, étkező, diáketthon milyensége.
- Butorok, tanszerek, szemléltető eszközök, szertári felszerelések állapota milyen?
- Tanulmányozza az iskola belső életét. Milyen a tanítás módja, eredménye?
- Minden tanító óráját meglátogatja lehetőleg az összes osztályban és minden tárgyból.
- Átnézi a tanulók írásbeli munkáit, dolgozatait.

Összegzésként meg kell állapítania:

- Megfelel-e a tanítás az iskola céljának?
/ Oktatás, műveltség, hazafias szellem, a
gyakorlati élet céljai/
- Modern pedagógiai elveket, módszereket alkalmaznak-e?
- Milyen a tanmenet, a tantervi követelményeket teljesítik-e?
- Az írásbeli dolgozatok milyenek, a javítás módja megfelel-e a követelményeknek?
- Milyen a művészi tárgyak tanításának módja?
- Milyen nem kötelező tárgyakat tanítanak?
- A testgyakorlásnak milyenek a feltételei?
Szerveznek-e kirándulásokat?
- Nem terhelik-e túl a tanulókat?
- A tanulók munkáiban, feleleteiben érvényesül-e
a figyelem, a céltudatos tanulás, értelmesség,
szabatos előadásmód, az önállóság?
- Milyen a jártasságuk az egyes tárgyakban?
- Mennyit mulasztanak a tanulók?
- Van-e iskolaorvos?
- A tanítók képzettsége megfelel-e a követelményeknek?
- Milyen a tanítók ügybuzgalma?
- Megtartják-e a módszeres értekezleteket?
- Tanulmányi, fegyelmi ügyekben tartanak-e értekezleteket?
- Milyen az igazgató és a testület viszonya?
- Van-e ifjusági könyvtár?
- Működnek-e ifjusági egyesületek?

Ha az iskolalátogató szükségesnek látja, tapasztalatait észrevételeit beszélje meg a tantestülettel. Az iskolalátogatónak rendelkezési joga nincs, csak utasítást adhat.

Jegyzőkönyvet készít és ebből ad:

- A meglátogatott iskolának.
- A királyi tanfelügyelőnek.
- Az iskolát fenntartó hatóságnak.

Jelentést készít és küld a vallás és közoktatási miniszterhez látogatásáról.

Az iskola munkáját tehát az állam ellenőrzi a királyi tanfelügyelők, illetve iskolalátogatók, később a szakfelügyelők révén.

A kiskunhalasi református Polgári és Leányiskolánál az iskolalátogatói tiszte, az iskola megalakulásától, 1904. szeptemberétől az 1911/12. tanév végéig Páthy Károly kecskeméti állami polgári leányiskolai igazgató töltötte be Kurucz Gyula királyi tanfelügyelő irányításával, aki maga is több ízben meglátogatta az iskolát.

/167/

Az 1913-14. tanévre Greizinger István újpesti állami polgári fiúiskolai igazgató kap iskolalátogatói megbízást. Kiskunhalas városban az 1911-12. tanévtől királyi tanfelügyelői kirendeltség működik. Ennek vezetője Szentgyörgyi Lajos. Tevékenysége az elemi iskolákat érinti, de esetenként a polgári leányiskolát is meglátogatja.

/168/

167. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1912/13. év.

168. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1911/12. év.

1924-től a kirendeltséget Kohányi Gyula vezeti, az iskolalátogatói teendőket előbb Fetóthy László, az újpesti 11. sz. állami polg. fiúiskola igazgatója, majd 1927-től Völgyi László, a budafoki áll. polg. fiúiskola igazgatója látja el. /169/

Az iskolalátogatók munkájának kiegészítésére, az ellenőrzés szakjellegének fokozása érdekében a királyi tanfelügyelőség testnevelés felügyelőt állít be Kócza Géza budapesti állami polgári iskolai tanár személyében, aki 1928-tól szinte minden évben meglátogatja a Ref. Polgári Leányiskolát.

Az állami felügyelet a VKM. 1930-ban módosítva lett, létrehozva a polgári iskolai főigazgatóságokat. A kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskola a budapesti főigazgatósághoz tartozik. Főigazgató Dr. Gyulay Ágost, felügyelő Völgyi László, testnev. felügyelő Kócza Géza.

/170.

1933-ban átadják a kiskunhalasi iskolát a szegedi főigazgatóságnak. Főigazgató Koltay Lajos, Felügyelő Tóth István.

Az 1936. évi VI. tc. alapján a tanügyigazgatást újból átszervezik. A szegedi polgári iskolai királyi főigazgatóság megszűnt, és a kiskunhalasi iskola a budapest-vidéki tankerületi királyi főigazgató állami felügyelete alá kerül. /171/

Az állami- és egyházi kapcsolatban az iskolaügy, pontosabban az iskolalátogatások kérdésében nézeteltérések támadnak. Az 1935. VI. törvénycikk egyes tételeit az egyházi hatóságok sérelmesnek találják. A közoktatási közigazgatásról szóló törvény az eddigieknél szélesebb

169. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1925/26, 1927/28.

170. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1925/26.

171. Ref. Polg. Leányiskola iratai 41/1936.

körü ellenőrzési jogkört kíván biztosítani a királyi tanfelügyelőknek. A nézetkülönbség a Ref. Egyetemes Konvent, illetve a VKM. között kompromisszummal zárul. Ennek megfelelően a VKM. eltekint az alakuló, ellenőrző, osztályzó, évváró, tankönyvmegállapító, szülői értekezletek jegyzőkönyveinek beküldésétől. Nem tekintenek el a módszeres értekezletek jegyzőkönyveinek, tantárgyfelosztásának, órarendszernek, a felhasznált tankönyvek jegyzékének megküldésétől. Ezeken túl az iskola köteles statisztikai adatokat szolgáltatni. A magánvizsgákat is be kell jelenteni. A VKM. kötelezi az iskolákat, hogy nyomtatott értesítőikből évenként 6 példányt küldjenek be.

Az egyházi hatóságok önkormányzatuk megsértését látják abban, hogy a felügyeletek utáni értekezleteken az állami felügyelő elnököl. E témával kapcsolatban a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöke olyan tanácsot ad / 540-1937. sz. püspöki körlevél /, hogy az állami felügyelet elnöklését ne akadályozzák meg, de hivatkozva a 6850-1936. sz. egyetemes kivonati határozatra az igazgatótanács elnöke az elnöklésre nézve óvással éljen, de az ülésen vegyen részt és a jegyzőkönyvet írja alá. /172/

E kérdésben az egyetemes Konvent és a VKM. úgy dönt, hogy az elnöklés joga az iskolalátogatóé, de az iskolalátogató nem járhat el az egyházat megillető jogkörben. Ezen megállapodást az egyházi és a VKM. között a Ref. Egyetemes Konvent 1352/1937. sz. körlevelében hozza az iskolák tudomására. /173/

172. Ref. Polgári Leányiskola iratai 26/1937.

173. Ref. Polg. Leányiskola iratai 43/1937.

A megállapodás ellenére az elnöklés ügyében további surlódások fordulnak elő. 1938-tól minden iskolalátogatási jegyzőkönyvön szerepel a konventi tiltakozás szövege, amiért a z értekezleten az állami megbízott elnököl. /174/

Az 1930-as évek második felétől a felszabadulásig Bolyos István állami polgári isk. igazgató / 1939-től kerületi főigazgatósági szakelőadó / látogatja meg évente az iskolát s gyakorolja az állami felügyeletet.

/175/

A vallás és közoktatási miniszter 1906-ban kiadja az 55.566. sz. körrendeletét a községi, felekezeti felső nép- és polgári iskolákban alkalmazott tanítók és tanítónők fizetésének államsegéllyel, történő kiegészítése tárgyában.

/176/

E rendelet egyben a fizetések rendezését is jelenti. Rendes tanítók és tanítónők évi kezdő fizetését 2.000, négy éven felül teljesített szolgálat után 2200 koronában állapítják meg. A segédtanítók fizetése 1.400 korona, amely négy év után 1.600 koronára emelkedik.

A rendelkezés kimondja: amennyiben az iskolát fenntartó hatóság anyagi ereje nem engedi meg ezen fizetések biztosítását, úgy az állam magára vállalja a különbözetet, legfeljebb 300 korona felső határig. Ezt az alaprendelkezést több ízben módosítják. E módosítások általában mindig az államsegély növelését jelentik, de a fizetésekiegészítő államsegély soha sem érhetette el a fizetések 50 %-át.

E lehetőséggel a kiskunhalasi Református Egyháztanács is élt.

174. Ref. Polg. Leányisk. jegyzőkönyve 1938. dec. 17.

175. Ref. Polg. Leányisk. jegyzőkönyvei 1937-1944.

176. Magyar közig. törvények /Grill kiadás/ 915. oldal.

A polgári leányiskola tanárai az iskola fennállásának egész ideje alatt fizetésüknek egy részét az államtól kapják. Az iskola fenntartásához, üzemeltetéséhez viszont az egyháztanács nem vesz igénybe államsegélyt. A Vallás és Közoktatási Minisztérium a 40.863/1900. évi rendeletével szabályozza az iskolák belső életét. /177/ E rendelkezés tulajdonképpen alapjául szolgált a későbbi iskolai rendtartásokban foglaltaknak:

- A tanulók felvétele az igazgatók joga. Ennek minden év szeptemberében kell megtörténnie.
- Egy-egy osztályban legfeljebb 50 tanuló lehet. Ennél több tanulót felvenni csak a királyi tanfelügyelő engedélyével lehet.
- A tandíjat félévre előre kell fizetni: minden év szeptemberében és februárjában.
- Minden iskolában a VKM tantervét kell használni.
- A tanárok óraszámát:

igazgató	12
tanítónők	22
rajztanító	24

Ezen óraszámokon felül a tanítókat külön díjazás illeti meg.

- A polgári iskolai tanítás és nevelés minden ügyét az igazgató intézi. A tanulmányi munka vezetését illetően az igazgató közvetlenül a királyi tanfelügyelő hatásköre alá tartozik. Havonként köteles valamennyi osztályt és tanítót meglátogatni minden tárgyból. Az igazgató tanulmányi és fegyelmi tekintetekben közvetlen felügyeletet gyakorol, de felelősséggel is tartozik ezen kérdésekben.

- A tanítók a rájuk bízott tantárgyak tanítását kötelesek a királyi tanfelügyelő által jóváhagyott tanmenet szerint végezni. Kötelesek az órákat pontosan megtartani. Ezen túlmenően kötelességük a felsőbb hatóság által megszabott rendes és mellékteendőket is teljesíteni.
- Az osztályfőnökök kötelesek a gondjaikra bízott osztályban a fegyelem és nevelés egységes szellemét biztosítani. Ügyelniük kell arra, hogy osztályukban ne legyen túlterhelés.
- A tantestületnek joga van a forgalomban lévő, a VKM által jóváhagyott tankönyvvekből kiválasztani a számukra legmegfelelőbbeket.
- A vizsgák nyilvánosak. A vizsgák előtt testületi tanácskozásokon javaslatokat kell tenni az érdemjegyekre. A vizsgán minden tanulónak felelnie kell, de nem kötelező minden tárgyból. A kétéseket feleltetni kell.
- Az iskola házi szabályait a testület határozza meg, de azt a tanfelügyelő hagyja jóvá.

Ezen rendelkezéseket - kiegészítve az egyházi rendelkezésekkel - az iskola betartja, munkájában alkalmazza.

Az állami szervek, a VKM rendelkezései, illetve az egyház-tanács döntései lényegét érintő kérdésekben tulajdonképpen a későbbiek folyamán sem kerülnek előtérbe. Az Egyetemes Konvent, a Dunamelléki Ref. Egyházkerület mindenkor megtalálja a kompromisszumos megoldásokat, törvényeiben, az iskoláknak adott utasításaikban az együttműködés zavartalanságára való törekvése szándéka fedezhető fel. Nézeteltérések egyház-állam között tanügyi kérdésekben inkább formai dolgokban adódnak.

Ez az egyházkerületek transzmissziós szerepének is köszönhető. A ref. egyházkerületi iskolák nincsenek közvetlen kapcsolatban az állami szervekkel. Minden utasítás, rendelkezés, jelentés, statisztika, jegyzőkönyv, stb. az egyházkerületen keresztül jut el rendeltetési helyére.

A magyarországi református egyház iskolái önálló Rendtartási Szabályzattal rendelkeznek, iskolatípusonként megfogalmazva a célokat és követelményeket. A ref. egyház polgári iskoláinak alapvető célmeghatározása nyilvánvalóan megegyezik az állami polgári iskolákéval. Nevelési rendszereit, követelményeit illetően azonban természetesen a református egyház tanainak meghatározó szerepe volt. Tulajdonképpen ez indokolt is, de egyben ez adja meg az iskolák létrehozásának alapvető okát is.

" A református polgári iskolák közös célja az általános műveltség terjesztése, s tanulóinak a középfoku szakiskolákra való előkészítése, különös célja a fiúiskolának, hogy tanulói a gyakorlati /iparos, kereskedő, gazdasági / pályákhoz és foglalkozásokhoz szükséges alapműveltséggel lássa el, a leányiskolának pedig az, hogy növendékeiből művelt magyar polgári háziasszonyokat neveljenek. Mindkét nemű iskola fő feladata, hogy növendékeit tiszta evangéliumi szellemben nevelve, bennük a református öntudatot kifejlessze és megerősítse. "

/178/

A kiskunhalasi Ref. Polgári Leányiskola felügyelőtestületei az egyház részéről:

/179/

178. Magyarországi ref. polg. fiú- és leányiskolák Rendtartási Szabályzata 1931.

179. A magyarországi ref. egyház törvényei 1904.
1928. I. tc. 3. 4. 5. 7. §.

1./ Az Egyetemes Református Konvent

Az általa megfogalmazott Egyházi Törvényekben /1904, 1928/ külön törvényeikk foglalkozik az iskolákkal. Az 1904. évi, illetve az 1928. évi törvények az egyházi iskoláknak a tanügyi hatóságokkal való kapcsolatát azonos módon rendezik. /179/

Az 1904. évi VI. tc. 4. §-a, majd az 1928. évi Törvény V. tc. 4. §-a - hivatkozva az 1868. XXXVIII. tc. III. és IV. fejezetére - az állami felügyeletet úgy fogalmazza meg, hogy annak elfogadása, vagy elutasítása az iskolafenntartó joga. Az állami felügyelet elfogadása azonban nem zárja ki ezt, így a tényleges felügyelet az egyházi felsőbbbséget illeti meg. /180/

Mindkét törvény kimondja:

- A magyarországi református egyház minden nevelési és oktatási intézetében a tanítás nyelve a magyar nyelv.
- Tanítókul a ref. egyház iskoláiban csak feddhetetlen életű, református vallású /vagy evangélikus/ egyházas gondolkodású, szakszerűen képzett magyar állampolgárok alkalmazhatók.
- A tanítók feleségül csak református, vagy evangélikus nőt vehetnek el, a tanítónők csak református, vagy evangélikus férfihez mehetnek feleségül. /181/
- A tanítók, tanárok esküt kötelesek tenni. Az 1904. évi törvény nem fogalmazza meg külön a tanítók esküszövegét.

180. A magyarországi ref. egyház törvényei 1904. és 1928. 152. ill. 122. oldal.

181. A magyarországi ref. egyház törvényei 1904. évi 158. oldal. 1928. évi 126. oldal.

Az egységes eskümintát alkalmazzák:

" Én N.N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiu, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy örök igaz Isten, hogy az egyházi törvényeinket megtartom, s tisztemmel járó kötelességeimet hiven teljesítem. Isten engem úgy segéljen! " /182/

Az 1928. évi törvény már külön esküszöveget közöl:

" Én esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiu és Szentlélek, teljes Szentháromság, egy örök igaz Isten, hogy tanári / tanítói / tisztemben hiven és lelkiismeretesen eljárók. Tanulmányaimat állandóan folytatom s a tudományt tehetségem szerint művelem. Egyházunk törvényeit megtartom. A gondjaimra bízott tanulókat nemcsak tanítom, hanem Jézus Krisztus evangéliuma szellemében nevelem őket minden testi és erkölcsi bajtól megvédeni, református keresztyán egyházunk iránt való buzgóságra vezérelni, anyaszentegyházunk és iskolánk jólétét és virágzását előmozdítani törekszem, és minden igyekezetemmel azon leszek, hogy magamat egész életemmel Jézus Krisztus alázatos szolgájának és református keresztyén anyaszentegyházunknak hű tagjának bizonyítsam. Isten engem úgy segéljen! " /183/

Az Egyetemes Konvent - mint közoktatási hatóság - felügyel a református egyház által felállított iskolák

- 182. A magyarországi ref. egyház törvényei 1904. évi 255. oldal.
- 183. A magyarországi ref. egyház törvényei 1928. évi 234. oldal.

mindennemű szellemi és anyagi ügyére, különösen pedig arra, hogy az országos és egyházi törvényeket pontosan végrehajtsák. /184/

Ennek érdekében:

- Egyetemes tanügyi bizottságot működtet, amelyben minden iskolatípus képviselve van.
- Szakértőkkel bármikor meglátogathatják és megvizsgáltathatják az iskolákat.
- Statisztikai adatokat és kimutatásokat kérhet be.
- Felügyel a valláserkölcsei nevelésre.
- A vagyonkezelést ellenőrzi.

Ezen felügyeleti és ellenőrzési jogával az Egyetemes Konvent közvetlen módon csak nagyon ritkán él. A kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskola fennállása alatt a Konvent részéről ellenőrzés, látogatás nem volt. Az ellenőrzés, a felügyelet közvetett formában - az egyházkerületi tanügyi jelentéseken, bekért statisztikai adatokon, stb. keresztül - valósul meg.

Az egyházi törvények részletesen megfogalmazzák a ref. egyház alkalmazásában álló tanítók, tanárok kötelességeit, de jogaikról egyetlen szó sem esik.

Az 1876. évi XXVIII. tc. értelmében a felekezeti iskolák szervezetét, teendőit - az állami törvényekben előírtak figyelembe vételével - az egyházi főhatóság szabja meg. /185/

Vonatkozik ez:

- A tantervek összeállítására.
- A tankönyvek kiválasztására.
- Az iskolák egyházi felügyeletének szabályozására.
- Felekezeti iskolaszékek létrehozására, stb.

184. A magyarországi ref. egyház törvényei 1928.
151-152. oldal.

185. Magyar Közigazgatási Törvények /Grill/ 306-307. old.

Mindezeket a Ref. Egyetemes Konvent törvény formájában is megfogalmazza s a polgári iskolákra nézve kimondja:
/186/

I. A ref. polgári iskolákat igazgatják s azokban a nevelés és oktatás ügyét intézik:

- 1./ Az igazgató és a tanári testület.
- 2./ Az igazgatótanács és a fenntartó testület.
- 3./ A felsőbb egyházi hatóságok; úgymint az egyházmegye, az egyházkerület és az egyetemes konvent.

II. Az oktatás és nevelés munkáját végzik:

- 1./ Az igazgató és a tanárok, mint oktató nevelők.
- 2./ Az igazgató, mint irányító és közvetlen felügyelő.
- 3./ Az egyházkerületi középiskolai felügyelő / tanügyi előadó /, mint ellenőrző szerv.

III. A református polgári iskolák igazgatását végzik:

- 1./ Az igazgató.
- 2./ A tanári testület.
- 3./ Az igazgatótanács.
- 4./ Az egyházkerület, mint másodfoku egyházi hatóság.
- 5./ Az egyetemes konvent, mint harmadfoku egyházi tanügyi hatóság.

IV. A ref. polg. iskolák anyagi ügyeit intézik:

- 1./ A tanári testület, mint első javaslatot tevő szerv.
- 2./ Az igazgatótanács.

186. A magyarországi ref. egyház törvényei 1928. V. tc.
66. §. 135. oldal.

3./ A tenntartó testület.

4./ Az egyetemes konvent, mint a legfőbb felügyeletet gyakorló hatóság.

V. A fegyelmi ügyekben eljárnak:

1./ Tanulók esetében a Rendtartás figyelembe vételével: a tanár, az osztályfőnök, az igazgató, a tantestület, az egyházkerület püspöke, a vallás és közokt. miniszter.

2./ Tanárok, igazgatók fegyelmi ügyében: elsőfokon az egyházmegyei, másodfokon az egyházkerületi, harmadfokon az egyetemes konventi bíróság.

Minden azt mutatja, hogy az 1928. évi egyházi törvények az egyházmegye tanügyi szerepét csökkentik az 1904. évi törvényekhez képest, s a tanügyi igazgatás tényleges vitelét az egyházkerületre testálja. /187/

Az 1876. évi XXVII. tc. fogalmazza meg a felekezeti iskolaszékek szervezetét és teendőit. Keret jelleggel meghatározza feladatait, döntési jogát: /188/

- Javaslatot tehet rendes tanítók kinevezésére.
- Meghívhat segédtanítókat.
- Egy tagja hetenként meglátogatja az iskolát.
- Javaslattal élhet a tandíjjal kapcsolatban.
- Felügyel az iskolai tanításra, az iskolai törvények, felsőbb törvények betartására.
- Gondoskodik az iskola épületének javításáról, a taneszközök ellátottságáról.
- Felülvizsgálja a számadási ügyeket.
- Ellenőrzi az alapok, alapítványok kezelését.

187. A magyarországi ref. egyház törvényei 1904.VI.tc. 49. 50. 51. 52. §. 165. oldal.

188. Magyar közigazgatási törvények /Grill/ 306-307. old.

Ezek figyelembe vételével történik a ref. egyház iskolái mellett az iskolaszék felállítása.

Az 1904. évi egyházi törvények értelmében az iskolaszéket a presbitérium 3 évre választja. Elnöke mindenkori a presbitérium által e feladatra kijelölt lelkész. Tagjainak szám: 5 - 20 fő, a helyi körülményektől függően: /189/

A kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskolának 1904-1913. között nincs önálló iskolaszéke. Ügyeit az ugyancsak a református presbitérium által fenntartott gimnázium iskolaszéke intézi. A presbitérium 1913-ban határozza el a polgári leányiskola iskolaszékének megalakítását. /190/

A megalakított iskolaszék 13 főből áll, tagja az iskola igazgatónöje is. 1924-ig csak egy tanár tagja van. Az iskolaszék az 1924. évtől igazgatótanács néven működik, 16 főből áll, s az iskola tanárai közül ketten kapnak helyet a tagok sorában. Egyikük a jegyző. /191/

Az egyházkerület 1940-ben szabályrendeletet alkot. Ebben meghatározza az igazgatótanácsok szervezetét, feladatát, jogkörét. /192/

Ez a szabályrendelet kimondja:

- Az igazgatótanács 9 főből áll:

- | | |
|---------------------------------|------------------|
| - Az egyház lelkésze | hivatalból tagja |
| - Az egyház főgondnoka | " " |
| - Az iskola igazgatója | " " |
| - Választott tagjainak száma 4. | |
| - A tantestületből 2 tanár. | |

189. A magyarországi ref. egyház törvényei 1904.VI.tc. 47. §. 164. oldal.

190. Presbitériumi jkv. 1913/61. sz. határozata.

191. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1924/25. tanév.

192. 1616-1940.sz. püspöki leirat. Ref.Polg.Leányiskola iratai 40/1940. sz.

- A választott tagok titkos szavazással kerülnek az igazgatótanácsba.
- A két testületi tagot a tanári testület választja meg.
- Az igazgatótanács megbízása 6 évre szól.
- Tagjai közül elnököt /egyházi/, alelnököt /világi/, jegyzőt /tanárok közül/ kell választani.
- Az igazgatótanács előadója az igazgató.
- Üléseit rendszeresen negyedévenként tartja, de szükség esetén bármikor.
- Üléseiről jegyzőkönyv készül.
- Az igazgatótanács /iskolaszék/ feladata, jogköre:
 - Ellenőrzi az intézet egész működését, az iskolai és felsőbb rendelkezések végrehajtását.
 - Felügyel az intézet valláserkölcsei életére.
 - Nyilvántartja az iskola anyagi szükségleteit. Anyagi ügyekben javaslatot tesz a fenntartó testületnek.
 - Határoz a tandíjak és az internátusi díjak ügyében.
 - Költségvetési, tervezési és felhasználási ügyekben határoz.
 - A költségvetést megtárgyalja és felterjeszti a fennhatóságához.
 - Tárgyalja a tanévi munkarendet, az igazgató évvégi jelentését.
 - A tanároknak betegség esetén 3 hónapra szabadságot adhat, de ezt a püspöknek is bejelenti.
 - Engedélyezhet mellékfoglalkozást, ha az nem áll ellentétben a Rendtartással.
 - Tanárválasztás, helyettes tanár alkalmazása esetében javaslatokat tesz.
 - A tantestület véleményének figyelembe vételével megválasztja az igazgatót.

- Iskolaorvost alkalmaz.
- Személyi ügyekben előzetesen kikéri az egyházkerületi tanügyi előadó véleményét.
- Kisegítő személyzetet alkalmaz.
- Tájékozódik az iskolai élet minden mozzanatáról.
- Lehetőleg részt vesz az évvégi összefoglalókon, vizsgákon.
- Részt vesz a felsőbb látogatásokat lezáró értekezleteken.
- Ünnepeleken képviselteti magát.
- A tanároknak magánügyben 8 napi szabadságot adhat.
- A fenntartó szervezetnek felelős, annak jelentést ad.

2./ Dunamelléki Református Egyházkerület

Az 1904. évi egyházi törvényekben az egyházkerület másodfoku tanügyi hatóságként szerepel. A gyakorlatban minden, az iskolai élettel összefüggő kérdésben a konkrét munkát ez az egyházi hatóság végzi. Különösen így van az a Dunamelléki Ref. Egyházkerületben a polgári iskolákat illetően.

Az 1910/11- tanévben 7 református polgári iskola működik. Mind a hét a Dunamelléki Egyházkerület területén. /193/

Kiskunhalason	- leány
Nagykőrösön	- fiu
Szentendrén	- fiu
Budapesten	- leány
Pécsett	- leány
Szentendrén	- leány
Dunavecscén	- vegyes

E hét iskola az iskolatípus megszűnéséig fennállott.

A konkrét, gyakorlati munka vitele tulajdonképpen azt jelenti, hogy tanügyi, személyügyi téren minden kérdésben az egyházkerület intézkedik, rendel el, hagy jóvá. Transzmissziós szerepet tölt be az iskola és az állam között. Állami tanfelügyelők csak rajta keresztül érintkezhetnek az iskolákkal. Vitás ügyekben közvetít. Állami rendelkezések csak az egyházkerületen keresztül juthatnak el az iskolákhoz. Tartja a kapcsolatot a VKM-al. Az iskolák konkrét tartalmi munkáját is irányítja, ellenőrzi.

- " Az állami és az egyházi iskolai törvények keretében a népiskolai oktatás rendezésére és fejlesztésére szabályrendeleteket alkot.
- Szabályrendelettel állapítja meg a rendtartást, fegyelmi eljárást, a tanítók hivatali viszonyát.
- Intézkedik a tankönyvek és taneszközök megvizsgálása iránt.
- A törvények végrehajtására, a népnevelés és oktatás emelésére a szükséghez képest határozatokat hoz.
- Népiskolai ügyben véleményező és javasló szerve az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottság. "

/194/

A fentieket az 1928. évi egyházi törvény a következőkkel egészíti ki:

- A tanárok kinevezését az egyházkerületnek kell megerősítenie.
- Illetmény ügyekben a fenntartónak kell kérnie az egyházkerület jóváhagyását.
- Igazgatói kinevezéseket az egyházkerület erősíti meg.

- Tankönyveket az egyetemes konvent által engedélyezett tankönyvek közül a tanári testület és az igazgatótanács javaslatára az egyházkerület választ ki.
- A tandíjak jóváhagyása egyházkerületi feladat.
- Az igazgatótanács hatáskörét az egyházkerület szabályrendelettel állapítja meg. /195/

A kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskolánál 1904-1920. között az egyházi tanfelügyelőség döntően az egyházmegye gyakorolja. A vallásoktatás ellenőrzésére az egyházmegyéhez tartozó egyházközségek egy-egy lelkesze kap megbízást. Esetenként egy-egy tanító is elkíséri, aki az oktatásügy kérdésében tájékozódik. Az egyházkerület tanügyi ellenőrző tevékenysége 1921-től fokozódik. Petri Elek halálát követően Dr. Ravasz László lett az egyházkerület püspöke, aki az iskolák irányítását személyesen is végzi, rendszeresen látogatja, ellenőrzi. 1924-ben az egyházkerület tanügyi előadója Dr. Imre Sándor lett. Az ő széleskörű pedagógiai ismerete, szakmai tekintélye, nevelési koncepciója hosszú ideig meghatározója volt az egyházkerület iskolairányító-ellenőrző munkájának. Dr. Imre Sándor 1945. márc. 11-én bekövetkezett halála után Dr. Ványi Ferencet, a Baár-Madas Ref. Leánygimnázium igazgatóját bizza meg az egyházkerület a tanügyi előadói teendők ellátásával. /196/

Dr. Imre Sándor szinte minden tanévben meglátogatja a kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskolát. Az egyházkerület tanügyi bizottságának megbízásából Dr. Ravasz László, az egyházkerület püspöke az 1923/24. és az 1931/32. tanévben végez személyes ellenőrzést. /197/

- 195. A magyarországi ref. egyház törvényei 1928.134-135. o.
- 196. Dr. Ravasz László 119/1945.sz. körlevele Ref. Polg. Leányiskola iratai 11/1945.
- 197. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője az 1923/24. és 1931/32. tanévről.

Rajtuk kívül Olasz Imre, a nagykőrösi ref. gimnázium tanára, Öllös Sarelta, a kecskeméti ref. tanítónőképző igazgatónöje, Torma Gábor a nagykőrösi ref. polgári fiúiskola igazgatója végez ellenőrzést az egyházkerület megbízásából.

Az egyházkerület 1934-ben szabályrendeletet alkot az egyházkerület tanügyi bizottságáról. /198/

E szabályrendelet szerint: " Az egyházkerület tanügyi bizottsága az egyházkerület valamennyi iskolája és nevelési intézménye ügyeinek tárgyalására rendelt szerv. " Hat szakosztállyal működik: népiskolai, tanítóképzői, polgári iskolai, középiskolai és vallásoktatási. Élükön szakosztályi előadók állnak.

A tanügyi bizottság feladata:

" Általában az egyházkerület idetartozó ügyeinek figyelemmel kísérése. Nevelési kérdésekben az egyházkerületi közgyűlés a tanügyi bizottság megkérdezése nélkül nem határoz. "

A tanügyi bizottság tagjait az egyházkerületi közgyűlés 6 évre választja.

A polgári iskolai szakosztálynak 6 lelkeszi és világi tagja van. Ezen túlmenően tagjai az iskolák igazgatótanácsainak 1 - 1 köldötte és a polgári iskolák egyházkerületi képviselője.

Az egyházkerület ezen iskolairányító, ellenőrző, felügyeleti formája az iskolák államosításáig fennállott.

198. Püspöki leirat 2554-1934. Ref. Polg. Leányiskola iratai 45/1934.

3./ Kecskeméti Egyházmegye

Iskolákat ellenőrző, felügyeleti tevékenysége alapvetően a hitoktatásra irányul. 1920-ig esetenként még egyéb tárgyak ellenőrzését is végzi, ezt követően azonban már szinte kizárólag csak a vallástanítás területén kap a kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskola egyházmegyei felügyeletet.

Ennek illusztrálására:

Az 1909/10. tanévben Szappanos Károly Kecskeméti ref. lelkész és Papp Gedeon nagykőrösi tanító, 1910/11-ben Takács József ceglédi lelkész, helyettes esperes és Hetessy Kálmán látogatja meg az iskolát.

Az 1925/26. és az 1929/30. tanévben Kiss Zsigmond esperes végéz ellenőrzést.

Évente meglátogatja az iskolát az 1929/30. tanévtől Vásárhelyi Pál soltvadkerti és Esze Tamás szanki lelkész.

/199/

Tanügyi kérdésekben az iskola mindennapi életében az egyházmegye nem szól bele. Látogatásai tájékoztató jellegűek.

4./ A kiskunhalasi református egyházközség

A polgári leányiskola fenntartója az egyházközség, amely a presbitérium-/ egyháztanács /-on keresztül a közvetlen felügyeleti jogot is gyakorolja. Az iskola fenntartásához az egyházközség államsegélyt, állami támogatást

199. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői, ill. látogatási jegyzőkönyvei.

nem vesz igénybe. A tandíjakból, adományokból, alapítványokból tartják fenn. Amennyiben ezek nem fedezik a szükséges összeget, az egyháztanács pótolja azt. Rendszeres adományt biztosít a ref. nőegylet, a helyi Kereskedelmi Bank RT. és a Gazdasági Bank RT. /200/
A tanárok fizetéskiegészítő államsegélyben részesülnek.

Az 1876. évi XXVIII. tc. fogalmazza meg a felekezeti iskolaszékek szervezetét és teendőit. /201/

A 9. §. kimondja:

" A községi népoktatási intézetek a polgári község, a felekezeti hitközség alatt állanak. Ehhez képest minden, úgy polgári, mint hitközségben, amely népiskolát tart fenn, legalább 5 választott tagból álló iskolaszék alakíttatik. E tagokat a kebelbeli lakosok közül - lehetőleg az oktatásügyhöz értő, de minden esetre írni, olvasni tudó egyénekből - a község képviselőtestülete, illetőleg a hitközség képviselőtestülete választja. "

" A felekezeti iskolaszéknek az illetékes lelkes minden esetre tagja. "

Az iskolaszék teendőit az államilag előírtak figyelembe vételével az egyházi főhatóság szabja meg.

A törvény szerint az iskolaszék teendői: /13.§./

- Okleveles tanítókat, avagy Tanítóképezdét végzett egyéneket segédtanítókul meghívhat.
- A helybeli iskolát egy tagja által hetenként legalább egy alkalommal meglátogatattatja.
- A tandíjra nézve az illetékes hatósággal egyetértőleg határoz.
- Felügyel a tanításra, s az iskolai törvények és felsőbb rendeletek végrehajtására.

200. Ref. Polg. Leányiskola tantestületének jegyzőkönyvei 1908. febr. 29. 1910. márc.1.

201. Magyar közoktatási törvények /Grill/306-308.oldal.

- Felügyel az iskolai alap kezelésére, s a felettes hatósággal egyetértőleg gondoskodik annak gyarapításáról.
- Intézkedik az iskola épületének kellő javítás ügyében, a taneszközökkel való ellátottságról, a tanítók fizetésének ügyében.
- A tanulók szülei és a tanító között felmerülő panaszokban és az iskola fegyelmi ügyeiben elsőfokon határoz.
- Jelen van az évvégi vizsgákon.
- Megvizsgálja az iskolai számadásokat.

Az egyházkerület a fentiek figyelembe vételével szervezi meg iskolái kormányzótestületének az iskolaszékeket /igazgatótanács/.

A kiskunhalasi ref. egyházközség fenntartásával működik a városban gimnázium. Amikor 1904-ben megalakul a polgári leányiskola, nem alakítanak külön igazgatótanácsot. A gimnázium igazgatótanácsa látja el a polgári iskola kormányzásának feladatát is. /

Az önálló iskolaszéket 1913-ban alakítja meg az egyháztanács. /202/

A megalakult iskolaszék tagjai:

- 1./ Szilády Áron lelkész, iskolaszéki elnök
- 2./ Silling Ede polgármester, egyházi főgondnok
- 3./ Báthory Gábor főgimnáziumi tanár
- 4./ Biró Sándor gazdálkodó
- 5./ ifj. Darányi Mihály ref. hitoktató
- 6./ Dózsa Lajos gazdálkodó
- 7./ Farkas Dezső földbirtokos

202. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 61/1913 sz. határozata.

- 8./ Halász Lajos gazdálkodó
- 9./ Pataky Dezső főgimnáziumi igazgató
- 10./ Péter Kálmán városi pénztáros
- 11./ Szabados Balázs gazdálkodó
- 12./ Szalay Zsigmond egyházi pénztáros
- 13./ Dr. Zilah Benő királyi táblabíró
- 14./ Dr. Thuróczi Dezsőné polgári iskolai
igazgatóné

A közoktatásügyi közigazgatásról szóló 1935. évi VI. tc. végrehajtására kiadott utasítás az egyházi hatóságok felügyelete alatt álló iskolák igazgatása és felügyelete tárgyában az alábbiakat rendelé el: /203/

- Az egyházi hatóság alá tartozó iskolákat az illetékes egyházi hatóságok saját szabályaik szerint igazgatják.
- Ezen iskolákban a tantervet a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásával a fenntartó hatóság állapítja meg:
Ez a tanterv a kitűzött célok tekintetében azonos az országos tantervvel, a tanítási anyag tekintetében pedig azzal terjedelemben megegyezik.
- A tankönyvet, segédkönyveket az iskolafenntartó hatóság engedélyezi, de engedélyezés előtt bemutatja a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.
- A tandíjak, vizsgadíjak és egyéb díjak összegét, a befizetés módjait a fenntartó, illetve a fenntartó hatósága állapítja meg.
- A vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyházi hatóság alatt álló iskolák felett az állami felügyeletet a tankerületi királyi főigazgató útján gyakorolja.

203. Utasítás a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935. VI. tc. végrehajtására 85-88. oldal.

- A tankerületi királyi főigazgató statisztikai adatokat, jelentéseket kérhet be az iskola fenntartó hatóságának tudomásával.
- A tankerületi királyi főigazgató, a királyi tanfelügyelő, vagy hivatali személyzetük meggyőződhet hogy a jogszabályokat betartják-e. E célból az iskolákat bármikor meglátogathatják. Vizsgálhatják az oktatás, nevelés eredményét, az iskolák szervezetét, elhelyezését, felszerelését, jelen lehetnek testületi értekezleteken, értekezleteket tarthatnak.
- Ha megállapítást nyer, hogy nem tartják be a jogszabályok rendelkezéseit, figyelmeztetik a tanári igazgatót. Ha ez nem jár eredménnyel, az iskola-fenntartót, végső esetben a tankerületi királyi főigazgató a vallás- és közoktatásügyi minisztert tájékoztathatja. Amennyiben az iskola a miniszteri utasítást sem hajtja végre, akkor a miniszternek joga van a fizetéskiegészítő államsegélyt részben, vagy egészben megszüntetni.

A törvény a z állam és egyház kapcsolatának tartalmi kérdéseit alapvetően nem érinti. A korábbi gyakorlatból csak néhány, főleg szervezeti kérdésben tér el. A királyi főigazgatók számára szélesebb körű ellenőrzési jogot biztosít az egyházak által fenntartott iskolák felett.

Az 1935. évi VI. törvénycikk tehát az állam és egyház kapcsolatának újabb szabályozását végezte el az iskolaügy tekintetében. Ez a rendezés a felszabadulásig érvényben maradt.

V. A REFORMÁTUS POLGÁRI LEÁNYISKOLA VÁZLATOS TÖRTÉNETE

1. A kezdés és kibontakozás évei

/ 1904 - 1914 /

A kiskunhalasi református egyház által fenntartott és 1872-1904 között működő felsőbb leányiskola az 1903/1904. tanév befejezésével megszűnt. Az egyháztanács elhatározta, hogy a felsőbb leányiskolát polgári leányiskolává alakítja át. A fennálló rendelkezések / 5009/1895. VKM. / a felsőbb leányiskolából a polgári leányiskolába átlépés lehetőségét biztosítják. Ennek megfelelően az eddig a felsőbb leányiskola különböző évfolyamába járó tanulók a polgári leányiskola megfelelő évfolyamaiba automatikusan átléphettek. Így a polgári leányiskola megalakulásakor már négy évfolyammal indul.

Az egyháztanács az iskola nevelőire vonatkozóan úgy rendelkezik, hogy alkalmaz egy igazgató-tanítónőt és három tanítónőt. Ezek mindegyikének kell, hogy polgári iskolai tanítónői oklevele legyen. Rajtuk kívül alkalmazni kívánnak óraadóként a kézimunka tanítására egy tanítónőt. A hittanórák ellátásával a gimnázium hittantanárát bizzák meg. A zene tanítására Pap Mihály elemi iskolai tanítót kérik fel. Olyan döntés születik, hogy kinevezik Tóth Erzsébetet és Koháry Ilonát rendes tanítónőnek.

A harmadik tanítónő és igazgatónő kinevezését későbbre halasztják. Egyben rendezik a kinevezendő rendes tanítónők, a megválasztandó igazgatónő, az óraadók és a szolgálja illetményének ügyét is. /204/

- 1./ A kinevezendő igazgatónő évi törzsfizetése 1.200 Korona, mely ötvenként 10 %-kal emelkedik. Ezen felül 200 Korona igazgatói tiszteletdíjat kap. Számára szolgálati lakást biztosítanak az iskola épületében. A háztartáshoz tüzrevalót, fűtést, világítást természetben szolgáltatja ki az egyháztanács.
- 2./ A tanítónők évi fizetése 1.200 Korona, mely ötvenként 10 %-kal emelkedik. Ezen felül 200 Korona lakpénzt kapnak.
- 3./ Az óraadóként alkalmazandó tanítónő egy évre 800 Korona törzsbért és 200 Korona lakpénzt kap.
- 4./ A zenetanárt és 400 Korona illeti meg.
- 5./ A műének tanításáért évenként 100 Koronát fizetnek.
- 6./ Az iskolaszolga lakást kap az iskola épületében és évi 400 Korona fizetést.

Az óraadó tanárok fizetését a be nem töltött tanítónői állás miatt felszabaduló bérből kívánják biztosítani. Az egyháztanács az igazgatótanács javaslatára dönt a tandíjak és egyéb tanulók által fizetendő díjak kérdésében is.

204. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1904. aug. 21.

Havonta a következő díjakat kell fizetni:

I-II. osztályban: Helybeli református

vallásunak 6 Korona

Helybeli másvallású és

vidéki tanulóknak 8 Korona

III-IV. osztályban: Helybeli református

tanulóknak 8 Korona

Helybeli másvallású és

vidéki tanulóknak 10 Korona

Zenedíj /azoknak, kik ezt igénybe veszik/

havi 10 Korona

A francia nyelvtanításért külön díjat fizetni nem kell.

/205/

Az iskola fenntartására, költségeinek fedezésére az egyháztanács évi 8.000 Koronát biztosít. Felkéri a nőegylet vezetőségét, hogy a korábban a felsőbb leányiskolának évenként biztosított rendszeres segélyt a polgári leányiskolának is adják. A nőegylet a kérésnek eleget tesz és 3 évre, évi 600 Korona segélyt ad. /206/ Ezen túlmenően a református egyházkerület a polgári leányiskolának évi 3.000 Korona rendszeres segélyt államtól meg és utal ki. /207/

Az elemi iskolai tanítók kérésének eleget téve az egyháztanács úgy dönt, hogy a polgári leányiskolába járó gyermekeik 50 %-os tandíjkedvezményben részesülhetnek.

/ 208/

205. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1904. aug. 21.

206. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1904. szept. 29.

207. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1904. dec. 4.

208. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1904. szept. 4.

Ezen szervezeti intézkedések következményeképpen 1904. szeptemberében a polgári leányiskola megkezdte működését. Szeptember elejére az egyháztanács rendezi a személyi ügyeket is. Az igazgatótanács javaslatára megválasztja és kinevezi az iskola igazgatónőjéül Gyarmathy Erzsébet polg. iskolai tanítónőt.

A tanév beindulásának idejére eltávozik az iskolától Koháry Ilona. Az egyháztanács az ő álláshelyére Molnár Margit polgári iskolai tanítónőt alkalmazza. Egy tanítónői állás továbbra is betöltetlen marad. Óraadóként Bankós Irma oklevél nélküli tanítónőt alkalmaznak és a kézimunka oktatásra kap megbízatást.

/209/

Bankós Irma tanítónő 1895. szept. 1-óta áll a ref. egyház szolgálatában. Korábban a felsőbb leányiskolában tanított. Polgári iskolai tanítónői oklevéllel nem rendelkezett, ezért kap csak óraadói megbízást a polgári leányiskolában.

Az iskola tanulóinak döntő része - a II. - III. - IV. osztályosok mind - a volt felsőbb leányiskolából került ki.

Az 1903/1904. tanévben a felsőbb leányiskola utolsó tanévben a tanulók száma:

/210/

I. osztály	24
II. osztály	11
III. osztály	9
IV. osztály	16

209. Tantestületi jegyzőkönyv 1904. nov. 4.

210. Felsőbb leányiskola felvételi naplója 1903/1904.

Az 1904/1905. tanévben a polgári leányiskola
tanulóinak száma: /211/

I. osztály	19
II. osztály	23
III. osztály	10
IV. osztály	8

A tanítás a ref. polgári leányiskolában a VKM. által 1887-ben kiadott tanterv és óraterv szerint történik. Ez a tanterv és óraterv marad érvényben 1908-ig. Az egyháztanács most megköveteli az előírások, állami rendeletek pontos betartását, mert mielőbb meg szeretné kapni az iskola nyilvánossági jogát, azaz az állami elismerést is.

Ez ügyben az egyházkerület püspökét kéri közbenjárásra. A püspök 1905. augusztusában értesíti az egyháztanácsot, hogy a vallás- és közoktatási Miniszter a ref. polgári leányiskola alapítását tudomásul vette. /212/

1905/1906. tanévben az iskola már a nyilvánossági jog birtokában kezdi meg a munkát. Ez azt is eredményezi, hogy állami felügyelet, szakmai ellenőrzés alá is kerül.

A tanév folyamán Pásthly Károly a Kecskeméti Állami Polgári Iskola igazgatója, a vallás- és közoktatási miniszter által kinevezett iskolalátogató meglátogatja az iskolát. Kedvező tapasztalatokat szerez, az iskola oktató munkáját eredményesnek tartja. /213/

Pásthly Károly iskolalátogató minden tanévben ellenőrzi az iskola munkáját. Összességében megfelelőnek tartja a tanulmányi munkát, a tanulók neveltségét, az iskola rendjét.

211. Ref. polgári leányiskola felvételi naplója 1904/1905;

212. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1905. aug. 27.

213. Tantestületi jegyzőkönyv 1906. május 8.

Felhívja a figyelmet a nyelvtan tanításának, tanul-
lásának céljára: A tantárgyat tanító nevelők ne célt
lássanak a nyelvtani szabályok, fogalmak ismeretében,
hanem, hogy azt a tanulók a gyakorlatban, írásban,
beszédben alkalmazni tudják. /214/

Felveti alapvető szemléltető eszközök hiányát, azok
pótlására szorgalmazást tesz. /215/

Megállapítja, hogy a dolgozatok külső alakja szép,
javul a tanulók helyesírása. Felveti annak szükségese-
ségét, hogy még egy nevelőt alkalmazzanak.

/ötödik tanszék / /216/

Az 1908. szeptemberében bevezetett új tantervvel kap-
csolatban megjegyzi, hogy az iskola eltér az órater-
vtől, ezért ezt korrigálni kell. Vegytanból többet
kell kísérletezni. A helyesírást gyengének itéli,
javasolja a szigorúbb osztályzást és a magasabb számú
buktatást. Kevésnek tartja a növendékek számát. Ennek
okát abban látja, hogy magas a tandíj. Megítélése
szerint a polgári iskola a középosztály iskolája. Ha
ilyen magas a tandíj, ez az iskola nem válhat a város
közkincsévé. Problémaként veti fel, hogy nem működik
iskolaszék. Ennek létrehozását szükségesnek tartja,
melyben a nevelők képviselőjének is helyet kell kapnia.

/217/

Többször kifogásolja az iskolalátogató, hogy a rajz tan-
tárgyat összevontan tanítják 2 - 2 évfolyamnak. Ezért
is tartja szükségesnek az ötödik tanszék megnyitását.

/218/

214. Tantestületi jegyzőkönyv 1907. ápr. 30.

215. Tantestületi jegyzőkönyv 1908. márc. 7.

216. Tantestületi jegyzőkönyv 1909. ápr. 1.

217. Tantestületi jegyzőkönyv 1912. febr. 27.

218. Tantestületi jegyzőkönyv 1914. június 18.

Ezt a problémát a tantestület is jelzi, kérve az egyháztanácsot még egy tanítónő felvételére, ki a rajzot tanítaná, de az ének tanításába is segítséget tudna nyújtani. A kérést az egyháztanács elutasítja, csak az első világháború után teljesítik az iskola kérését. A polgári leányiskola tantestülete az első tanévet követően stabilizálódik. Gyarmathy Erzsébet /1907-től Dr. Thuróczy Dezsőné / igazgatónő 1940-ig vezeti az iskolát, magyar nyelv és irodalom, történelem szakra képesített. Tóth Erzsébet az 1904/1905. tanév befejezését követően Nagykőrösre kéri áthelyezését, ott választották meg. Helyére helyettes tanárként alkalmazták Varga Etelkát a mennyiségtan, természettudományi tanszékre. 1906. aug. 26-án az egyháztanács rendes tanítónővé nevezi ki. 1907-ben férjhez megy Steppanek Ernő gimnáziumi tanárhoz. Szaktárgyain kívül testnevelést is tanít. Az iskolánál 1937-ig dolgozik, ekkor ment nyugdíjba. Molnár Margit 1905. nyarán eltávozott az iskolából. Helyére, a nyelv és történettudományi tanszékre helyettes tanárként munkába áll Reschner Ilona. 1906. nyarán az egyháztanács őt is kinevezi rendes tanárnak. /219/

Szaktárgyain kívül német nyelvet és zenét tanít. 1908-ban férjhez megy Dr. Gaál Gyulához. 1924-ig, nyugdíjazásáig az iskola tanára volt. Az 1905 nyarán az egyháztanács betölti az eddig még hiányzó tanítónői állást is. Czirják Berta tanítónő kap helyettes tanítónői megbízást. Véglegesítésére csak két év múlva kerül sor. Ennek oka az, hogy evangélikus s az egyháztanács vonakodik rendes tanítónőnek kinevezni.

219. Egyháztanácsai jegyzőkönyv 1906. aug. 26.

Képesítése magyar, német és természettudományok szaktárgyakra szól, emellett rajzot is tanít. 1936-ban bekövetkezett haláláig áll az egyháztanács szolgálatában.

A kézimunka tantárgyat 1908-ig óraadóként Bankós Irma tanítja. Ezt a munkakört később Szabadi Eleonora tölti be. Néhány szaktárgy tanítására nincs szakos tanítónő. Ezért a tantárgyfelosztása eléggé tarka képet mutat: Gyarmati Erzsébet /Dr. Thuróczy Dezsőné/ igazgatónő magyar nyelv és irodalmat, illetve történelmet, földrajzot, egészségtant tanít, Reschner Ilona /Dr. Gaál Gyuláné/ számtant, háztartástant, szépirást, magyar nyelv és irodalmat történelmet, éneket, zenét, esetenként németet tanít. Varga Etelka /Stepanek Ernőné/ számtant, természetrajzot, vegytant, fizika és torna tantárgyak tanítását végezte. Czirják Berta német, magyar, rajz, szépirás tárgyakat tanította. /220/
Az 1912/13. tanévet megelőzően az osztályfőnöki munkában nem alkalmazzák a felmenő rendszert.

Dr. Thuróczy né mindig a IV. osztály főnöke. Czirják Berta az első, Stepanekné a második, Dr. Gaálné pedig a harmadik osztályt vezeti. Az 1913/14. tanévtől már a felmenőt alkalmazzák, tehát 4 éven keresztül azonos marad az osztályfőnök. /221/

Az iskola a nőegyleti segélyen, az egyházkerületi rendszeres támogatáson túl évente kisebb-nagyobb összeget / 80-100 Korona / kap a Halasi Gazdasági Banktól is.

A megalakulást, beindulást követően a tantestület elkészíti a tanulókra vonatkozó fegyelmi rendszabályokat, melyek 1933-ig érvényben maradnak. Ez szó szerint a következőket tartalmazza. /222/

220. Tantestületi jkv.: 1907. szept. 8. és 1908. szept. 2.

221. Tantestületi jkv.: 1913. szept. 3.

222. Ref. polgári leányiskola értesítője 1909-1910.

- 1./ A tanintézetbe felvett tanuló köteles magát a tanintézet szabályainak feltétlenül alávetni, amelyek alól őt a szülők vagy azok helyettesei nem menthetik fel.
- 2./ A növendékek az intézet igazgatója és minden tanítónője vagy tanára iránt tisztelettel és engedelmességgel tartoznak. Az osztályba lépő tanítónőt, tanárt vagy vendéget felállással némán üdvözljék, a folyosón, udvaron, utcán a tanítónőket vagy tanárokat tisztelettel üdvözljék. Ha a tanári szobában bármily okból megjelennek, el ne mulasszák a jelenlevőket meghajlással üdvözölni. Épp úgy kötelessége a polgári és egyházi előljáróság, általában az öregebbek iránt tisztelettel viseltetni, s tiszteletének kifejezést is adni.
- 3./ A növendékek becsüljék és szeressék növendéktársukat, s ha valakinek valakivel baja van, panaszával forduljon az osztályfőnökhöz vagy az igazgatóhoz.
- 4./ A tanítás minden nap 8 órakor veszi kezdetét. Az iskolában 3/4 8 előtt megjelenni nem szabad.
- 5./ A tanítás megkezdése előtt minden növendék előkészíti az órához szükséges könyveket és eszközöket.
- 6./ A növendékek óra előtt csendben és helyükön várják a tanítónőt vagy tanárt.
- 7./ Ha valamely növendék esetleg későn jön, nem szabad a folyosón állni, hanem be kell mennie az osztályba, nehogy az egész órát elmulassza.

- 8./ A későn jövetelkor vagy bármely mulasztásról köteles a növendék az ok pontos megjelölésével a szülőktől vagy azok helyetteseitől írásbeli igazolványt hozni. Ellenkező esetben mulasztása igazolatlanoknak tekinthetők.
- 9./ Előre látható mulasztás esetén, ha a mulasztás egy napig tart, az osztályfőnöktől, ha több ideig tart, az igazgatótól tartozik engedélyt kieszközölni a növendék, de mindig szüleinek vagy azok helyetteseinek írásbeli kérelmére.
- 10./ Ha pedig a mulasztás előre nem látott ok miatt történik, a tanuló köteles elmulasztását írásbeli bizonyítvánnyal igazolni.
- 11./ Az óramulasztások és későnjövéssek az osztálykönyvbe jegyeztetnek.
- 12./ Háromszori későnjövetel után az osztályfőnök értesíti a szülőket, vagy azok helyetteseit, ha ez sem hoz eredményt, akkor az illető növendék félévi értesítőjében vagy a bizonyítványában fog megrovatni.
- 13./ Az igazolatlan mulasztások nemcsak a bizonyítványban tétetnek ki, hanem a magaviselet jelzésére is befolyással bírnak.
- 14./ Ha valamelyik növendék igazolatlanul, habár szakadozottan annyi órát mulaszt a tanév alatt amennyi egy hét tanóráinak összege, akkor az intézetből kilépettnak tekintik.
- 15./ Az iskolai helyiségekhez, azok falainak és bútorainak, valamint taneszközöknek bepiszkolása, rongálása, befirkálása, bárminemű megsértése szigorúan tiltatik. Ha nem szándékosan tette a növendék, csupán a kárt köteles megtéríteni, de ha szándékosan tette, akkor azonfelül még fegyelmi büntetés alá is vonatik.

Ha a tettest nem lehet kinyomozni, a kár megtérítésére az egész osztály is kötelezhető.

- 16./ A növendékek kötelesek osztályaikat a legnagyobb rendbe tartani, távozás alkalmával rendben hagyni. Erre különösebben az osztályhetesek ügyelnek fel.
- 17./ Az osztályokban vagy egyéb helyiségekben, a folyosón, udvaron papírdarabot, gyümölcs-maradványokat s egyéb szemetet szétdobálni nem szabad. E tekintetben a rendért minden növendék felelős.
- 18./ Az első udvaron álldegálni szigorúan tiltva van.
- 19./ Bármely elveszett dolgot köteles a növendék azonnal bejelenteni.
- 20./ Korcsolyázni, színházba menni, csakis az osztályfő engedélyével szabad.
- 21./ Felnőttek nyilvános táncmulatságára elmenni nem szabad.
- 22./ Tankönyveken kívül az iskolában más könyvet hozni nem szabad.
- 23./ Kötelesek a növendékek szállásukat s annak esetleges változását az osztályfőnöknek s az igazgatónak bejelenteni.
- 24./ A növendékek az iskolán kívül is az iskolai törvények alatt állnak mindaddig, míg az intézet tagjai.
- 25./ Ha a növendékek ezen szabályokat megszegik, a tanítónők kötelesek erről az igazgatónak jelentést tenni, az ügyet a tanítói értekezlet elé vinni, mely azután a szükséges fegyelmi intézkedést megszabja. Súlyosabb esetekben a szülők értesítettnek, végső esetben a növendék az intézetből kizáratik.

A fegyelmi rendszabályokkal az iskola nem vivott ki osztatlan elismerést a szülők körében. Kifogásolják annak túlzott szigorúságát. Erről az igazgatónő így vélekedik: /223/

" Reménnyel tekintünk e fiatal, fejlődő iskola jövője felé, s hisszük, hogy az az érdeklődés a társadalom minden rétegében általános lesz, s a közönség karöltve az iskolákkal megkönnyíti munkánkat, támogat és segít nagy feladatainkban, a nőnevelésben. A szülők és az iskola kölcsönös megértése és megbecsülése adja meg nevelésünknek egyöntetűségét, harmóniáját, ami nélkül igazán szép eredményt, sikert fáradságos munkánkban föl nem mutathatnánk. S itt e pontnál, a társadalom és iskola kölcsönös hatásánál el nem hallgathatom azt a szomorúan tapasztalt tényt, hogy vannak szülők, akik nem veszik jónéven, akiknek fáj, hogy a tantestület gyermekeikkel szemben - de azok javára - szigorúan bánik el, ha az elkényeztető családi nevelés ellensúlyozására, az életnek jobban megfelelő szigorú, de amellet szeretetteljes bánásmódban részesítjük növendékeinket. Rosszul esik, eltiltjuk gyermekeinket a felnőttek mulatságaitól, bántja a színházbajáró szülőket, ha kis leányaiknak a nem nekik való darabokat megnézni nem engedjük. Hiszen ezekkel nem a szülői jogoknak a megcsorbitása a mi célunk, hanem a fejlődő, érzékeny, finom leánylkeknek, a gondolkodásának és érzéseknek helyesebben, nemesebb irányba való terelése. Szűnjék meg a félreértés és idegenkedés a család és iskola között, bízzák teljes megnyugvással gyermekeiket a gondjainkra, örömmel vezessék az iskola falaiközé, ahol mi annyi szeretettel várjuk őket, s ahol mi nemcsak tanítani,

hanem nevelni is akarjuk mindnyájukat. S ha még ezután is lenne rá alkalom, eljárásaink meg nem értésével találkozni, akkor sem fogunk elcsüggedni, kedvünket a nőnevelés nagy munkájában akkor sem fogjuk elveszíteni, - hiszen tudjuk minden pályának vannak tövisei és a mienk nem kivétel, - hanem ha lehet, még fokozottabb munkássággal fogunk hivatásunkban előbbre haladni. " Az iskola és a szülők nézetkülönbsége az iskola követelmény támasztását illetően többször is felvetődik az évek során:

" A lefolyt tanévben 11 rendes értekezletet tartottunk, amelyeken a növendékek magaviselete és előmenetele képezte a megbeszélés tárgyát. A tanácsadások eredményét az évben hétszer a szülőkkel is tudattuk, de szomorúan tapasztaltuk, hogy a szülői ház közönye és nemtörődomsége miatt az intéseinknek sok esetben nem volt meg a kívánt eredménye . . . " /224/

" Ellenőrző tanácskozásaink eredményét az I. és II. félévben a szülőkkel is közöltük, de fájdalom, ennek az értesítésnek legtöbb esetben nem nagy eredménye volt. Bámulatos és érthetetlen az a közöny, nemtörődomség, amit legtöbb szülő mutat - tisztelet a kevés kivételnek - a leánygyermekük iskoláztatásánál, neveltetésénél mutat. " /225/

Az iskola I. osztályába beírt tanulók létszáma az 1909/1910. tanévben emelkedik 21 fölé. Követve az 1909. szeptemberében beinduló első osztály létszámadatainak alakulását tanulmányaik befejezéséig a következők állapíthatók meg:

224. Református Polgári Leányiskola Értesítője 1910/11.

225. Református Polgári Leányiskola Értesítője 1912/13.

Beiratkozott 28 tanuló. Ebből egy tanuló évközben eltávozik. Eredményesen fejezi be a tanévet és a II. osztályba lépett 27. Az 1910/11. tanévben a második osztályba beiratkozott 26 tanuló. / Vissza nem bukott senki. / A tanév végéig kimaradt egy, osztályismétlére bukott egy, felsőbb osztályba lépett tehát 24 tanuló.

Az 1911/12. tanévben 20-an iratkoznak be a harmadik osztályba /visszabugott nincs / Év közben kimaradt egy tanuló. Nem bukott meg év végén senki, tehát a IV. osztályba léphetett 19 tanuló. Az 1912/13. tanévre beiratkozott a negyedik osztályba 20 / visszabukott nincs/ Eltávozott egy tanuló, ideiratkozott egy tanuló. Eredményesen fejezte be a tanévet mind a húsz tanuló. /226/

Mindez azt mutatja, hogy a bukások száma alacsony. A kezdő 28 tanulóból összesen egy tanuló bukott meg. A létszám csökkenésének egyéb okai vannak. Ilyen alacsony bukási arány a későbbiekben nem fordul elő. Ennek oka abban keresendő, hogy az iskola törekszik a létszámnövelésre. E létszámnövekedés részint anyagi okok miatt, részint pedig felsőbb egyházi hatóságok inspirációi hatására következik be. Az iskola igazgatónője az iskola életképességével, a szülők fokozódó érdeklődésével, bizalmával és a fenntartó egyházi áldozat - készségével magyarázza a létszámemelkedést. /227/

A tanulók vallási összetétele azt mutatja, hogy az iskolába járók több mint fele nem református vallású. Ennek magyarázata az, hogy a város református lakosságának többsége földműveléssel foglalkozik.

226. Református Polgári Leányiskola Értesítője
1909/1910. 1912/1913.

227. Református Polgári Leányiskola Értesítője
1910/1911. 14. oldal.

A földműveléssel foglalkozók közül csak kevesen adják leánygyermeküket a polgári leányiskolába. Az iparos, kereskedő, hivatalnoki réteg nagyobb része más vallású.

A tanulók vallás szerinti megoszlása:

	1909/10.	1910/11.	1911/12.	1912/13.
Református	27	35	36	50
Evangélikus	2	1	2	1
Katolikus	24	23	26	27
Izraelita	12	14	14	19
Összesen:	65	73	78	97

/228/

A tanulók szüleinek foglalkozása:

	1909/10.	1910/11.	1911/12.	1912/13.
Nagy és közép-birtokosok	5	7	6	14
Kisbirtokos, gazdálkodó	12	14	15	16
Iparos	10	13	10	10
Kereskedő	8	11	16	23
Tisztviselő	13	7	14	11
Egyéb értelmiségi	12	7	3	8
Altiszt, segéd-tiszt	-	7	1	2
Magánzó	5	7	13	13
Összesen:	65	73	78	97

/229/

228. Református Polgári Leányiskola Értesítője statisztikai adatai

229. Református Polgári Leányiskola Értesítője statisztikai adatai

A vallás és közoktatásügyi miniszter 1908. május 20-án kelt 40.483. sz. rendeletével a polgári leányiskolák számára új tantervet és óratervet vezetett be. /230/

A rendelet az új tanter bevezetését azzal indokolja, hogy a korábbi tanterv / 1887. évi / a fejlettebb társadalmi és pedagógiai kívánalmaknak már nem felel meg. Ezen túlmenően szükségesnek látja a VKM. a magasabb nőnevelés összes intézményeinek szoros kapcsolatba hozását, melyet a korábbi tanterv nem biztosított. /231/

Bevezetése fokozatosan történt meg három tanév alatt:

Az 1908/09. tanévben a I. osztályban minden tantárgyból és a II. osztályban részben.

Az 1909/10. tanévben az I. II. III. osztályban minden tantárgyból.

Az 1910/11. tanévben minden évfolyamon, minden tárgyból életbe lép.

230. Tanügyi kalauz 325-347. oldal.

231. Tanügyi kalauz 342. oldal.

Általános óraterv:

T a n t á r g y	O s z t á l y				Összes
	I.	III.	III.	IV.	
Vallástan	2	2	2	2	8
Magyar nyelv	4/5/	4/5/	4	4	16/18/
Német nyelv	2/3/	3/4/	3	2	10/12/
Történet	-	-	2	3	5
Földrajz	2	2	2	-	6
Állattan és növény- tan	3	2	-	-	5
Vegytan és ásvány- tan	-	-	3	-	3
Természettan	-	-	-	3	3
Élet- és egészség- tani ism.	-	-	-	2	2
Háztartási és neve- lési ism.	-	-	-	3	3
Számítan és mértan	4	3	2	2	11
Rajz	2	2	2	2	8
Szépírási	1	1	-	-	2
Női kézimunka	2	3	3	3	11
Ének	1	1	1	1	4
Testgyakorlat	2	2	2	1	7
Kötelező órák összege	26	26	26	28	108
Rendkívüli tárgy: Francia nyelv	-	4	4	4	12

A rendelet lehetővé teszi, hogy a helyi viszonyoknak megfelelően az I. és II. osztályban vagy a magyar, vagy a német órákat növelhessék 1-1 órával.

A tanterv fő célkitűzései:

- 1./ A gyakorlati élettel való szoros kapcsolat biztosítása, korszerű, a mindennapi élettel kapcsolatban lévő ismeretek nyújtása.
- 2./ A magyar nyelv használatában nagyobb jártasság biztosítása, közéleti fogalmazványok biztosabb ismerete, az irodalmi tájékozottság fokozása.
- 3./ A német nyelv gyakorlati jellegű elsajátítása.
- 4./ Hatánk alkotmányának, gazdasági viszonyainak jobb megismerése.
- 5./ Háztartási és nevelési ismeretek nyújtása.

A miniszteri rendelet azzal indokolja a tantervi, óratervi változásokat, hogy a polgári leányiskolának kerek egészet képező műveltséget kell nyújtania, mivel az ezen iskolában tanulók többsége nem tanul tovább.

/232/

A célok indokolják az óraszám változásokat is a z 1887. évi óratervhez képest:

- A magyar nyelv óraszám 13-ról 16 /18/-ra emelkedik.
- Növekedhet a német órák száma is 2-vel.
- A történelem órák száma csökken 2-vel, a II. osztályban nem tanítják.
- ~~Hj tantárgy az állattan és növénytan.~~
/Természetrajz helyett./
- A vegytan órák száma 1-gyel nő.
- A természettan tanítását heti 2-ről 3 órára növelik.
- Uj tárgy a háztartási és nevelési ismeretek, 3 órában.

232. Tanügyi kalauz 342. oldal.

- A rendelet a szépirás tantágy óraszámát csökkenti legnagyobb mértékben 13-ról 2-re.
- A gazdaságtan tanítása megszűnik.

A kiskunhalsasi Ref. Polgári Leányiskolában is megtörtént az új tanterv és óraterv bevezetése. A magyar nyelv óraszámának növelésével csak az 1912/13. tanévtől élnek, de csak a II. osztályban növelik az órák számát. Német nyelvből az óraszámokat az I, illetve a III. osztályban növelik már az 1909/10. tanévtől kezdődően.

Ennek megfelelően minden osztályban 3 órában tanítják.

/233/

A tanterv és óraterv 1908. évi módosítása lehetővé teszi a francia nyelv fakultatív oktatását a II.

III. IV. osztályokban.

/234/

Ezzel a lehetőséggel a Ref. Polgári Leányiskolában nem élnek.

Az 1908-ban bevezetett tanterv és óraterv hosszabb ideig érvényben van. Az utasítások a tantervhez csak 1914-ben készülnek el.

/235/

Ez az iskola általánosan művelő jellegének a gyakorlati élettel való összeegyeztetését szabja meg fő feladatul. A gyakorlati jellegnek nemcsak az órán alkalmazott módszerben, hanem a megszerzett ismereteknek a mindennapi életben való felhasználhatóságának kell alapulnia. Az utasítás a gépies tanulás háttérbe szorítását fontos feladatnak tekinti. Hangsúlyozza a tanulmányi kirándulások fontosságát és hasznosságát, az önképzés igényének felébresztését.

233. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1909/10 és 1912/13. tanév.

234. Sághegyi Vilmos: A magyar polgári iskola hatvanéves múltja 183. oldal.

235. Utasítás az 1908. évi tantervhez - 4.000/1914. /hivatalos Közlöny 1914. év 5. száma./

Az utasításban konkrét megfogalmazást nyer az értelmi erkölcsi, esztétikai, testi nevelés összhangja megteremtésének igénye. /236/

Az utasítás kiegészítéseként miniszteri rendelet jelent meg az osztályzási érdemjegyek megváltoztatásáról.

/237/

Ez a polgári iskolákra és a felső népiskolákra egyaránt vonatkozott. A rendelet értelmében az alábbi minősítéseket alkalmazzák:

Magaviselet:	1	-	jó
	2	-	szabályszerű
	3	-	kevésbé szabályszerű
	4	-	rossz

Előmenetel:	1	-	jeles
	2	-	jó
	3	-	elégséges
	4	-	elégtelen

Írásbeli dolgozatok külső alakja:

1	-	csinos
2	-	rendes
3	-	tűrhető
4	-	rendetlen

Szorgalom:	1	-	dicséretes
	2	-	kellő
	3	-	változó
	4	-	csekély

236. Sághegyi Vilmos: idézett mű 185. oldal.

237. 66.002-VII/a. sz. miniszteri rendelet /Hivatalos Közlöny 1914. évf. 476. oldal./

A Ref. Polgári Leányiskolának a megalakulását követően nincs önálló iskolaszéke. Az iskola ügyeinek intézését a gimnázium iskolaszékére bizza az egyháztanács. Ezt az állapotot a tantestület, de az iskolai igazgatók is sérelmesnek tartják. /238/

Az egyháztanács 1913-ban alakítja meg a Református Polgári Leányiskola önálló iskolaszékét. /239/

A megalakult iskolaszék tagjai:

Szilády Áron lelkész elnök
Silling Ede polgármester, egyházi főgondnok
Báthory Gábor főgimnáziumi tanár
Biró Sándor gazdálkodó
ifj. Darányi Mihály hitoktató
Dózsa Lajos gazdálkodó
Farkas Dezső földbirtokos
Halász Lajos gazdálkodó
Pataki Dezső főgimnáziumi igazgató
Péter Kálmán városi főpénztáros
Szabados Balázs gazdálkodó
Szalay Zsigmond egyházi pénztáros
Br. Zilah Benő királyi táblabíró
Dr. Thuróczy Dezsőné polgári iskolai igazgató

Az iskolaszék megalakulásával az iskola formailag is teljes önállóságot kapott.

238. Tantestületi jegyzőkönyv 1912. február 27.

239. Egyháztanácsai jegyzőkönyv 61/1913. sz. határozata.

2. Háború és forradalmak

/ 1914 - 1919 /

Az első világháború a város lakóitól hatalmas vér- és anyagi áldozatot követelt. Az általános mozgósítás alkalmával 2.000 katonát hívtak be, hadimunkára 600 népfelkelőt indítottak. A hadbavonultak száma 1916-ban eléri a 6.000 főt, noha a halasi férfiak létszáma összesen - benne a fiugyermekek is - 10.504 fő.

/240/

A háboruban 1.010 férfi halt meg. Emlékművüket 1926-ban avatták fel. Az ünnepségen Horthy Miklós kormányzó és József főherceg is megjelent. Ez alkalommal az ünnepi beszédet báró Prónay György államtitkár, a város országgyűlési képviselője mondta. /241/

A háború az iskolai életre, annak mindennapi tevékenységére is kihat. Gróf Andrássy Gyula " A háború és a társadalom " című előadását közli a Nemzeti Nénevelés c. folyóirat, amelyben hangsúlyozza:

A jelenleg folyó háború borzalmasabb minden eddigi harcnál. Nemcsak a hadseregek mérköznek, hanem egész nemzetek, azok összes erkölcsi és anyagi ereje, s ebben mindenkinek részt kell vennie. Mindenkinek tetteit az eszmények nagyságához kell szabnia. A nemzet létéért, becsületéért folyik a harc, hogy moszkovita uralom lesz-e a Duna-Tisza között, vagy magyar supremátia.

240. Szabó Miklós: Az 1919-es proletárdiktatura és előzményei Kiskunhalason Proletártavas 49. oldal.

241. Kiskunhalas Helytörténeti Monográfia I. 187. oldal.

Ezért gondosan, tudatosan kell ápolnunk a közszellemet, óvakodni kell az elcsüggedéstől, a pesszimizmus elterjedésétől. El kell felejtetni mindazt, ami a magyart a magyartól elválasztja. Politikai vagy vallási különbség nélkül mindenki együtt dolgozzék.

" Gyűlölet és bizalmatlanság némuljon el a kötelesség parancsa mellett. " Kell, hogy mindenki áldozatot hozzon, azért gyűjtések is kellenek. Az áldozatvállalást azonban nem lehet csak jószívűségekre alapozni. Külön adók is kellenek. A társadalom pénzen kívül munkával is tartozik. Két alapvető igazságot kell megjegyezni mindenkinek: Magyarország legvitálisabb érdekeit veszélyezteti a mai harc. E veszély elkerülésében mindenkinek jut szerep.

/242/

A háború pedagógiájáról Szomolányi Sarolta ír cikket, amelyben többek között így fogalmaz:

A hazaszeretetnek a nevelésben előtérbe kell kerülnie. A hazáért áldozatot kell hoznia kicsinek és nagynak. A luxusról mindenkinek le kell mondania. Munkára kell nevelnünk. Magunk készítsünk mindent magunknak. Meg kell tanulni a leányoknak kötni, horgolni, foltozni. A földet is jobban kell művelni. Harcot kell indítani az önzés, a közönyösség ellen. Adni, segíteni, másokért élni - ez legyen a legfőbb pedagógiai feladat. /243/ Szinte ezt a gondolatot folytatja Fehér Géza " A háburú és a leányiskolák " című cikkében. Üdvözli azt a miniszteri rendeletet, amely kimondja, hogy a kézimunka órákon a leánytanulóknak a katonák számára való ruhadarabokat kell készíteniük. Példaként a szabadkai

242. Nemzeti Nénevelés 1914, december 421-428. oldal.

243. Nemzeti Nénevelés 1914. szeptember, október 280-382. oldal.

Felsőbb Leányiskolát említi, ahol az iskola fegyelmi rendtartását is a háborus viszonyokhoz igazították. Ahol a leányok fogadalmat tesznek, hogy felesleges filléreiket összegyűjtik és eljuttatják a hadiözvegyeknek, hadiárváknak. Állandóan viselik a nemzeti színű kokárdát. A hazáért való imádkozás is nagyon fontos. Mezőtúron az Állami Felsőbb Leányiskolában külön, alkalmi ima is született. Fehér Géza véleménye szerint a háborúnak nem szabad a tanítás " tengelyévé válnia " főleg a leányoknál nem, mert nem tanácsos mozgékony képzeletüket felizgatni. Egy-egy lelkes újságcikk, aktuális hazafias költemény, a magyar hősiesség történelmi példái hasznosak, jól szolgálhatnak a cél elérésében. Megítélése szerint ügyelni kell arra, hogy az iskolai munkából mindig kicsengjen a győzelembe vetett hit. Egyes tantárgyaknak külön jelentősége van. Ilyen például az egészségtan. A sebek kezelése, a járványok elleni védekezés, a betegápolás megismerése olyan praktikus tudás, amelyre nagy szükség lehet. Fel kell készíteni a nőket arra is, hogy sokuknak maguknak kell eltartaniuk családjukat, sokan maradnak kenyérkereső nélkül. Ezért a leányokat életpályára kell felkészíteni. /244/

Dr. Vásony Lajos " A háboru és az iskola " című cikkében így ír: " A háborúnak az iskolákban értékesíthető tanulságait a következőkben foglalhatom össze:

- 1./ Fejlessze az iskola a tanulók lelkét és testét arányosan. A testnevelés ne legyen uralkodóvá s ne legyen katonai szervezetű.
- 2./ Ápolja a hazaszeretetet, harcoljon a nemzetköziség minden eszméje ellen.

- 3./ Fejlessze a magyar nyelvet, a nemzeti érzést nemzetiségeink között is.
- 4./ Törekedjék az erkölcsi ujjászületésre, agítáljon a közélet tisztasága mellett.
- 5./ Indítsa meg a gazdasági ujjászületést, fejlessze a többtermelés módjait. " /245/

A háboru Kiskunhalas város lakóira súlyos terheket ró, Már 1914-ben megkezdődik a gabona rekvirálása. A fehér kenyér sütését megszüntetik. /246/

1915-ben két ízben jegyez a város hadikölcsönt. Első alkalommal 968.000 Koronát, majd 1.657.000 Koronát jegyeztek. A termést a kormány zár alá helyezte. /247/ 1916-ban a hadikölcsön összege már 2.500.000 Korona volt. A sok hadbavonult mezőgazdasági munkás pótlására aratáskor közmunka igénybevételére került sor. /248/

1917-ben az élelem elosztása érdekében közélélmzési bizottság alakult. Ez évben kétszer jegyeznek hadikölcsönt 2.500.000, illetve 2.000.000 Korona értékben. Megalakult a Vöröskereszt helyi fiókja. /249/ A katonaszökések miatt 1918-ban statáriumot vezetnek be. A két ízbeni hadikölcsön jegyzés alkalmából összesen 6.563.150 Korona gyűlt össze. A polgármester megítélése szerint az októberi forradalom hatására a városban nem volt rendzavarás. A Nemzeti Tanács megalakulását a város lakossága lelkesedéssel fogadta, ahhoz csatlakozott.

245. Nemzeti Nénevelés 1916. április 214-218. oldal

246. Dr.Fekete Imre: Kiskunhalas megyei város 1930. évi közigazgatási életéről 5. oldal.

247. Dr. Fekete Imre: idézett mű 6. oldal.

248. Dr. Fekete Imre: idézett mű 6. oldal.

249. Dr. Fekete Imre: idézett mű 7. oldal.

400 fegyveres nemzetőr segédkezett a közbiztonság fenntartásában. A megalakult Néptanács a városba a Köztársaság mellett döntöt. /250/

A Református Egyháztanács is jegyez hadikölcsönt. 1916-ban az alapítványokból 34.000 Koronát fordítanak e célokra. Ez a kölcsönjegyzés a Református Polgári Leányiskola alapítványait 6.500 Korona értékben érinti. /251/

1916. decemberében az Egyháztanács újabb hadikölcsönt jegyez 40.000 Korona értékben.

1916. július 2-án katonai parancsnokság utasítására 3 harangot elvisznek, csak egy maradt meg. Az elvitt harangok súlya 1.712 kg. Kártalanításként az egyház 6.848 Koronát kapott. /252/

Szilády Áron lelkész az egyháztanács gyűlésén így fogalmaz: " A háboru rettenetes pusztításai még fel sem mérhetők. Az egyház, ha múltjához hű akar lenni, missziója: tettekben való cselekvés, az özvegyek, árvák gyámolítására kell, hogy legyen. Nem anyagi segítség, hanem szellemi segítség kell elsősorban." /253/

1917-ben két ízben jegyez a református egyház hadikölcsönt 12.000, illetve 20.000 Korona összegben. /254/

250. Dr. Fekete Imre: idézett mű 7. oldal.

251. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1916. május 28.

252. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1916 december.

253. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1917. május 20.

254. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1917. május 20 és dec. 16.

A Ref. Polgári Leányiskola mindennapi életében, munkájában is változást eredményezett a háború. A tanulók nagy részének apja, fiutestvére a fronton harcol. A család mindennapi életén keresztül tapasztalják a háboru okozta megpróbáltatásokat.

" Iskolánk a rendelkezésére álló minden eszközzel arra törekedett, hogy az eszményt, melyet egyházunk nagy nemzeti kulturális missziója érdekében maga elé tűzött, lehetőleg megközelítse. Tantestületünk teljes tudatában van annak, hogy kivált most, a világháboru folytán, nemzeti és valláserkölcsei életünket oly sok oldalról fenyegető áramlatokkal szemben fokozott mértékben szükséges az ifjúság nevelését ama kitűzött eszmény szolgálatába állítani. Gondja volt azért arra, hogy mindenik tantárgy tanításárközben figyelemmel kísérje a háburunak az ifjúság gondozására és érzületére gyakorolt hatását, hogy minden kínálkozó alkalommal levonja és a növendékek lelkébe bevéssze azokat a tanulságokat, amelyek a káros hatások ellensúlyozására alkalmasak. Erre irányuló tanítói és nevelői törekvéseinek az eddigi tapasztalatok szerint általában kielégítő sikerrel jártak, bár tagadhatatlan, hogy a háboru pusztító hatásának nyomaival egyes növendékeink szorgalmában és magaviseletében mi is találkozunk. Általában az iskola iránti kötelesség elhanyagolása és az iskolai rendszabályok megszegése az elmúlt tanévben sokkal gyakrabban fordul elő, mint az előbbi években. Némely növendékünkkel szemben minden szeretetteljes intésünk, dorgálásunk hiábavaló volt, aminek következménye az lett, hogy két növendékünket, akik az iskolai szabályokat és törvényeket súlyosan megsértették, a tantestület az iskolából eltávolította. "

írja az igazgató az 1917-18. tanév végén. /255/

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 4456/1914.

sz. átiratában felkéri az iskolákat, hogy a katonák részére a tanulók szedjenek szeder levelet. A

tanulók 10 kg. szárított szeder cserje levelet

adtak át az illetékeseknek továbbítás végett. /256/

A minisztérium a katonák részére való gyűjtésére is
buzdit. Ennek eredménye az 1914-15. tanévben:

166 Korona 7 fillér készpénz.

Két tanítónő névnapi megváltás címén

befizetett 20-20 Koronát.

A tanulók készítettek:

77 db. hósapkát

12 pár térdvédőt

12 pár csulóvédőt

14 db. hasmelegítőt

11 pár téli kapcát

Ezen túl, a Helyi Segélyező Bizottságtól

kapott anyagból készítettek:

104 db. hósapkát

82 db. hasmelegítőt

25 pár kesztyűt

35 pár kapcát

A tanév folyamán a tanulók 52 prémet gyűjt-
nek össze.

1914. karácsonyára a miniszter és a püspök felhívására
újabb gyűjtés indult. Összegyűlt 833 Korona 13 fillér
mely összeget a Hadsegélyező Hivatal részére küldték
el.

255. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1917-18.

256. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1914-15.

Kecskemét város felhívására a 38. gyalogezred részére is gyűjtés indult. Dohány, cigaretta, pipa, zsebkendő, fehérnemű, szalonna, 4 db. hósapka, 2 pár térdvédő, 8 pár kapca, 3 pár csuklóvédő, 11 db. hasmelegítő, 24 kg. kockacukor és 30 Korona 20 fillér pénzzadomány gyűlt össze. Ebből 40 csomag készült, amelyet átadtak a kecskeméti polgármesteri hivatalnak. /257/

A háborús jótékonykodás, a katonák részére történő gyűjtés minden évben megismétlődik. A minisztérium engedélyezi és kéri, hogy a kézimunka órákat is e cél-
nak rendeljék alá.

1915-ben a miniszter felszólítja az iskolákat, hogy a hadbavonultak részére kössenek a növendékek meleg hol-
mikat. E felszólításra az iskolák 30 kg. pamutot kért és kapott a Hadsegélyező Hivaltól, amelyet fel is dolgozott. /258/

1916. tavaszán a Bolgár Vöröskereszt javára 150 db. levelezőlapot osztottak ki a növendékek között eladás céljából. Ebből 30 korona gyűlt össze.

Miniszteri rendelet a katonák számára könyvgyűjtést ír elő. 94 db. könyvet és 70 hetilapot gyűjtenek ekkor a tanulók. /259/

A kassai felsőbb leányiskola felhívására gyűjtés indult " Szeretet falvának " felépítésére. Az e célra össze-
gyűlt összeg: 156 Korona 90 fillér. /260/

Az 1916-17. tanévben a katonasírok gondozására 51 Koro-
na 30 fillért, a Katonák Karácsonyára 78 Korona 72 fillért gyűjtöttek a tanulók. /261/

257. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1914-15.

258. Tantestületi jegyzőkönyv 1915. dec. 19.

259. Tantestületi jegyzőkönyv 1916. ápr. 15.

260. Tantestületi jegyzőkönyv 1915. dec. 6.

261. Tantestületi jegyzőkönyv 1916. dec. 15.

A Hadsegélyező Hivataltól kaptt 50 Kg. fonalból 207 pár harisnya készült. A Vöröskereszt Egyesület felhívására a király születésnapjára 55 Korona 34 fillér gyűlt össze. Az anya- és csecsemővédő egyesület képeslapjaiból 84 Korona bevétel származott.

Darányi Mihály lelkész, hitoktató kérésére, aki tábori lelkészi szolgálatot teljesít, gyűjtés indul urasztalterítőre, a 11.10. vashadosztály részére.

A küldeményt így köszönik meg:

" Nagyságos Igazgató Urnó!

Darányi Mihály ref. tábori lelkész ur útján a hadosztálynak husvétii ajándékkul adott diszes urasztalterítőért, a honleányi szeretet e szép megnyilvánulásáért, fogadja Nagyságod köszönetemet.

Mindannyiunkra lelkesítően hat, hogy otthon kiapadhatatlan áldozatkésztséggel és nem lankadó hazaszeretettel támogatják küzdelmünket, s teszi lehetővé célunk elérhetőségét, a háboru győzelmes befejezését. Kérem sziveskedjék köszönetemet kartársainak és az áldozatkész református növendékeknek is tolmácsolni.

Gyöny tábornok, hadosztályparancsnok." /262/

Az 1917-18. tanévben a " Háboru megpróbáltatásai " miatti gyűjtések eredménye a következő:

1./ Az Országos Anya- és Csecsemővédő

Egyesület művészi képeslapjainak
eladásából

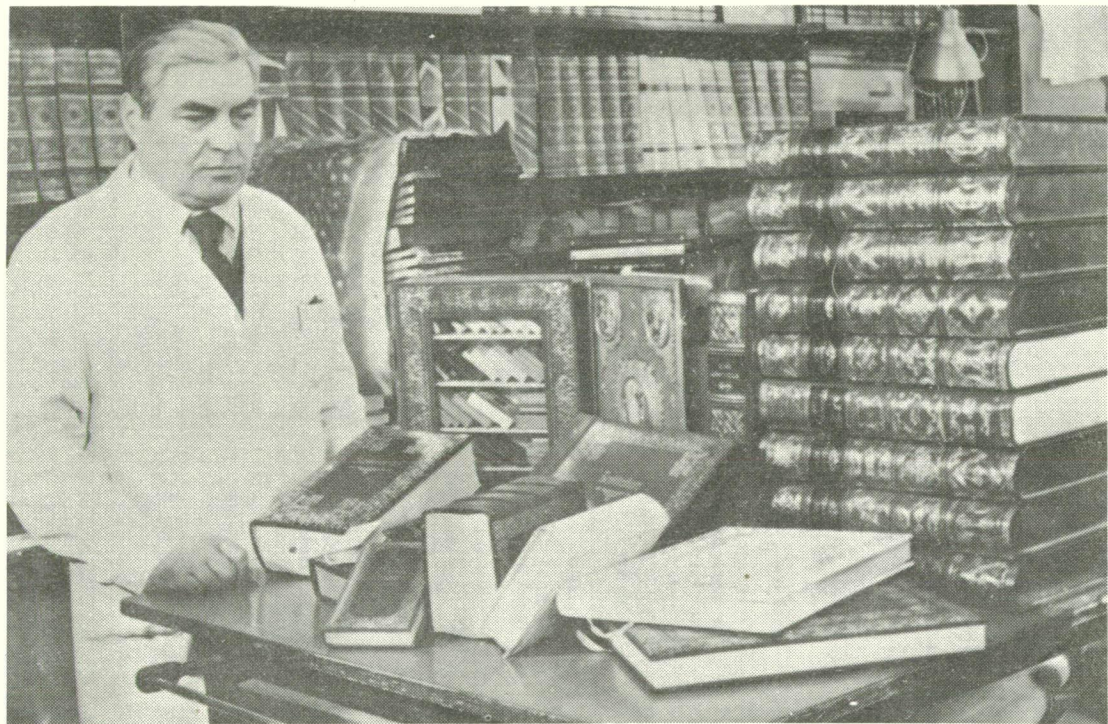
140 Korona

40 fillér

2./ Az elesett hősök sirjának gondozására

100 Korona

262. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1916-17.



3./ A katonáinak karácsonyra	118 Korona 42 fill.
4./ Erdélyi Pártfogó Egyletnek Zita otthon javára	134 Korona
5./ A Vöröskereszt hadifoglyo- kat segítő osztályának	138 Korona 40 fill.
6./ Szünidei gyermeknyaraltatás	77 Korona 48 fill.
7./ A 30. honvéd gyalogezred özvegyeinek, árváinak	34 Korona 40 fill.
8./ A 24-es vadász gyalogezred özvegyeinek, árváinak	63 Korona
9./ A helybeli ref. egyház célja- ira	112 Korona
10./ Protestáns egyesület által kiadott emlékbélyegből	47 Korona 60 fill.

Ezen túlmenően 10 kg. ruhanemű és fehérnemű gyűlt össze, amelyet a Vöröskeresztnek adtak át. A Vöröskeresztől, illetve a helyi Segélyező Bizottságtól kapott fonalból 187 pár harisnya készült el. /263/

A háború más területen is érezteti hatását:

Az 1916-17. tanévet október 3-án kezdik el, de már május 26-án be kell fejezni. /264/

Ezt a püspök rendeli el, hivatkozva a miniszter 50.000/1917.VI.a.sz. rendeletére. /265/

Az 1917-18. tanévben a rendes szüneteken kívül tüzelőanyag hiánya miatt egész januárban szünetelt a tanítás. /266/

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a 30.000/1916. sz. rendeletével május 1-re Kárpát ünnepség szervezését rendelte el. /267/

263. Tantestületi jegyzőkönyv 1917. dec. 21. illetve Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1917-18.

264. Tantestületi jegyzőkönyv 1916. okt. 3.

265. Tantestületi jegyzőkönyv 1917. ápr. 19.

266. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1917-18.

267. Nemzeti Könevelés 1916. évf- 271-280. oldal.

Nyilvánvaló, hogy miért éppen május 1-én kell megtartani. Ezen ünnepség a hazafiság érzésének elmélyítését, a Kárpátok honvédelmi jelentőségének tudatát, "a Kárpátoknak hazánk védelmében elpusztult falvai javára" végett a gyűjtés céljait volt hivatva szorgálni.

A Ref. Polgári Leányiskolában is megrendezték a Kárpát ünnepélyt, amely alkalommal a tantestület, a tanítványok és a közönség adakozásaiból 200 Korona gyűlt össze. /268/

Az iskola fokozza a vallás erkölcsi nevelést. A tanítás minden nap imával kezdődik és végződik. Minden vasárnap - a tél kivételével - a tanítónők vezetésével - templomba viszik a növendékeket. A tanévnyitón felekezetre való tekintet nélkül mindenkinek el kell mennie a református templomba. Másvallású tanulók saját vallási ünnepeiken felmentést kapnak a tanítási órák látogatási kötelezettsége alól. /269/ A tantestület fokozottan ügyel a "Fegyelmi rendszabályok + betartására. Az 1914-15. tanévben - az iskola történetében első alkalommal - egy tanulót "többszöri hibája miatt" kizárnak. /270/

Az 1917-18. tanévben két tanulót zárnak ki "erkölcstelen levelezés miatt" /271/

Mindhárom kizárt tanulót tanácslólag való elutasításban részesítik /consilium abeundi/, amelynek következtében tanulmányaikat magántanulóként folytathatják.

268. Tantestületi jegyzőkönyv 1916. május 5.

269. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1914-15.

270. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1914-15.

271. Tantestületi jegyzőkönyv 1918. április 26 és június 1.

A korábbi évekhez képest az ünnepek száma is szaporodik. Az 1916-17. tanévben például a szokásos ünnepeken kívül / október 31, március 15. / I. Ferenc József halála alkalmából gyászünnepélyt tartanak. Január 3-án IV. Károly koronázásának emlékére rendeznek ünnepélyt. Május 2-án " Arany-ünnep " Arany János születésének 100. évfordulója alkalmából. Megünneplik Zita királyné születés és névnapját is. Emiatt április 27-én és május 9-én tanítási szünet volt, a gyermekeket templomba vitték. /272/ Az iskola tantestületet 1914 - 1919 között a korábbi évekhez képest nem változott. Továbbra is igazgatónőt és három rendes tanítónőt alkalmaz az egyháztanács. Az osztályfőnöki teendők ellátásában a felmenő rendszerrel alkalmazzák, tehát egy-egy nevelő végig viszi négy éven keresztül az osztályt. A hittan, a kézimunka és az ének tanítását óraadók végzik. Az 1914-15. tanévben a hittant Darányi Mihály lelkész, hitoktató tanította. 1915. március 15-én bevonul katonának, s tábori lelkésze szolgálatot teljesít. Óráit Báthory Gábor gimnáziumi tanár veszi át. Ő tanítja a hittant összevontan az I-II. osztálynak, illetve a III-IV. osztálynak heti 2-2 órában. /273/ A kézimunka tantárgyat Szabady Eleonóra tanította az 1916-17. tanév végéig. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1917. okt. 1-vel az állami elemi népiskolához nevezte ki. Álláshelyét a fenntartó testület nem töltötte be, hanem az ötödik tanszék felállítását határozat el. / ötödik tanári álláshely / /274/

272. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1916-17.
273. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1914-15.
274. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1917-18.

Óráit addig belső helyettesítéssel oldották meg. A gyakorlatban ez azt eredményezte, hogy minden osztályfőnök a saját osztályában a kézimunkát is tanította. A VKM 50.059/1917. sz. rendelete alapján az iskolaszék pályázatot hirdetett kézimunka, rajz, ének tanítónői állásra. /275/

Az álláshelyet azonban csak 1919. október 2-án töltik be Kaszás Róza tanítónő alkalmazásával.

Az ének tantárgyat az 1913-14. tanévben az 1919. augusztusában mártír halált halt Szűts József állami elemi iskolai tanító tanította. Munkáját jó eredménnyel végezte, ezért megbízást kap az 1914-15. tanévre is. 1915. márciusában bevonul katonának, így megbízásának tovább nem tud eleget tenni. /276/

Az énektanítás problémája az 1915-16. tanévben sem oldódik meg. Dr. Thuróczy né és Dr. Gál Gyuláné vállalják el a tárgy tanítását. /277/

Az 1916-17. tanévtől kezdődően Dr. Tóth Imréhé Kiss Klára kap megbízást az ének tanítására - óraadóként. /278/

A rajz tantárgyat az 1914-15. tanévtől kezdődően az egyháztanács határozata értelmében már nem összevontan tanítják. /279/

Az 1915-16. tanévtől azonban újból összevonják a rajz tanítását az I-II. és a III-IV. osztályban heti 2-2 órában.

A torna tantárgyat csak az őszi és tavaszi időszakokban tartják, összesen heti 4 órában. /280/

- 275. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1917. aug. 23.
- 276. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1914-15.
- 277. Tantestületi jegyzőkönyv 1915. szeptember 2.
- 278. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1916-17.
- 279. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1914. aug. 16.
- 280. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1915. szeptember 2.

1916-ban Hackl Lajos országos ének felügyelő meglátogatta a polgári leányiskolát, Megállapítása szerint az ének tanítása nem felel meg a követelményeknek. Az egyháztanács szigorúan felelősségre vonja az igazgatónőt, hogy személyi ügyekben nem adott megfelelő tájékoztatást, így nem lehetett tudomásuk arról, hogy rosszul mennek a dolgok. Ezért is alkalmazza az egyháztanács Dr. Tóth Imréné óraadóként énektanítónak.

/281/

A helybeli tanfelügyelőség 1916-ban értesítette az igazgatótanácsot, hogy a polgári leányiskolát a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezéseinek megfelelően kell felszerelni, tanszerekkel ellátni. Ha ez nem történik meg, megvonják az államsegélyt. Az egyháztanács utasítja az igazgatónőt, hogy állítsa össze a legszükségesebb eszközök, felszerelések jegyzékét és azt meg fogják rendelni.

/282/

A kiskunhalasi tanfelügyelőség 1917-ben újabb látogatást végzett a polg. leányiskolánál. A látogató megállapítja, hogy a szertárak felszerelése örvendetesen javult, ugyanakkor kifogásolja, hogy nincs megfelelő rajzterem. Az egyháztanács úgy határoz, hogy törekszik a jó megoldásra, saját erőből azonban ez sajnos nem valósítható meg. Igéretet tesz viszont arra, hogy az iskola épületében lévő lakást a háboru végén átalakítják olyan teremmé, amely a rajz tanításának megfelel.

/283/

Ezen túlmenően - hivatkozva a helyi tanfelügyelői ki-rendeltség észrevételére - az egyháztanács utasítja a polg. iskola igazgatónőjét, hogy a rajzot ne össze-vontan tanítsák.

/284/

- 281. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1916. dec, 17.
- 282. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1916. március 26.
- 283. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1917. április 1.
- 284. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1917. május 20.

Az egyházmegye képviselőjében Dr. Hetessy Kálmán ókéskei lelkész, Takács József ceglédi lelkész látogatja meg az iskolát. /285/

Ezen látogatás 1916-17. tanévben történt.

Az 1917-18. évben az egyházmegye részéről Sárközy József tiszavárkonyi lelkész végzett ellenőrzést.

Az egyházkerület megbízásából meglátogatta az iskolát Kiss Zsigmond abonyi lelkész, az egyházmegye új esperese is. Szentgyörgyi Lajos tanfelügyelő, a helyi tanfelügyelői kirendeltség vezetője az állam képviselőjében látogatja meg a polgári leányiskolát.

/286/

A közoktatási népbiztos rendelete értelmében, annak megbízásából végez iskolalátogatást Földvári József segédtanfelügyelő 1919. május 5-6-7-én. Minden tárgyat minden osztályban ellenőrzött. Elismerését fejezi ki a tantestületnek a jó és eredményes munkáért. Javasolja, hogy a testület is kérje az ötödik tanszék betöltését, az állás pályázati úton történő meghirdetésére.

/287/

Az egyházi és állami törvények értelmében az iskolaszéket három évenként újjá kell választani.

1916. január 16-án az egyháztanács a következőket választja meg iskolaszéki tagoknak:

Elnöknek: Szilády Áron lelkész

Alelnöknek: Silling Ede polgármestert, egyházi főgondnokot

Tagoknak: Báthory Gábor főgimnáziumi tanárt
ifj. Darányi Mihály gazdálkodót
Dózsa Lajos gazdálkodót

285. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1916-17.

286. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1917-18.

287. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. május 7.

Zilah István földbirtokost
Farkas Dezső földbirtokost
Halász Lajos ref. egyházfit
Imreh Lajos állami elemi isk. igazgatót
Kovács Benő gazdálkodót
Szalai István gazdálkodót
Szalai Zsigmond egyházi pénztárost
Dr. Zilah Benő királyi táblabíró
Dr. Thuróczy Dezsőné polg. isk. igazgatót
/288/

1919. január 26-án újabb választásokat tartanak. Az 1916. évi választáshoz képest csak egy változás történt: Farkas Dezső helyett Wiegand Istvánt választja meg a polgári leányiskola iakolaszéke tagjának. /289/

Az iskola fenntartója a kiskunhalasi református egyházközség. Az üzemeltetési költségek, a bérek, a felszerelések biztosítása az egyházközség feladata. A fenntartási költségekhez rendszeres évi segéllyel hozzájárul Kiskunhalas városa, a református egyházkerület és a Halasi Jótékony Nőegylet.

1914-ig a város évi 4.000 Koronát biztosít. 1914-ben a városi képviselőtestület úgy határoz, hogy a segély összegét felemelik 5.000 Koronára. " Az 5.000 Korona segélyt nyújtja mindaddig, míg a nyilvános jellegű polgári leányiskolát a református egyház tartja fenn, s amíg a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztérium által a polgári leányiskolákra vonatkozóan megkövetelt összes feltételnek megfelel, s református jellegét el nem veszti. " /290/
Az egyházkerület évi segélye 2.000 Korona.

288. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1916. január 16.
289. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. jan. 26.
290. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1913-14.

A Halasi Jótékony Nőegylet az iskola megalakulása óta rendszeres segílyt biztosít. Ennek összege 500 Korona évenként. Rendszeres adományt nyújt a Halasi Gazdasági Bank R./T. is, évenkénti 100 Korona körüli összegben.

/291/

Szabady Eleonóra óraadó kézimunka tanárnő 1917. október 1-vel munkahelyet változtat. Az 1917-18. illetve az 1918-19. tanévben a kézimunka tantárgyat ismét az osztályfőnökök tanítják. Ezt a többletmunkát a tantestület megítélése szerint az egyháztanács nem méltányolja kellően, a kevés bérkiegészítéssel honorálja. Kéri az egyháztanácsot, hogy legalább évi 300-300 Korona díjazásában részesülhessenek ezen munkájukért. Az egyháztanács a kérést nem teljesíti. /292/

A tantestület 1919. januárjában kéri az egyháztanácsot, hogy a polgári leányiskola alkalmazottainak lakpénzét emelje fel. Azt kéri, hogy az az államilag kiegészített törzsfizetéseknek negyed része legyen. Indokként felhozzák, hogy a gimnáziumi tanárok, az egyházi alkalmazottak lakpénzét már felemelték. A polgári iskolai tanárok lakpénze 1904 óta nem változott, most is csak 300 Korona. Példaként megemlítik, hogy Dunavecson, ahol az évben kezdte meg működését református polgári iskola, 800 Korona lakpénzt állapítottak meg a tanároknak. /293/

A tanulók látszáma 1914-1919 között emelkedik 100 fölé. 1914-15-ben 91, 1915-16-ban 83, 1916-17-ben 93, 1917-18-ban 118, 1918-19-ben 135 rendes tanulója van az iskolának. /294/

- 291. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1917-18.
- 292. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 260/1918.sz. határozata.
- 293. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. febr. 20.
- 294. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1914-15.
1918-19.

A háboru ideje alatt ugrásszerűen megnőtt az iskola magántanulóinak száma is. Többen rendes tanulókból magántanulók lesznek. Az 1915-16. tanévben 3, az 1918-19. tanévben 4 volt nyilvános tanuló fejezi be a tanévet magántanulóként.

A magántanulók száma a következőképpen alakult: /295/

1914-15. tanévben:	2
1915-16. tanévben:	14
1916-17. tanévben:	12
1917-18. tanévben:	23
1918-19. tanévben:	11

A fenti magántanulókra vonatkozó adatok összefüggésbe hozhatók a háborus viszonyokkal, a megváltozott életkörülményekkel.

A tanulók vallás szerinti megoszlás 1914 - 1919. között: /296/

	1914-15.	1916-17.	1917-18.
Református	39	43	53
Evangelikus	2	1	1
Katolikus	31	32	35
Görög katolikus	-	1	5
Izraelita	19	16	24
Összesen:	91	93	118

A tanulók szüleinek foglalkozás: /297/

295. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője Statisztikai adatok 1914-15 - 1918-19.

296. Ref. Polgári Leányiskola Értesítői Statisztikai adatok 1914-16 - 1918-19.

297. Ref. Polgári Leányiskola Értesítői Statisztikai adatok 1914-15 - 1918-19.

	1914-15.	1916-17.	1917-18.
Nagybirtokos	3	-	-
Középbirtokos	11	4	5
Kisbirtokos gazd.	12	15	16
Iparos	13	21	35
Kereskedő	11	13	18
Tisztviselő	11	17	18
Katonatiszt	-	2	4
Egyéb értelmiségi	12	8	10
Altiszt, segédtszt	6	4	2
Magánzó	7	6	5
Egyéb	6	1	1
Napszámos	-	2	4
Összesen:	91	93	118

A tanulók által fizetendő tandíjak, egyéb díjak:

A tandíj a I. II. osztály tanulóinak évi 40, a III. IV. osztályosoknak évi 60 Korona. Ezen túlmenően 2 koronát kell fizetni a beiratásért, ugyancsak 2 koronát az értesítőért. A tanulóknak évi 8 koronát kell fizetniük a tanárok nyugdíjjárulékára. A tandíj elengedését csak szegény sorsu, jó tanuló és jó magaviseletű növendék kérheti. Aki valamely tárgyból elégtelen érdemjegyet kapott, vagy akiknek több az elégséges érdemjegye, mint a jeles és jó együtt, tandíjmentességet nem kaphatott. A tandíjmentességet kérvényezni kellett az igazgatótanácstól. A kérvényhez csatolni kellett a bizonyítványt és a szegénységi bizonyítványt. /298/

A tandíjat minden hónapban előre kellett fizetni.

298. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1916-17.

Az 1914-15. tanévben teljes tandíjmentességet 7 tanuló kapott, fél tandíjat 11-en fizettek. Az 1916-17. tanévben 4 tandíjmentes és 27 féltandíjas tanulója volt a polgári leányiskolának. A tanítók és tanárok gyermekei mind fél tandíjasok voltak. 1914-15-ben 5, 1916-17-ben 4 tanuló kap ilyen címen kedvezményt.

/299/

Az őszi rózsás forradalommal megteremtődtek a közoktatás reformjának társadalmi-politikai feltételei. A forradalom győzelmével megkezdődött a közoktatás demokratikus átalakulásának munkája.

Lovász Márton a Károly kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere 1918. nov. 27-én rendeletet alkotott. Ez a rendelet kivonatossan a következőket tartalmazza:

- a pedagógusok anyagi helyzetének javítása,
- a pedagógusok politikai, világnézeti szabadságának biztosítása,
- új iskolarendszer körvonalai:
 - Az iskolakötelezettség felemelése 14 évre.
 - Az elemi oktatás 6-10 éves korig tart és általános ismereteket nyújt.
 - Az elemi iskolára épül a kötelező jellegű felsőbb népiskola, ahol mezőgazdasági és ipari ismereteket tanítanak.
 - A 8 osztályos középiskola az 5. osztálytól elágazási lehetőséget kívánt biztosítani egyrészt az általános képzés, másrészt a szakképzés irányába.

A rendelet elvi és szervezeti kérdéseinek kidolgozására a miniszter új ügyosztályt szervezett, s ennek felügyeletét Imre Sándorra bízta.

Az 1918. decemberében bekövetkezett kormányválság után Kunfi Zsigmond lett a vallás- és közoktatásügyi miniszter. A népkormány 1919. januárjában kiadott törvénye önálló vallásügyi és önálló közoktatási minisztérium felállításáról intézkedett.

Rendelet jelent meg a pedagógusképzésről és a továbbképzésről. Ennek értelmében a pedagógusokat fel kell ruházni szociológiai, szociálpolitikai és gazdaságpolitikai ismeretekkel is. A polgári demokratikus forradalmat követően a reformtörekvések között nem kapott helyet egyértelműen az államosítás, illetve a hitoktatás fakultatívvá tételének rendezése.

/300/

Kiskunhalason az országos események hatására, a Nemzeti Tanács táviratának megérkezését követően, még október 31-én délután kimondja a városi tanács a csatlakozását a Nemzeti Tanácshoz. Megalakul a város irányító testülete a Nemzeti Néptanács, de ezzel párhuzamosan működik a munkástanács is, mely a Néptanács tevékenységét részint ellenőrzi, másrészt a halasi szegénység érdekeinek megfelelően inspirál intézkedésekre.

/301/

A Néptanács a városban az élelmiszerhiány miatt két hústalan és két zsirtalan napot rendel el. Kerületi tanítógyűlésen a tanítók esküt tettek a köztársaságra.

/302/

A tanácsköztársaság győzelmét követően a Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 29-i XXIV. rendelete a felekezeti és magán nevelési és oktatás

300. Pedagógiai lexikon /L-Q/ 403-404. oldal

301. Szabó Miklós: idézett mű 53-57. oldal.

302. Dr. Fekete Imre: idézett mű 8. oldal.

intézetek átvételének kérdését.

A kötelező vallásoktatás megszűnt. Az oktatás ingyenessé vált. A Tanácsköztársaság a tankötelezettséget 18 évre kívánta felemelni. Tervezték a 8 osztályos egysége, kötelező jellegű népiskola létrehozását. Ennek elvégzése után az érdeklődés és hajlam szerint biztosítanak a továbbtanulást szakmunkásképző iskolában, illetve középiskolában. A szakmunkásképzést 4 évfolyamúvá kívánták tenni, biztosítva az álláslehetőséget a középiskolákba. /303/

A kötelező 8 osztályos népiskola létrehozása a polgári iskola előretörését eredményezné. A polgári iskolai tanáregyesület küldöttsége felkeresie Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztost és kérte, ne törölje el a polgári iskolát, hanem fejlesszék azt 8 osztályúvá. Ezen 8 osztályos iskola alsó tagozatát képezze a lejelnlégi polgári iskola, a felső tagozat pedig nyújtson gazdasági, ipari és kereskedelmi ismereteket. /304/

A Forradalmi Kormányzótanács fizetésreformot is tervezett. E szerint a pedagógiai tevékenység a jobban díjazott szakmunkával egyenértékű.

A pedagógusok fizetése ezen terv szerint:

3 - 5 évig	350 korona	
6-7 évig	400 korona	
8-16 évig	430 Korona	
17-20 évig	520 korona	/305/

A Közoktatási Népbiztosság - hivatkozva a Forradalmi Kormányzótanács VI. sz. rendeletére - kiadja a 29 sz. rendeletét a címek eltörléséről.

303. Pedagógiai lexikon /R-Z/ 228-232. oldal.

304. Sághegyi Lajos: A magyar polgári iskola hatvan-
éves múltja 227-228. oldal.

305. Sághegyi Lajos: idézett mű 230. oldal.

E rendelet értelmében ezután minden oktatással foglalkozó dolgozó / óvónő, tanító, tanár / egységesen " tanító "-nak neveztetik. Az egyéni beosztás, vagy foglalkozási kör, amelyben az illető működik, a tanító név előtt kell feltüntetni. Megszűnik az igazgatói cím is. Az intézetek vezetőinek címe ezentul " vezető tanító " . /306/

A kiskunhalasi városi művelődési osztály 1919. ápr. 25-én Pataki Dezső gimnáziumi igazgatót nevezi ki a gimnázium és a polgári leányiskola iskolavezetőjévé. /307/

Pataki Dezső jelenti be ápr. 30-án, hogy a polgári leányiskolát köztulajdonba vették. /308/

Tantestületi értekezleten az iskolavezető ismerteti a Közoktatásügyi Népbizottság 28. sz. rendeletét, amelynek értelmében az évvégi osztályzás megszűnik. Ezentul a tanulókat a tanév végén nem kell a különböző érdemjegyek fokozatába sorolni / osztályozni /, hanem csupán azt kell megállapítani, hogy a megszabott követelményeknek megfelel-e, vagy sem. Ennek megfelelően " megfelelt ", illetve " nem felelt meg " értékelést kell adni. Az iskolai bizonyítványt e szerint kell kiállítani, negyedíves papíron. A javítóvizsgákat is eltörölték. Azt a tanulót, aki a tantestület söntése szerint a megszabott követelményeknek " nem felelt meg ", osztályismétlésre kell utasítani.

A magaviselet külön osztályzása elmarad. Az évvégén a nyomtatott értesítők kiállítása megszűnik. A magánvizsgák megszűnnek, azok csak a jelen tanévre engedélyezhetők. /309/

306. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. május 15.

307. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. április 30.

308. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. április 30.

309. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. május 15.

Az egyháztanács a rendelkezéseket tudomásul veszi. Szilády Áron az egyháztanács ülésén bejelenti, hogy a vallásitanítás a gimnáziumban és a polgári leányiskolában megszűnik. Kijelenti, hogy az egyház nem politizál, meg kell várni állásfoglalás tekintetében a felsőbb egyházi utasítást. /310/

A város művelődési ügyeinek intézésére a helyi Direktórium legfelső fokon Hódi Gézát bizta meg, munkájában Bernáth Lajos gimnáziumi tanár segíti őt.

/311/

A Tanácsköztársaság megdöntését követően az egyháztanács ülésén Pataki Dezső ismerteti, hogy ő vezető tanítóként megszakitás nélkül ellátta a gimnázium vezetését. A kéhyszer miatt vállalta a polgári leányiskola vezetését is, bár beteget jelentett. " Beteg volt a vezető tanító, az igazgató majd nem lesz beteg " Az egyháztanács megállapítja, hogy az igazgató ügyében sem a gimnáziumban, sem a polgári leányiskolában intézkedésre szükség nincs. /312/

1919. aug. 10-én a z egyháztanács ülésének megtartásához a megszálló román katonai parancsnokság engedélye kellett. Szilády Áron lelkész megállapítja: " A tanácskormány lemondot. A ránk nehezedő kényszer megszűnt. A felforgatásnak azonban még nincs vége. Iskoláink kérdését is rendeznünk kell. " /313/ A " kommunizmus " idején az egyházat nagyobb kár nem érte - állapította meg az egyháztanács. A gimnázium épülete szenvedett csak kárt a román megszállás miatt. Ennek becsült értéke 78.698 korona. /314/

310. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. ápr. 6.

311. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. ápr. 5.

312. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. aug. 10.

313. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. aug. 10.

314. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. szept. 7.

Az egyház alkalmazottai közül csak Bernáth Lajos gimnáziumi tanárt vonják felelősségre a Tanácsköztársaság ideje alatti tevékenysége miatt. Szilády Áron közli az egyháztanács tagjaival, hogy Bernáth Lajost és fiát letartóztatták. Bernáth Lajos a járásbírószágon kijelentette, hogy a tanári székét elfoglalni nem fogja. Álláshelyét az egyháztanács aug. 2-vel felfüggeszti, és olyan döntést hoz, hogy egyházi fegyelmi vizsgálatot indítanak ellene. /315/

Ügyének tárgyalására 1919. október 5-én került sor egyháztanácsi ülésen. Itt felsorolják "vétségeit" Hivatalát már márc. 22-én önkényesen elhagyta, holott az iskola átvétele csak május 13-án történt meg. Ezt ő azzal indokolta, hogy megszaporodott szocialista párti teendői miatt a direktóriummal szabadságoltatta magát. Tagja volt a direktóriumnak. Fiát rendelte be helyettesül, akinek alapvizsgálata sem volt meg. Meggyőződéses kommunistának vallotta magát, verseivel, előadásaival is. Mint a Művelődési Osztály tagja, majd vezetője az iskola rendjét állandóan felforgatni törekedett. A könyvtárt és a levéltárt is áthelyezte. Az iskolában a tanulók között egyházellenes és vallásellenes iratokat osztogatott. A tanítói szakszervezet elnöke volt. Sok erőszakosságot követett el. /316/

Bernáth Lajost a járásbírószág felmentette, de gimnáziumi tanári állását elvesztette. Korábban egyháztanácsos is volt, sőt egyházi alapítványt is tett 300, illetve 200 korona értékben. /317/

Nagy családja eltartására 1919. novemberében segílyt kért az egyháztól. Kérelmét elutasítják, sőt kitiltják a gimnáziumból is. /318./

315. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. aug. 10.

316. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. okt. 5.

317. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1917. ápr. 1.

318. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1919. nov. 30.

Szűts József a központi iskola tanítója, aki a Ref. Polgári Leányiskolában hét évig tanította az éneket. A Tanácsköztársaság ideje alatt a munkástanács elnöke volt. Augusztus 6-án a fehérterror áldozata lett.

Az iskola igazgatónöje az 1918-19, 1919-1920. évi Értesítőben így értékeli az eseményeket: " 1918-19. tanévet szeptember 2-án kezdtük meg. Munkánkat a spanyol járvány szakította félbe, mely miatt a tanítás okt. 14-től november 11-ig szünetelt. 1919. tavaszán a Tanácsköztársaság tulajdonába vette iskolánkat, s a vallástanítást és a tanítás előtti és utáni imádkozást betiltotta. Növendékeink ettől kezdve a templomba jártak hittan órákra. Junius havában a vörös katonaság, augusztus hóban az oláh megszálló csapatok költöztek be az iskola tantermeibe és tanári szobájába, de örömmel kell megállapítanunk, hogy az iskola sem épületében, sem belső berendezésében semmiféle kárt nem szenvedett. "

/319/

319. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője
1918-19. 1919-20.

3./ A két világháboru között

A Tanácsköztársaság megdöntését követően az uralomra kerülő ellenforradalom fasiszta rendszere a társadalom különböző osztályaira, rétegeire demagóg jelszavakkal, ígéretekkel igyekezett hatni. A parasztság körében a földreform ígéretével, az értelmiségi és kispolgári rétegekben a " keresztény kurzus " jelszavaival kívántak bázist teremteni. Jelentős szerepet kapott a sovinizmus, a fajgyűlölet, a " szentistváni gondolat ", a trianoni békeszerződés elleni tiltakozás, a marxizmus elleni harc. Ezen ideológiai szolgálatba állították az oktatást is.

1919. augusztus 10-én a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletet adott ki a Tanácsköztársaság által kiadott tanügyi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről.

/320/

Ez a rendelet hatályon kívül helyezte az iskolák államosítását, érvénytelenítette az összes tanügyi kinevezést, elrendelte a tanerők Tanácsköztársaság alatti magatartásának felülvizsgálatát.

Az 1919. szeptember 16-án kelt 182.311. B.I. számú körrendelet " a nemzetnevelés szempontjának a népiskolákban való érvényesítéséről " intézkedik. A rendelet abból indul ki, hogy a háborúnak és a forradalomnak az ország helyzetében és az emberek lelkében okozott hatása szükségessé teszi, hogy " az egész iskolai nevelés szelleme, a köznevelés szervezete és

a tanításnak minden kis részletet is a mostani időkhöz alkalmazkodják. " A cél tehát " a nemzet belső egységének megteremtése. " Ebből fakadóan az utasítást, utmutatást az egyes tantárgyak tanításához, különösen hangsúlyozva a vallástant, a magyar nyelv- és irodalom, valamint a történelem tantárgy jelentőségét.

/321/

A " nemzetösszefogás " programja ebben az időben már a szélsőjobboldali pártpolitika, amely faji alapon fogja fel a nemzetet, a száműz minden demokratizmust. A " nemzetnevelés " Imre Sándor által jóhiszeműen terjesztett liberális eszméit meghamisítják, magát az elnevezést egy ideig cégerül használják és a nemzeti gyűlölködés, a sovinizmus szolgálatába állítják.

/322/

E munkáknak nem célja Dr. Imre Sándor munkásságának pedagógiai rendszerének értékelése. Ezt az utóbbi évtizedben megjelent pedagógiai-történelmi irodalom elvégezte. / Sárközi István: Az ellenforradalmi rendszer népiskola-politikája Magyarországon, Jóboru Magda: A köznevelés a Horthy korszakban, Dr. Simon Gyula: A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története, Pedagógiai Lexikon, stb. / Mégis indokoltnak látszik idézni nézeteiből, reformterveiből néhány gondolatot, mivel mint a Dunamelléki Református Egyházkerület hosszú időn át volt tanügyi tanácsosának - a hatáskörébe tartozó, általa ellenőrzött iskolákban, az egyházas iskolák bizonyos fokú autonómiájából adódóan - módjában állott

321. Jóboru Magda: Köznevelés a Horthy korszakban
9-10. oldal.

322. Dr. Komlósi Sándor: Neveléstörténet 320. oldal.

azokat részben valóra váltani, illetve az iskolák mindennapi oktató-nevelő munkájába bevinni.

" Nemzetnevelés " című művét 1912-ben írta. Nevelés-elméleti nézeteit fogalmazta meg benne. A " nevelés - szerinte - olyan, amilyenné a közösség teszi: a közösség olyanná alakul, amilyenné az egyesek a nevelés által válnak, s a nevelés feladata a közösség fejlődésének, haladásának elősegítése, amihez viszont nélkülözhetetlennek tartotta a közösséget alkotó egyének tökéletes kifejtését. " /323/

A nevelésben az osztályellentétek csökkentésének eszközét látja. Ez idealizmusát mutatja. A kizsákmányolás és az elnyomottak osztálybékéjének megvalósulása a nevelés által - illuzió. Illuzió a kizsákmányoló osztályok és az elnyomottak között osztálybékét teremteni, és úgy vélni, hogy a tőkés és feudális kizsákmányolás, s a tőkés és feudális tulajdonviszonyok megszüntetése nélkül, neveléssel és némi reformokkal megvalósítható a nemzeti egység. " /324/

" A nőnevelés szervezése " címmel 1925-ben megjelent munkájában a nőnevelés kettős feladatáról szól: egyrészt az életre, azaz kereső foglalkozásra és a nemzeti közéletben való részvételre, másrészt a sajátosan női feladatokra is / anyaság, családi élet / fel kell készíteni a nőket. /325/

" Különösen súlyosnak látom a kisvárosi és falusi középosztályú lányok sorsát: A kisasszonyosság és a munkakényszer, az urhatnámság és a szegénység ellentéte sok zavart okoz lelkükben;

323. Sárközi István: Az ellenforradalmi rendszer népiszkola politikája Magyarországon 21. oldal.

324. Sárközi István: idézett mű 21. oldal.

325. Imre Sándor: A nőnevelés szervezése 6-8. oldal.

s az iskolának kell ezt tisztáznia: az élet nekik való útjára őket rávezetni. Féltem a gazdák leányait az elkisasszonyosodás következményeitől és ebből a szempontból égetően szükségesnek látom a polgári leányiskola olyan fajtájának kialakítását, amely nem segíti e réteg leányainak szülei és fiutestvérei fölé való kerekedését, hanem a régi törekvés szerint művelt gazdaasszony / gazda - asszony! / kiveszőfélben lévő fajtáját e most művelődő körből újra megteremteni. A munkások leányainak is gyakorlati iskolák kellenek, melyek megnyitják a társadalmi emelkedésre itt oly élénk vágyának lehetőségét komoly tanítását, de nem a képzelet féktelen csapongását, hanem az élet valóságának felismerését és a nehézségekkel való megküzdést egitik elő. Jó jel, hogy a polgári leányiskolát sok község kívánja / a fiuiskoláknál szívesebben létesítik /; ez az iskola egyenes arra is való, amire itt szükség van, csak ne kelljen mindenütt, Budapestnek mindenik kerületébe, ipartelepeken és gazdálkodó nagyközségekben ugyanazt a tantervet alkalmaznia. A vidéken alkalmazott iskolák igen hihetően változtatnak azon is, hogy a mai iskolákban tanult falusi, kisvárosi leányt az ottani legény nem meri elvenni, mert kisasszonynak látja, a városivá lett fiatalember meg nem megy haza érte, mert nem tartja elég műveltnek. . . "

" . . . Nincs elég iskola az elemi fölött, s nem kapcsolódik elég szakiskola a polgári iskola IV. osztályához . . . "

/326/

Ezen utóbbi probléma felvetése városunka Kiskunhalasra nézve is igazoltnak látszik.

A polgári leányiskolában csak nagyon kevés leánygyermek juthat el. A város két polgári leányiskolája évenként integy 60-65 tanulót tud fogadni egy-egy évfolyamba. Ezeknek egy része a környező községekből jár be. A továbbtanulás lehetősége is csekély. A tanító és óvónőképző intézetekben évente a két iskolából mindössze 2-3 leány nyer felvételt. A tényleges továbbtanulás szerény formáját csak az egyéves kereskedelmi szaktanfolyam nyújtja.

" Imre Sándor Horthyék ellenforradalmi rendszerén belül egy liberális polgári iskola-politika képviselője volt. A kornak leghaladobb iskolapolitijusa, pedagógiai szaktekintélye volt. Imrének éppen emiatt kellett távoznia a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumból. " /327/

Az ő sok tekintetben liberális, polgári demokratizmus iskolapolitikai elgondolásaival találkozunk Klebersberg Kunó, Hóman Bálint, Kornis Gyula reformgondolataiban, annak antidemokratikus torzításaival. A nemzetnevelési koncepciót a későbbi kulturpolitikuskoknál kiszorította a keresztény-nemzeti gondolat, amely a klebersbergi kulturpolitikai koncepció és a neonacionalista elmélet ideológiai és politikai csiráját képezte. /328/

Az egymást követő ellenforradalmi kormányok sorban jelenték meg rendeleteiket, amelyek az ellenforradalmi rendszer nevelésügyének megalapozását szolgálták:

327. Sárközi István: idézett mű 25. oldal.

328. Sárközi István: idézett mű 26. oldal.

- Vallásoktatásról kiadott rendelet. /329/
- Közgazdasági és társadalmi ismeretek tanítása tárgyában. /330/
- Magyar Jövő ifjúsági irodalmi mozgalom és az ifjúsági könyvtárak tárgyában kiadott rendelet. /331/
- Nemzeti ima tárgyában kiadott rendelet. /332/
- A nemzeti lobogó mikénti használata tárgyában. /333/

A bethleni konszolidáció idején a művelődéspolitikai kormánypolitika lett. Bethlen a fő feladatok közé sorolta a céltudatos kulturpolitikát, amelynek segítségével ki kell küszöbölni a nemzetből azokat a hibákat, amelyek vele született hiányosságai. /334/

E politikának megvalósítója Klebersberg Kunó, meghirdetve a neonacionalizmust, a " nemzetnevelő " ideológiát. Ez az irredentizmust, a szocializmus elleni ki-méletlen harcot, antiszemitizmust, kulturfőlényt, vallásosságot helyezi az oktatás és nevelés közép-pontjába. /335/

Szükségesnek látszik - a már említetteken kívül - néhány olyan törvény, rendelet, utasítás ismertetése, amelyek az állami, illetve egyházi hatóságok részé-ről az iskola mindennapos munkáját meghatározták.

- 329. 5.008. sz. rendelet / Hivatalos Közlöny 1919. szept. 25./
- 330. 200.884.B.I. Körrendelet / Hivatalos Közlöny 1919. dec.11. /
- 331. 56.995. VIII.a.sz. Körrendelet / Hivatalos Közlöny 1920. jul.1./ és 40.008. VI.a.sz. Körrendelet /Hivatalos Közlöny 1920. junius 17./
- 332. 114.233. V.sz. rendelet /Hivatalos Közlöny 1920. nov.23./
- 333. 4.463. eln. sz. rendelet /Hivatalos Közlöny 1921. jan. 13./
- 334. Dr. Komlósi Gábor: idézett mű 320. oldal.
- 335. Dr. Komlósi Sándor: idézett mű 321. oldal.

- A vallás és közoktatásügyi miniszter 127.715/1919. sz. rendelete intézkedik arról, hogy a tanácsköztársaság alatt kiadott bizonyítványokat be kell vonni és szabályszerű bizonyítványokat kell kiadni. /336/

- Közgazdasági és társadalmi ismeretek tanítását rendeli el a V.K.M. a polgári iskolák IV. osztályában, heti 2 órában az 1919/1920. tanévtől. E rendelet végrehajtási utasítása 1920 februárjában jelent meg. /337/

A rendelet szerint a tantárgy tanítását a kézimunka tárgy rovására kell beállítani. A kiskunhalasi Református Polgári Leányiskolában az 1919/20. tanévben csak egy órában tanítják, mivel a fűtőanyaghiány miatt a tanítás váltakozva folyik. /338/

A vallás és közoktatásügyi miniszter a tárgy tanítását az 1925/26. tanév végével megszünteti.

- 1920-ban mindazoknak, akik esküre kötelezettek, újabb esküt kell tenniük, amelynek szövege így hangzik:

" Én esküszöm a Mindenható Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához és Magyarország kormányzójához hű leszek, Magyarország törvényeit és törvényes szokásait, valamint az alkotmányos kormány rendeleteit megtartom, hivatali előljáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, és hivatali kötelességeimet pontosan és lelkiismeretesen teljesítem. Isten engem úgy segítse! " /339/

- 336. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. okt. 28.
- 337. VKM. 200.884/B.I. sz. rendelet, illetve a 3.616.B.I. sz. utmutatás /Hivatalos Közlöny 1920. febr. 19./
- 338. Tantestületi jegyzőkönyv 1920. jan. 7.
- 339- Magyar Királyi Minisztérium 2.708/1920. sz. rendelete /Hivatalos Közlöny 1920. ápr. 22./

Ezt az esküt a Ref. Polg. Leányiskola nevelői az egyháztanács képviselőjének jelenlétében a helyi tanfelügyelői kirendeltségen teszik le.

- Az 1921. évi XXX. törvénycikk az iskoláztatási kötelezettség teljesítésének biztosításáról szóló A törvény a tankötelezettséget 9 évben állapítja meg. A 6 évfolyamos elemi népoktatást 3 éves továbbképző / ismétlő / népiskola egészíti ki. A tankötelezettség magába foglalja a vásár- és ünnepnapok istentiszteletekkel való megismerését is. A törvény 10 hónapos tanévet határoz meg, de a miniszter 8 hónapos tanítást is engedélyezhet olyan helységeken, ahol a tanulók munkájára igény van. /340/
- A tanuló előmenetelének minősítését 1922-ben újra szabályozták. Általános értékelésként a jeles, jó, elégséges, elégtelen minősítést kell alkalmazni:
Jeles: ha szépírás, ének, testgyakorlat kivételével minden érdemjegy jeles, és legfeljebb kettő jó érdemjegye van a tanulónak.
Jó: ha a jeles és jó érdemjegyek mellett legfeljebb csak kettő elégséges érdemjegyet kap a tanuló.
Elégséges: ha kettőnél több elégséges érdemjegye van a tanulónak, de elégtelen osztályzata nincs.
Elégtelen: Ha egy, vagy több elégtelen osztályzatot kap a tanuló. /341/

340. Az 1921. évi XXX. törvénycikk. /Hivatalos Közlöny 1922. dec. 2./

341. VKM. 1922. évi 7.666. VI.sz. rendelete /Hivatalos Közlöny 1922. évfolyam 3. számában./

- Az Egyetemes Konvent 80/1922. sz. határozatával az 1922-23. tanévtől bevezetik ideiglenesen a ref. egyház polgári iskoláiban is a középiskolákban használt Rendtartást. /342/

A polgári iskoláknak szervesen összeállított, az iskolai élet minden területét átfogóan szabályozó rendtartása nem volt. Az iskolák belső életét, külső kapcsolatait rendeletek tömege és a kialakult szokásjog szanályozta. Az 1924. évben lépett életbe a református egyház szertartása a református egyház által fenntartott polgári iskolákban. Az állami iskolák rendtartása csak azt követően jelent meg. /343/

- A tanulók minősítését 1924-ben változtatja meg a vallás- és közoktatásügyi minisztérium:
Magaviselet: példás /1/, jó /2/, tűrhető /3/,
rossz /4/.

Írásbeli külalak: csinos /1/, rendez /2/, tűrhető /3/, rendetlen /4/.

A rendelet a szorgalom / dicséretes, kellő, változó, csekély / és az előmenetel / jeles, jó, elégséges, elégtelen / korábbi minősítését továbbra is érvényben hagyja. /344/

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1935-ben a polgári iskolákban a szorgalom osztályozását eltörölte. /345/

Az Egyetemes Konvent kéri a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot, hogy a református egyház polgári iskoláiban továbbra is osztályozhassák a szorgalmat. Ehhez az engedélyt megkepejkák. /346/

- 342. Tantestületi jegyzőkönyv 1922. dec. 2.
- 343. Sághegyi Lajos: A magyar polgári iskola hatvan éves múltja 235. oldal.
- 344. VKM. 38.767/1924.VI.sz.rendelete /Hiv.Közl.1924.11.sz./
- 345. VKM. 6.722-1935. eln.sz.rendelet/Hiv.Közl.1936. 22.sz./
- 346. Egyházkerületi Közlöny 1937. I.31. 4.243-1937. sz. Kőrlevél.

- A polgári iskolákban az 1930-31. tanévtől vezetik be az osztályfőnöki órák tartását, évfolyamonként heti egy órában. A rendelet szerint az órák anyaga a következőkből állhat:

- Hiányzások, kérések igazolása.
- Előfordult fegyelmi ügyek tárgyalása.
- Rendtartási szabályok megbeszélése.
- Tanulmányi ügyek.
- Szociális irányu megbeszélések.
- A tanulók élete órán és iskolán kívül.
- Hatás az akarat, a jellem, a jó modor fejlesztésére.
- Egészségügyi kérdések.
- Beszámolás olvasmányokról.
- Országos események megbeszélése.
- Pályaválasztás.
- Centenáriumok.

/347/

A minisztérium rendeletét a Ref. Egyházkerület tudomásul veszi és az osztályfőnöki órák bevezetését a református polgári iskolákban elrendelik. /348/

- Az 1927. évi XII. törvénycikk megalkotásával a polgári iskola külön törvényt kapott. E törvény értelmében a polgári iskola feladata: Az ifjúság vallásos, erkölcsi és nemzeti szellemben történő nevelése. Képzési célul az általános műveltséget, a közvetlen gyakorlati életre való felkészítést, illetve a középfoku szakiskolákra történő előkészítést szabja meg a törvény. A leányiskoláknak ezen túlmenően feladatuk a művelt magyar háziasszony nevelése. /349/

347. VKM. 640-05-1927.sz. rendelete /Hiv.Közl.1930. 3.sz./

348. Igazgatótanácsai jegyzőkönyv 1930. aug. 30.

349. Sághegyi Lajos: idézett mű 264-265. oldal.

A törvényhet Végrehajtó Utasítás 1931-ben jelent meg. Ehnek értelmében a polgári iskolák felügyeletét és igazgatását a hitfelekezetek által fenntartott polgári iskolák legfelsőbb felügyeleti jogának gyakorlását a magyar királyi polgári iskolai főigazgatóságokra, megkeresve a budapesti és a szegedi főigazgatóságokat. /350/

A Református Egyetemes Konvent 331. sz. határozatával tudomásul veszi a törvényt és a kiadott végrehajtási utasítást, az igazgatók olyan utasítást kapnak, hogy az iskolák csak az egyházi hatóságok útján érintkezhetnek az állami tanügyi hatóságokkal. /351/

- A polgári iskolák számára 1935-ben a VKM. elrendelte a Tanulmányi Értesítők használatát. /352/

Az egyházkerület tudomásul veszi a rendelkezést, használatát az 1935-36. tanév második félévétől elrendeli az egyházkerület polgári iskoláiban is. /353/

- Az 1935. évi VI. törvényekk alapvetően szervezeti jellegű kérdésekben hoz változást, de ezen szervezeti intézkedések tartalmi célokat is szolgálnak. A törvény valamennyi közép és középfoku iskola felügyeletét a tankerületi királyi főigazgatóságok hatáskörébe utalta.

350. VKM. 640-o-37/1930. sz. rendelet /Hivatalos Közlöny 1931. 3. szá., 10. oldal./

351. 1893-1931. sz. püspöki körlevél /egyházkerületi Közlöny 1931. évfolyam 8. szám./

352. VKM. 6263/1935. sz. eln. rendelet /Hivatalos Közlöny 1930. 3. szám./

353. 3902-1935. sz. püspöki körlevél /Egyházkerületi Közlöny 1935. október 22./

A népiskolai tanfelügyelőségek megmaradtak, mint a népiskolák felügyeleti szervei, de a tankerületi főigazgatóságoknak alárendelve végzik munkájukat. Az egyházi iskolák feletti felügyeleti jog gyakorlását is a tankerületi főigazgatók kapták meg.

/354/

A miniszter /Dr. Hóman Báliht / ezen szervezeti intézkedését azzal indokolta, hogy szükséges a nemzeti művelődés és nevelés egységének biztosítása, egységes nemzetnevelési elvek érvényesítésére.

/355/

Ezen feladatok - a miniszter érvelése szerint - csak megfelelő tanárok képesek megvalósítani. A megfelelő szintű tanárok biztosítása függ a tanárképzésen és a felügyeleten. Ebből fakadóan a tanárképzés színvonalát, de a megfelelő szintű irányítást, ellenőrzést és felügyeletet is biztosítani kell.

/356/

A tanügyigazgatás tehát így keret, eszköz, a cél pedig a nevelésügy, a nemzetpolitikai eszmék megvalósítása. Az iskolai munkában a nevelést az eddiginél jobban ki kell domborítani. Nemzeti közszellemet, egységes világnézetet kell kialakítani.

/357/

- 354. VKM. 3.500/1936. eln.sz.rendelete az 1935. VI.tc. életbeléptetése tárgyában/ Utasítás a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1936. VI.tc. végrehajtására 2-5. oldal./
- 355. Jóboru Magda: Köznevelés a Horthy korszakban 203. oldal.
- 356. Jóboru Magda: idézett mű 204. oldal.
- 357. Jóboru Magda: idézett mű 206. oldal.

A tanügyigazgatást átszervező 1935. évi VI. törvény-cikk megjelenése után a polgári iskolai főigazgatóságok 1936. július 1-vel megszűntek. A törvény életbelépését követően a budapestvidéki tankerületi királyi főigazgató 1936-ban a tanárok és igazgatók minősítésére szempontokat ad ki, amelyek alapján elkészült minősítéseket betekintésre át kell adni az iskolalátogatónak.

Ezen szempontok a következők:

- I. A tanár nevelői hatása
 - a./ Tanítási órán
 - b./ Tanítási órán kívül
 - c./ Ügyessége és eljárása a fegyelmezésben
- II. A tanár tanításának eredménye
 - a./ Tárgyi tudása
 - b./ Készült - e óráira?
 - c./ Tanítási módszere?
/ Ügyessége a tanításban, dolgoztatva tanít-e? /
 - d./ Tanításának eredménye
 - e./ Helyesen ítéli-e meg az eredményt?
 - f./ Nem terheli-e túl a tanulókat?
- III. Hivatali buzgalma
- IV. Feletteseivel szemben való magatartása
- V. A tanulókkal és szülőkkel szemben való magatartása
- VI. Erkölcsi és társadalmi magatartása
- VII. Igazgatói állásra alkalmas-e?
- VIII. Általános minősítése számjeggyel / 1 - 4 /
- IX. Részesült-e figyelmeztetésben?
/ha igen, mikor és miért? /
- X. Külön megjegyzésnek /
/Műveli-e magát, tudományos, társadalmi és egyesületi munkássága, stb. /

XI. Külső megjelenése

/358/

A tankerületi királyi főigazgató a hivatalos iskola-látogatások végzéséhez is ad szempontokat:

I. Külső rend

- A./ Az iskola épülete
- B./ Az iskola tanulóinak száma, tanárok, azok képe-sítése. Az 1935. VI. tc. 28. §-ának 1-8. pont-jaira felelet adása. Milyen változások történ-tek a legutóbbi változás óta? Milyen változá-sok szükségesek még?
- C./ Adminisztráció: Leltári naplók, számadási köny-vek, alapítványok, házi fegyelmi- és rendsza-bályok.

II. Belső rend

1./ Tanulók

- A./ Máshonnan jött tanulók száma osztályonként
- B./ Előmeneteli kimutatás
- C./ Fegyelmi vétségek
- D./ A tanulók gyakrabban előforduló hibái
- E./ Óramulasztások átlaga
- F./ Tulkoros tanulók
- g./ Szülők foglalkozása
- H./ Elszállásolási viszonyok /szülőknél lakók, bejárók/
- I./ Bejáró tanulók ellenőrzése

2./ Tanulmányi ügyek

- A./ Felelet a Végrehajtási Utasítás /1935. VI.tc./ 29. §-ának 1. pontjában foglaltakra

358. Ref. Polg. Leányiskola iratai 103/1936.

- B./ Különbözeti- és magánvizsgát tett tanulók
- C./ Tanulmányi kirándulások
- D./ Rendkívüli tárgyak tanítása
- E./ Van-e valamely jellegzetes vonása az intézeti nevelési eljárásnak?
- F./ A nemzeti ünnepeket miképpen fordítják a hazafias nevelés mélyítésére?
- G./ Szülői értekezletek és azok eredménye
- H./ Megvan-e a volt iskolatársak szövetsége?
- I./ Nem nyilvánul-e meg a szülők, vagy bárki más részéről ellenszenv az iskolával szemben?

3./ Tanárok

- A./ Igazgató és tanárok társadalmi és tudományos tevékenysége
- B./ Az egyes tárgyak szakszerű ellátása. Milyen a szakosok aránya?
- C./ A tanárok iskolai működése. A legutóbbi látogatás óta van-e lényegesebb változás, javulás, esetleg visszaesés? A hittantanárok működése megfelelő-e, ápolják-e a felekezeti békét?
Istentiszteleteken való részvételük.
Gondolnak-e a tanárok a tanulók további életében való irányításra?
- D./ Az igazgató készít-e feljegyzéseket a kátogatásairól?
Észrevételeit közölte-e az érdekeltekkel?
- E./ Tanárok hospitálási naplója
- F./ Tanárok mulasztási naplója
- G./ Óravázlatok havonként történő áttekintése alkalmával szerzett tapasztalatok
- H./ A munkáltató tanítása mely tárgyaknál milyen fokon áll és milyen eredményeket ért el?

/359/

Ezen látogatási szempontok tulajdonképpen az 1935. évi VI. törvénycikk Végrehajtási utasítása 25-40. §-a alapján készültek. /360/

A kiskunhalasi Református Polgári Leányiskola elhelyezésében, épületében 1919-1939. között lényeges változás nem következett be. Czirják Berta tanárnő 1932-ben kiköltözött az iskola épületében lévő szolgálati lakásból. Az egyháztanács hozzájárult, hogy a felszabadult lakást tanári szobává alakítsák át, a volt tanári szobát pedig igazgatói iroda céljaira vehették birtokba. /361/

A tanári szoba és az igazgató iroda berendezésének költségeit az egyháztanács nem vállalja. A tantestület ezért a tanulókkal nyilvános előadást szervez, amelynek bevételéből megvásárolják a szükséges butorokat. /362/

Báthory Gábor az iskola volt hittanára, egyházi főgondnok saját költségén vezetteteti be a telefont a polgári leányiskolába 1935-ben. /363/

1938-ban az egyháztanács elhatározta a polgári leányiskola kerítésének felújítását. E célra megszavaz 300-400 Pengőt, s a léckerítést helyett sodronybetétes téglakerítést épített. /364/

Az iskola tantestületében beállott változások:

Az igazgatói teendőket továbbra is Dr. Thuróczi Dezsőné Gyarmathy Erzsébet látja el, aki nyelv- és történelem-tudományn szakos. Dr. Gál Gyuláné Kescher Ilona 1906. szeptember 1. óta dolgozik a polgári leányiskolában.

360. 1935. évi. VI;tc. Végrehajtási Utsitása 33-63.old.

361. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1932. július 31.

362. Tantestületi jegyzőkönyv 1933. június 7.

363. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1935. aug. 11.

364. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1938. július 31.

Az 1922-23. tanévre szabadságot kért az egyháztanácsból. A tanév végével nyugdíjaztatását kérte. Képesítése nyelv- és történettudomány szakra, illetve testnevelésre szólt. /365/

Dr. Gál Gyuláné helyettesítésére az egyháztanács Pataky Mária nyelv- és történettudomány szakos polgári iskolai tanárnőt alkalmazta, az 1922-23. tanévben helyettes tanárként. Az 1923-24. tanévtől rendes tanárként dolgozik a polgári leányiskolában. Pataky Mária az 1927-28. tanévben megvált az iskolától. Miután férjhez ment Molnár Lászlóhoz, 1927. szept. 24-én szabadságot kér, 1928. január 1-vel pedig nyugdíjba megy. /366/

Pataky Mária megüresedett álláshelyére az egyháztanács Kathona Margit nyelv- és történettudomány szakos polgári iskolai tanárnőt alkalmazza. Rendes tanári kinevezését csak 1932. szept. 1.-én kapja meg, holott már 1928. január 1-től az iskolánál dolgozik. /367/

Az ötödik tanszék /tanári álláshely/ felállítását még 1910-ben elhatározta az egyháztanács, tanár alkalmazására azonban csak 1919. szeptemberétől került sor. Ekkor alkalmazták Kaszás Róza rajz és kézimunka szakos polgári iskolai tanárnőt, helyettes tanárként. Rendes tanárrá történő megválasztására egy év múlva került sor. /368/

1924-ben férjhez ment Kiss Gyula hitoktató lelkészhez.

365. Tantestületi jegyzőkönyv 1923. szept. 24.

366. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1927-28. tanév.

367. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1932-33. tanév.

368. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. szept. 10.

Czirják Berta nyelv- és történettudomány szakos, illetve német nyelv szakos polgári iskolai tanárno 1906 óta dolgozott a polgári leányiskolában. 1936. november 16-án meghalt. Megüresedett álláshelyét az egyháztanács 1937. február 1-én tölti be Égető Anna magyar - német szakos polgári iskolai tanárno alkalmazásával. /369/

Helyettes tanárként történő alkalmazását az egyháztanács is megerősíti, azonban alkalmazásához az egyházkerület nem járul hozzá. /370/

Igy tehát Égető Anna féléves működés után megválnak az iskolától.

Az igazgatótanács az üres álláshelyre Szinay Erzsébet magyar-német-történelem szakos polgári iskolai tanárnot alkalmazza az 1937-38. tanévre feltételesen, mivel csehszlovák állampolgár. Végleges megválasztására csak akkor került sor, mikor magyar állampolgárságát igazolta. /371/

Még az 1938-39. tanévben is helyettes tanárként dolgozik.

Stepanek Ernőné Varga Etelka 1906 óta áll az egyháztanács szolgálatában, mint mennyiség- és természettudomány szakos polgári iskolai tanár. At 1937-38. tanév második felében betegsége miatt szabadságon volt. 1937. októberél-vel nyugállományba vonult. Stepanek Ernőné betegsége alatt Szabó Jusztina számtan-fizika-vegytan szakos polgári iskolai tanárno óraadóként helyettesítette. /372/

369. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1937. jan.26.

370. Ref. Polg. Leányiskola iratai 108/1937.

371. Ref. Polg. Leányiskola iratai 119/1937.

372. Ref. Polg. Leányiskola iratai 36/1937.

1938. szeptemberében helyettes tanári kinevezést kap. Rendes tanári kinevezését - Paczolay Istvánné Szinay Erzsébet tanárnővel együtt - 1940. szeptemberében kapja meg.

A fentiekből az derül ki, hogy az 1930-as években a tantestület csaknem teljes egészében kicserélődött. Ezen jelentős nevelői változás a szakos ellátottság terén nem jelentett előbbrelépést.

Az 1931 - 32. tanévben:

Dr. Thuróczy Dezsőné igazgatónő:

nyelv, történettudomány szakos

Kathona Margit tanárnő

nyelv, történettudomány szakos

Czirják Berta tanárnő

nyelv, történettudomány, német szakos

Kiss Gyuláné tanárnő

rajz, kézimunka szakos

Stepanek Ernőné tanárnő

mennyiség és természettudomány szakos

/373/

Az 1937 - 38. tanévben:

Dr. Thuróczy Dezsőné igazgatónő

nyelv, történettudomány szakos

Kathona Margit tanárnő

nyelv, történettudomány szakos

Szinay Erzsébet tanárnő

magyar, német, történelem szakos

Kiss Gyuláné tanárnő

rajz, kézimunka szakos

Szabó Jusztina tanárnő

számtan, fizika, vegytan szakos /374/

373. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1931-32.

374. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1937-38.

Nincs az iskolának természetrajz, természettan tanítására képesített tanára. Nem tudják továbbá a tárna, ének, földrajz tárgyak tanítását szalós tanárral biztosítani a törzstag nevelők köréből. Ebből adódóan a tantárgyfelosztás eléggé tarka képet mutat.

Az 1931-32. évi tantárgyfelosztás:

Dr. Thuróczy Dezsőné:	magyar nyelv	IV. osztály
igazgatónő	egészségtan	IV. osztály
	földrajz	I. osztály
	szépirás	I. osztály
	összes óraszám:	9

Czirják Berta	osztályfőnök	IV. osztály
tanárnő	német nyelv	I-IV. osztály
	történelem	III-IV. osztály
	földrajz	II-III osztály
	összes óraszám:	21

Kathona Margit	osztályfőnök	II. osztály
tanárnő	magyar nyelv	I-II-III. osztály
	háztartástan és	
	neveléstan	IV. osztály
	torna	I-IV. osztály
	összes óraszám:	23

Kiss Gyuláné	osztályfőnök	III. osztály
tanárnő	rajz	I-IV. osztály
	kézimunka	I-IV. osztály
	szépirás	II. osztály
	természetrajz	II. osztály
	összes óraszám:	23

Stepanek Ernőné tanárnő	osztályfőnök	I. osztály
	számtan-mértan	I-IV. osztály
	fizika	IV. osztály
	vegytan	III. osztály
	természetrajz	I. osztály
Összes óraszám:		21

/375/

Tantárgyfelosztás az 1937-38. tanévben:

Dr. Thuróczy Dezsőné igazgatónő	magyar nyelv	IV. osztály
	földrajz	I. osztály
Összes óraszám:		6

Kathong Margit tanárnő	magyar nyelv	I-II. osztály
	földrajz	II-III. osztály
	háztartástan	IV. osztály
	szépirodalom	I-II. osztály
	osztályfőnök	IV. osztály
Összes óraszám:		19

Kiss Gyuláné tanárnő	rajz	I-IV. osztály
	kézimunka	I-IV. osztály
	természetrajz	II. osztály
	osztályfőnök	I. osztály
Összes óraszám:		22

Szabó Jusztianna tanárnő	számtan	I-IV. osztály
	természetrajz	I. osztály
	természettan	III. osztály
	vegytan	IV. osztály
	osztályfőnök	III. osztály
Összes óraszám:		21

Szinay Erzsébet	német nyelv	I-IV. osztály
tanárnő	magyar nyelv	III. osztály
	történelem	III-IV. osztály
	osztályfőnök	II. osztály
összes óraszám: 21		

/376/

A szakos tanárok hiányát részben óraadókkal pótolják.

Hittan: A tárgy tanítására az egyház alkalmazásában álló hitoktató lelkészek, hittan tanárok kapnak megbízást.

Az 1922-23. tanévig Báthory Gábor gimnáziumi hittan tanár, az 1923-24. tanévben Biky Gábor gimnáziumi helyettes hittan tanár tanította a tárgyat. Az 1924-25. tanévtől kezdődően az iskola megszűnéséig Kiss Gyula hitoktató-lelkész tanította a hittant a polgári leányiskolában.

/377/

Ének: Mivel az ének tanítására képesített tanára az iskolának nincs, ezért a tárgy tanítását az iskola fennállásának egész ideje alatt óraadókra bizzák. Az 1918-20. 1920-21. tanévben és 1924. szeptemberétől 1929. júniusa közötti tanévekben Tóth Imréné elemi iskolai tanítónő óraadóként tanította a tárgyat. Az 1921-22. és az 1923-24. tanévben Papp Kornélia elemi iskolai tanítónő, az 1922-23. tanévben Varga József gimnáziumi énektanár tanította a tárgyat. Az 1929-30. tanévben Frölich Lajos állami elemi iskolai tanító, az 1930-31. tanévben Szabó Ferenc zeneszerző kapott megbízást az ének, illetve a karének tanítására.

1931. szeptemberében az ének tanítását Krafcsik /Karádi/ Zoltán állami elemi iskolai tanító vette át az ének és a karének tanítását és az 1937. júniusáig végezte. Ezt követően Dr. Dzóke László kántor, orgonaművész kapott megbízást az egyháztanácstól a tárgy tanítására.

/378/

376. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1937-38. tanév.

377. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1919-20. 1946-47.

378. Ref. Polg. Leányisk. Értesítője 1919-20. 1938-39.

Torna szakos tanára az iskolának nincsen. Az 1927-28. tanévig Dr. Thuróczy Dezsőné, Czirják Berta, Kiss Gyuláné, Pataky Margit egymás között megosztva tanítják a tárgyat.

1928. jan. 1-vel az iskolához került Kathona Margit. Ettől kezdve ő tanítja a tornát mind a négy osztályban, 1934. júniusáig. /379/

1934. szeptemberében az egyháztanács Varga Jenőné Bosnyákovics Etelka középiskolai testnevelő tanárt bizza meg a tárgy tanításával. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium az óraadóként alkalmazott Vargáné óradíjának fedezésére évi 300 Pengőt biztosít az egyháztanácsnak, amelyből óránként 1,10 Pengőt fizetnek ki, a megtartott tanítási órákért és a sportkör vezetéséért a tanárnőnek. /380/

Természettan: Polgár János gimnáziumi tanár az 1927-28. tanévtől kap óraadói megbízást a természettan tanítására az I. osztályban. Az egyháztanács - tekintettel nehéz anyagi helyzetére - 1931. szeptemberétől nem engedélyezi alkalmazását. /381/

Iskolaorvos: Az egyháztanács 1927. január 1-vel iskolaorvosi állást rendszeresít a polgári leányiskolában. Javadalmazására a helybeli tanulók évi 2 Pengőt, a vidékiek 6 Pengőt fizetnek. /382/

A tantestület és az igazgatótanács javaslatára az iskolaorvos működését az egyháztanács 1933. októberében megszünteti. Az iskolaorvosi állás megszüntetését azzal indokolják, hogy ezzel csökken a tanulók által fizetendő mellékdíjak összege. /383/

- 379. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1919-20. 1933-34.
- 380. Egyháztanács határozat 238/1934. sz.
- 381. Tantestületi jegyzőkönyv 1931. szept. 7.
- 382. Tantestületi jegyzőkönyv 1926. nov. 6.
- 383. Tantestületi jegyzőkönyv 1933. okt. 10.

Az 1935-36. tanévtől újra alkalmaz az egyháztanács iskolaorvost Dr. Perneczky Szidónia személyében. Az orvosi teendők ellátásán túl munkakörébe tartozik az egészségtan tantárgy tanítása a IV. osztályban.

/384/

Az iskola kormányzótestületet, amely az iskola feletti közvetlen felügyeletet gyakorolja az iskolaszék, 1924-től igazgatótanács néven működik. Tagjait az egyháztanács három évenként választja. Igazgatótanácsai választásokra 1922-ben, 1925-ben, 1928-ban, 1931-ben, 1934-ben és 1937-ben került sor.

- 1922-ben az iskolaszék összetétele a következőképpen alakult:

Elnök: Pataky Dezső lelkész

Tagok: Szabó Zsigmond lelkész

Dr. Thuróczy Dezső főgondnok

Báthory Gábor gimnáziumi hitoktató tanár

Dr. Babó Imre ügyvéd

Dr. Darányi Mihály hitoktató

Kristóf József gimnáziumi igazgató

Nagypál Imre gazdálkodó

Szalay Zsigmond nyug.elemi isk. ig.

egyházi pénztáros

Szentgyörgyi Lajos nyug. tanfelügyelő /385/

- 1925-ben a tagok száma 16-ra emelkedett:

Elnök: Pataky Dezső lelkész

Tagok: Szabó Zsigmond lelkész

Báthory Gábor gimnáziumi hittanár

Dr. Babó Imre ügyvéd, főgondnok

384. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője
1935-36. tanév.

385. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője
1922-23. tanév.

Dr. Gusztos Károly közigazgatási tanácsnok
Kiss Gyula hitoktató lelkész
Kristóf József gimnáziumi igazgató
Nagypál Imre gazdálkodó
Szalay Zsigmond egyházi pénztáros
Szentgyörgyi Lajos nyug. tanfelügyelő
Széll Sándor gazdálkodó
Tóth Imre nyug. elemi isk. igazgató
Dr. Zilah Benő táblabíró
Zilah István gondnok
Dr. Thuróczy Dezsőné igazgatónő
Czirják Berta tanárnő jegyző /386/

- Az igazgatótanács összetétele 1928-ban:

Elnök: Pataky Dezső lelkész

Tagok: Szabó Zsigmond lelkész

Dr. Babó Imre főgondnok

Báthory Gábor nyug. gimn. tanára

Dr. Farkas Bándor ny. járásbírószági alelnök

Dr. Gusztos Károly tanácsnok

Kiss Gyula hitoktató lelkész

Kristóf József gimn. igazgató

Dr. Nagypál Ferenc ügyvéd

id. Nagyóál Imre gazdálkodó

Nagykálózi Sándor gimn. tornatanár

Szalay Zsigmond egyházi pénztáros

Szekér Sándor nyug. lelkész

Dr. Zilah Benő táblabíró

Dr. Thuróczy Dezsőné igazgatónő

Czirják Berta tanárnő, jegyző /387/

386. Ref. Polgári-Leányiskola Értesítője 1925-26. tanév.

387. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1928-29. tanév.

- 1931-ben bizalmat kaptak:

Elnök: Pataky Dezső lelkész

Tagjai: Szabó Zsigmond lelkész

Dr. Borbás Imre ügyvéd

Dr. Farkas Sándor ny. járásbirósági elnök

Dr. Gusztos Károly tanácsnok

Kiss Gyula hitoktató-lelkész

Kristóf Mózsef gimn. igazgató

Nagy Czirok László városi tisztviselő

Dr. Nagypál Ferenc ügyvéd

id. Nagypál Imre gazdálkodó

Szalay Zsigmond ny. elemi isk. igazgató

Szekér Sándor ny. lelkész

Dr. Thuróczi Dezsőné igazgatóné

Czirják Berta tanárnő

/388/

- 1934-ben az igazgatótanácsban helyet kaptak:

Elnök: Szabó Zsigmond lelkész

Tagok: Báthory Gábor főgondnok

Dr. Farkas Sándor ny. járásbirósági alelnök

Dr. Gusztos Károly tanácsnok

Kiss Gyula hitoktató-lelkész

Kristóf József gimn. igazgató

Nagy Czirok László városi tisztviselő

Dr. Nagypál Ferenc ügyvéd

Pataky Dezső nyug. lelkész

Szalay Zsigmond ny. elemi isk. igazgató

Szekér Sándor ny. lelkész

Dr. Thuróczy Dezsőné igazgatóné

Czirják Berta tanárnő, jegyző

/389/

388. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1931-32.

389. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1934-35.

- Az igazgatótanács tagjai 1937-ben:

Elnök: Vén Benjámín lelkész

Helyettes elnök: Szabó Zsigmond lelkész

Hivatalból tagjai: Dr. Gusztos Károly főgondnok

Dr. Thuróczy Dezsőné igazgatónő

Tanácsstagok: Gulyás Sándor gimn. igazgató

Báthory Gábor nyug. gimn. tanár

Szekér Sándor nyug. lelkész

Kiss Gyuláné polg. isk. tanárnő

Kathona Margit polg. isk. tanárnő

jegyző /390/

Az 1933-34. tanévvel új házi rendtartási és fegyelmi szabályzatot léptetnek életbe:

" 1./ Az iskolába felvett minden növendék köteles magát az iskola rendtartási és fegyelmi szabályainak föltétlenül alávetni, melyek alól őt a szülők, vagy azok helyettesei nem menthetik fel.

2./ Minden növendék tartozik a vallásbeli kötelességeinek megfelelni, az istentiszteleteken és reggeli áhítatokon megjelenni, azokon magát a hely és alkalom méltóságához képest komolyan és illedelmesen viselni. Ha valaki a megjelenést elmulasztja, mulasztását írásban igazolni tartozik.

3./ Mindenki köteles tisztelni mások vallását, s vallási dolgok fölött vitatkozni tilos.

4./ Minden tanuló, mivel Isten után a szülőknek köszön legtöbbit, irántuk való háláját és szeretetét jó magaviselete és szorgalma által igyekezzék kifejezni.

5./ A növendékek a tanintézet igazgatója s minden tanára iránt tisztelettel és engedelmisséggel tartoznak. Az osztályba lépő tanárt, vagy vendéget felállással, némán üdvözljék; a folyosón, udvaron, utcán a tanárokat tisztelettel üdvözljék. Épp így kötelesek az egyházi előljáróság s általában az öregebbek iránt tisztelettel viselkedni, s tiszteletüknek kifejezést is adni.

6./ A növendékek szeressék és becsüljék tanuló-társaikat. Akit tanulótársa megsért, óvakodjék minden visszatorlástól, mert senki sem lehet bíró a saját ügyében. Ennélfogva terjessze ügyét az osztályfőnök, vagy az igazgató elé, akik őt szükség esetén nemcsak intik, hanem tanáccsal és utbaigazítással is támogatják, s ügyét minden alkalommal igazságosan megítélik.

7./ A tanintézet célja lévén a tanulók értelmi és erkölcsi fejlődését kieszközölni, a tanárikar figyelmét, sőt amennyire lehet felügyeletét kiterjeszteni a tanulóknak iskolánküli magaviseletére. Ezért bármilyen illetlenséggel is felelősséggel tartoznak a tanári karnak, illetőleg az iskolai hatóságnak és általában: az iskolában nem töltött időben is az iskolai törvények alatt állnak.

8./ A tanítás minden nap reggel 8 órakor veszi kezdetét. Az iskolában 3/4 8. előtt megjelenni nem szabad.

9./ Köteles minden növendék saját osztályában feladatával teljessen elkészülni, a szükséges és tisztántartott könyvek s egyéb taneszközökkel ellátva, minden tanórára pontosan megjelenni, de más könyvet vagy eszközt nem szabad az iskolába hozni. Az iskolában mindenki tisztán jelenjék meg. Mielőtt a terembe lépne, gondosan tisztítsa le cipőjét,

felöltőjét akassza a folyosón lévő fogasra, s helyét elfoglalva készüljön fel a következő tanóra.

10./ Ha valamely növendék esetleg későn jön, nem szabad a folyosón álldogálnia, hanem be kell mennie az osztályba, nehogy az órát elmulassza. A későn jövetelkor, vagy bármely mulasztásról köteles a növendék az ok pontos megjelölésével a szülőktől, vagy azok helyettesétől írásbeli igazolást hozni. Előkező esetben mulasztása igazolatlanul marad.

11./ Hanyagságból egyetlen órát sem szabad mulasztani. Betegség, vagy más fontos okból eredő mulasztásokat tartoznak az iskolába való feljövetelkor az osztályfőnökük előtt a szülőktől, vagy betegség esetén az orvostól hozott bizonyítvánnyal igazolni.

12./ Ha a tanuló előre tudja, hogy mulasztani fog akkor egy órára az illető tanártól, egy napra az osztályfőnöktől, egy napnál hosszabb időre az igazgatótól kaphat engedélyt, de csak a szülője, vagy helyettesének megokolt szóbeli, vagy írásbeli kérelmére.

13./ Ha bármely növendék igazolatlanul - habár nem egyfolytában is - annyi órát mulaszt, amennyi heti óráinak száma, az az iskolából kilépettnek tekintik. Az igazolatlan óramulasztások azon kívül, hogy a bizonyítványba bejegyeztetnek, a magaviseleti osztályzatot is lejjebb szállítja. Az óramulasztók és a későn jövők nevei az osztálykönyvbe jegyeztetnek be.

14./ Az iskolaépület előtt és az utcán csoportosulni és zajongani nem szabad. Az iskolába való jövetel és hazamenés alkalmával tilos a folyosón és az iskolaépület előtt való álldogálás, lármázás.

15./ A tanóra kezdetét jelző csöngetéskor minden növendék saját helyét azonnal elfoglalja, a minden tekintetben magát úgy viseli, mintha a tanár már jelen volna. Helyét változtatni csak az osztályfőnök engedélyével lehet.

16./ A növendékek a tanítás ideje alatt csöndben ülnek és figyelemmel kísérik a tanítást. Az óra végén illedelmesen felállnak és sorrendben vonulnak ki az osztályból. Becsöngetéskor sorakoznak és az osztályba vonulnak.

17./ A növendékek kötelesek osztályukat a legnagyobb rendben elhagyni. Erre különösen az osztályhetesek ügyelnek fel.

18./ A tanítás megkezdése előtt, valamint az órák közök alatt a tantestület tagjai beosztott sorrendben gyakorolnak felügyeletet a növendékek fölött.

19./ Ruhákat, könyvet, írószereket, vagy egyéb taneszközöket egymástól elvenni, vagy elcserélni nem szabad. A talált tárgyat vissza kell adni tulajdonosának, ha az ismeretlen, az osztályfőnöknek.

20./ A tisztaság és a rend iránti érzék minden tanulóban föltételeztetik. Öltözete és hajviselete legyen a legegyszerűbb. Órák, ékszer, pénzt tilos az iskolába hozni. Minden nem iskolába való tárgyat az osztályfőnök a tanév végéig őrizetbe vesz. A szerénység, egyszerűség, tisztaság, mint az ifjúság legszebb ékessége azonban ne nyilvánuljon meg csak külsőleg, hanem a tanuló egész magatartása és gondolkodásmódjában. A magaviselet legyen mindenkor egy jónevelésű leányhoz mért.

21./ Ünnepek alkalmával, vagy csoportos megjelenésnél az egyenruha kötelező. Télen sötétkék szövet matróruha, nyáron sötétkék szoknya fehér vászonbluzzal.

22./ Az iskolába tankönyveken kívül más könyvet behozni nem szabad. Az iskola könyvtára elég olvasmánnyal látja el a tanulókat. Fontos tehát, hogy a szülők, vagy helyetteseik ezen szabály megtartását szigorúan ellenőrizzék. Kívánatos, hogy a család az iskola törvényeit minden irányban támogassa, sőt szükséges, hogy az igazgató, vagy osztályfőnök a tanulók otthoni magaviseletéről, szorgalmáról, jó és káros tulajdonságairól, és esetleges rossz szokásairól időről-időre értesíttessenek.

23./ A tanulóknak nyilvános mulatságokon, estélyeken való részvétel tiltva van. Házimulatságokra, táncdal egybe nem kötött hangversenyeken való részvételre való színházlátogatásokra az igazgató a szülők szó- vagy írásbeli kérelmére engedélyt adhat, vagy alapos oknál fogva az engedélyt megtagadhatja. A tanulók nyilvános szereplése csakis az iskola által rendezett ünnepélyeken engedhető meg.

24./ A tanulóknak a tanítás alatt teljes csöndben és figyelemmel kell lenniük. A tanórát sugás, stb. által zavarni szigorúan tilos. Ha valamely tanuló felvilágosítást kér, vagy valamely, az osztályhoz intézett kérdésre felelni óhajt, csak a tanár engedelmével szólhat.

25./ A tanulók kötelesek a feladatot írásbeli dolgozatokat - úgy a háziakat, mint az iskolaiakat - önállóan elkészíteni, és a kitűzött időre beadni. Erkölcsei haszna csak az önálló munkálkodásnak van, büntetés terhe alatt tilos tehát feladatoknak más tanulóéről való leírása, vagy mással való készítése.

26./ Az iskola helyiségeinek, falaknak, butoroknak bepiszkolása, rongálása, vagy befirkálása tilos. Ha a rongálás nem szándékosan történik, a növendék csupán a kárt tartozik megtéríteni, de ha szándékosan

történt, akkor a tettes a kár megtérítésén kívül fegyelmi büntetést is kap. Ha a tettet kinyomozni nem lehetne, a kár megtérítésére az egész osztály is kötelezhető.

26./ Az osztályokban, vagy egyéb helyiségekben, a folyosón, az udvaron papírdarabot, gyümölcsmaradványokat és egyéb szemetet szétdobálni nem szabad. E tekintetben a rendért minden növendék felelős.

28./ Pénzt gyűjteni az iskola növendékei között csak hazafias, emberbaráti, kegyeletes és tanulmányi célra lehet és csakis az igazgató engedélyével.

29./ Az iskolai ünnepélyeken, helyi tanulmányi kiránduláson minden növendék köteles résztvenni; bármely okból származó elmaradásért a tanuló köteles osztályfőnökénél írásban igazolni.

30./ Minden január hó és minden iskolai év végén minden tanuló értesítőt kap, amelyet atyjának, vagy atyja helyettesének bemutatni, vele aláíratni, s mihelyt iskolába jár, osztályfőnökének átadni tartozik.

31./ Tandíjmentesen fölvev, de hanyag és rossz magaviseletű tanulók a tandíjkedvezményt év közben elvesztik.

32./ Az iskolai törvények és rendszabályok elenni vétség büntetést von maga után. A büntetés nemei:

- a./ megintés a tanár által
- b./ megintés az osztály előtt
- c./ a vétségnek az osztálykönyvbe való bejegyzése
- d./ dorgálás az igazgató által
- e./ a tanári szék elé idézés és megdorgálás
- f./ az iskolából való kizárás

Ezen kívül alkalmazható a körülményekhez képest egyéb büntetés is, így az iskolába való bezárás,

amely felügyelet mellett végzendő komoly szellemi munkával van összekötve, s amelyről a szülők is értesítettnek.

33./ A fegyelmi rendszabályok a tanév elején a tanulók előtt felolvasatnak, s azok nem ismerete mentő ürügyül nem szolgálhatnak. " /391/

Az 1936-37. tanévben a fenti rendtartási és fegyelmi szabályzatnak a 21. pontja módosul. Megváltozott a tanulók egyenruhája. Télen sötétkék szövet zsinóros magyarruha, nyáron sötétkék szoknya, fehér zsinóros vászonbluz. /392/

A vallásos nevelés fokozása érdekében az 1927-28. tanévtől kezdődően minden kedden és pénteken 3/4 8 - 8 óra között reggeli áhitaton vesznek részt a református és evangélikus tanulók, amelyet a hitoktató-lelkész Kiss Gyula tart. /393/

A püspök 1931-ben " csendes napok " tartását rendelte el. /394/

A kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskolában 1933. április 6-7-én rendezik meg először. Keretében Fonyad Dezső a KIE. főtitkára, Nagy Sándor hitoktató-lelkész, Paczolay István gimn. hitoktató, Kiss Gyula hitoktató-lelkész, Horváth Kálmán segédlelkész, Kovácsné Huszár Jolán költő tartott vallásos tárgyú előadásokat. Záró sorozat a konfirmáltak és a tanárok urvacsora vételével zárult. /395/

391. Ref. Polg. Leányiskola Értessítője 1933-34.

392. Ref. Polg. Leányiskola iratai: 99/1936.

393. Tantestületi jegyzőkönyv 1928. szept. 6.

394. Egyházkerületi közlöny 1931. 12. szám 89. oldal.

395. Tantestületi jegyzőkönyv 1933. április 10.

1934-ben háromnapos programot szerveznek:
március 21-23-ig.

- Reggeli áhitat
- Kiss Ernő kiskőrösi lelkész előadása:
Nő a pogány világban
- Fónyad Dezső KIE főtitkár előadása:
Nő a keresztyénségben
- Szabó Zsigmond helybeli lelkész előadása:
Nő a Krisztus szenvedéseinél
- Esze Tamás szanki lelkész:
A keresztyén nő a társadalomban
- Záró istentisztelet
- Urvacsora vétel - alkották a programot. /396/

1936-ban a háromnapos rendezvénysorozat keretében
Esze Tamás tart vallásos tárgyu, Bolemányi Margit:
Lányok, akik segítséget látnak címmel tartbelőadást.
Elhangzik egy beszélgetés " A református édesanya
lelki arca " címmel és Magyar Lajos: Testvérem és én
című előadása is. /397/

Az 1937. évi " csendes napok programja ":

- Közös istentisztelet
- Előadás: A magyar református nagyasszonyok
- Szegénylátogatás
- Előadás a templomról és történetéről
- " Hogyan lehetek a hitetlen és közönyös világban
vallásos? " címmel előadás
- Árvaházi látogatás
- " Légy igazi! " címmel előadás
- Záró istentisztelet és urvacsora /398/

396. Tantestületi jegyzőkönyv 1934 márc. 12.

397. Tantestületi jegyzőkönyv 1936 márc. 13.

398. Tantestületi jegyzőkönyv 1937 márc. 19.

A vallásos nevelést szolgálják a " Bethlen Kata " vallásos kör rendezvényei is.

Ez az ifjusági egyesület 1921-ben alakult. Vezetője az iskola mindenkori hitoktató tanára. 1924. szeptemberétől a kör munkáját Kiss Gyula hitoktató-lelkész irányítja. /399/

A "Bethlen Kata " vallásos kör tagjai csak református tanulók lehetnek. Maguk közül választanak tisztségviselőket: elnököt, jegyzőt, pénztárost, könyvtárost. Kezdetben évi 6 rendes gyűlés, 1-2 nyilvános előadás alkották az évi programot.

A gyűléseken ima, egyházi énekek, vallásos tárgyú költemények, bibliamagyarázat szerepeltek programként. A tagok tagdíjat fizetnek, amelyből egyházi folyóiratokat, könyveket vásárolnak. /400/

1927-től minden második vasárnap tartanak foglalkozásokat. Rendezvényeik kiegészülnek szindarabok, alkalmi egyházi ünnepek műsoranyagának betanulásával, bemutatásával. 1929-ben bemutatták a " Szent tűz " című irredenta szindarabot. /401/

Az 1936-37. tanév végéig a református és evangélikus tanulók hitoktatása együtt történt. Az evangélikus tanulókat is a református hitoktató tanította.

1937-ben szervezték meg Kiskunhalason az evangélikus egyházközséget. A hitoktatás ekkor vált külön. /402/

399. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1924-25.

400. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1924-25.

401. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1928-29.

402. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1937-38.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter által elrendelt és a Rendtartásban előírt ünnepségeken tulmenően - tanévnyitó, tanévzáró, márc. 15., Horthy születés- és névnapja, kormányzóságának évfordulója, október 6. - nagyobb ünnepséget rendeznek október 31-én, a reformáció emléknapján, dec. 6-án mindenkor a gimnázium tanulóival együtt a pemplomban tartott ünnepségen ésistentisztelen is részt vesznek a tanulók.

1925-től minden évben megrendezik május utolsó vasárnapján a hősök napját, amikor az első világháborúban elesettekre emlékeznek. Ezen ünnepségeket követően gyászistentisztelen, koszorúzáson, temetőlátogatáson vettek részt a tanulók. /403/

A világháborús emlékmű, a 746 elesett katona tisztelésére 1926-ban készült el, avatására június 13-án került sor, Horthy és József királyi főherceg jelenlétében. /404/

A március 15-i ünnepséget mindenkor a gimnáziummal közösen szervezik. A polgári leányiskola e napon 3-4 évenként kirándulást is szervez Kiskőrösre, Petőfi szülőházának megtekintésére. /405/

Kiskunhalason 1920. március 20-án alakult meg a Területvédő Liga. Soraiban a tantestület a növendékekkel együtt belépett. /406/

A város 1927-ben szobrot állíttat Szilády Áronnak, a református egyházközség tudós lelkészének.

403. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1925-26. 1932-33.

404. Tantestületi jegyzőkönyv 1926. június 3.

405. Tantestületi jegyzőkönyv 1937. március 19.

406. Tantestületi jegyzőkönyv 1920. márc. 27.

A szobor avatására november 13-án került sor, mely ünnepségen a polgári leányiskola tantestülete és tanulói is részt vettek és koszorút helyeztek el. /407/
1934. szeptember 28-án Ereklýés Országgyűlési Bizottság alakult. Elnöke Báthory Gábor, titkára Gulyás Bánder gimnáziumi tanárak. Az országgyűlés felállításához gyűjtést indítanak. /408/

A polgári leányiskola tanulói e célra 43 Pengőt gyűjtöttek. Az országgyűlés avatására 1935. május 26-án került sor. /409/

A polgári leányiskola hitoktató-lelkészét Kiss Gyulát " a harctéren tanusított bátor magatartásáért a kormányzó 1934. június 3-án vitézzé avatta. " /410/

Az egyházkerület püspöke elrendeli Horthy 10 éves országglásának ünneplését. Tanítási szünetet rendel el. /411/

1930. márc. 1-én a polgári leányiskolában ünnepséget tartanak, amelyen a megemlékezést az igazgatónő tartja. Szavallatok, énekszámok, majd ünnepi istentisztelet, elvonulás a hősök emlékére előtt - egészíti ki a programot. A tanulók részt vettek a városi ünnepségen is. /412/

Klebersberg Kunó és Apponyi Albert temetésének napján - 1932. okt. 14-án, illetve 1933. febr. 14-én - a tanítás szünetelt. az előző napokon méltató megemlékezések hangzottak el osztályfőnöki órákon. /413/

407. Tantestületi jegyzőkönyv 1927. nov. 8.

408. Ref. Polg. Leányiskola iratai 56/1934.

409. Tantestületi jegyzőkönyv 1935. május 15.

410. Ref. Polg. Leányiskola értesítője 1933-34.

411. Egyházkerületi közlöny 1929. márc. 1.

412. Tantestületi jegyzőkönyv 1930. febr. 20.

413. Tantestületi jegyzőkönyv 1932. okt. 15. és Ref. Polg. Leányiskola iratai 7/1933.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 3915-1933. eln. számu stigorúan bizalmas intézvénnye a reviziós szellem erősödését mutatja: " Szükségesnek tartom, hogy a tanulóifjuság önbizalmának és a jövőbe vetett hitének ébrentartása és fokozása, valamint lelkesítés céljából időnként az iskolában is buzditást nyerjen. E célból megfelelőnek látszik, ha a tanár / tanító / időnként, de legalább minden hét kezdetén az első tanítási óra elején hivatali elődömnök a 114.233-1920. sz. rendeletével előirt nemzeti ima elmondása előtt a tanulóktól megkérdezni: Fiuk / lányok / mit akartok / akarnak /? Mire a tanulók így válaszoljanak:

" Magyar feltámadást! " /414/

Az egyházkerület püspöke azzal az útasítással küldi meg a fenti intézvénnyt, hogy minden hét első napján a református egyház iskoláiban a miniszteri levél értelmében járjanak el. /415/

Horthy budapesti bevonulásának 15. évfordulóján, 1934. nov. 16.-án a református egyházi iskolában is szünetet tartanak, előtte lévő napon megemlékeznek az eseményről. /416/

A Dunamelléki Református Püspök 1938. március 15-én körlevelet intéz az egyházkerület iskoláihoz. Ebben felhivja az iskolák figyelmét arra, hogy az iskolának az eddigiéknél tudatosabban, célratörőbben kell az ország területi egységének gondolatát, a magyarság jövője iránt érzett felelősséget fejleszteni. Annál is inkább fontos ez, mert az ifjuság már nem lehet tisztában azzal, hogy a magyarság és az ország fel-
darabolása, a nagymérvű kivándorlás miatt mennyire szétszórta él.

414. Ref. Polg. Leányiskola iratai 4/1933.

415. Egyházkerület püspökének 44/1933. sz. körlevele.

416. Ref. Polg. Leányiskola iratai 64/1934.

Ezért az összetartozás érzését erősíteni kell. Nem szabad megengedni, hogy az együvé tartozás gondolata kipusztuljon. Az iskolák fontos feladata, hogy belenevelje az újabb nemzedékbe az egész Magyarország képét, az egész magyarság gondolatát. Ennek megfelelően minden alkalmat fel kell használni. A tanítóknak, tanároknak ezen célt be kell dolgozniuk a tanítási tervbe.

/417/

Az Egyetemes Konvent 164/1937. sz. határozatával felhívja az iskolák igazgatóinak figyelmét arra, hogy hazánk területi épségének gondolatát a rendes tanításban kínálkozó alkalmak felhasználásával az ifjúság lelkében állandóan tartsák ébren és áplják.

Minden tanár feladatává teszi az Egyetemes Konvent, hogy a magyarság jövője szempontjából ébren tartsa a tanulóiban a szétszakított magyarság lelki egységének gondolatát.

A fenti konventi határozatra a tantestület jegyzőkönyvébe foglalt nyilatkozatot tesz:

" A világháború után feldarabolt Magyarország elszakított területein lévő magyar testvéreinkkel lélekben összeforrvá, a trianoni határ fájdalmas közelségében, a sorsközösség gondolatát minden kínálkozó alkalommal, a tantestület minden tagja szent magyar kötelességének tekinti. A nemzeti összetartás eszméjének meggyökereztetését a magyar nyelv és irodalom, a történelem, a földrajzzal kapcsolatban tartjuk különösképpen alkalmasnak, de eredményesen keresztülvihető más tárgyaknál is, mint például a számtan, rajz, továbbá az ifjúsági vallásos kör munkájában is.

417. Dunamelléki Református Püspök 1422-1938. sz. körlevele.

A magyar nyelv és irodalom tanításában minden alkalmat megragadunk, hogy a történelmi olvasmányok, a hazafias költemények tárgyalásakor élesen kiemeljük hazánk megcsonkításának égbekiáltó igazságtalanságát. A megszállott területeken élő és onnan kijött írók működésének ismeretével jó alkalom nyílik a nemzeti büszkeség és testvéri érzés felkeltésére. A IV. osztályban az erdélyi írók nagyjelentőségű munkásságának ismertetését különösen fontosnak tartjuk.

Igen sok alkalom kínálkozik a Nagymagyarország gondolatának megerősítésére a történelem tanítás közben.

Itt úgyszólván egy óra sem mulhat el anélkül, hogy erre utalás ne történjék.

A földrajz tanításánál különösen az I. és a III. osztály anyagánál nyílik alkalom, hogy a tanulók figyelmét felhívjuk arra a nagy veszteségre, amelyet az elszakított területek elvesztésével mind gazdasági, mind pedig kulturális téren elszenvedtünk. A Nagymagyarország térképének felfüggesztésével el ne mulasszuk annak nyomatékos hangoztatását, hogy a trianoni határ átmeneti, ideiglenes. A térképek rajzoltatásával lelkükbe véssük az egész Magyarország képét. A megszállt területek képekben való szemléltetésével megismertetjük hazán természeti szépségeit, s ezzel egyszersmint megérintetjük is az elkövetett igazságtalanságokkal szemben. A rajz tanításának a népművészeti díszítő elemek felhasználásával, nagy mértékben hozzájárulunk az érzelmi kapcsolatok megteremtéséhez. Eredeti népművészeti tárgyak, népviseletek bemutatásával, valamint a megmutatott helyek szemléltetésével is erősítjük a megszállt területeken élő testvérekkel való közösséget. Rámutatunk a magyar fej gyönyörű képességeire, művészi hajlamaira / kalotaszegi varrotások, székely faragások./

A megszállt területeken lévő építészeti emlékek, szobrok ismeretével rámutatunk a megszállók barbár pusztítására, s ráneveljük a tanulókat a műalkotások megbecsülésére.

A számtan tanítással kapcsolatban az egyes dolgozatokban az irredenta gondolat ébrentartására Nagymagyarországgal kapcsolatos statisztikai adatokat használunk fel.

A tantestület minden tagja át van hatva a Nagymagyarország gondolatától, hogy a ránk bízott ifjúságba a nemzeti öntudat magasztos érzését még jobban belenevelhessük. " /418/

Az Egyetemes Konvent körlevelet ad ki a tanulóifjúság körében tapasztalható érzelmi hullámzásokról, amelyeket a bel- és külpolitikai viszonyokkal kapcsolatosak.

/419/

Ezzel kapcsolatban az igazgatónő az jelenti, hogy " a tanári kar állandó érintkezésben van a tanulókkal nemcsak az iskolában, hanem az iskolán kívül is és a szülőkkel is. A testület éber figyelemmel kíséri a tanulók magatartásának és érzelmének hullámzásait. A tapasztalat az, hogy a hazafias és vallásos nevelésnek megvan a tanulókra a kívánt hatása, és azok beszédeiben, magatartásában nem fedezhető fel semmi, ami szélsőséges politikai és társadalmi mozgalomba való bekapcsolódásukat és azokkal való, rokonszenvezést árulna el. Ugyanezt lehet elméndani a szülők-ről is. /420/

418. Tantestületi jegyzőkönyv 1938. III. 29.

419. Egyetemes Konvent 1624/1938.

420. Tantestületi jegyzőkönyv 1938. III. 29.

Dr. Kelemen Illés tantestületi királyi főigazgató
1939. évi újévi beköszöntőjében ilyen nevelési célokat
jelöl meg:

- Hazánk területe meggyarapodott. Egymillió magyar
visszatért hozzánk.
- Eddigi törekvéseink, a címerek rajzoltatása és
küldése a Felvidékre a nemzeti kultúra fokozását ered-
ményezte. Ezt 1939-ben is folytatni kell. Ezért is
nagy jelentősége van a nemzeti történet tanításának.
- Hiba, ha kis nemzetnek valljuk magunkat.
- A tanításban ismertetni kell a táj szépségeit,
jellegét. Az érdeklődés középpontjába a népet kell álli-
tani. A nyelv szépségének ápolására nagy gondot kell
fordítani.
- Állítsuk tiszteletünk középpontjába a magyar törvé-
nyeket és az államfőt.
- Hadseregünk országunk szemefénye, ezért ezt hangsúlyoz-
ni kell.
- A nevelők szoros együttműködésben. jó testületi
szellemben végezzék a fentiek figyelembe vételével
munkájukat. /421/

Az első bécsi döntést a református egyház mértéktartó
nyilatkozatban üdvözli körlevél formájában, /422/
de a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezését
elfogadva, a Felvidék visszacsatolásának öröme a fel-
ügyeletük alá tartozó iskolákban is azünetet rendelnek
el november 10-én. /423/

- 421. Ref. Polg. Leányiskola iratai 2/1939.
- 422. Ref. Polg. Leányiskola iratai 197/1938.
- 423. Ref. Polg. Leányiskola iratai 204/1938.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 10.767/922/IV. sz. rendelete módszeres értekezletek tartását teszi kötelezővé 1922-ben. A Református Polgári Leányiskolában az első módszeres értekezőlet előadója Stepanek Ernőné, ki a " Kémia fontosságáról " tart előadást. /424/ 1923-ban Szalay Károly gimnáziumi tanár " A magyar nyelv oktatásáról " címmel tartott exozéja után a testület megállapítja, hogy az olvasás szintje a tanulóknál gyenge, ennek javítása minden tanár fontos feladata. /425/

Módszeres értekezőletek témáit általában a testület határozza meg. Az 1934/35. tanévre a Dunamelléki Református Egyházkerület Tanügyi Bizottsága jelöl ki témát " Magyaratalanságok ellen való védekezés " címmel. /426/

1935-től évente két módszeres értekezőletet tartottak. Témaként szerepeltek:

- A helyesírás tanítása
- Tanmenetek, óravázlatok készítésének módja
- Iskolai kötelező és ajánlott olvasmányok feldolgozása
- Szemléltetés fontossága
- Írásbeli dolgozatok témáinak megállapítása
- Iskolai kirándulások
- Ünnepszégek rendezése
- Az iskola egészségügye /427/

1936-tól a módszeres értekezőletek jegyzőkönyveit a tanterületi királyi főigazgatónak is meg kell küldeni.

/428/

- 424. Tantestületi jegyzőkönyv 1922. április 1.
- 425. Tantestületi jegyzőkönyv 1923. március 2.
- 426. Tantestületi jegyzőkönyv 1934. május 15.
- 427. Tantestületi jegyzőkönyv 1923 - 1938.
- 428. Ref. Polg. Leányiskola iratai 99/1936.

1921-ben alakult a Lórántffy Zsuzsanna önképzőkör. Tanár elnöke 1936-ig Czirják Berta, utána Kathona Margit tanárnő vezeti. A tanulók közül választanak alelnököt, titkárt, pénztárost, jegyzőt, aljegyzőt, ellenőrt. Rendes tagjai a III-IV. osztály tanulói lehetnek. Az I-II. osztályokba járók pártoló tagként vehettek részt az önképzőkör munkájában. A rendes tagok 1000, a pártoló tagok 500 Korona évi tagsági díjat fizettek. /429/

Az önképzőköri foglalkozásokat havonta egyszer tartották.

Programjukban szerepelt:

- Pályázatok hirdetése: irodalom, rajz, kézimunka
- Szavalóverseny
- Zenei rendezvények
- Vers és prózamondás
- Emlékünnepek
- Szindarabok betanulása

A tagdíjakat jótékonyági célra illetve az ifjúsági könyvtár fejlesztésére, folyóiratok rendelésére fordították. /430/

A Református Polgári Leányiskolában az 1934-35. tanévtől működik sportkör. Az iskolai sportkörök működésének szabályozására 1937-ben került sor. /431/

A Dunamelléki Református Egyházkerület ezt az alapszabályt teszi kötelezővé a főhatósága alá tartozó iskolákban. /432/

A sportkör vezetője 1934 azeptemberétől Varga Jenőné testnevelő tanárnő. /433/

- 429. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1923-24.
- 430. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1922-23, 1938-39.
- 431. V.K.M. 93.200/1937. sz. rendelete /hivatalos Közlöny 1937 évfolyam 12. szám.
- 432. Egyházkerületi Közlöny 1937. aug. 1.
- 433. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1934-35. tanév.

Az egész tanulóifjúságot érintő iskolai kirándulást az 1924-25. tanévtől szerveznek. Minden évben, a tanév végén a városhoz tartozó Fehértóra utaznak, mely kirándulások egyben a Madarak és fák napjának megünneplését is szolgálják. /434/

Több ízben szerveznek egyéb kirándulást is, de ezen kirándulások a tanulóknak csak nagyon kis hányadát érintik. 1924-ben 34 fő Budapesten az áruminta vásárt tekintik meg. /435/

1926 tavaszán 23 tanuló utazhatott Visegrádra /436/
Az országos református kiállítást 1935-ben 17 növendék látogatta meg Budapesten. /437/

1938-ban 4 napos kirándulást szerveztek Miskolcra és környékére. Ezen 17 tanuló vett részt. /438/

1939. tavaszán Budapestre 25 tanuló utazott. /439/
Helyi üzemekbe, intézményekbe az 1937-38. tanévtől szerveznek tanulmányi kirándulásokat. /440/

A tanév zárását 1930-tól rajz és kézimunka kiállítással kapcsolják egybe. /441/

Tornavizsgát először az 1932-33. tanév végén tartanak közösen a gimnázium tanulóival, a gimnázium udvarán. /442/

Testnevelési ünnepélyek rendezését az egyházkerület rendeli el. /443/

434. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1934-35. tanév.

435. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1924-25. tanév.

436. Tantestületi jegyzőkönyv 1926. május 1.

437. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1934-35. tanév.

438. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1937-38. Tanév.

439. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1938-39. tanév.

440. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1937-38.
1938-39. tanév.

441. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1929-30. tanév.

442. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1932-33. tanév.

443. Egyházkerületi Közlöny 1932. október 1.

A Református Polgári Leányiskola és a Gimnázium közösen szervez az 1928-29. tanévtől táncetanfolyamokat. A táncitanítást a gimnázium dísztermében történik tanári felügyelet mellett. /444/

Évente egy alkalommal rendez az iskola szülői értekezletet. Ezen rendezvények nem váltanak ki különösebb érdeklődést a szülők körében. 1925-ben a 134 tanuló szülei közül csak 15-en jelentek meg. /445/

" Érdeklődés nem volt, ezért egyes esetekben szülőkkel külön megbeszéléseket folytattunk. " - írja az igazgató az Értesítőben. /446/

" A szülői értekezleten kevés szülő jelent meg " /447/
1929-ben " Nagyobb érdeklődés ez alkalommal sem nyilvánult meg. " /448/

" Csakély érdeklődést megérteni nem is tudjuk. A szülői értekezletek elsősorban a tanulóifjúság és a szülők érdekeit szolgálják. " /449/

1931-ben 17 szülő jelent meg, így a szülői értekezletet meg sem tartották. /450/

1936-ban 80 meghívóra 25 szülő jelent meg. /451/

A Diákkaptár Szövetséget 1938-ban szervezik meg. Ennek célja a termelőmunka szervezése, takarékosagra, a pénz, egbecsülésére nevelni. Keretében gyógynövény gyűjtés, kézimunkák készítése és eladása, szünidei munkavállalás szervezése folyik. 1939. áprilisában 43 tanulónak van betétje a Diákkaptár tevékenysége révén. /452/

444. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1928-29. tanév.

445. Tantestületi jegyzőkönyv 1925. május 5.

446. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1925-26. tanév.

447. Tantestületi jegyzőkönyv 1929. április 23.

448. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1928-29. tanév.

449. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1930-31. tanév.

450. Tantestületi jegyzőkönyv 1931. június 3.

451. Tantestületi jegyzőkönyv 1936. február 10.

452. Tantestületi jegyzőkönyv 1939. április 14.

A V.K.M. 133.593-1939. sz. rendelete a tanulmányi eredmény megállapítását módosítja: A magaviselet érdemjegyének megállapításánál tekintetbe kell venni a tanulók valláserkölcsei magatartását, nemzethűségét, egyeneslelkűségét, jóindulatát, fegyelmezettségét, tisztelet tudását, jellembeli tulajdonságait, kötelességtudását, szorgalmát, iskolai és iskolán kívüli magatartását. A magaviselet érdemjegyei: jeles, jó, elégséges, elégtelen. Külalak helyett rendszeretetről kapnak a tanulók osztályzatot. A rendszeretet érdemjegyben kell, hogy kifejezésre jusszon a növendék testi gondozottsága, dolgozatainak, rajzainak, kézimunkáinak kiállítása, ruhája, tanszerei gondozottsága, az iskolába járás pontossága, a rábízott teendők elvégzése. Az általános osztályzatba nem számít bele a szépirás, az ének, a torna.

Az általános osztályzat minősítése:

- Kitűnő: ha minden tárgyból jeles
- Jeles : ha legfeljebb egy érdemjegye jó, a többi jeles.
- Jó : Ha legfeljebb egy elégséges érdemjegye van a tanulónak.
- Elégséges: ha nincs elégtelen érdemjegye

A tanulót javítóvizsgára utasítják, ha 1 vagy 2 tárgyból elégtelen érdemjegyet kap. /453/

A Református Polgári Leányiskola fölött a szakmai felügyeletet továbbra is egyrészt állami, másfelől egyházi hatóságok gyakorolják.

Az állami felügyeletet 1931. márciusáig a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából az iskolállátogatók végzik.

Ezt a tisztelet az 1921-22. tanév végéig Kolthay Lajos iskolalátogató szakfelügyelő tölti be. 1922-23. tanévre Zöldi Sándor kapott az iskola látogatására megbízást. /454/

Feltóthy László szakfelügyelő az 1925-26. tanév végéig látogatta a Ref. Polgári Leányiskolát. /455/ 1926. szeptemberében Völgyi László kap a minisztertől iskolalátogatásra megbízást, ki ezt a tisztságot iskolalátogató-szakfelügyelő minőségében 1931. márciusáig gyakorolja. Mint már erről korábban is történt említés az 1927. évi XII. törvénycikk az iskolák felügyeletét új alapokra helyezi. E törvénycikk alapján 1931. márciusában megszervezték a magyar királyi polgári iskolai főigazgatóságokat. A kiskunhalasi Református Polgári Leányiskolát a budapesti kerülethez osztják be. /456/

Főigazgató 1932. decemberéig Dr. Gyulai Ágost, utóda Dr. Leidenforst Gyula. A felügyelői teendőket Völgyi László látja el. A főigazgatóság a testnevelés tárgy felügyeletével Kócza Gézárt bízta meg. /457/

A budapestvidéki polgári iskolai királyi főigazgató felügyelete alá 304 iskola tartozott. 1933-ban a kiskunhalasi Ref. Polgári Leányiskolát a szegedi főigazgatósághoz osztják át. /458/

- 454. Ref. Polg. Leányiskola iratai- iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1923. május 9.
- 455. Tantestületi jegyzőkönyv 1926. okt. 20.
- 456. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1930-31.
- 457. Ref. Polg. Leányiskola iratai 9/1933.
- 458. Ref. Polg. Leányiskola iratai 73/1933.

A szegedi körzet főigazgatója Kolthay Alajos. A kiskunhalasi polgári iskolák látogatására Tóth István szolnoki állami polgári iskolai igazgató kapott megbízást. A testnevelés tantárgy felügyeletét továbbra is Kócza Géza látta el. /459/

Az 1936. évi VI. törvénycikk alapján a tanügyigazgatást átszervezték. A polgári iskolai királyi főigazgatóságok megszűntek és létrehozták a tankerületi királyi főigazgatóságokat. A kiskunhalasi iskolákat a budapestvidéki királyi főigazgatósághoz csatolták.

/460/

A budapestvidéki tankerületi királyi főigazgató Dr. Kemenes Illés. Szakelőadók, kik egyben a felügyeletet is gyakorolják: Dr. Leidefrost Gyula és Bolyos István. A kiskunhalasi iskolákat Bolyos István látogatja. /461/ Az állami felügyelet fontosabb észrevételei, megállapításai:

- Kolthay Lajos iskolalátogató több ízben felveti a tornaterem hiányát. Felhívja a figyelmet a tanári könyvtár gyarapításának szükségességére. Javasolja önképzőkör alakítását. A fogalmazás-tanításához módszertani javaslatot ad. A nyelvtan és irodalom közötti kapcsolatot fontosságára felhívja a figyelmet. A testületi szellemet kifogástalannak tartja. /462/
- Zöld Bándor iskolalátogató-szakfelügyelő a testület munkáját buzgónak, lelkiismeretesnek tartja. Külön kiemeli a hazafias és vallásos nevelés megfelelő voltát. Kevésnek tartja viszont az írásbeli dolgozatok számát.

459. Tantestületi jegyzőkönyv 1932. szept. 19.

460. Ref. Polg. Leányiskola iratai 41/1936.

461. Ref. Polg. Leányiskola iratai 105/1936.

462. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1921. okt. 20.

Felhívja a figyelmet arra, hogy a nevelőkkel szemben támasztott követelmény fokozódik szakképzettség, kötelességérzet, ügybuzgóság és hazafias érzés terén.

/463/

- 1924-ben Feltóthy László szakfelügyelő a hazafias nevelés fokozásához ad utmutatást. A látogatást befejező értekezleten olyan véleményének ad hangot, hogy a halasi polgári leányiskola magyarosító misszióit is teljesíti. Ez az iskola a " nőnevelés temploma ". Igen fontos célként jelöli meg a nemzetnevelést. " A gyermek sóvárgó lélekkel gondoljon elszakadt gyönyörű országrészeinkre, ne szálljon el szívéből soha a visszaszerzés gondolata. " Megítélése szerint a határszáron jelenleg jobb hazafiasnak kell lennünk, mint eddig voltunk. " A magyar fajnak, mely annyi tehetséggel rendelkezik, nem szabad elmaradni a gyakorlati tevékenységben, a gazdagodás lehetőségeit előmozdító munkaképességben sem. Ezért is fontosak a számtan, fizika, kémia, háztartástan és a közgazdaságtan tárgyak. "

Jobb időbeosztást javasol a tanároknak: Számonkérés 15 perc, új anyag feldolgozása 20 perc, összefoglalás 15 perc legyen. Az új anyag feldolgozásához is javaslatot tesz, meghatározva a tanítási óra fő részeit:

- a./ célkitűzés
- b./ előkészítés
- c./ új anyag feldolgozása kisebb részletekben
- d./ begyakorlás, alkalmazás

/464/

463. Ref. Polg. leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1921. okt. 20.

464. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyve 1924. január 9.

Az igazgató munkáját, a gyermekek nevelését jónak tartja.

- 1925-ben Feltóthy László szakfelügyelő még egy matematika szakos tanár beállítását javasolja. Az igazgatótanács azzal utasítja el az állás megszervezését, hogy a tanárok óraszámja jelenleg sem éri el a kötelező óraszámok mértékét. Ezen túlmenően is a miniszter 4 osztályú polgári iskolánál hat tanerő részére fizetési kiegészítő államsegélyt nem engedélyez. /465/

- Völgyi László felügyelő 1926-ban megelégedését fejezi ki a tanulói létszámok alakulását illetően. Szerinte jó ez annál is inkább, mivel a városban két polgári leányiskola működik. /466/

- 1928-ban Völgyi László javasolja, hogy a természetrajz és az ének tantárgyak tanítását szakképzett nevelőre bizzák. Az igazgatótanács a természetrajz tanításával az I-II. osztályban Bolgár János gimnáziumi tanárt bizza meg. Az ének tanítására nem találhatnak jobb megoldást és továbbra is óraadóként elemi iskolai tanítót alkalmaznak. /467/

- Völgyi László az 1932. április 5-6. napokon végzett látogatása alkalmával nem talált kifogásolni valót sem az épületben, sem a tanításban. Az eredményt minden tekintetben jónak és megnyugtatónak találta. /468/

465. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1926. május 28.

466. Ref. Polg. Leányiskola iratai- iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1927. március 8.

467. Igazgatótanács jegyzőkönyve 1928. január 24.

468. Igazgatótanács jegyzőkönyve 1932. január 21.

- Kócza Géza állami testnevelési szakfelügyelő 1933-ban " a legteljesebb elismerését fejezi ki a fegyelemért, a jó egészségi állapotért. " /469/

- A " magyar nóták " ismertetésének fontosságára hívja fel a figyelmet Völgyi László felügyelő 1932-ben.

- Tóth István állami felügyelő 1934-ben teljes megelégedésének adott kifejezést. /470/

- Bolyos István tanügyi tanácsos, tankerületi királyi főigazgatói szakelőadó az 1936-37. tanévtől látogatja a Ref. Polgári Leányiskolát. Az 1937. április 16-17. napokon végzett látogatása alkalmával az óravázlatok kérdésével foglalkozik. Javaslatára szerint az óravázlatoknak választ kell adnia a mit? miért? hogyan?-ra. Ezen túlmenően tartalmaznia kell a tantárgykoncentrációt, a nevelési hatásokat, valamint a külső és belső szemléltetést is. /471/

1938. december 17-én végzett látogatása alkalmával ellenőrzi a légoltalmi képzést is. Megállapítja, hogy az iskola 2 db. gázálarccal rendelkezik, 3 nevelő részesült légoltalmi kiképzésben. A légoltalmi oktatást testnevelés és vegytan órákon végzik. A Felvidék visszacsatolásakor az iskolába bevezették a rádiót. A magyaros formaruhát jónak tartja. " Minden alkalmat meg kell ragadni a Felvidék visszakapcsolásának érdekében, hogy szeretet sugározzék a felvidéki magyarok iránt. 1 millió magyar tért haza. A halkszavú, de mindig irredenta gondolat töltse meg továbbra is az iskola minden zugát. A nyelvvédő mozgalmat be kell indítani, az idegen kifejezések ellen fel kell lépni. " /472/

469. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1932. ápr. 6.

470. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyv 1934. ápr. 12.

471. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1937. ápr. 17.

472. Ref. Polg. Leányiskola iratai és jegyzőkönyvek 1938. dec. 17.

Az iskolalátogatások tulajdonképpen igazolni látszanak azt, hogy az állami felügyelet az iskola munkájával lényegi kérdéseket illetően meg volt elégedve, a tanítás és a nevelés színvonalát megfelelőnek tartották. Az iskola épülete, felszereltsége is megfelelt a követelményeknek. Néhány esetben emelt csak az állami felügyelő kifogást. Az 1936-37. tanév órarendjét a rankerületi királyi főigazgatóság nem fogadta el, mert megítélése szerint nem felel meg a Rendtartás előírásainak. Kifogásolták, hogy nehezebb órák kerületek az utolsó órákra, a testnevelést a III-IV. osztályban délutámra tették, ami az egyhuzamban való tanítást megbpntja. Az iskola az órarend készítésével kapcsolatban azt hozza fel mentségül, hogy nincs tornatermük, a gimnáziumba kell tartaniuk az órákat, alkalmazkodni kell a gimnázium órarendjéhez. /473/

Bolyos István az 1937. évi látogatása alkalmával egyik tanárnő munkáját nagyon gyengének tartja. Sikerületlen tanítási munkáját, elkövetett helyesírási hibáit jegyzőkönyvbe vette. Elbocsátását javasolta. Az igazgatónő jelenti az esetet az egyházkerület püspökének, kérve, hogy a tanárnő maradjon meg állásában. /474/

1937-től kezdődően minden iskolalátogatási jegyzőkönyvben szerepel a konventi tiltakozás szövege, amiért a látogatások befejező értekezletén az állam képviselője elnököl.

473. Ref. Polg. Leányiskola iratai 109/1936.

474. Ref. Polg. Leányiskola iratai 187/1937.

Az egyházi hatóságok részéről a felügyeletet az egyházmegye / Kecskemét / illetve a Dunamelléki Református Egyházkerület / Budapest /, annak tanügyi bizottsága gyakorolja.

Az egyházmegye ellenőrző tevékenysége a hittan órákra és a vallásos nevelésre terjed ki. Látogatásairól jegyzőkönyv nem készült, észrevételeiket szóban tették meg.

Az egyházmegye seperese Kiss Zsigmond az 1920-21., az 1925-26., 1929-30. tanévben látogatta meg az iskolát. Vásárhelyi Pál soltvadkert-i ref. lelkész az egyházmegye megbízásából szinte minden tanévben meglátogatta a Ref. Polg. Leányiskolát.

Ugyancsak az egyházmegyét képviselte látogatása alkalmából az 1933-37. közötti tanévekben Esze Tamás szanki református lelkész. Veress Pál izsáki lelkész és Czákó Jenő ceglédi hitoktató lelkész szintén az egyházmegyét képviselik az 1927-28. illetve az 1937-38. tanévben tett látogatásaikkal. /475/

A Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke, Dr. Ravasz László több ízben meglátogatja a kiskunhalasi Református Polgári Leányiskolát.

- 1924. június 10-én Kiss Zsigmond esperes, Dr. Joó Gyula egyházkerületi jegyző, Dr. Hetessy Kálmán kecskeméti református lelkész, Vásárhelyi Pál soltvadkert-i lelkész, valamint Pataky Dezső és Szabó Zsigmond helybeli lelkészek illetve Thuróczi Dezső főgondok kíséretében tesz látogatást. Látogatása alkalmával a tanulóifjúsághoz is szólt: "Tudja, hogy nemcsak református növendékek járnak ebbe az iskolába.

475. Polg. Leányiskola Értesítői 1920-21. tanév és 1938-39. tanév.

Ó felekezeti különbség nélkül szereti mindannyiunkat. Egy szomorú nemzet leányai, nem úgy, mint a francia, angol vagy a holland leányok. A magyar lányoknak sokkal több munkát kell végezni, többet kell tanulni. Csak akkor tarthatjuk meg megcsonkított hazánkat, ha a magyar leányok is sokkal különbek, mint más nemzet leányai. * A Bibliából idézi Mária és Márta történetét, melyhez hozzáfűzi: " Márta szorgalmával mutatta Jézus iránti szeretetét, míg Mária a lábánál ülve hallgatta. Jézus Máriát és Mártát együtt szeretné látni. Tehát munka mellett fő ékesség a vallásosság legyen. " /476/

- 1932. áprilisában 3 napot tölt Kiskunhalason Dr. Ravasz László püspök. Dr. Imre Sándorral tanítási órákat is látogat. A látottakkal, tapasztaltakkal kapcsolatban megelégedését fejezte ki. Ez alkalommal is buzdító beszédet tartott a tanulóknak. Dr. Imre Sándor a templomban tartott előadást a szülőknek és érdeklődőknek. " Az iskola és a család együttműködése " címmel. /477/

Dr. Imre Sándor az egyházkerület tanügyi előadója 1924-től szinte minden évben részletes ellenőrzést végez.

- 1924-25. tanévben ellenőrzi az iskolai dolgozatokat, rajzokat, a nevelők tervező munkáját, a szertárakat.

/478/

- A tornaterem hiányát veti fel és célszerűbb tantárgyfelosztást javasol, - indokoltnak tarja szülői értekezletek tartását 1926-ban. /479/

476. Tantestületi jegyzőkönyv 1932. május 21.

477. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1932. május 21.

478. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1924-25.

479. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1926. nov. 16.

A nevelők munkáját részletesen elemzi és értékeli óralátogatások, írásbeli munkák, tanulók dolgozatai, füzetei, egyéb tapasztalatai alapján. /480/

Az egyházkerület megbízásából végzett ellenőrző látogatást Olasz Imre, a nagykőrösi református gimnázium tanára, ki a számtan és fizika tantárgyból látogatott órákat az 1932-33. tanévben. /481/

A nyelvi tárgyakat az 1933-34. tanévben Jékely Lajos budapesti gimnáziumi tanár, Erdélyből áttelepült költő ellenőrzi a püspök megbízásából. /482/

1937-ben, és 1938-ban és 1939-ben Öllös Sarolta, a kecskeméti ref. tanárképző-intézet igazgatónője végez ellenőrző látogatásokat az egyházkerület megbízásából.

A látogatási jegyzőkönyvben tett javaslataiból:

- " A tanítás csak eszköz a nevelés érdekében, mert minden ismeretnek a lelket kell jobbra értékesebbé alakítani."

- " A tanítás eredménye és értéke a felkészültségben fordul meg."

Megállapítja továbbá, hogy a munkáltató tanítás több órán is érvényesült. /483/

- Sajnálatos tényként állapítja meg, hogy az iskola mellett lévő Skribanek házat a csendőrség vette meg. Ez az iskola nevelőmunkáját zavarja. /484/

480. Tantestületi jegyzőkönyv 1926. november 16.

481. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1932-33.

482. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1933-34.

483. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1937. okt. 19.

484. Ref. Polg. Leányiskola iratai - iskolalátogatási jegyzőkönyvek 1939. április 26.

Dr. Imre Sándor 1935-ben jelentést készített az egyház-kerületi közgyűlésnek. Ebben a jelentésében az iskolák anyagi gondjairól is beszámol, a kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskolánál a tornaterem építését sürgeti. /485/

A város társadalmi, gazdasági életében az első világháborút illetve a forradalmakat követően lényeges változás nem történt, illetve nem következett be. Továbbra is a mezőgazdaság az uralkodó gazdasági ágazat. Az ipar az 1920-as években is kisipari jellegű. Ennek illusztrálására szükségesnek látszik néhány összehasonlító adat felsorakoztatása:

A népesség számának alakulása:

/486/

	1869	1880	1890
Összes lakosok száma:	13.127	15.039	17.866
	1900	1910	1920
Összes lakosok száma:	19.866	24.381	26.088
28.829			
Ebből Belterületen él:	11.949	12.439	13.728
Külterületen él:	13.442	13.649	15.101

485. Ref. Polg. Leányiskola iratai 1935.
íktató szám nélkül

486. Kiskunhalas Városi Könyvtár iratanyaga
A 894-1108

A Városi Tanács 1930-ban jelentést készít az ipari miniszter kérésére. E jelentésben közlik a város lakosságának összetételét foglalkozás szerint. A közölt adatokban a kereskedők és eltartottak együttesen szerepelnek. /487/

	1900	1910	1920	1930
Östermelő	14.786	17.495	18.166	20.053
Bányászat kohászat	4	12	-	2
Ipar	1.644	2.525	2.965	3.196
Kereskedelem és hitelügy	492	792	776	1.032
Közlekedés	549	760	1.027	1.186
Közzszolgálat és szabad foglalkozás	642	834	1.113	1.106
Véderő	13	9	343	82
Napszámos	340	362	217	162
Nyugdíjas tőkepénzes, háztulajdonos	10	-	547	1.077
Házi cseléd	570	599	624	588
Egyéb ismeretlen	826	993	293	345
Összesen	19.876	24.381	26.061	28.829

487. Kiskunhalas Városi Könyvtár iratanyaga
a 894-1108

Ebből 1930-ban külterületen él:

Őstermelő 14.058

Bányászat,
kohászat -

Ipar 332

Kereskedelem és
hitelügylet 51

Közlekedés 225

Közszolgálat
és szabad
foglalkozás 81

Véderő 1

Napszámos 12

Nyugdíjas,
tőkepénzes,
háztulajdonos 124

Házi cseléd 197

Egyéb, ismeretlen 20

Összesen 15.161

A földbirtokkal rendelkezők megoszlása birtokkategoriként 1939-ben:

1 - 5 holdig	4324	birtokos
15 - 50 holdig	1009	"
50 - 100 holdig	152	"
100 - 500 holdig	129	"

Földbirtokkal rendelkezik 5614 birtokos /488/

488. Kiskunhalas Városi Könyvtár iratanyaga
A 896-1110

A város ipari és kereskedelmi állapotát jól tükrözik az alábbi 1927. évi adatok. /489/

I. Kereskedelmi vállalkozók:

Szövetkezetek	4	Mész és cement	6
Borügynök	10	Nyerstermény	8
Dohánytőzsde /áruda/	16	Rövidáru	5
Gabonaügynök	1	Ruha	3
Gyümölcs feldolgozás	1	Sertés	12
Ingatlan ügynök	2	sör	3
Kereskedelmi ügynök	2	Toll	1
Varrógép ügynök	1	Üveg és porcelán	6
Piócaexport	1	Varrógép	2
Tojásexport	1	Vas	8
		Virág	1
Összesen:	39	Összesen:	143

II. Kereskedők:

Bor	8
Bőr	3
Bútor	4
Cukorkaáru	2
Divatáru	6
Fa	5
Fűszer és gyarmatáru	2
Fűszer és vegyesáru	30
Gabona és termény	7
Gyapju	2

III. Iparosok:

Asztalos	44
Ács	6
Bádogos	8
Bognár	21
Borbély	19
Cipész	56
Cipőfelsőrész kész	3
Csizmadia	13
Cukrász	1
Drotozó	1
Esztergályos	3

Gyümölcsös	2	Építési vállalkozó	1
Kézműáru	15	Fakéreghasító	2
Marha	1	Fehérnemű tisztító	1
Könyv és papír	1		
Bútorfényező	2	Órás és ékszerész	6
Fésűs	1	Paplankészítő	1
Fényképész	4	Papucskészítő	7
Fuvaros	16	Pék	8
Bérműves	3	Rézműves	1
Géplakatos	18	Szabó	45
Gyümölcsfeld.	1	Szálloda és étterem	2
Kalapos	3	Szifgyártó	7
Kádár	8	Szikvizgyáros	4
Kályhás	1	Szűcs	6
Kávéház	1	Szűrszabó	1
Kávémérés	1	Takács	1
Kefekötő	1	Tetőfedő	2
Kelmefestő	1	Temetkezési vállalkozó	3
Kémányseprő	2	Timár	2
Kertész	3	Üveges	2
Kocsifényező és kárpitos	6	Varrónő	49
Kosárfonó	12	Vendéglős	32
Kovács	43	Villanyszerelő	3
Kőfaragó	2		
Kőműves	12	Összesen:	578
Könyvkötő	1		
Könyvnyomda	3		
Késes és köszörűs	5		
Kötélgyártó	3		
Malom	31		
Mázoló	3		
Mechanikus	2		
Mérlegkészítő	2	Női fodrász	3
Mészáros és hentes	14	Nádazó	1
Munkás és cseléd-szerző	2		
Műszerész	2		
Női kalapkészítő	4		

A városban működő - ezen munka szempontjából fontosabb
- hivatalok, intézmények, iskolák 1927-ben:

I. Polgármesteri Hivatal:

Polgármester :	Dr. Thúróczy Dezső
Helyettes pol- gármester:	Dr. Gusztos Károly
Árvaszéki ülnök:	Dr. Gaál Gyula
Főügyész	Dr. Kathona Mihály
Számtiszt	Kathona Margit
Városi óvónő	Pataki Margit /Felsővárosi óvoda/
Járásbirósági elnök	Dr. Pető Jenő

II. Egyházak:

1./ Református

Szabó Zsigmond	lelkész
Pataki Dezső	lelkész
Benkő Barna	segédlelkész
Babó Imre dr.	ügyvéd főgondnok
Tóth Kálmán	kántor

2./ Római katolikus

Gulyás Ferenc	esperes plébános
Jávor János	segédlelkész
Győri Antal	segéd-lelkész
Zeiss Károly dr.	ügyvéd világi elnök
Hangódy István	kántor

3./ Izraelita

Dr. Dohány József	főrabbi
Schwarcz Ignác	helyettes rabbi
Simon Mór	kántor
Katz Adolf	kántor
Weist Ignác	világi elnök

4./ Baptista

Maróthy János	prédikátor
---------------	------------

III. Iskolák:

1./ Szilády Áron Reálgymnázium / Ref. /

Kristóf József igazgató

Stepanek Ernő igazgató helyettes

Tanárok: Bertalan István, Báthory Gábor,
Biki Gábor, Gulyás Sándor, Jeremiás Lajos, Jónás Márton, Kiss Sándor, Kósa István, Nagy Kálózi Sándor, Polgár János, Sáhó János Szalay Károly, Tóth József.

A gymnázium internátusában az ágyak száma 42.

Felügyelő tanárok: Jeremiás Lajos, Tóth József

2./ Ref. Polgári Leányiskola

Dr. Thúróczy Dezsőné igazgató

Tanárok: Czirják Berta, Kiss Gyuláné,
Pataki Mária, Stepanek Ernőné.

3./ Római kath. Leánypolgári /Zárda/

Igazgató: Gulyás Ferenc esperes plébános

4./ Állami Polgári Fiúiskola

Kárpáti Elemér igazgató

Tanár: Papp Lajos

Az iskola 1926-ban nyílt meg. Az 1926-27, tanévben csak egy évfolyammal működött.

5./ Központi elemi iskola / állami /

Greguss Gyula igazgató

Tanítók: Hencze Imréné, Kruspier Pálné,
Kun Janka, Pázmány Józsefné,
Schiffer Ferencné, Krafcsik Zoltán, Kruspier Pál, Thorma Károly.

6./ Alsóvárosi elemi iskola / állami /

Tallóssy János igazgató

Tanítók: Barna Mária, Novák Anna, Szabadi Eleonóra, Szentgyörgyi Lenke, Szilágyi Imréné, Ványi Róza, Gulyás Tivadar

- 7./ Felsővárosi elemi iskola / állami /
 Paczolay Győző igazgató
 Tanítók: Gulyás Tivadarné, Pethő Kornélia,
 Papp Kornélia, Schichta Matild,
 Tarján Pompejuszné, Márkus Gizella
 Tulit Péter,
- 8./ Római katolikus elemi iskola
 Kapitány István igazgató
 Tanító: Horváth Ilona
- 9./ Izraelita elemi iskola
 Schey Lipót igazgató
 Tanítónő: Strasser Olga
 Hitoktató: Feuerstein Fülöp
- 10./ Gyengetehetségű tankötelesek iskolája
 A központi iskolában működik.
 Igazgató-tanító: Balogh László
- 11./ Önálló gazdasági iskola
 Igazgató: Vásárhelyi Sándor
 Szakoktatók: Pozság Julianna, és
 Kamenczky Béla
 A gazdasági ismétlő iskola is keretében
 működik.
- 12./T Tanonciskola / Elhelyezésük az elemi iskolák-
 ban. /
 Igazgató: Paczolay Győző, Greguss Gyula,
 Tyukodi Jenő,
 Tanítók: Krafcsik Zoltán, Thorma Károly,
 Tötök Lajos, Móczár Gyula, Tulit
 Péter, Papp Kornélia, Márkus
 Gabriella;
- 13./ Óvodák
 Felsővárosi Pataki Margit
 Alsóvárosi Imreh Erzsébet /49o/

Kiskunhalas városban 1911-től tanfelügyelői kirendeltség működött. Hatáskörébe tartozott Kiskunhalason kívül Kalocsa város, a dunavecsei, kiskőrösi és a kunszentmiklósi járás is. /491/

Vezetői Szentgyörgyi Lajos nyugdíjaztatása után Kohányi Gyula. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kiskunhalasi tanfelügyelőséget 1925-ben megszüntette. /492/

1931-ben az eddigi Brónayfalvához / Tázlár / tartozó Harka és Kötöny pusztákat Kiskunhalashoz csatolták. /493/

A Református Polgári Leányiskola fenntartója, a helyi református egyháztanács és iskola működésének feltételeit anyagi téren csak szűkösen tudja biztosítani. Az 1919-20. tanév elején a fűtőanyag hiánya miatt váltakozva folyt a tanítás. Csak kettő tantermet fűtöttek. /494/

Az egyháztanács továbbra sem vesz igénybe államsegélyt. A város évi rendszeres támogatást biztosít. A Skót-Magyar Segélyező Alap 1921-ben 5.000 koronát juttatott a polgári leányiskolának kollégiumi célra. /495/

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium a 62.368/1925. sz. rendelet értelmében az iskolának tornaszerek vásárlására 17 millió 701.202 koronát utalt ki. Az iskola ezen összegen a tornaszereket megvásárolta. /496/

491. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja 1923. május 24.

492. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja 1926. dec. 10.

493. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja 1937. május 7.

494. Tantestületi jegyzőkönyv 1919. nov. 24.

495. Tantestületi jegyzőkönyv 1921. okt. 13.

496. Tantestületi jegyzőkönyv 1925. nov. 20.

A város pénzügyintézetei rendszeres pénzadománnyal segítik az iskolát. Ezen összegekkel a tanulókat jutalmazták.

1925-ben a Gazdasági Bank 200.000, a Hitelbank 250.000, a Takarékpénztár 200.000 koronát adott /497/

Báró Prónay György államtitkár, a város országgyűlési képviselője 1925-ben 1.000.000 koronát adományozott az iskolának kettő szorgalmas és jótanuló növendék számára, ki hadiárva, vagy apja hadirokkant vagy frontszolgálatot teljesített. / 498/

A városi Tanács 1924-ben kórház építését határozat el. E célra széleskörű gyűjtést indított. A polgári leányiskola tanulói 664.500 koronát gyűjtöttek, mely egy csecsemőágy felállításának költségeit fedezte. /499/

A gazdasági válság nemcsak az iskola fenntartási költségeinek hanem a nevelők fizetésének csökkenését is eredményezte.

A Vallás- és Közoktatási Minisztérium olo-1/36-1931. sz. rendeletét a püspök azzal küldi meg az egyházkerület iskoláinak, hogy annak értelmében csökken a fizetési kiegészítő államsegély, de a fenntartók által biztosított alapfizetés is 10-12 %-kal. /500/

Az egyháztanács 1932 júliusában a lakpénzeket is csökkentti. /501/

Az 1400/1933, ME. rendelet 1933. márc. 1-től újabb fizetés-csökkentést léptetett életbe. A tanárok és törvényhatósági tisztviselők fizetése az V-VII. fizetési osztályban 6 %-kal, a VIII-IX. fizetési osztályban 5 %-kal csökkent. /502/

497. Tantestületi jegyzőkönyv 1925. június 15.

498. Tantestületi jegyzőkönyv 1925. június 15.

499. Tantestületi jegyzőkönyv 1924. május 19.

500. Egyházkerületi Közlöny 1931. szeptember 68. oldal.

501. Egyháztanácsai jegyzőkönyv 1932. július 31.

502. Egyháztanácsai jegyzőkönyv 1933. február 24.

Püspöki körlevél a VKM. rendeletére hivatkozva elrendeli, hogy az állásban lévő tanárok magántanítást nem folytathatnak. Minden rendkívüli tárgyat, tanfolyamot okleveles, de állástalan tanárra kell bízni. /503/
A tanulók által fizetendő tandíj és mellékdíjak meghatározása a fenntartó testület az egyháztanács jogköre, tandíj elengedés vagy módosítás illetve mérséklés ügyében az iskolaszák / igazgatótanács / dönt.
Az 1919-20. tanévben a Ref. Polgári Leányiskola tanulói által fizetett díjak:

1./ Tandíjak

A helybeli I-II. oszt. tanulók	100 Korona
III-IV. oszt. tanulók	150 Korona
Vidéki I-II. oszt. tanulók	150 Korona
III-IV. oszt. tanulók	200 Korona

2./ Mellékdíjak

Beiratási díj	20 Korona	
Nyugdíjjárulék	8 Korona	
Értesítő díj	10 Korona	
Tanárok háza alapra	5 Korona	/504/

Az 1921-22. tanévre felemelik a tandíjakat.

A protestánsok 400 Korona tandíjat és 80 Korona mellékdíjat, más vallású, de keresztyén tanulók 600 Korona tandíjat és 80 Korona mellékdíjat, a nem keresztyén / izr. / tanulók 800 Korona tandíj mellett 800 Korona mellékdíjat kötelesek évente fizetni. /505/

A Korona értéktelenedése folytán az 1923-24, és az 1924-25. tanévre búzaértékben határozzák meg a tandíjat.

503. Tantestületi jegyzőkönyv 1934. január 10.

504. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1919-20.

505. Tantestületi jegyzőkönyv 1921. aug. 12.

Az 1923-24. tanévre beiratási díj 1000 Korona

Tandíj: Helybeli és vidéki reformátusoknak 40 Kg.

Helybeli más vallásúaknak 100 Kg.

Vidéki más vallásúaknak 150 Kg.

A tisztabúza ára a budapesti tőzsdei középárfolyamon.

A tandíj 4 részletben fizethető /506/

Az 1924-25. tanévre:

Helybeli és vidéki protestánsok 40 Kg. tisztabúza

Helybeli és vidéki más vallásúak 100 Kg. tisztabúza

Beiratási díj 2 kg. búza, bizonyítvány és értesítő

2 kg. búza, tanárok házára 2 kg. tisztabúza értéket kell

fizetni az 1924. augusztusi 31-i évfolyam szerint át-

számítva pénzre. /507/

Az 1925-26. tanévre a búzaértéket az érvényes árfolyam

szerint számítva papirkoronában az alábbi összeget

kellett fizetni:

Helybeli protestánsok 200.000 Korona

Vidéki protestánsok 300.000 Korona

Helybeli és vidéki más
vallásúak 400.000 Korona

Beiratási díj 17.000 Korona

Könyvtárdíj 8.500 Korona

Bizonyítvány díj 3.000 Korona

Értesítő díj 8.500 Korona

Tanárok házára 17.000 Korona

Egyházkerületi illeték 34.000 Korona

Tintapénz 12.000 Korona

/508/

506. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1923. aug. 31.

507. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1924. május 12.

508. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1925. aug. 4.

Az 1926-27. tanévre:

Beiratási díj 100.000 Korona vagy 8 Pengő

Tandíj:

Helybeli protestánsoknak 200.000 Korona vagy 16 Pengő

Vidéki protestánsoknak 300.000 Korona vagy 24 Pengő

Helybeli és vidéki más

vallásúaknak 400.000 Korona vagy 32 Pengő

/509/

Az 1930-31. tanévtől újból emelkedik a tandíj. A helybeli protestánsok 24 Pengő, a vidéki protestánsok és más vallásúak 36 Pengő tandíjat fizetnek. /510/

A püspök 1932-ben felhívja az iskolafenntartók figyelmét, hogy csak a legszükségesebb mellékdíjakat szedjék. A felülvizsgálat eredményeként az 1932-33. tanévtől a következő mellékdíjakat kell fizetni a tanulóknak:

Beiratási díj 1,50 Pengő

Könyvtári díj 0,50 Pengő

Orvosi díj 2,- Pengő

Kirándulásra 1,50 Pengő

Polg. isk. internátus céljára 0,50 Pengő

Bizonyítvány díj 1,50 Pengő

Egyházkerületi járulék 2,- Pengő

Tanárok gyermekei nevelési

alapra 2,24 Pengő /511/

A mellékdíjak újabb módosítására 1934-ben kerül sor.

A Magyar Iskolai Szabhatórium Egyesület céljaira 40 fillér beszédését rendelték el. /512/

1939-től filmoktatási díjat /1,20 Pengő és 2 Pengő sportköri díjat is kell fizetni. /513/

509. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1925-26.

510. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1930. június 19.

511. Tantestületi jegyzőkönyv 1932. január 8.

512. Tantestületi jegyzőkönyv 1934. február 10.

513. Ref. Polg. Leányiskola iratai 40/1939.

Tandij mentességben általában évente 15-20 tanuló részesült. Fél tandíjat 25-30 tanuló fizetett.

/514/

Az iskola tanulóinak létszáma, összetétele a következő képet mutatja:

A tanulók létszámának alakulása

	I.	II.	III.	IV.	Nyilvános I-IV.	Magán I-IV.	Összes
1920-21	50	48	26	31	155	5	160
1921-22	43	35	38	22	138	4	142
1922-23	38	24	27	29	118	5	123
1923-24	53	32	23	24	132	6	138
1924-25	42	46	21	22	132	9	141
1925-26	33	41	36	22	132	3	135
1926-27	32	26	31	30	119	8	127
1927-28	18	26	21	29	94	5	99
1928-29	22	19	17	19	77	-	77
1929-30	33	16	19	16	84	3	87
1930-31	36	34	15	20	105	5	110
1931-32	42	35	27	13	117	3	120
1932-33	34	41	30	24	129	2	131
1933-34	26	34	38	22	120	2	122
1934-35	38	22	29	32	121	5	126
1935-36	40	37	18	27	122	5	127
1936-37	34	35	33	20	122	4	126
1937-38	38	33	35	31	137	1	138
1938-39	44	38	30	35	147	2	149

/515

514. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1919-20.
1938-39.

515. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1938-39.

A létszámok alakulásából megállapítható, hogy 1922-től jelentősebb mértékben csökken a tanulók létszáma, 1927-ben 100 alá esik. A mélypont az 1928-29. tanév. Ekkor 77 az iskola tanulóinak létszáma. Ettől kezdve lassan emelkedés következik be, s az 1932-33. tanévben 120 főké emelkedik a létszám.

E hullámnak több oka is van:

- Az iskola igazgatónője szerint a létszám csökkenés " természetes magyarázatát abban kell keresni, hogy a háborus esztendőkből elmaradt születések miatt az elemi iskolák nem adtak elég növendéket a polgári iskolának. " /516/

- Az 1929-30. tanév végén az igazgatónő így értékeli a létszámgondokat: " Ha a létszám emelkedést is mutat, a növendékek száma nem elégíti ki lehetőségeinket, hiszen ekkora városban a létszám a kétszeresére is emelkedhetne, ha a szülők jobban betudnák látni a gyermeknevelés fontosságát. Kétségtelen, hogy az iskoláztatással járó kiadások súlyos teherként nehezedenek a szülőkre. " /517/

- Az egyházkerület püspökének leirata az igazgatótanácshoz felhívja a figyelmet, hogy minden igénybevehető eszközzel emelni kell a létszámot mivel fizetésekiegészítő állansegélyt csak 120 növendék után fizet az állam.

/518/

- Az igazgatónő kifogásolja, hogy a gimnázium leánytanulókat vesz fel magántanulóknak. Véleménye szerint ez károsan befolyásolja a polgári iskola jövőjét.

516. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1928-29.

517. Ref. Polg. Leányiskola Értesítője 1929-30.

518. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1931. aug. 30.

A polgári leányiskola érdekében olyan határozatot kér, mely megtiltana helybeli lakosok leánygyermekének felvételét a gimnázium alsó tagozatába. /519/

Mindezen okokon túlmenően a létszám csökkenésében szerepet játszott az is, hogy 1922-ben megalakult a Katolikus Polgári Leányiskola. Ez az iskola már működésének első évében első és második osztályt is indít 42, illetve 14-es létszámmal. /520/

A Református Polgári Leányiskolában ennek következtében csökken a katolikus tanulók száma, bár továbbra is járnak katolikus vallású tanulók a Református Polgári Leányiskolába.

A tanulók vallása szerinti megoszlás:

	1920-21	1923-24	1927-28	1929-30
Ref.	59	88	69	61
Róm.Kat.	67	26	11	13
Evang.	4	3	7	6
Izr.	30	15	6	6
Baptista	-	-	-	-
Unitárius	-	-	1	-
Gör.kat.	-	-	-	-
Összesen:	160	132	94	85

519. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1927. június 22.

520. Római Katolikus Polgári Leányiskola Évkönyve 1943-44.

	1930-31	1933-34	1936-37	1938-39
Ref.	67	79	93	97
Róm.Kat.	8	8	8	10
Evang.	17	14	10	18
Izr.	13	18	14	17
Baptista	-	-	1	4
Unitárius	-	-	-	1
Gör.Kat.	-	1	-	-

Összesen: 105 126 126 147 /521/

A Katolikus Polgári Leányiskolában is járnak református és evangélikus vallású tanulók. Az 1934-35. tanévben 8, 1935-36-ban 5, 1936-37-ben 6 református vallású leánytanulót vettek fel a Katolikus Polgári Leányiskola.

/522/

Ez a tény két polgári leányiskola illetve katolikus és református egyházközségben kisebb surlódáshoz vezetett. 1925. júniusában Varga János apátplébános, katolikus egyházkerületi tanfelügyelő hivatkozva a váci püspök rendelkezésére, felszólítja a körzetébe tartozó papokat, hogy lépjenek föl az ellen, hogy a római katolikus szülők gyermekeiket más vallásfelekezetek iskoláiba járassák ott, ahol római katolikus felekezeti iskola is van. Az ilyen helyeken a más vallású iskolába járó tanulók nem részesülhetnek katolikus hittan tanításban, érdemjegyet nem kaphatnak, így bizonyítványuk is érvénytelen lesz.

/523/

A Ref. Polgári Leányiskola Igazgatótanácsa úgy értékeli, hogy ez szembehelyezkedés a fenálló állami törvényekkel. Felkéri az iskola igazgatónőjét, hogy a helyi esperessel közölje a katolikus tanulók névsorát kérve, hogy azok hitoktatásáról gondoskodjanak.

521. Ref. Polgári Leányiskola Értesítőinek statiszt. adatai

522. Ref. Polg. Leányiskola iratai 60/1935.

523. Igazgatótanácsai jegyzőkönyv 1925. június 17.

Egyben a Ref. Egyházkerület püspökének véleményét és közbenjárását is kéri. A püspök a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjesztette az ügyet. /524/ Az 1925-26. tanév első félévében a 13 római katolikus tanuló nem részesült hitoktatásban. A második félévben rendeződik az ügy azzal, hogy a katolikus tanulók a Katolikus Polgári Leányiskolába járnak át és ott részesülnek hitoktatásban. Ezen felvetődő problémák ellenére is az 1926-27. tanévben az első osztályba 4, a másodikba 2, harmadikba 1, a negyedik osztályba 2, tehát összesen 9 katolikus vallásu tanuló iratkozott be. /525/

A Református Polgári Leányiskola tanulói egy részének szülei nem Kiskunhalason laknak. Ezen tanulók vagy bejárnak, vagy rokonoknál, ismerősöknél illetve albérletben laknak.

A tanulók megoszlása szülei lakhelye szerint:

	1920	1923	1925	1927	1928	1931	1932	1934	1936	1938
	- 21	-24	-26	-28	-29	-32	-33	-35	-37	-39
Helybeli	151	122	127	76	67	98	109	105	113	127
Vidéki	9	10	10	18	10	19	20	16	13	20
Összes:	160	132	137	94	77	117	129	121	126	147

/526/

524. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1925. szept. 25.
 525. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1926. május 28.
 1926. július 6.
 526. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1920-21.
 1938-39.

A bejáró tanulók zöme soltvadkerti /1936-37-ben 14, 1937-1938-ban 11/ de Kisszállásról, Kelebiáról és a város különböző püsztarészeiről / Pirtó, Gübölyjárás, Fehértó / is járnak be naponta vonattal tanulók. /527/

A tanulók megoszlása szüleik foglalkozása szerint:

	1920 -21	1923 -24	1927 -28	1930 -31	1933 -34	1936 -37	1938 -39
Középbirtokos és bérlő	8	16	4	2	8	1	-
Kisbirtokos, kisbérlő	22	16	7	12	8	12	24
Kisbirtokos, napszámos	-	5	6	12	3	7	2
Egyéb őstermelő	-	-	1	-	1	4	2
Gazdasági tisztviselő	1	-	-	-	-	1	-
Kisiparos	42	32	22	30	34	41	47
Ipari segédszemély	-	-	3	-	-	5	-
Kiskereskedő	23	12	6	8	13	9	15
Kereskedelmi tisztviselő	-	4	2	1	4	3	6
Közlekedési tisztviselő	1	-	-	-	-	1	1
Keresk, közl., segédsz.	9	8	8	6	4	10	9
Közlekedésnél napszámos	-	-	-	-	-	1	1
Köztisztviselő	23	10	8	9	10	8	7
Pap, tanár, tanító	8	11	8	4	6	1	2
Másféle értelmiség	2	1	-	-	4	2	2
Közhivatali szolga altiszt	7	6	2	5	15	4	6
Katonatiszt	1	2	-	-	-	2	2
Katona-altiszt	-	-	-	-	-	1	-
Nyugdíjas tisztviselő	1	1	2	6	5	1	5
Nyugdíjas altiszt	1	-	-	4	3	3	2
Napszámos	-	-	-	-	-	1	-
Házi cseléd	-	-	-	-	-	2	-
Egyéb foglalkozásu	11	8	15	6	2	6	14
	160	132	94	105	120	126	147

/528/

527. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1920-21- 1938-39.

528. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1920-21 1938-39.

4. A második világháború, felszabadulás,
átalakulás általános iskolává

1939 - 1948

Az 1939-40. tanév kezdete a második világháború kitörésével esik egybe. Az egyházkerület püspöke, Dr. Ravasz László a tanév köszöntésére kiadott körlevelében aggodalmát fejezi ki azon súlyos és veszélyes benyodalmak miatt, " mely határainkhoz közel, immár fegyveres harcban keresi a megoldást. " Azon reményének ad kifejezést, hogy a háború az iskolai életet nem teszi lehetetlenné, de hogy nem nehezíti, azt alig reméli. Problémát lát abban, hogy sok tanárt behívtak katonának. Fél attól, hogy az iskolákat lefoglalják katonai célokra. " Minden értelmes embert aggodalommal tölt el a nemzet sorsának alakulása . . . " Felhívja a tanárok figyelmét arra, hogy intő példa legyen a 25 évvel ezelőtti háború és az ismétlődés nyomasztó veszélye. Feladatul szabja meg az ifjuság lelkének épen tartását. " . . . Megóvni az elferdüléstől, torzulástól, egyoldaluságtól. Ez a tanítóknak és lelkipásztoroknak kötelessége. " /529/

Kemenes Illés tankerületi királyi főigazgató már egészen más hangot üt meg az 1940. évi ujévi beköszöntőjében:

529. Ref. Polg. Leányiskola iratai 108/1939.

- " A magyar hazának olyan fiakat és lányokat neveljünk, akik törhetetlen istenhittel, meghajolni nem tudó akaraterővel, és őszinte jellemmel viselik mindazon megpróbáltatásokat, melyek a boldog magyar jövő megteremtéséhez szükségesek. "

- " A magyar öntudat emelkedőben van. A magyar faji és népi értékek megőrzése, ujaknak feltárása jellemző története korunknak. "

- " A magyar nevelő lelkének nemcsak magyarnak kell lennie, hanem lélekben egyesülnie is kell. Egynek kell lennünk a nagy eszmék szolgálatában, felül kell emelkedni emberi gyengeségeinken. E téren a nevelő példamutató." /530/

Sorra jelennek meg utasítások, rendeletek, amelyek a háborús készülődést, a fasizmus egyre fokozódó térhódítását mutatják.

- Minden új alkalmazásánál az iskolai hatóságoknak a 7720/1939. ME rendelet 1. 3. és 9. §-ban foglaltak szerint anyakönyvi kivonatot kell bekérni. Az 1985. okt. 1. előtt születetteknek igazolniuk kell, hogy kereszténynek születtek. Az 1895. okt. 1.-e után születetteknek szüleikre nézve is igazolni kell a keresztény származást. /531/

A Dunamelléki Református Egyházkerület elrendeli, hogy a főhatósága alatt álló iskolában zsidót alkalmazni nem lehet. /532 /

A tankerületi királyi főigazgató az 1939. IV. tc. 5. § 2. bekezdése alapján úgy rendelkezik, hogy munkaviszonyban álló tanárok büntető és fegyelmi felelősség

530. Ref. Polg. Leányiskola iratai 7/1940.

531. Hivatalos Közlöny 1940. 7. szám.

532. Egyházkerületi Közlöny 1940. 5. szám.

mellett írásban kötelesek nyilatkozni, hogy szüleik, nagyszüleik tagjai-e, vagy tagjai voltak-e az izraelita hitfelekezetnek. Ezt a nyilatkozatot a Református Polgári Leányiskola tanárai / Dr. Thúróczi Dezsőné, vitéz Kiss Gyuláné, Kathona Margit, Szinay Erzsébet, Szabó Jusztna, vitéz Kiss Gyula, Varga Jenőné / elkészítik. /533/

- A vallás és közoktatásügyi miniszter 106-396/1942. szám alatt a honvédelmi ismeretek oktatását és a naponkénti testgyakorlást rendelte el a fiuk számára.

/534/

A 8777/1943. számú rendelet a népiskolák felső tagozatában, a továbbképző iskolákban, gimnáziumokban és egyéb középiskolákban leányok számára is elrendeli a honvédelmi ismeretek oktatását az 1934-33. tanévtől.

/535/

- a légoltalmi ismeretek oktatására már az 1938-39. tanévben megkezdődött. 1940. október 24-27. között országos légoltalmi gyakorlatot tartottak. Ezt megelőzően Kiskunhalas város légoltalmi parancsnoka a tanulók eredményesebb felkészítése céljából 200 db. Légoltalmi ABC-t küldött a Ref. Polgári Leányiskolának. /536/

Az egyházkerület püspöke körlevelében felhívja az iskolák figyelmét, hogy az iskolák a légoltalmi nevelést a V.K.M. 167.436/1940. IX.sz. /Hivatalos Közlöny 1940. 5. szám./ rendelkezése szerint végezzék. /537/

533. Ref. Polg. Leányiskola iratai 67/1939.

534. Hivatalos Közlöny 1942. 12. szám. 406. oldal.

535. Hivatalos Közlöny 1943. 8. szám. 171. oldal.

536. Ref. Polg. Leányiskola iratai 126/1939.

537. Egyházkerületi Közlöny 1940. ápr. 1. 18. oldal.

- A 9800/1943. V. sz. V.K.M. rendelet a levente-leány mozgalom önkéntes szervezetét szorgalmazza. Javasolja azon 10-19 éves leányok szervezését, akik nem egyetemisták és zsidónak nem tekinthetők. A rendelet melléklete tartalmazza a leánylevente mozgalom nevelési célkitűzéseit is. /538/

A kiskunhalasi Ref. Polgári Leányiskolában nem indult meg a nevelőmunka. 1944-ben, amikor országosan nagyobb lendületet vesz a szervezés, az iskola ekkor is udvariassan elhárítja magáról a szervezés munkáját. A megbízott igazgató, Paczolay István felkéri ugyan az egyik tanárnőt, hogy menjenn el egy rövid tanfolyamra, de ennek indoklásául azt hozza fel, "nehogy az iskolát emiatt károsodás és kritika érje. /539/

Hasonlóan érdekes a Konventhez beosztott leányleventeképző levelére a válasz, melyben a személyes szervező munkájára tartanak igényt. /540/

- Imrédy Béláné a kormányzóné legfőbb védnöksége alatt 1939-ben megszervezi a "Magyar a magyarért" mozgalmat. E mozgalom keretében a visszacsatolt területek iskolái számára gyűjtenek könyveket. /541/

A Ref. Polg. Leányiskola 56 könyvet gyűjtött össze és küldött el a Felvidékre. /542/

A II. bécsi döntést követően a tantestület 30 pengőt gyűjt és küld az erdélyi segélyalapra. /543/

A tanulók ruhákat, játékokat, könyveket gyűjtenek, s csomagban küldik el Szatmárnémetibe. /544/

538. Hivatalos Közlöny 1942. évf. 22.sz. 497-506. old.

539. Ref. Polg. Leányiskola iratai 159/1944.

540. Ref. Polg. Leányiskola iratai 137/1944.

541. Ref. Polg. Leányiskola iratai 23/1939.

542. Tantestületi jegyzőkönyv 1940. január 29.

543. Ref. Polg. Leányiskola iratai 109/1940.

544. Ref. Polg. Leányiskola iratai 228/1940.

Észak-Erdély visszacsatolását jegyzőkönyvileg örökíti meg a tantestület. " 20 esztendei reményünk vált valóra. Vér nélkül 2 millió magyart kaptunk vissza. " /545/
Horthy Kolozsvárra történő bevonulása alkalmából iskolai ünnepélyt rendeztek, s rádión hallgatták a tanuló és tanárok együtt a helyszíni közvetítést. /546/

- 1944. májusában püspöki leirat mellékleteként megkapta az iskola a zsidó írók műveivel kapcsolatos kormányrendeletet. Eszerint a zsidó szerzők műveit kim kell venni az ifjúsági könyvtárból, át kell tenni a nevelői könyvtárba, és csak belső használatra lehet azokat forgalmazni. Ezen rendelkezéssel párhuzamosan megjelent egy alispáni rendelkezés is, amely egyértelműen selejtezésről beszél, hivatkozva Karcag város kezdeményezésére. /547/

Az iskola nem az alispáni rendelkezést hajtja végre, 33 könyvet áthelyez a nevelői könyvtárba, s erről jelentést tesz a satóúgyek magyar királyi kormánybiztosának. /548/

1940. júniusában újabb rendelkezés jelent meg, amelynek értelmében még szigorubb mércét kellett alkalmazni. A kiselejtezendő könyveket Kalocsára, a zuzdába kellett küldeni. A selejtezendő szerzők listáján szerepelt többek között:

545. Tantestületi jegyzőkönyv 1940. szept. 4.

546. Tantestületi jegyzőkönyv 1940. szept. 26.

547. Ref. Polg. Leányiskola iratai 73/1944.

548. Ref. Polg. Leányiskola iratai 96/1944.

Acsády /Adler/ Ignác, Balázs /Bauer/ Béla, Berta Lajos, Berkesné Palotai Boris, Bródy Sándor, Dénes /Deutsch/ Zsófia, Dóczy Lajos, Emőd Tamás, Erdős Renée, Fenyő Miksa, Gellért Oszkár, Hatvany /Deutsch / Lajos, Hunyady Sándor, Ignotus /Veigelsberg Hugó/ Komját Aladár, Lengyel /Lebovita/ Menyhért, Molnár /Neumann/ Ferenc, Nóti Károly, Osváth Ernő, Radnóti /Glatte/ Miklós, Várnai Zseni /Peterdi Andorné/, Szántó György, Szép Ernő, Szerb Antal, Szomory Dezső /Weisz Mór/, Török Sándor.

A külföldiek közül: Ehreburg, Lyon Feushtwanger, Egon Ervin, Kisch, Franz Werfel, Arnold Zweig, Stefan Zweig.

A fenti szerzők műveiből 53 könyv került zuzdába. /549/ A nemzeti és vallásos szellemű nevelés fokozásának igénye több konventi, püspöki, tankerületi rendelkezésben és leiratban megfogalmazódott.

A tankerületi királyi főigazgató megjelentette irányelveit a nőnevelés kérdésében. /550/

A tantestület külön nevelési értekezleten foglalkozott a kérdéssel és határozatot is hozott. A vallásos és hazafias nevelés fokozásának gondolata fogalmazódott meg a Konvent által 1940-ben kiadott Rendtartási Tervezetben is. Az iskola ezeket figyelembe véve dolgozta ki rendtartási szabályzatát, házirendjét. /551/

549. Ref. Polg. Leányiskola iratai 153/1944.

550. Ref. Polg. Leányiskola iratai 23/1940.

551. Tantestületi jegyzőkönyv 1940. szept. 26.

I. Általános kívánalmak

1./ Az iskolába felvett tanuló az iskola végleges elhagyásáig - a szüneti folyamán is - az iskola fegyelmi hatósága alá tartozik. Az iskolai rendszabályokat tiszteletben tartani és azokhoz szigorúan alkalmazkodni köteles. E szabályok rendelkezései alól a szülők, vagy azok helyettesei sem menthetik fel.

2./ Minden növendék köteles az istentiszteleteken, reggeli áhítatokon és vallásgyakorlatokon pontosan megjelenni, esetleges elmaradását a hittantanárnál igazolni. Az igazolatlan mulasztót az iskola fegyelmi eljárás alá vonja.

3./ Mindenki köteles mások vallását tisztelni. A vallási dolgok felett vitatkozni tilos.

4./ Az iskola minden tanulójától megköveteli, hogy pontosan teljesítse kötelességét, vallásos és hazafias magatartást tanúsítson.

5./ Hálával viseltessenek szüleik iránt, kiknek Isten után a legtöbbet köszönhetnek.

6./ A növendékek az iskola igazgatója és minden tanára iránt tisztelettel és engedelmisséggel tartoznak. Szeressék és becsüljék tanulótársaikat és kerüljenek mindent, amivel közöttük megbotránkozást, vagy viszályt támasztanak.

II. Az iskolai élet belső rendje

7./ A tanuló köteles a tanítási órákon, kirándulásokon, iskolai ünnepélyeken pontosan megjelenni, s mindenben az iskola rendjéhez alkalmazkodni.

8./ Ha a tanuló három ízben elfogadható ok nélkül későn

érkezett az iskolába, az osztályfőnök a szülőket, vagy azok helyettesét az ellenőrző könyv útján értesíti és felhívja a figyelmét a súlyos következményekre. Ha ennek nem lenne sikere, a későn jövő tanulót fegyelmi eljárás alá kell vonni.

9./ A tanítás minden reggel 8 órakor kezdődik, a tanulóknak 3/4 8 előtt megjelenni nem szabad.

10./ Az első tanítási óra imádsággal kezdődik, az utolsó imádsággal végződik. Az imádság elmondása után elmindják a magyar hiszekegyet.

11./ Az óráközi szüneteket a tanulók a számukra kijelölt helyen töltik. Becsöngatéskor sorakoznak, és a megállapított sorrendben osztályaikba vonulnak.

12./ A tisztaság érdekében minden szemetet az erre kijelölt szeméttartóba kell dobni.

13./ A tanuláshoz szükséges könyveket, füzeteket, eszközöket mindenkinek az iskolában nyert utasítás szerint a tanév elején be kell szerezni.

14./ Az iskola segélykönyvtárából a társzoruló tanuló kaphat kölcsönkönyvet használatra. Az a tanuló, aki a könyvet megrongálja, vagy elveszti, kártérítéssel tartozik.

15./ Az együvé tartozás érzésének ápolása végett a tanulók az iskolától megkivánt egyöntetű rendhez tartoznak alkalmazkodni öltözködésükben is. Ünnepeélyes alkalmak, vagy csoportos megjelenésnél sötétkék színóros magyar ruhát, nyáron fehér bluzzal, iskolában nyáron karton formaruhát, télen fekete munkaköpenyt viselnek.

16./ Az iskolában mindenki tisztán jelenjék meg, füzeit, könyveit, eszközeit rendben tartsa.

17./ Az iskolába tankönyvön kívül más könyvet behozni nem szabad.

18./ Tanulótársainak padjában, táskájában, tolltartójában kutatni, vagy bármit kölcsönadni tilos.

19./ A talált tárgyat a legközelebbi óráh a tanárnak át kell adni.

20./ Az iskola helyiségének, butorzatának, a falaknak bepíszkolása, rongálása, vagy befirkálása tilos. Ha a rongálás nem szándékos a növendék csupán a kárt téríti meg, de szándékos esetben a tettes a kártérítésen kívül büntetést is kap. Ha a tettest kinyomozni nem lehet, a kár megtérítésére az osztály is kötelezhető.

21./ Megokolt esetben a tanuló szülőjének, vagy helyettesének előzetes írásbeli kérésére az igazgató felmentheti a tanulót az iskolában való megjelenés alól.

22./ Az iskolai és ünnepélyes megnyitásán és befejezésén minden tanulónak meg kell jelennie.

23./ A szülő, vagy helyettese tartozik minden előreláthatólag több napig tartó mulasztás okát, lehetőleg a mulasztás kezdetekor az osztályfőnöknek bejelenteni.

24. A tanuló mulasztását a szülő, vagy helyettese legkésőbb 3 nap alatt igazolja, szükséges esetben az osztályfő orvosi bizonyítványt is kérhet. A rendkívüli tárgyak óráinak mulasztását is igazolni kell.

25./ Az istentiszteletről való elmaradást az illető hittantanárnál kell igazolni. Igazolatlan mulasztás esetén a hittantanár az osztályfőnek jelentést tesz.

26./ Az igazolatlan mulasztásról az osztályfő az ellenőrző könyvben értesíti a szülőt, vagy helyettesét, és figyelmezteti az igazolatlan mulasztás következményeire. Az igazolatlan mulasztást a tanuló magyar jegyénem megállapításánál tekintetbe kell venni.

27./ Helyi tanulmányi - egész -, vagy félnapi - kirándulásokon minden tanuló köteles részt venni. Csak betegség, vagy gyenge szervezet, vagy egyéb fontos ok miatt adhat az igazgató elmaradási engedélyt, ellenkező esetben elmaradása igazolatlan mulasztás számba megy.

28./ A rendes tárgyak közül a rajz, a kézimunka, ének és a testnevelés gyakorlati része alól felmentést nyerhet a tanuló. A gyakorlati rész a rajzban a rajzolás, énekekben éneklés, kézimunkában a kivitelezés és testnevelésben a gyakorlat. Az egész évre szóló felmentéseket szept. 20-ig kell kérni az iskolaorvos javaslatára, időre szóló felmentéseket pedig alkalmasszerűen kell kérni. Testgyakorlás alól részleges felmentést is lehet kérni /Pl. szertorna, ugrás, futás /. A felmentett tanuló köteles azokon az órákon is résztbenni, amelyekre felmentése vonatkozik. Köteles továbbá az anyag elméleti részét elsajátítani, sőt azokat a gyakorlati munkákat is elvégezni, amelyek elvégzésére szervezete alkalmassá teszi. A testnevelés alól felmentett tanulók a tárgyból nem kapnak osztályzatot. A rajz, kézimunka, ének gyakorlati részéből felmentett tanulók ezeknek a tárgyaknak elméleti anyagából tartoznak számot adni, és osztályzatot is kapnak. A testnevelés alól részlegesen felmentett tanulói is osztályozni kell.

29./ Az iskolának Lorántffy Zsuzsanna Önképzőköre, Bethlen Kata vallásos köre, Sportköre és ifjúsági könyvtára van.

30./ A tanulók kötelesek a feladataikat, iskolai és házi dolgozataikat önállóan elkészíteni és a kitűzött időre elhozni. Az órára szükséges eszközöket, tankönyveket és füzeteket pontosan elhozni, mert a feledékenység a tanuló rendszeretetének elbírálásánál számításba jön.

31./ A tanulók az évvégi összefoglaláson adnak számot arról, hogy ismereteiket egész év folyamán milyen eredménnyel sajátították el. Az összefoglalók nem nyilvánosak, ezeken minden tanulónak meg kell jelenie.

32./ A tanuló minden tanév január végén értesítőt, a tanév végén bizonyítványt kap. Köteles a tanulmányi értesítőt a szülővel, vagy helyettesével aláírni és legkésőbb 8 nap múlva az osztályfőnek átadni. A tanuló elbírálásánál az elért eredmény kifejezésére mind magaviseletből, mind rendszeretetből, mind pedig előmenetelből jeles, jó, elégséges, elégtelen eredmények szolgálnak.

33./ Ha a tanuló a döntő erejű tárgyak közül legfeljebb kettőből nyer elégtelen érdemjegyet, 2 hónap múlva javítóvizsgát tehet, ha kettőnél több elégtelen érdemjegyet nyert, az osztályt ismételheti. Bármelyik osztály csak egyszer ismételhető meg.

III. A tanulók magatartása iskolán kívül

34./ A tanulóknak az iskolai év alatt az intézet székhelyén kell lakni. Más községből való bejárásra az igazgató a tanári karral egyetértve adhat engedélyt.

35./ A tanuló csak olyan szálláson helyezhető el, amely egészségügyi, hazafias és valláserkölcsei szempontból megfelel. A szülő, vagy gyám e tekintetben minden változást tartozik bejelenteni.

36./ A vasuton bejáró tanulók - nemenként elkülönítve - csak ugynevezett tanulószakaszban utazhatnak, más vasuti kocsikba csak ennek hiányában és csak akkor mehetnek, ha felnőtt hozzátartozóik kísérik őket. Az utazás alatt a rend fenntartásáról az igazgató által megbízott felügyelő gondoskodik. A vasuton okozott kárért a vonatkísérő a tanuló igazolványát elveheti.

37./ A tanuló az iskolán kívüli minden elfoglaltságát /zene-, nyelvtanulás, stb./ és a lakásváltoztatást köteles az osztályfőnökkel bejelenteni.

38./ A tanuló az iskolán kívül általában semmi nyilvános szereplést nem vállalhat, nyilvános tánciskolába nem járhat, nyilvános táncmulatságon nem vehet részt. Színelőadásokat, hangversenyt, tanfolyamokat, mozgóképes előadásokat csak osztályfőnöki engedéllyel látogathat.

39./ Az utcán és bárhol megjelenik, illedelmesen viselkedik, az iskola kapuja előtt nem ácsorog, és céltalanul az utcán nem sétál.

40./ Az osztályfőnöktől nyert utasítás szerint köszönti tanárait, az iskola hivatalos látogatóit, és az ismerős felnőtteket. Az Országzászló és a Hősök emléke előtt tiszteletének kifejezést ad.

41./ A kivonulásnál egyéni köszönés nincs. Tantermekbe belépő és távozó tanárokat, látogatókat néma felállással köszöntik. A nemzeti imájuk alatt vigyázz állásban állnak.

IV. Fegyelmi intézkedések

42./ Ha a tanuló viselkedésével az iskola rendjébe, vallás-erkölcsi törvényekbe ütközik, fegyelmi vétséget követ el. A szülő, vagy helyettese ellenőrző könyv útján minden fegyelmi büntetésről értesítést kap, amit aláírásával ismer el.

A fegyelmi büntetés nemei:

- I. Osztályfőnöki megrovás.
- II. Igazgató elé idézés, és igazgatói megintés.
- III. Igazgatói dorgálás az osztály előtt.
- IV. Igazgató elé idézés a szülő, vagy helyettese jelenlétében, és igazgatói megrovás az osztály előtt azzal a figyelmeztetéssel, hogy újabb fegyelmi kihágás esetén a tanulónak az intézetet el kell hagynia.
- V. A tanári testület elé idézés és szigorú megrovás, esetleg a kedvezmények elvonása, vagy eltávozás ajánlása az intézetből.
- VI. Kizárás az intézetből.
- VII. Kizárás a helybeli polgári iskolákból.
- VIII. Kizárás az ország összes polgári iskolájából.

V. Az ellenőrző könyv rendeltetése

43./ Az ellenőrző könyv a szülői ház tájékoztatására, az iskola üzeneteinek a szülőkkel, vagy helyettesükkel való közlésére szolgál.

44./ Az ellenőrző könyvet a tanuló köteles naponként az iskolába magával hozni. Az ellenőrző könyvvel elkövetett bármely szabálytalanság fegyelmi vétség.

45./ A szülő, vagy helyettese tartozik az iskola minden értesítését tudomásul venni, és azt minden megjegyzés nélkül aláírásával igazolni.

Az iskola rendtartási szabályzatában megfogalmazottakon túl, a tantestület külön határozatot hozott a református leánynevelés kérdésében. Az ezzel foglalkozó nevelési értekezlet jegyzőkönyve /552/ e témát így rögzíti:

"Időszerű a kérdés az egész társadalom és a nemzet szempontjából. De fontos ez a kérdés azért is, mert a mai rohanó világban, ahol egyik napról a másikra országok tűnnek el és népek semmisülnek meg, és az egyén életében is sok a feldult család. Ami szilárd alapot nyújt manapság az a vallás és a hit. Ezért is szükséges, hogy a vallásosérzést elmélyítsük és erősítsük. Különösen kötelessége ez a nevelőknek. A vallásos nevelés a családból indul ki. Az édesanyától, aki az első imádságtól irányítja gyermeke lelkét, majd pedig az iskolának jut a legnagyobb szerep."

A fenti - vázlatosan közölt - bevezető után a testület az alábbi határozatot hozta:

- A III-IV. oszt. tanulók számára kötelező, hogy áhítatokra hozzanak magukkal bibliát.
- Az imádkozásba önkéntes vállalkozás alapján bevonjuk az I. és II. osztályos tanulókat is.
- Osztályonként jótékonyági munkát végeztetünk osztálytársaik és szegény családok felsegélyezésével.
- Minden évben egy önképzőköri gyűlésen megemlékezünk református nagyjainkról.

552. Tantestületi jegyzőkönyv 1940. okt. 26.

- Minden esztendőben zsoltár és biblia ismereti versenyt rendezünk.
- A tanulók között bibliaköröket alakítunk.
- Az I. osztály vezetését Paczolay Istvánné, a többi három osztályét Kisari Mária vállalata.
- Egyöntetű munkával a biblia ismeretét és az egyházi munkák iránti szeretetet igyekezzenek a növendékek lelkébe oltani. Munkájukban irányítást és tanácsot a hitoktató ad.
- Az erdélyiek felsegélyezésével kapcsolatban a tanulók zsoltárt és bibliát küldtek az erdélyi gyermekeknek.
- Felvesszük a kapcsolatot egy erdélyi református iskolával, és azoknak mindenben támogatást és segítséget adunk.
- Évenként egyszer a református szülőket összehívjuk egy ünnepélyes alkalomra.
- Minde órán, ahol erre alkalom kínálkozik, a vallásos öntudatot mélyítjük, és református nagyjainkat megemlítjük.
- Mindenben, különösen ruházatban kihangsúlyozzuk a református egyszerűséget és a református ember jellemvonásait.
- Mint eddig is, ezután is az iskola mindent megtesz, hogy az öntudatos református lelket ébren tartsa."

Az 1939. év a város életében is a jobbratulódás, a fasizálódás jeleit mutatja.

A Nemzeti Egység Pártja helyi csoportja, a MOVE, a Baross Szövetség távirati uton jelentette be csatlakozását a Magyar Élet Mozgalomhoz. /553/

Gróf Teleky Mihály földművelésügyi minisztert és Jaross Andor minisztert a város díszpolgárává választották. /554/ Hubay Kálmán vezetésével 1939. áprilisában megalakult a Nyilaskeresztes Párt. /555/

553. Halasi Hírlap 1939. jan. 17.

554. Halasi Hírlap 1939. márc. 7.

A második zsidótörvény értelmében 6 zsidó virilistát kizártak a képviselőtestületből. /556/ Decemberben kizárták a zsidókat az uri kaszinóból is. /557/

Az 1939. májusában megtartott országgyűlési képviselő választáson a nyilas jelölt ellenében újból Gróf Teleky Mihályt választják meg képviselőnek, aki a Magyar Élet Pártjának volt a jelöltje. /558/

A halasi 15. kerékpáros zászlóalj katonái 1939. április 15-én tértek haza Kárpátaljáról. Veszteségük egy halott és három sebesült. Tiszteletükre ünnepséget rendeztek, amelyen Dr. Fekete Imre polgármester beszélt. /559/

A zsidótörvényt követően tíz zsidó család települt ki a városból Palesztinába és Amerikába. /560/

1939. májusában új katonai laktanya építését kezdték meg a keceli úton. /561/

A Kunsági Napló rövid hirben jelentette be, hogy a német - lengyel háború következtében kitört háborúba Anglia, Franciaország és Németország is belépett. /563/

A kormány 1940. január elsejétől heti két hustalan nap /hétfő, péntek/ tartását rendeli el. /564/ 1940-ben cukrot és petróleumot már csak jegyre lehet vásárolni. /565/

A háborús készülődés, a fasizálódó belpolitika az iskola mindennapi életére is kihat. A tantestület határozatot

- 556. Halasi Hirlap 1939. aug. 8.
- 557. Halasi Hirlap 1939. dec. 18.
- 558. Kunsági Napló 1939. május 28.
- 559. Halasi Hirlap 1939. ápr. 18.
- 560. Halasi Hirlap 1939. jan. 3.
- 561. Halasi Hirlap 1939. ápr. 25.
- 562. Kunsági Napló 1939. szept. 5.
- 563. Kunsági Napló 1939. dec. 30.
- 564. Kunsági Napló 1939. dec. 30.
- 565. Kunsági Napló 1940. szept. 3.

hoz, hogy a magyaros formaruha viseletét szigoruan ellen-
őrzi. /566/ Módszeres értekezleten határozatot hoznak,
hogy a két ifjúsági egyesület tartalmi munkáját fokozni
kell. /A Bethlen Kata vallásos kör munkáját erőteljesebbé
kell tenni. Erre kötelez magyarságunk is, hiszen minél
vallásosabb valaki, annál jobb magyar is. "

A Lorántffy Zsuzsanna önképzőkör is felfrissítésre vár.
Szakítani kell a múlt hagyományaival, amelyek szinte kizá-
rólag irodalmi tevékenységre irányultak.

"Az önképzőköri munkának a megváltozott viszonyokba bele
kell kapcsolódnia, hogy közelebb kerüljön a mai ifjúság
lelkületéhez. Vagyis korszerűvé kell tenni az önképzőköri
munkát, ennek nemes hivatását, ezért középpontjába a magyar-
ságot, a magyar nép sorsát kell állítani. Ezt a célt idő-
szerűvé teszi a Felvidék visszacsatolása is. Így válhat
csak az önképzőkör igazán segítő eszközévé az iskola nem-
zetnevelő munkájának." /567/

1941 áprilisában a Jugoszlávia elleni támadás megindulása-
kor az iskolát a katonaság számára lefoglalták. Emiatt a
husvét szünetet meg kellett hosszabbítani. /568/

A Délvidék vissza-csatolását az egyházközség megünnepli.
Az ünnepségen Dr. Ravasz László püspök is jelen volt. Az
iskola Szabadkára vitte kirándulásra tanulóit. /569/

A hadiárvak javára 211 Pengőt, az erdélyi testvérgyülekeze-
teknek 16 Pengőt gyűjtöttek a tanulók. Ezen tulmenően a
Vöröskereszt céljára 22 Pengőt adtak, és 144 pár érmelegi-
tőt kötöttek a katonáknak az 1941-42. tanévben. /570/

566. Tantestületi jegyzőkönyv 1939. aug. 30.

567. Tantestületi jegyzőkönyv 1939. okt. 5.

568. Tantestületi jegyzőkönyv 1941. ápr. 25.

569. Ref. Polg. Leányiskola Évkönyve 1941-42.

570. Ref. Polg. Leányiskola Évkönyve 1941-42.

Bolyos István tanügyi tanácsos, a főigazgatói szakelőadó 1940. november 27. 28-án végzett látogatása alkalmával javasolja: "A tanári kar ágyazza be a gyermek lelkébe, hogy addig a magyar élet teljes és boldog nem lehet, míg a haza egy röge is idegenek kezén van, s ennek visszaszerzésére irányuló munka és gondolat legyen életük középpontjában. Érezzék, tudják és egész életükben példázák is, hogy a boldogabb, nagy magyar jövő valóra váltását csakis a feltétlen és nemzeti összefogás hozhatja meg." /571/

Az 1939-40. tanévben a tanulók már szervezett légoltalmi kiképzésben részesülnek. Ezt a IV. osztályban 5 vegytan és 5 egészségstan órán végzik. Mind a négy osztály év elején kapja meg az alapkiképzést, az e célra fordított 8 testnevelés órán. /572/

Torma Gábor nagykovácsi ref. polg. fiúiskolai igazgató az egyházkerület megbízásából végzett látogatásakor így nyilatkozott az iskolai dolgozatokról: "Különösnek és hinyosnak tartom, hogy vannak osztályok, amelyekben egyetlen dolgozatot sem irattak a mai dübörgő, talán egész nemzetünk jövőjét századokra meghatározó, a magyar honvéd csodálatos vitézségét vérben-vasban, gyilkos télben, pergő tüzek poklában megmutató félelmetes és elragadó eseményekről. Nyissuk meg hát a zsilipeket, hadd bugyogjon ártatlan szívük tiszta érzése egy-egy dolgozatban. " /573/

Az 1943-44. tanévet az állandóanuló légítámadások miatt március 31-én befejezték. A tanároknak a tanítás befejeződése

571. Iskolalátogatási jegyzőkönyv 1940. nov. 27-28.

572. Iskolalátogatási jegyzőkönyv 1940. nov. 27-28.

573. Iskolalátogatási jegyzőkönyv 1943. ápr. 6.

után is a helyükön kellett maradniok. A püspök úgy rendelkezett, hogy a tanárok csak külön engedély alapján távozhathatnak el. Önként keressenek munkát, elsősorban a tanulók irányítását végezzék, lehetőség szerint az önálló tanulást segítsék. /574/

1944. júniusában az egyházkerület püspöke körvonalazza az 1944-45. tanév beindításával kapcsolatos tennivalókat.

"... Aggodalommal kell gondolnunk arra, hogy az 1944-45-ös tanév még nem lehet a rendes munkának az éve."

Felhívja a figyelmet, hogy esetleg a tananyag ésszerű csökkentését is végre kell hajtani. Fontos célként jelöli meg a legfontosabb, alapvető ismeretek elsajátíttatásának igényét. /575/

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendeleti úton szabályozza az 1944-45. tanév előkészítését és beindítását. A 9150/1940. sz. rendelet végrehajtásához "Irányelvek"-et adtak ki. Ebben különös hangsúlyt kapott:

- Az ifjúság életbiztonságáról a legmesszebbmenőkig gondoskodni kell.
- A tanévet elő kell készíteni, tekintet nélkül arra, hogy a tanítás mikor kezdődhet meg.
- Az oktatási intézmények - jellegükre való tekintet nélkül - segítsék egymást, helyiségeiket, vagy azok egy részét, ha szükséges, engedjék át más intézménynek.
- A rendelkezésre álló tanerőkkel is segítsék egymás munkáját.
- A tanítási órákat, a tanítás rendjét úgy alakítsák ki, hogy az alkalmazkodjon a légiveszélyhez, légi-riadókhoz.

574. Ref. Polg. Leányiskola Iratai 86/1944.

575. Ref. Polg. Leányiskola Iratai 154/1944.

- Csökkenteni kell a tananyagot.
- Ha a tanítást szervezett formában nem lehet végezni, gondoskodni kell a tanulók csoportos foglalkoztatásáról, az önálló tanulás irányításáról. /576/

Torma Gábor a nagykőrösi Református Polgári Fiúiskola igazgatója kidolgozta a tanév rendjét, azt a Konvent is jóváhagyta, és végrehajtásra ajánlotta a polgári iskoláknak. Hathónapos tanévre tervezve javasolja az óraszám és tananyag csökkentését a V.K.M. 8525/1943. sz. rendelete alapján /Hiv. Közlöny 1943. márc. 1./ Az óraszámot úgy javasolja csökkenteni, hogy az a nemzeti tárgyakat /magyar, történelem, honvédelmi ismeretek, földrajz/ kevésbé érintse. Véleménye szerint egyetlen tárgyat sem szabad elhagyni, de a tananyagot súlypontosítani kell. A tanároknak fő feladata legyen, hogy a tanulókat az önálló tanulásra megtanítsák. /576/

A kiskunhalsi Református Polgári Leányiskolában is megtörtént a tanév előkészítése. Beírt tanulók: I. osztály 61, II. osztály 36, III. osztály 36, IV. osztály 32. Az iskola otthon tanuló növendékei, akik a tanítási órákon megjelenni nem tudtak: I. osztály 6, II. osztály 6, III. osztály 6, IV. osztály 7. /577/

A tanítás szeptember 9-én kezdődött meg. Az állandó légi-veszély miatt csak délután tanítottak. /578/

A püspök körlevélben hívja fel az iskolák figyelmét arra, hogy a testületi igazgatás egyre inkább megbénul. Ennek következtében a személyes felelősség lép előtérbe, de ezt

576. Ref. Polg. Leányiskola iratai 197/1944.

577. Ref. Polg. Leányiskola iratai 198/1944.

578. Ref. Polg. Leányiskola iratai 206/1944.

úgy kell alkalmazni, hogy az egykori törvények ne szenvedjenek csorbát. A tanárok, tanítók maradjanak távol a köznap politikától. Érezzék át az új nemzedék nevelésének felelősségét. Önálló és felelős cselekvésre ad felhatalmazást. /579/

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 133.593-1939. sz. rendelete a tanulmányi eredmény elbírálásának új módját vezette be. Eszerint a magatartás érdemjegyének megállapításánál tekintetbe kell venni a tanuló valláserkölcsei magatartását, nemzethűségét, egyeneslelkűségét, jóindulatát, fegyelmezettségét, tisztelet tudását, jellembeli tulajdonságait, kötelességtudatát, szorgalmát, iskolai és iskolán kívüli magatartását, társaira gyakorolt hatását.

A magaviseleti érdemjegyek azonosak a tantárgyi érdemjegyekkel: jeles, jó, elégséges, elégtelen.

A rendelet megszünteti az írásbeli dolgozatok külalakjának osztályozását. Helyette rendszeretből kapnak osztályzatot, amelyet befolyásol még a tanuló testi gondozottsága, ruhájának, tanszereinek rendje, dolgozatainak, rajzainak külalakja, az iskolába járásának pontossága, megbízatások teljesítése.

A bizonyítványba általános osztályzat is kerül.

Ennek mércéje:

- kitűnő : ha minden tárgyból jeles,
- jeles : ha legfeljebb egy érdemjegye jó,
a többi jeles,
- jó : ha legfeljebb egy elégséges van,
- elégséges: ha nincs elégtelen osztályzata.

Az általános osztályzat megállapításánál a szépirás, ének és torna érdemjegyét nem veszik figyelembe. /58o/

58o. Hivatalos Közlöny 1939. évfolyam 1o. szám

1940. július 1-vel a V.K.M. 167.435/1940. IX. sz. rendelete a polgári iskolák új rendtartását léptette életbe. /581/

A Református Egyház Konventje a V.K.M. rendelkezés figyelembe vételével 1940. áprilisában Rendtartási Szabályzat tervezetét adta ki, melynek alapján a végleges Rendtartást is elkészítik és az 1941-42. tanévvel életbe léptetik. Ez a Rendtartás alkalmazkodik az államilag elfogadott Rendtartáshoz, kiegészítve azt az egyházi törvényekből fakadó rendelkezésekkel. /582/

Az egyházkerület az 1939-40. tanévtől kezdődően engedélyezi rendkívüli tárgyak tanítását. Ennek alapján német társalgást heti négy órában 26 tanulóval és gyorsírást heti két órában 7 tanulónak tanítanak. /583/

A Dunamelléki Református Egyházkerület tanügyi előadója Dr. Imreh Sándor az 1940-41. tanév végével, saját kérésére megvált tisztségétől. Utóda Dr. Ványi Ferenc a budapesti Baár-Madás Református Leánygimnázium igazgatója lett. /584/

Az egyházkerület tanügyi bizottsága megbízásából Torma Gábor a nagykőrösi Református Polgári Fiúiskola igazgatója végez évenként ellenőrzést a kiskunhalasi Ref. Polg. Leányiskolában.

Az állami felügyeletet a Tankerületi királyi főigazgató megbízásából Bolyos István tanügyi tanácsos, szakelőadó gyakorolta.

A testnevelés tantárgy felügyeletét Kemenes Vilma szakfelügyelő látta el.

581. Hivatalos Közlöny 1940. évfolyam 5. szám.

582. A magyarországi református polgári iskolák Rendtartása /332/ 1941. sz. Konventi határozat./

583. Tantestületi jegyzőkönyv 1939. október 5.

584. Tantestületi jegyzőkönyv 1941. október 28.

Több ízben felvetette a tornaterem hiányát. A tanulók a téli időszakban a gimnázium tornatermét használják. Ez a távolság miatt, de az órarendi egyeztetés miatt is sok kellemetlenséget okoz. /585/

Az egyháztanács ülésén már 1939-ben felvetődött a tornaterem építésének ügye. E célra az egyház 30.000 pengő államsegélyt kért. Gróf Teleky Mihály képviselő közbenjárására a Minisztérium 8.000 pengő államsegélyt folyósít. Az építés nem kezdődött meg, mert a különbözetet az egyháztanács fedezni nem tudta. /586/

Az egyháztanács ülésén felvetődött új iskola építésének terve is, melyhez tornatermet is építenének. Az építést a háború utánra éreznék megkezdeni állami hozzájárulással. / 587 /

A tantestület minden évben megtartotta a módszeres és nevelési értekezletet. Ennek témái voltak:

Módszeres értekezlet:

- Ifjúsági körök munkája
- Rendtartási tervezet
- Házi rend
- A tanítás és nevelés általános elvei
- A helyesírás eredményesebbé tétele
- Történelemtanítás a háborús években
- Esztétikai nevelés, tekintettel az iskola díszítésére
- Hazafias nevelés időszerű kérdései
- A szemléltetés
- A helyesírás osztályzásának együntetősége

585. Ref. Polg. Leányiskola iratai 7/1944.

586. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1939. szeptember 3.

587. Tantestületi jegyzőkönyv 1941. szeptember 27.

- Az írásbeli dolgozatok értékelése
- Megtanulandó versek bírálatának szempontjai

Nevelési értekezletek:

- A vallásos nevelés időszerű kérdései
- Rendszeretetre nevelés
- Nevelő és növendék közötti lelki kapcsolat feltételei
- A magyar nevelés nehézségei és feladatai /588/

A testület 1939. novemberében Lorántffy Zsuzsanna önképzőkör új alapszabályát hagyja jóvá:

Célja: A vallásos és hazafias nevelésben olyan ismeretek nyújtása, amelyek a tananyagon túltekintenek. A munka középpontjában a leánynevelést kell állítani. Kereteiben a magyar faji és népi sajátosságok megismertetését is meg kell valósítani.

Összejöveteleit havonta egyszer tartja. Szavalatok, ének-számok, elbeszélések mondása, szindarabok előadása, az olvasási kedv fokozása, szépirodalmi folyóiratok járatása egészíti ki a fő célkitűzéseket.

Tagjai: A III-IV. évfolyambeliek kötelező és rendes tagjai.

Az I. és II. évfolyamba járók pártoló tagok.

Tandik: Évi 50 fillér.

A felügyeletet az igazgató és a tantestület egyik tagja gyakorolja. Tisztikara alelnökből, titkárból, jegyzőből, pénztárosból ellenőrből áll.

Üléseiről jegyzőkönyv készül.

/589/

Az 1939. évi egyházkerületi közgyűlés 159. számú határozatával megalkotja az iskolák igazgatótanácsának új rendeletét.

588. Tantestületi jegyzőkönyv 1939 - 1944.

589. Ref. Polg. Leányiskola iratai 157/1939.

A szabályrendelet szerint az igazgatótanácsnak 9 tagja van:

1. Az egyház lelkesze / hivatalból /
2. Az egyház főgondnoka / hivatalból /
3. Az iskola igazgatója / hivatalból /
4. - 7. Választott tagok / 4 /
8. - 9. A tantestület részéről 2 fő /a tantestület delegálja /

A választás titkosan történik, a megbízatás 6 évre szól. Az igazgatótanács elnöke mindig a lelkesz. A tanári tagok közül kell választani jegyzőt, aki ezért díjazást kap. Üléseit rendszerint negyedévenként tartja, de szükség szerint bármikor. Határozatát szótöbbséggel hozza, személyi ügyekben titkosan dönt. Üléseiről jegyzőkönyv készül.

Feladata, jogköre:

- Ellenőrzi az intézet egész működését, az iskola és a felsőbb rendelkezések végrehajtását.
- Felügyel az intézet valláserkölcsei életére.
- Nyilvántartja az iskola anyagi szükségleteit, ilyen ügyekben javaslatot tesz a fenntartó testületnek.
- Határoz tandíj ügyekben.
- Költségvetési ügyekben határoz.
- Költségvetést tárgyal és felterjeszt a fenntartóhoz.
- Tárgyalja a tanévi munkarendet, az igazgató évvégi jelentését.
- 3 hónapra betegség esetén tanárnak szabadságot adhat.
- Engedélyezhet mellékfoglalkozást.
- Tanárválasztás, helyettes tanár alkalmazása esetén javaslatot tesz.
- A testület meghallgatásával megválasztja az igazgatót.
- Iskolaorvost alkalmaz.

- Személyi ügyekben előzetesen kikéri az egyházkerület tanügyi előadójának véleményét.
- Kisegítő személyzetet alkalmaz.
- Tájékozódik az iskola életének minden mozzanatáról.
- Lehetőleg résztvesz az évvégi összefoglaló vizsgákon.
- A felsőbb látogatásokat lezáró értekezleteken résztvesz.
- Ünnepeken jelen van.
- Tanároknak magánügyben 8 nap szabadságot adhat.
- A fenntartó testületnek felelős, annak jelentéssel tartozik.

/590/

A kiskunhalasi Ref. Polgári Leányiskola Igazgatótanácsa

1941-42: Elnök:	Dr. Máté Elek	lelkész
Alelnök:	Báthory Gábor	Ny.gim.tanár
Tagok:	Gulyás Sándor	gim. igazgató
	Dr. Gusztos Károly	főgondnok
	Kathona Margit	igazgató
	Kiss Gyuláné	tanár
	Paczolay Istvánné	tanár-jegyző
	Szekér Sándor	ny. lelkész
	Vén Benjámín	lelkész /591/

1945-46: Elnök:	Vén Benjámín	lelkész
Tagok:	Báthory Gábor	ny.gim.tanár
	Csikó Anna	polg.isk.ig.
	Gulyás Sándor	gim. igazgató
	Dr. Gusztos Károly	főgondnok
	Dr. Nagypál Ferenc	ügyész
	Kiss Gyuláné	tanár
	Paczolay Istvánné	tanár-jegyző

/592/

590. Ref. Polg. Leányiskola iratai 40/1940.

591. Ref. Polg. Leányiskola Évkönyve 1941-42.

592. Ref. Polg. Leányiskola Évkönyve 1945-46. tanév.

Az iskola tanári testületében 1939-1945 között viszonylag sok változás következett be. Az eddig többé-kevésbé stabilnak tekinthető tantestület szinte teljesen átalakul. Változás következett be az iskola igazgatójának személyében is. Dr. Thuróczy Dezsőné 1940. aug. 31.-vel nyugdíjazzák. Dr. Thuróczy Dezsőné 1940. szeptemberétől 36 tanévben volt a Ref. Polg. Leányiskola igazgatónője. Az egyháztanács 1940. aug. 25-i. ülésén érdemei elismerése mellett menti fel az igazgatói teendők végzése alól, hangsúlyozva, hogy lelkiismeretes és buzgó munkát végzett, melyért köszönet illeti. Az egyháztanács egyik tagja kifogásolja, hogy érdemei elismerése mellett kívánják nyugdíjazni Dr. Thuroczynét, de végül is köszönet és elismerés nyilvánítással nyugdíjazzák az igazgatónőt.

/593/

A tantestület az igazgatói munkakörre Kathona Margitot az iskola tanárnőjét javasolta. Ezt a javaslatot az egyháztanács tudomásul veszi és Kathona Margitot megbizna az iskola vezetésével. /594/

A nyugdíjazás, illetve a tantestületből történő igazgatói kinevezés miatt megüresedett álláshelyet pályázat útján töltik be. Az állást négyen pályázták meg, az egyháztanács Kisari Mária pályázatát fogadta el, ki korábban Kisújszálláson dolgozott, magyar nyelv és történelemtudomány szakos polgári iskolai tanárnő. /595/ Tanári munkáján túl a "Hajnalcsillag" c. bibliai gyermeknaptár munkatársa, cikkeket írt a "Hajnal" című külmisziós lapban és a Pritestáns Tanügyi Szemlében.

/596/

- 593. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1940. aug. 25.
- 594. Ref. Polg. Leányiskolai iratok 146/1940.
- 595. Ref. Polg. Leányiskola iratai 130/1940.
- 596. Ref. Polg. Leányiskola iratai 70/1944.

Az 1940/41. tanév végével eltávozott a Ref. Polg. Leányiskolától Varga Jenőné tanárnő, ki éveken keresztül tanított óraadóként a testnevelést. Kolozsvárra költözött, leánygimnáziumba kapott kinevezést. A testnevelés tárgy tanítását a tanév végéig Kovács István, a gimnázium tanára vette át. /597/

Az 1942-43. tanévben a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyt ad a hatodik tanári állás betöltésére. Erre az álláshelyre Honéczy Mária Magdolna tanárnőt alkalmazza az egyháztanács. Ő azonban állásáról 1942. október 31-én lemondott. Ujbóli pályázathirdetés után Varga Olga / Sütő Józsefné / természetrajz-földrajz ének mellékszakos polgári iskolai tanárnőt nevezik ki, 1942. december 1-vel. /598/

Kathona Margit az iskola igazgatónője 1943. decemberében meghalt. Az egyháztanács az igazgatói teendőket, azok ellátását Paczolay István gimnáziumi hittantanárt bízta meg ideiglenes jelleggel.

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium a megbízást elvi okokból - mert vallástanár - nem veszi tudomásul.

/599/

Az igazgatótanács kéri a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumot, hogy tanév végéig engedélyezze Paczolay István működését. Indokolásként felhozzák, hogy a rendes tanárok óraszámja magas, az év közbeni változtatás pedagógiaiilag is káros lenne. /600/

Paczolay István az 1943-44. tanév végéig ellátja az igazgatói teendőket. Az egyháztanács Kathona Margit halálával megüresedett tanári állásra pályázatot hirdetett.

597. Tantestületi jegyzőkönyv 1941. szept. 1.

598. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1942. nov. 26.

599. Ref. Polg. Leányiskola iratai 66/1944.

600. Igazgatótanácsi jegyzőkönyv 1944. márc. 14.

Csiky Anna dunavecsei Ref. polgári iskolai tanárnő
/ magyar-történelem-földrajz szakos / címzetes igazgatót
választja meg. Mivel Dunavecsén pótolni nem tudták ezért
csak 1944. aug. 1-vel tudja az állást elfoglalni. /601/

Az igazgatótanács 1944. aug. 1-vel a Ref. Polgári
Leányiskola igazgatójává választja Csiky Annát /602/
Szabó Jusztina tanárnő 1944. aug.1-vel Monorra távo-
zott. Az ottani állami polgári iskolába kapott kinevezést.
Helyére 1944. szept. 1-vel alkalmazzák Szabó Rózsa
/Karsay Sándorné/ mennyiségtan-természetrajz szakos
polgári iskolai tanárhőt. /603/

Tulajdonképpen ezen változásokkal alakult át a tantestü-
let, mely a Ref. Polg. Leányiskola megszűnéséig végezte
az iskolai oktató-nevelő munkát.

Csiky Anna igazgatónő magyar-történelem-földrajz szakos
polg. isk. tanár.

Kiss Gyuláné /Kaszás Róza/ rajz-kézimunka-szakos polg.
iskolai tanára

Paczolay Istvánné /Szinay Erzsébet/ magyar-német-történe-
lem szakos polg. iskolai tanára

Kisari Mária /Bus Imréné/ Magyar-történelem szakos
polg. isk. tanára

Sütő Józsefné /Varga Olga/ természetrajz-földrajz /ének/
szakos polg. iskolai tanára

Karsay Sándorné /Szabó Rózsa/ mennyiségtan-természetrajz
szakos polg. iskolai tanár

A budapestvidéki tankerületi királyi főigazgató még
1936-ban elrendelte a tanárok minősítését. /604/

A minősítés elkészítéséhez szempontokat is ad, melyet az
egyházkerület püspöke is jóváhagyott.

601. Egyháztanácsi jegyzőkönyv 1944. jah. 16.

602. Ref. Polg. Leányiskola iratai 141/1944.

603. Ref. Polg. Leányiskola iratai 163/1944.

604. Ref. Polg. Leányiskola iratai 103/01936.

- I. A tanár nevelő hatása:
 - a./ Tanítási óráin
 - b./ Tanítási órán kívül
 - c./ Ügyessége és eljárása a figyelemzésben
- II. A tanár tanításának eredménye:
 - a./ Tárgyi tudása
 - b./ Készül-e órákra?
 - c./ Tanítási módszere /ügyessége a tanításban, dolgozatava tanít-e? /
 - d./ Tanításának eredménye
 - e./ Helyesen ítéli-e meg az eredményt?
 - f./ Nem terheli-e túl a tanulókat?
- III. Hivatali buzgalma
- IV. Feletteseivel szemben való magatartása
- V. A tanulókkal és szülőkkel szemben való magatartása
- VI. Erkölcsi és társadalmi magatartása
/tanári egyénisége/
- VII. Igazgatói állásra alkalmas-e ?
- VIII. Általános minősítése számjeggyel / 1-4-ig /
- IX. Részesült-e figyelmeztetésben? / Ha igen mikor és miért? /
- X. Külön megjegyzések. /műveli-e magát, tudományos, társadalmi és egyesületi munkássága stb. /
- XI. Külső megjelenése.

A fenti szempontok alapján az igazgatónak és az iskola-látogatónak külön-külön kell elkészíteni a minősítést. A minősítést a Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter is elrendeli, amelyet 5 évenként kell a nevelőkről készíteni hivatalos nyomtatványon. /605/

605. V.K.M. 37.700-1936. V.1. rendelete
/Hivatalos Közlöny 1937. 6. szám./

A tantestület a minősítéssel kapcsolatban olyan álláspont-ra helyezkedik, hogy ha már kell végezni, azt utalják az egyházi felügyelő hatáskörébe. /606/

A tanárok minősítését 1939-ben Ftjra szabályozzák. A református egyház iskoláira a 190/1939. sz. konventi határozattal lép életbe. Eszerint:

- 1./ A tanárok személyi adatait három példányban, az eredeti okmányok alapján kell rögzíteni.
- 2./ Magát a minősítést az egyházkerület tanügyi előadója végzi el az iskolában.
- 3./ Két rendes és egy póttagot kell választani a minősítési bizottságba.
- 4./ A bizottsági tagok választása titkosan, jelölés nélkül történik.
- 5./ A bizottsági tagokat és az igazgatót külön-külön meghallgatja a tanügyi előadó. Rajtuk kívül meghallgatja az igazgatótanács elnökét is.
- 6./ A minősítés alapelveit és a szempontokat elkészítik és kiküldik.
- 7./ A minősítés 3 példányban készül. 1 példányt az irattárba kell helyezni, 2 példányt a püspöki hivatalhoz kell beküldeni.
- 8./ A minősítés eredményét a tanügyi előadó ismerteti a minősítettnek.
- 9./ A minősítés titkos. A bizottsági tagok is fegyelmi felelősséggel tartoznak a titkosság megőrzéséért. A titoktartás alól csak a püspök adhat felmentést.
- 10./ Az egyházi minősítési lapokat az állami minősítési lapoktól függetlenül kell készíteni. /607/

606. Ref. Polg. Leányiskola iratai 103/1936.

607. Ref. Polg. Leányiskola iratai 140/1939.

A 190/1939. sz. konventi határozattal elrendelt minősítés szempontjai az egyházi szolgálatban álló tanárok minősítésére: /A minősítést minden o-val és 5-tel kezdődő évben el kell készíteni./

Egyéni és társadalmi magatartása:

a./ Általában

- 1./ Egészségi állapota, életmódja.
- 2./ Gondolkodása önálló-e, vagy önállótlán?
Érdeklődési iránya. Szaktárgyaiban és a neveléstanban az ismerete milyen: alapos, hiányos, felületes?
Szaktárgyaiban műveli-e magát?
Más ismeretkörökben műveli-e magát?
- 3./ Jelleme: határozott, nemes, fogytékos, makacs, befolyásolható?

b./ Valláshoz, egyházhöz való viszonya.

- 1./ Egyéni, családi, közéleti, egyháztársadalmi magatartása.
- 2./ Az egyházi törvényeknek mindenben megfelel-e?
- 3./ Felesége vallása, gyermekeit a református vallásban neveli-e?

Hivatali buzgalma:

Pályáját hivatásának tekinti-e, vagy csak a kiszabott munkát végzi el, és buzgalma csekély, csak látszatra dolgozik.

Tanítási munkája:

- 1./ Tárgyi tudása.
- 2./ Tanításának tervszerűsége: kialakult, vagy kialakulóban van? Tanmenetei, óravázlatai a nevelés célját szolgálják-e rendszeresen, vagy tervszerűtlenek, ötletszerűek?
- 3./ Tanítási módszere: Tudatos meggondoláson épül fel, vagy nem átgondolt, kapkodó, bizonytalan?
A tanítás módszere szolgálja-e a tanulói önállóságot, vagy sem?
- 4./ Tanításának eredménye: Az előírt anyag határozott, világos ismerete, az értelem fejlődése: tehát igen jó; az előírt anyagot ismerik, de az értelem fejlődése kevésbé vehető észre: tehát közepes; a tárgyismeret csekély, hiányos, bizonytalan: tehát az eredmény csekély. /E szempontnál figyelembe kell venni az osztályok szellemi képességét is./
- 5./ Helyesen ítéli-e meg az eredményt: helyesen, következetesen, helytelenül, következetlenül, részrehajlóan.

Nevelői tevékenysége:

- 1./ Tanítási óráin:
 - A tanulók egészségével törődik-e?
 - Az értelem fejlődésére gondot fordít-e?
 - A kimálkozó alkalmakat az érzelmi élet mélyítésére felhasználja-e?

- Gondja van-e a vallásos nevelésre? A református keresztyén világfelfogás és az egyházhoz való hűség kialakítására törekszik-e? Ügyel-e a más-vallású tanulók vallási érzékenységre?

2./ Tanítási órán kívül:

- A tanulókkal törődik-e?
- Körülményeiket ismeri-e és gondoskodik-e róluk?
- Szünidőben foglalkozik-e a tanulókkal?
- Kirándulásra szívesen megy-e velük?

Az igazgató munkáját külön minősítik. A minősítésnek tartalmaznia kell az ügykezelési, az irányító és ellenőrző munka és a különböző hatóságokkal való kapcsolat értékelését.

1./ Ügykezelés terén:

- Az pontos, vagy pontatlan, esetleg hanyag?
- Jelentései, javaslatai határozottan világosak?
- A törvényeket, rendelkezéseket ismeri-e, követi-e?

2./ Az irányító, ellenőrző munka terén:

- Hogyan végzi ezen munkáját, nem felületes-e?
- Jól ismeri-e tanárait, azok munkáját?
- Milyen a vezetési stílusa? Erélyes, de jó kartárs, vagy erélytelen, erőszakos?
- Alkalmas-e a testület békéjének és egybehangzó munkájának biztosítására?
- Az iskola tanulmányi anyagában járatos-e?
- Az egyes tárgyak oktatási módszereit ismeri-e?
- Az iskolai osztályokat jól ismeri-e?
- A felmerülő esetekben gyorsan és helyesen tud-e dönteni?

3./ Kapcsolatok terén:

- Az egyházi és világi hatóságok előtt van-e tekintélye?
- Az igazgató működése az iskolára nézve hasznos-e, vagy káros?
- Milyen megbízatásai vannak az egyházi és társadalmi életben?
- Milyen kitüntetései vannak? /608/

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 3400/1938. ME számú rendelete megtiltotta minden köztisztviselőnek, közszolgálati alkalmazottnak, hogy belépjen olyan egyesületbe, pártba, amely szembeállítja az állam törvényes rendjével. Különösen tilos olyan szervezetbe, egyesületbe belépni, amelynek nincs kormányhatóságilag engedélyezett alapszabálya. A rendeletet a református egyház iskoláiban is végrehajtják. E tekintetben minden nevelőnek írásbeli nyilatkozatot kell tenni. /609/

1940-ben püspöki leirat foglalkozik a tanárok iskolai magatartásával. Ezen leirat többek között elrendeli, hogy a tanárok ne tegezzék egymást a tanulók előtt, ne cigarettázzanak a hivatalos helyiségben, ne öltözködjének feltűnően, stb. /610/

A tankerületi főigazgató 1943-ban szabályozza a tanárok iskolai magatartását:

- Tanári szobába a tanulók nem járhatnak be.
- A nevelői tekintélyre fokozottabban kell ügyelni.
Tanár a tanárt, tanár az igazgatót a tanulók előtt nem tegezheti.

608. Ref. Polg. Leányiskola iratai 160/1939.

609. Ref. Polg. Leányiskola iratai 91/1938.

610. Ref. Polg. Leányiskola iratai 97/1940.

- A tanárban a tanulók öltözködés, beszédmodor, hangnem tekintetében példát kell, hogy lássanak.
- Az igazgatóknak mindent meg kell tenniük, hogy leányiskolában a tanulóknak semmiképpen se legyen alkalmuk dohányzó tanárnőt látni.
- Meg kell szüntetni a beszédben a magyartalanságot, a magyartalan beszédhangsúlyt, az éneklő beszédritmust.
- A tanárok kérdező technikáján feltétlenül javítani kell.
- Az iskolalátogatókat megértéssel kell fogadni.
- Pongyola fogalmazást tanárnál nem szabad megtérni.
- A tanárok fegyelmét fokozni kell. /611/

A város felszabadulását követően, 1944. dec. 10-én megalakult a városban a pedagógusok szabad szakszervezete. Elnöke Gulyás Sándor, Titkára Róna Gábor, jegyzője Paczoly István, ellenőre Csiki Anna lett. /612/

A tantestület minden tagja belépett a szakszervezetbe./613/

A Ref. Polgári Leányiskola tanárainak igazolása 1945. jún. 4-én zajlott le.

Az igazolóbizottság tagjai:

Gondán Imre	elnök
Darányi József	tag
Benedek István	"
Bor Benő	"
Komáromi Kálmán	"

611. Ref. Polg. Leányiskola iratai 41/1943.

612. Halasi Hírek 1944. dec. 16.

613. Ref. Polg. Leányiskola iratai 7/1945.

Komlós Antal	tag
Dr. Hecht István	"
Harnóczy Kálmán	"

Az igazolóbizottság Karsay Sándorné, Szabó Rózsa Erzsébet /Kiskunhalas, 1921. márc. 12./; Kiss Gyuláné, Kaszás Róza /Törökbecse, 1892. jan. 16./; Csiki Anna /Debrecen, 1889. júl. 10./; Paczolay Istvánné, Szinay Erzsébet /Diósförgepatony, 1913. szept. 5./; Sütő Józsefné, Varga Olga /Örményszékes, 1918. aug. 29./; és Kisari Mária /Bús Imréné/ /Alap, 1910. nov. 13./ tanárnőket a 15/1945. sz. ME. rendelet értelmében igazoltnak tekinti. /614/

Kiskunhalas várost a Vörös Hadsereg 1944. október 23-án szabadította fel. A felszabadító harcok nagyobb kárt nem okoztak. A szovjet csapatok parancsnoka október 25-én közölte a lakossággal: "A gyáraknak, üzemeknek, hivataloknak, templomoknak és szórakozóhelyeknek ki kell nyitni. A munkásoknak, tisztviselőknek jelentkezni kell munkahelyükön. Köztisztviselőknek, polgári alkalmazottaknak 26-án feltétlenül meg kell jelenni hivatalukban." /615/

Néhány nap múlva helyreállt a rend, a közigazgatás. Halász D. Sándor, a polgármesteri teendőkkel megbízott főjegyző hirdetményt ad ki, amelyben az üzletek kinyitására, a szokásos hetipiacok megtartására szólít fel. /616/

Decemberben már a helyi sajtó is megjelent. A színházban antifasiszta népgyűlést tartottak. Halász D. Sándor megbízott polgármester megnyitója után felszólaltak: Boskó Vilmos esperes-plébános, Fazekas István az MKP tőkára, Gulyás Sándor gimnáziumi igazgató, Borbás Imre dr, a kisgazdák nevében, Ván Benjámín református lelkész, Bundzsák István SzDP elnök. /617/

December első hetében a város közigazgatását is átszervezték. A polgárőrség vezetője Dr. Borbás Imre ügyvéd, a Kisgazdapárt helyi elnöke, helyettese Bundzsák István, az SzDP elnöke lett.

A városi tanács összetétele:

A tanács elnöke: Halász D. Sándor, előadója: Dr. Gusztos Károly.

Tagjai: Dr. Kocsis Mátyás, Dr. Bajusz Mihály, Dr. Monszpart László, Dr. Borbás Imre, Ván Benjámín, Boskó Vilmos,

615. Kiskunhalas helytörténeti monográfia 214. oldal

616. Kiskunhalas helytörténeti monográfia 214. oldal

617. Halasi Hírek 1944. dec. 6.

Gulyás Sándor, Antal Zoltán, Kiss Illés Antal, Kmetivics Mihály, Róna Gábor, Csányi János, Bundzsák István.

A tanács meghívott tagjai:

Babenyecz Dezső	- Kisgazdapárt
Harnóczy Kálmán	- Kisgazdapárt
Suba Imre	- Kisgazdapárt
Papp T. Balázs	- Kisgazdapárt
Bor Benő	- Sz D P
Orbán Gábor	- Sz D P
ifj. Kardos Pál	- Sz D P
id. Macskási József	- M K P
Fazekas István	- M K P
Gondán Imre	- M K P
Kerekes Benő	- M K P
Heck Ferenc	- a Zsidótanács küldötte

/618/

Mindez a politikai konszolidációt, de a meginduló koalíciós küzdelmeket is mutatja.

December 12-én alakult meg a Nemzeti Függetlenségi Bizottság a három politikai párt és a szakszervezetek képviselőiből.

Elnöksége: Dr. Borbás Imre /Kisgazdapárt/

Macskási József /M K P/

Bundzsák István /Sz D P/

Elnöki titkár: Schinner István

Jegyző: Csányi János

Delegált tagok: Gulyás Sándor, Paczolay István /ped. szakszervezet/; Gondán István /köztisztviselők szakszervezete/; Dr. Halász D. Sándor

/a város polgárságának képviselőjében/;
Kmetavics Mihály /postások/; Vörös Sándor /vasutasok/; Hatházi János /építőmunkások/; Wosnitzer Gyula, Monda István /földmunkások/; Dr. Monszpart László /egészségügyiek/; Erdős László /diákság/; Kiss Illés Antal, Vonya Benő /sportegyesület/; Jeges Sándor /kereskedők/; Heck Imre /Zsidótanács/; Boskó Vilmos /egyházak/; Macskási József, Fazekas István, Bedő Károly /M K P/; Bundzsák István, Csányi János /Sz D P/; Bor Benő /Sz D P/; Dr. Borbás Imre, Suba Imre, Zilah János /Kisgazdapárt/. /619/

A Nemzeti Függetlenségi Bizottság küldötteként Bundzsák István, Schinner István, Dr. Borbás Imre és Macskási József részt vettek az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülésén Debrecenben.

/620/

November 9-én minden iskolában megkezdődött a tanítás. A városban dolgozó 130 pedagógusból 55-en távol voltak./621/

December 24-én este német terrorbombázás érte a várost. Nyolc ember meghalt /Gerner Ferencné, Mátyási Jánosné, Magosi Jánosné, Nagy Erzsébet, Bakos János, Bucsi Gábor, Beke Pál, Király Sándor/, 30-an sebesültek meg, 1000 ember vált hajléktalanná. /622/

- 619. Halasi Hírek 1944. dec. 13.
- 620. Halasi Hírek 1944. dec. 30.
- 621. Halasi Hírek 1944. dec. 16.
- 622. Halasi Hírek 1944. dec. 30.

1945. január 9-én, miután Dr. Halász Sándor megbízott polgármester lemondott, a városi tanácsot újjászervezték. A polgármester Dr. Kovács Tibor / a rendőrség politikai osztályának vezetője volt, / Helyettese Dr. Gusztos Károly lett.

A városi tanács tagjai: Dr. Halász D. Sándor főjegyző, Nagypál Ferenc főügyész, Dobó Kálmán főmérnök, László Imre pénzügyi előadó, Dr. Bajusz Mihály tisztiorvos, Dr. Drégely László gazdasági tanácsnok, Dr. Monszpart László kórházi főorvos, Dr. Borbás Imre rendőrparancsnok. A MKP-t Macskási József, az SZDP-t Bundzsák István, a Kisgazdapártot Dr. Borbás Imre, az Ipartestületet Kiss Illés Antal képviselte. /623/

Márvius 11-én megalakult a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség. /624/

Közel egy hónapi kényszer szünet után 1944. november 9-én valamennyi belterületi iskolában megkezdődött a tanítás. A városi Tanács az oktatásügy irányításával Gulyás Sándor gimnáziumi igazgatót bízta meg. A beiratkozottak csak mintegy 60-70 %-a jelent meg az iskolában. A beírt 2100 tanulóból csak 1200 jelent meg. A tanyai iskolákban még decemberben sem sikerült beindítani a tanítást. /625/

December 10-én alakult meg a halasi pedagógusok szabad szakszervezete. Elnöke Gulyás Sándor, titkára Róna Gábor népiskolai igazgató, jegyzője Paczolay István gimnáziumi vallástanár, pénztárosa Huszár Dezső népiskolai igazgató, ellenőre Babó Béláné állami polgári Fiúiskola mb. igazgató, Csiki Anna ref. polg. leányisk. igazgató, Horváth Ilona népiskolai tanítónő lett. /626/

623. Halasi Hírek 1945. január 10.

624. Halasi Hírek 1945. március 7.

625. Halasi Hírek 1944. december 16.

626. Halasi Hírek 1944. december 16.

A Református Polgári Leányiskola az 1944-45. tanévet 1944. szeptember 9-én kezdte meg. Október 7-ig zavatra-
lanul folyt a tanítás. A fornt közelsége és a város
felszabadításáért folyó harvok miatt a taniats október
9 - november 9.-e között szünetelt. November 9-től
csak kettő teremben tanítottak. A II-IV. osztályok
8-11-ig a I-II. osztály 11-2 óráig jártak iskolába és
40 perces órákban tanítottak. Az iskola többi termét
a gimnázium használta. Március 10-én az iskolát katonai
kórház céljaira foglalták le. A Római Katolikus Polgári
Leányiskola adott átmenetileg helyet és ott folyt a
tanítás 11-14 óra között március 24-ig. Április 3-án
kapják vissza az épületet, a takarítás után április
9-én kezdenek el újra tanítani. Ezen okok és a tüzelő-
hiány miatt a téli szünet 3 hétig , a húsvéti szünet
2 hétig tartott. /628/

A VKM. 56.001/1945. sz. rendelete 1945. februárjában
szabályozta az 1944-45. tanévet. A rendelet kimondja,
hogy aki 3 hónapon keresztül látogatja a tanítási órá-
kat, annak bizonyítvány kell adni, ha a tanuló ennél
kevesebb ideig járt, annak osztályzó vizsgát kell
tennie. A rendelet a tanév legfontosabb nevelési felada-
tául minden iskola számára a demokratikus szellemben
történő világnézeti átgondolást határozza meg. Egyben
úgy rendelkezik a minisztérium, hogy az orosz nyelv
oktatását még az 1944-45. tanévben meg kell kezdeni.

/629/

A V.K.M. 1945. március 1-én konkrét utasításokkal látta
el az iskolai igazgatókat.

628. Ref. Polg. Leányiskola iratai 11/1945.

629. Hivatalos Közlöny 1945. április

Ref. Polg. Leányiskola iratai 12/1945.

- Az igazgatók a fenálló, illetve az ideiglenes nemzeti kormány rendelkezései alapján végezzék munkájukat, azonban a rendkívüli körülmények miatt fokozatosan előtérbe kerül az önállósága, a rendeleteknek a helyi körülményekre való alkalmazása.

- Minden lehető eszközt fel kell használni a munka feltételeinek biztosítására.

- Lehetőleg minden tanuló számára biztosítani kell a tanuláshoz a feltételeket, különös gondot kell fordítani a távol lakókra. Őket fokozottan kell segíteni, vizsgára előkészíteni.

- Le kell küzdeni az iskolákban a kaszt szellemet, a faji gyűlöletet, a vak tekintélyimádatot, az úr - szegény elkülönülést.

- Az iskolai értékelés egyedüli alapja az egyéni teljesítmény értéke lehet csak. A szellemileg értékes, szegénysorsú tanulók támogatására minden iskola törekedjen, mert ez a kötelessége.

- A tanulók szellemi kibontakozásának nem szabad gátat vetni, a diák-tanár viszonyt ne az utasítás, hanem a megbeszélés jellemezze.

- A nevelésnek az új társadalmi és politikai világrend követelményeihez kell igazodnia. Szakítani kell a korábbi kül- és belpolitikai nézetekkel, mely sok hazugságával, imperialisztikus ábrándjaival, szociális igazságtalanságaival, vétkes nézetbűvöletével, a faji kérdés egyoldalú felfogásával romlásba döntötte nemzetünket.

- Az ifjúság politikai érdeklődése növekedni fog. Ezt egyoldalúan tiltani nem szabad, de káros volna az ifjúságot idő előtt a politikai küzdelmekbe bevonni, ezért ez csak 15-18 éveseknek engedhető meg.

- Nevelői átképző tanfolyamokat kell szervezni, melyeken ismertetni kell a politikai, társadalmi átalakulás lényeges mozzanatait.

- A tankönyveket azok egyes anyagait át kell értelmezni

- A vallásoktatást az eddigi keretek között kell folytatni, a " Magyar Hiszekegy " modnását el kell hagyni. /630/

A Dunamelléki Református Egyházkerület 209/1945. sz. körlevelében értesítette iskoláit, hogy " az iskolának sem az egyházi, sem az állami főhatóságokhoz való jogviszonyában változás nem történt. Az iskolák ezután is az egyházi főhatóság útján érintkeznek az állami főhatósággal. " /631/

Dr. Kovács Tibor polgármester - hivatkozva a szovjet városparancsnok utasítására - elrendeli a német nyelv oktatásának beszüntetését. /632/

Ez országosan is egyedi eset, mivel a VKM. a nyelv tanítását nem tiltotta meg. Az iskola igazgatója a kérés tisztázására a püspökhöz fordul, ki a " rendkívüli viszonyokra tekintettel a folyó tanévben a német nyelv kötelező és rendes tárgyként való tanításától eltekint. " /634/

Az orosz nyelvet a Ref. Polg. Leányiskolában 1945. májusától rendkívüli tárgyként tanítják. 35. tanuló jelentkezett. Tanításukra óraadóként alkalmazták Dr. Rigó Béláné Gyökemati Márta tanítónőt /635/

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendeletének értelmében a fasiszta jellegű, irredenta és szovjetellenes könyveket kiselejtezik. Összesen 19 könyvet selejteznek ki a könyvtárlományból. /636/

630. Református Polg. Leányiskola iratai 12/1945.

631. Református Polgári Leányiskola iratai 16/1945.

632. Ref. Polg. Leányiskola iratai 1/1945.

634. Ref. Polg. Leányiskola iratai 42/1945.

635. Ref. Polg. Leányiskola iratai 81/1945.

636. Ref. Polg. Leányiskola iratai 53/1945.

Az 1945-46. tanév kezdetét megelőzően jelent meg az ideiglenes nemzeti kormány rendelete az általános iskolák megszervezése tárgyában. A 6650/1945. illetve a 37.000/1945. sz. rendelet szabályozta az általános iskola tanulmányi rendjét. Kimondta az iskolaválasztás szabadságát. /637/

A Református Polgári Leányiskola mellett is megszervezik az általános iskolát az 1945-46. tanév kezdetén.

A polgári iskola első évfolyama helyett az általános iskola V. osztályát indították 52 tanulóval. Az igazgatónő szerint problémát okozott a tankönyvek és tanszerek hiánya. A szabadfoglalkozásuntárgyak közül a szülők nyelvből a németet választották, egyéb tárgyak közül pedig a kéziminkát. Aggódalmát fejezte ki amiatt, hogy a tanyai, kevés tanerős kisiskolák hogyan tudják elsajátíttatni azt a komoly tananyagot, amit a tanterv megkíván. Emiatt félt, hogy a színvonal csökkeni fog. /638/

Az általános iskolások elhelyezése is nehézségekbe ütközött.

November 25-ig heti 31 ötven perces órában tanultak az általános iskolások. Ezt követően a fűtőanyag hiánya miatt napi 4 negyvenperces órát tartottak. A téli szünet után március 18-ig csak minden másnap jöttek iskolába. Március 18.-a után teljes óraszámban folyt a tanítás. /639/

Az igazgatónő véleménye szerint " Nagy változást jelentett nemcsak az iskolák életében, hanem az egész magyar közoktatásügyi történetben is az új iskolatípus: Az általános iskola megszervezése. Az új iskolafajta megteremtésével az osztálykülönbség és a lakóhely adta nevelési lehetőség előnyeit akarja kiküszöbölni,

637. Ref. Polg. Leányiskola iratai 95/1945.

638. Ref. Polg. Leányiskola iratai 62/1946.

639. Ref. Polg. Leányiskola iratai 74/1946.

illetve amennyire lehet csökkenteni akultuszpolitikát. A nivellálás eszméjét szogálja ez a terv, amelyik progresszive megszünteti a nép- és polgári iskolákat, valamint a gimnázium négy alsó osztályát, hogy a különféle iskolák helyett egyedül az általános iskola álljon a szülők és a tanulók rendelkezésére. A most befejezett iskolai évben a fokozatos fejlesztési terv értelmében egyelőre csak az első évfolyam alakult át általános iskolai V. osztállyá, hogy ezt a többi osztály átalakulása is kövesse. Így két év múlva megszűnik a régi polgári iskolai szervezetünk és helyt ad teljes egészben az általános iskolának. /640/
Az 1946-47. tanévben már négy általános iskolai osztályt indít a Református Egyház Általános Iskolája:

I. vegyes osztály	54 tanuló
II. vegyes osztály	44 tanuló
V. leány osztály	31 tanuló
IV. leány osztály	49 tanuló

Az egyháztanács kétitanitónót is alkalmaz Dr. Rigó Béláné és Imreh Ilona személyében, kik az első és második osztályos tanulókat tanítja. /641/

Az 1947-48. tanévben első osztályból párhuzamos tanulócsoportot is működtetnek.

Tanulócsoportok és létszámaik:

I. Általános Iskola:

I. fiú	32 tanuló
I. leány	37 "
II. vegyes	56 "
III. vegyes	55 "
V. fiú	59 "
V. leány	32 "
VI. fiú	57 "
VI. leány	33 "

640. Ref. Polg. Leányiskola Évkönyve 145-46. tanév

641. Ref. Polg. Leányiskola Évkönyve 1946-47. tanév

VII. fiú	60 tanuló
VII. leány	44 "

II. Polgári leányiskola:

IV. osztály 24 tanuló

A fiú osztályokat a gimnázium épületében helyezték el.
A megnövekedett általános iskolai alsótagozatos tanulók tanítására alkalmazták Zana Dezső, Paczolay Gyuláné Aczél Edit és Süppelt A. Mária tanítókat. /642/
A tantestület 1947. jan. 10-én tett esküt a köztársaságra és az alkotmányra.

Az eskü szövege: " Én esküszöm a mindenható és mindentudó Istenre, hogy a Magyar Köztársasághoz és annak alkotmányához hű leszek, Magyarország törvényeit, az egyházi főhatóságom útján közölt törvényes rendelkezéseit megtartom, hivatali előljáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, és hivatali kötelességemet pontosan és lelkiismeretesen a nép érdekeinek szem előtt tartásával teljesítem.

Isten engem úgy segéljen. /643/

1948-ban megtörtént az iskolák államosítása. 1948. júniusától az iskola neve: Kiskunhalasi Szilády Áron utcai Állami / volt református / Általános Iskola. Az államosítást követően az iskola beolvadt a Felsővárosi Általános Iskolába. 1948. júniusában megtörtént a tanárok állami tanárrá történő átminősítése. /644/

- 642. Ref. Polg. Leányiskola iratai 62/1947-48.
- 643. Ref. Polg. Leányiskola iratai 11/1947.
- 644. Ref. Polg. Leányiskola iratai 264/1948.

A tanulói létszám és összetétele 1939 - 1948. között
/645/

1./ Nyilvános és magántanulók

Tanév	Nyilvános tanulók				Magántanulók			Össz.	Nyilvános és magán Együtt
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	
1939-40	47	44	37	26	154	-	-	-	154
1940-41	34	44	39	33	150	-	1	2	154
1941-42	33	31	46	39	149	6	8	2	169
1942-43	39	32	35	35	140	12	11	8	183
1943-44	59	34	36	32	161	5	26	14	229
1944-45	20	40	29	28	117	5	2	4	134
1945-46	-	26	35	30	91	-	8	10	114
1946-47	-	-	24	30	54	-	-	7	62
1947-48	-	-	-	23	23	-	-	-	23

2./ A tanulók vallása

	1939-40	1941-42	1942-43	1945-46	1946-47
Református	100	103	107	76	46
Evangelikus	16	16	10	7	3
Katolikus	19	15	11	5	3
Baptista	3	5	6	1	1
Izraelita	16	10	6	2	1
Összesen:	154	149	140	91	54

645. Ref. Polg. Leányiskola Évkönyvei
1939-40 - 1947-48. tanév

3./ A tanulók szüleinek foglalkozása:

/646/

1939-40 1941-42 1942-43 1945-46.

Középbirtokos	5	11	9	8
Kisbirtokos	14	30	25	20
Egyéb őstermelő	1	4	2	2
Földműves napszámos	14	20	6	5
Kisiparos	45	39	39	31
Kiskereskedő	18	12	5	3
Közlekedési segédész.	10	12	13	3
Köztisztviselő	10	10	8	2
Pap, tanár, tanító	3	3	2	2
Közhivatali altiszt	8	8	6	2
Katona, altiszt, csendőr	6	3	1	2
Nyugdíjas altiszt	12	7	4	2
Napszámos	1	-	4	1
Házi cseléd	-	4	6	4
Egyéb és ism. fogl.	4	2	7	4
Árvaházi ellátott	3	4	3	1
Összesen:	154	169	140	91

4./ Évi tandíj /Pengő/

1939-40 1940-41 1942-43 1943-44

I				
Beiratási díj, mellék díj	14	14	16	24
Helybeli protestánsok	14	24	24	40
Vidéki protestánsok és más vallásuak	24	36	36	40

646. Az 1941-42. tanév adataiban a magántanulók /20/ is szerepelnek.

5./ Tandíjkezdvezmény:

	1939-40	1941-42	1942-43	1943-44
Tandíjmentes	33	27	12	7
Féltandíjas	33	40	29	31

6./ A végzett tanulók továbbtanulása, elhelyezkedése

	1939-40	1943-44	1946-47
Gimnázium	2	6	3
Liceum	-	2	-
Női ker. szaktanfolyam	13	6	-
Gazdasági pályán	-	-	2
Ipari pályán	1	-	7
Kereskedelmi pályán	-	-	4
Irodába	-	-	2
Háztartásban marad	9	17	12
Ismeretlen	1	1	-
Összesen végzett:	26	32	30

VI. NŐI KERESKEDELMII
SZAKTANFOLYAM

Létrehozását az 1879. évi Iparos Kongresszus határozta el, kimondva, hogy a férfiak ipari és kereskedelmi oktatását ki kell egészíteni női kereskedelmi szakoktatással.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1890-ben kiadott 59.258. sz. rendelete a női kereskedelmi tanfolyamok szervezését a következő módok szabályozza:

"A női kereskedelmi tanfolyamok feladata: nőknek alsóbb fokú kereskedelmi foglalkozásokra való előkészítése. A tanítás ideje 8 hónap, okt. 1-től május 31-ig.* /647/

Tanterve:

Tantárgy:	Heti óraszámok	
	I.időszak	II.időszak
1. Keresk. számtan	4	2
2. Könyvvitel	2	4
3. Kereskedelmi és váltóismeret	2	2
4. Irodai munkálatok és levelezés	2	2
5. Áruism. és keresk. földrajz	2	2
6. Szépirás	1	1
Összesen:	13	13

Rendkívüli tárgyként a magyar és német, illetve gyorsírás is tanítható.

647. Dr. Schack Béla és Dr. Vincze Frigyes: Kereskedelmi Oktatásügy 372. oldal

A tanfolyamra olyan leánynövendék vehető fel, aki a polgári, vagy felső leányiskola 4. évfolyamát, vagy a felső népiskolát legalább elégséges eredménnyel elvégezte.

A rendelet a női kereskedelmi tanfolyam célját így jelöli meg: "A nőknek tisztességes megélhetésre új tért nyitni szándékozván, a fennálló polgári leányis kolákkal és közép kereskedelmi iskolákkal kapcsolatosan szervezhető Női Kereskedelmi Tanfolyam. A kereskedelmi szakismerettel bíró nők már jelenleg is keresett munkaerők hazánkban. Szerényebb igényeik, megbízhatóságuk, a vevőközönsséggel szemben tapasztalt előzékeny modoruk helyet biztosít részükre mindenhütt, ahol az üzleti költségek szerényebb mértéke, az ellenőrzés korlátolt volta, a drágább személyzet alkalmazását kizárja, kiválóan pedig azon üzletekben, melyekben főleg nők fordulnak meg, mint vevők. Ezen szükséglet kielégítésén kívül jó szolgálatot fognak tenni a szóbanlévő tanfolyamok olyan nőknek is, kik mint családtagok, helyzetüknél fogva részt vehetnek valamely üzleti tevékenységben, s valamikor talán maguk is reá utaltatnak arra, hogy üzletet vezessenek. Most is számos nőt látunk önálló ipari foglalkozásban és vállalkozásban, és bizonyos iparágak majdnem kizárólag nők kezében vannak; köztük olyanok, melyek üzleti szellemet, megfontolt számítást, pontos könyvvitelt, egyszóval szakismeretet kívánnak.

Végül pedig a magasabb nőnevelés szolgálatában álló tanintézeteknek gyakorlati irányban való továbbfejlesztése és kiegészítése is kívánatosá teszi oly tanfolyamok szervezését, amelyek a kevésbé vagyonos középosztálynak módot nyújtanak arra, hogy leányaikat oly ismeretek birtokába

juttassák, melyek kereskedelmi önálló foglalkozásokra, s szerény, de biztos kenyérkeresetre képesítenek." /648/

"A növendékek tandíjat fizetnek, mely a tanfolyam fenntartási költségeinek fedezésére fordítottatik, és a helyi viszonyok szerint állapítottatik meg az iskola helyi hatósága által." /649/

A női kereskedelmi szaktanfolyamok tantervét és óratervét több ízben módosították.

1911-ben a tanítás idejét 10 hónapra emelik, a heti leadandó órák száma 20 lett.

Tantárgyfelosztás és heti óraszám:

1. Kereskedelem ismertetése, kereskedelmi levelezés, irodai munkák	3
2. Német kereskedelmi levelezés	3
3. Könyvvitel	3
4. Kereskedelmi számtan	3
5. Kereskedelmi földrajz, a fontosabb áruk ismertetésével	2
6. Szépirás	1
7. Gyorsírás	3
8. Gépirás	2
Összesen:	20

Ez az óraszám a helyi viszonyoknak megfelelően egyik, vagy másik tárgyból szaporítható, azonban a heti 24 órát meghaladni nem szabad.

648. Dr. Schack Béla - Dr. Vincze Frigyes idézett mű 372-374. oldal
649. Dr. Schack Béla - Dr. Vincze Frigyes idézett mű 373. oldal

E tanterv és óraterv alapján a női kereskedelmi szaktanfolyamok szervezése fellendült. Az 1918-19. tanévben az országban 103 tanfolyamon 5.000-nél több tanulót oktatnak.

/650/

Az 1920-ban kiadott 67.400. sz. VKM rendelet a tanfolyamot két évre emelte, de hallgatólagosan az egyéves forma is fennmaradt.

Az 1930. évi rendezés szintén a két évfolyamos képzést erősíti meg, kiegészítve a tananyagot vallásoktatással, egyben rendezi a rendtartási és felügyelettel összefüggő kérdéseket is. /651/

Kiskunhalason a Református Polgári Leányiskola mellett az 1923-24. tanévben szerveznek első ízben egyéves női kereskedelmi szaktanfolyamot.

Ezt követően az 1929-30, 1934-35, 1935-36, 1936-37, 1937-38. tanévekben, illetve az 1939-40. tanévtől folyamatosan működött az 1943-44. tanév végéig. Az első tanévben az órákat a gimnázium épületében tartják. Az 1929-30. tanévtől a szaktanfolyam a Református Polgári Leányiskolában működött. A tanfolyam költségeit a tandíjakból fedezik. A református egyház vállalta a fűtés és világítás költségeit, engedélyezte a polgári leányiskola berendezéseinek, felszereléseinek, szemléltető eszközeinek használatát. Írógépet az egyháztanács, illetve a városi tanács biztosított. /652/

650. Dr. Schack Béla - Dr. Vincze Frigyes
idézett mű 381. oldal

651. Dr. Schack Béla - Dr. Vincze Frigyes
idézett mű 383-387. oldal

652. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1929-30. tanév

Kisebb összegű rendszeres támogatást nyújtanak a városban működő hitelintézetek a tanulók jutalmazására és az esetenkénti tanulmányi kirándulások céljára.

Felügyeletét 1936-ig a Felsőkereskedelmi Iskolák Királyi Főigazgatósága, 1936-tól a tankerületi királyi főigazgató által megbízott iskolalátogatók látják el, akiket a felsőkereskedelmi iskola tanárai közül kérnek fel. Ezt a tiszteket 1936-tól kezdődően Luby Margit tölti be. /653/

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 82.500/1941. V. 2. sz. rendelete lehetővé tette, hogy aki a kereskedelmi szaktanfolyam I., vagy II. évfolyamát legalább jó eredménnyel elvégezte, különbözeti vizsgával a kereskedelmi középiskola II., vagy III. osztályába léphet. /654/

1942-ben a kereskedelmi szaktanfolyam igazgatónője Kathona Margit a városi tanácstól anyagi támogatást kért. Kérelmében indoklásként azt hozza fel, hogy a tanfolyam önellátó, senkitől támogatást nem kap, holott a képzés városi érdekeket is szolgál. /655/ E kérelem eredményeként 1943-ban az iskola 600 Pengő segélyt kapott. /656/

A női kereskedelmi szaktanfolyam tanulói a város két polgári leányiskolájának végzett növendékeiből tevődnek össze, kiegészülve a gimnáziumot a IV. évfolyam után befejező leánytanulókkal.

653. Ref. Polgári Leányiskola Értesítője 1936-37.

654. Hivatalos Közlöny 1941. 12. szám

655. Kereskedelmi szaktanfolyam iratai 2/1942.

656. Kereskedelmi szaktanfolyam iratai 9/1943.

A tanfolyam tanárai:

Igazgatója a Ref. Polgári Leányiskola mindenkori igazgatónője /Dr. Thuróczy Dezsőné, illetve Kathona Margit/.

A közismereti tárgyakat a Ref. Polgári Leányiskola tanárai tanítják:

- Német kereskedelmi levelezés: Czirják Berta /csak az 1929-30. tanévig szerepel a tantervben./
 - Kereskedelmi földrajz: 1929-30-ban Szabó Zsigmondné óraadó polg. isk. tanár, a továbbiakban Dr. Thuróczy Dezsőné 1940-ig, az 1942-43-as tanévtől Honóczy Magdolna óraadó polgári iskolai tanár.
 - Magyar nyelv: 1929-30-ig Szabó Zsigmondné óraadó polgári iskolai tanár, 1934-35-től Dr. Thuróczy Dezsőné, illetve Kathona Margit.
 - Testnevelés: Varga Jenőné
 - Hittan: Kiss Gyula hittanár
- A szakmai jellegű tárgyakat meghívott előadók, illetve a gimnázium tanárai tanítják.
- Gépirás: Berki Sándorné, 1942-től Dolicsek Sára
 - Szépirás: Stepanek Ernő gimnáziumi tanár, 1934-41 között Tóth Béla gimnáziumi tanár, 1942-től Kisari Mária tanította.
 - Kereskedelmi levelezés; irodai munkák: 1937-ig Wendler Zoltán bankigazgató, 1937-38-ban Nyárády Béla felső kereskedelmi iskolai tanár, 1938-40 között Tóth Imre gimnáziumi tanár, 1942-től Jónás Márton gimnáziumi tanár

- Kereskedelmi ismeretek: Tóth Imre és Jónás Márton gimnáziumi tanárok
- Könyvvitel: Dr. Szabó Lajos bankigazgató,
1939-től Jónás Márton. /657/

A női kereskedelmi szaktanfolyamon tanított tárgyak és heti óraszámuk:

Tantárgy:	1929-30.	1934-35.	1939-40.	1942-43.
Magyar nyelv	-	2	2	2
Hittan	-	-	1	1
Német keresk. levelezés	3	-	-	-
Kereskedelmi számtan	3	3	3	3
Kereskedelmi földrajz	2	2	2	2
Könyvvitel	3	3	3	3
Kereskedelmi levelezés, irodai munkák	3	4	2	2
Kereskedelmi ismeretek	-	-	2	2
Szépírási	1	1	1	1
Gyorsírás	4	5	5	5
Gépirás	3	3	15	20
Testnevelés	-	-	1	1
Összesen:	22	23	37	42 /658/

A tanfolyam tanulói tandíjat fizetnek. Az 194-42. tanévig évente 150 P tandíjat és 10 P beíratási díjat kell fizetniük. Az 1942-43. tanévben a beíratási díjat 15 P-re emelték. A tanfolyam utolsó évében a tandíj 200 P, a beíratási díj 20 P volt. /659/

- 657. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1929-30 - 1943-44.
- 658. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1929-30 - 1942-43.
- 659. Kereskedelmi szaktanfolyam iratai 32/1943.

A női kereskedelmi szaktanfolyamot végzett tanulók száma:

1923-24.	-	20
1929-30.	-	33
1934-35.	-	18
1935-36.	-	18
1937-38.	-	13
1939-40.	-	18
1940-41.	-	23
1941-42.	-	23
1942-43.	-	36
1943-44.	-	45

Összesen végzett: 247 tanuló /660/

Életkor szerinti megoszlás: 1929-30 1935-36 1936-37

14 - 16 éves	19	9	12	
16- 20 éves	13	8	5	
20 éven felüli	1	1	1	
Összesen:	33	18	18	/661/

A tanulók vallása: 1929 1935 1939 1940 1941 1942 1943
-30 -36 -40 -41 -42 -43 -44

Református	11	4	9	11	7	17	15
Katolikus	14	6	6	9	14	17	23
Evangelikus	-	2	-	1	1	1	5
Baptista	1	-	-	-	-	1	-
Izraelita	7	6	3	2	1	-	2
Összes-en:	33	18	18	23	23	36	45 /662/

660. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1923-24 - 1943-44.
 661. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1929-30 - 1936-37.
 662. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1929-30 - 1943-44.

A tanulók összetétele szülei foglalkozása szerint:

	1929 -30	1935 -36	1940 -41	1941 -42	1943 -44
Birtokos, gazdálkodó	6	4	-	5	15
Köztisztviselő	4	-	1	2	2
Értelmiségi	-	3	-	4	2
MÁV alkalm., Közl. segéd- személy	1	2	6	3	6
Iparos	7	1	7	6	9
Kereskedő	6	4	3	2	2
Katona, csendőr	1	-	-	-	3
Gazdasági segéd szem.	1	2	-	-	2
Napszámos	-	-	-	-	1
Egyéb /nyugdíjas, tőkepénzes/	7	2	6	1	3
Összesen:	33	18	23	23	45 /663/

Az 1944-45. tanévben is tervezik az egyéves női kereskedelmi tanfolyam beindítását. Az engedélyt az egyházkerület püspöke megadja, tudomásul veszi a tervezett tandíj-emelést is, mely szerint az évi tandíj 300 P, a beiratási díj 50 P lenne. A tanfolyam azonban a háborús események miatt nem indult be. /664/

663. Ref. Polg. Leányiskola Értesítői 1929-30 - 1943-44.

664. Kereskedelmi szaktanfolyam iratai 19/1944.

VII. SZATHMÁRY SÁNDORNÉ
PETHŐ JULIANNA LEÁNYOTTHON

Internátus felállításának igénye már az 1922-23. tanévben felvetődött. A Református Polgári Leányiskola igazgatónője tanév végi jelentésében ezt azzal indokolja, hogy 1922-ben a katolikus egyház polgári leányiskolát nyitott. Ugy véli, hogy a két iskola között a tanulókért komoly vetélkedés fog indulni. Az internátus létrehozása segitené az iskolát abban, hogy a tanulók száma ne csökkenjen. /665/

Az egyháztanács foglalkozik is a kérdéssel, azonban anyagi okok miatt nem tudják létrehozni. Megnyitására csak 1942. szeptemberében kerülhetett sor. Szathmáry Sándorné Pethő Julianna Apponyi téri házáat /Gagarin tér - óvoda/ az iskolára hagyta, internátus céljára. A berendezésre 10.000 P-t is biztosított. Ezen adományból rendezik be a leányotthont 1942. nyarán. /666/ Két nagyobb méretű szobából hálótermeket, egy helyiségből tanulószobát alakítottak ki. A melléképületben helyezték el a konyhát és az ebédlőt. Az első tanévben 25 tanulót vettek fel. Bővitéssel 30-35 tanuló befogadására kívánják alkalmassá tenni a leányotthont. Az intézet szerves kapcsolatban működik a Ref. Polgári Leányiskolával, annak igazgatónője irányítja az internátust is. A vezető tanár - Kisari Mária - munkáját az első tanévben Varga Olga és Szabó Jusztiina tanárnők segítették. /667/ A debreceni református diakonisszaképző intézet által 1943-tól delegált diakonisszák is segítik az intézeti munkát. /668/

- 665. Református Polgári Leányiskola Értesítője 1922-23.
- 666. Református Polgári Leányiskola Évkönyve 1941-42.
- 667. Református Polgári Leányiskola Évkönyve 1942-43.
- 668. Református Polgári Leányiskola iratai 20/1944.

Az egyháztanács az internátust a tanyán lakó, illetve bejáró tanulók számára nyitotta meg, lehetőséget adva más vallásuaknak, illetve a kereskedelmi szaktanfolyamra járóknak is a felvételre. A tanulók döntő többsége az 1941-ben visszacsatolt bácskai területről került ki. /669/

Az egyházkerület tanügyi előadója az egyházkerületi közgyűlésnek készített jelentésében arról adott számot, hogy "a bentlakó tanulók számának emelkedése miatt az iskola épületében kellett tantermet lakószobává alakítani". Bár az állami hatóságok ezt kifogásolták, de megszüntetését nem rendelték el, ugyanis "a VKM a bácskai tanulók kiskunhalasi tanítását segíyezi, s ezzel a visszacsatoltaknak e régi iskolájukba való visszatérését segíti". /670/

Az egyházi és állami iskolai hatóságok több ízben meglátogatták az internátust, ellenőrizték annak munkáját. Torma Gábor nagykőrösi ref. polg. iskolai igazgató, egyházkerületi tanfelügyelő tapasztalatait így összegezte: "Az intézet a kiskunhalasi egyház legújabb fakadó virág-szála. Az iskolában ez a kicsiny sereg lesz az, amely minden szépet, jót és nemeset állandóan terjeszt az iskolában, templomban, városban; a helyes tiszta közszellem megteremtőjévé és állandó táplálójává válik. A halasi eklézsia életében talán az a mustármag lesz ez a diákotthon, amely régi dicsőségére eszmélteti, Istennek tetsző, el nem fáradó jövőjére serkenti; végül mindannyiunkat, kik magyarok és reformátusok vagyunk arra int, buzdit felejtethetetlenül, hogy tanítványokká tegyünk minden népeket, de mégis mialóbb a

669. Tantestületi jegyzőkönyv 1942. június 24.

670. Református Polg. Leányiskola iratai 70/1944.

Vaskapuig és Fiuméig lakó népeket, hogy megszűnjék Kiskunhalasnak, mint végvárnak a szerepe, és adja át ebbéli őrző szolgálatát az ezeréves végeken élő, hisszük, hogy megsokasodó testvéreinknek. A tanulóotthon ragyog a tisztaságtól, lakói bibliások, vidámak, egészségesek: a holnap magyar anyái. Méltó ez az intézmény arra, hogy az egyház különös szeretetébe, áldozatos ölelő karjaiba vegye." /671/

A tankerületi főigazgató megbízásából Bolyos István tanügyi tanácsos látogatta meg a leányotthont 1943. novemberében. Örvendetesnek tartotta, hogy a bővítést elvégezték és így 40 leány elhelyezésére nyílt lehetőség. Az intézet munkáját jónak tartotta. /672/

1944. májusában a Központi Statisztikai Hivatal néhány részlegét és 60 dolgozóját Kiskunhalasra telepítették. Elhelyezésükre, étkeztetésükre a hatóság a Leányotthont lefoglalta. Ezt a püspök is tudomásul vette. /673/ Átvették az intézet konyhájának teljes felszerelését is. Az igazgatótanács úgy foglalt állást, hogy mindent megtesz annak érdekében, hogy az 1944-45. tanév elejére az épületben újból be lehessen indítani a leányotthont. /674/

1944. augusztusában a Statisztikai Hivatal újabb részlegeit helyezték Kiskunhalasra. Az internátus ebédlője kicsinek bizonyult, ezért kiköltöztek onnan, visszaadták felszerelését is. /675/

A leányotthonnak alakulása évében - az 1942-43. tanévben - 23 lakója volt. Közülük 19-en a Ref. Polgári Leányiskola, 4-en a kereskedelmi szaktanfolyam tanulói. Kettő kivétellel református vallásuk. /676/

- 671. Iskolalátogatási jegyzőkönyv 1943. ápr. 6.
- 672. Iskolalátogatási jegyzőkönyv 1943. nov. 22-23.
- 673. Ref. Polgári Leányiskola iratai 105/1944.
- 674. Ref. Polgári Leányiskola iratai
- 675. Ref. Polgári Leányiskola iratai 202/1944.
- 676. Ref. Polgári Leányiskola Évkönyve 1942-43.

Az 1943-44. tanévben a létszám emelkedett. A tanév indításakor 37 növendéket helyeztek el. A tanév végére a létszám 33-ra csökkent. Közülük 21 a református vallásu. /677/

A háborús események miatt 1944. őszén a bácskai tanulók lakhelyükön maradtak. Emiatt az internátus csak 10 fővel indult be, a város felszabadulását követően 15-re emelkedett a létszám. /678/

1945-46-ban az év eleji 13 fős létszám tanév közben 15-re emelkedett. /679/

Működésének utolsó évében, az 1946-47. tanévben, a leányotthonnak 14 lakója volt. /680/

Az elhelyezésért, ellátásért a tanulók tandíjat fizettek. A felszabadulásig 10 hónapra 1.000 P tandíjat és 60 P mellékdíjat kellett fizetni. Az 1942-43. tanévben 27-en teljes, 6-an kedvezményes díjat fizettek. /681/

A felszabadulást követően - a fokozódó infláció miatt - a fizetendő díjat természetben kellett teljesíteni,

Havonta: 1 kg zsír, 1/4 liter olaj, 10 kg egységes liszt, 5 kg fehér liszt, 8 kg füstölt hús, 20 tojás, 15 kg buggya, 0,5 kg szilvalekvár, 3/4 kg méz, 1 kg só, 20 dkg paprika, 1/4 kg szappan.

Egész tanulmányi időre: 6 kg tarhonya, 3 kg lebbencs, 2 kg mák, 10 kg bab, 10 liter befőttparadicsom, 2 kg dió, 1 pár hizott kacsa, 1 pár tyúk, 5 kg elálló alma, 10 kg gyümölcs, 50 kg kukorica, 4 kg borsó, vagy lencse. /682/

677. Ref. Polgári Leányiskola iratai 218/1944.

678. Ref. Polgári Leányiskola iratai 219/1944.

679. Ref. Polgári Leányiskola iratai 82/1946.

680. Ref. Polgári Leányiskola Évkönyve 1946-47.

681. Ref. Polgári Leányiskola iratai 218/1944.

682. Ref. Polgári Leányiskola iratai 68/1943.

Az intézet részletes szervezeti szabályzatát 1946-ban készítették el. Ennek részét képezi a házirend, amely szó szerint a következőket tartalmazta: /683/

I. Napirend

Felkelés reggel 1/2 7 órakor. Imádkozás. 5 perces torna. Öltözködés. 7 óra után 10 perccel ruha-és tisztasági vizsgálat. 1/4 8-tól 1/2 8-ig lecke átvétel. 1/2 8-kor reggeli. Készülődés az iskolába. 3/4 8-kor indulás. 10 órai szünetben a magukkal vitt tízórai elfogyasztása.

A tanítás befejezésével a soros tanárral, vagy nevelővel az intézetbe jönnek a tanulók. Itthon a könyvek, táskák elrakása. Fésülködés, kézmosás, 1/2 2-kor ebéd. Utána játék, séta. Tanszerek vásárlása hetenként kétszer. Délután 4 óráig szabad foglalkozás /harisnya javítás, kézimunkázás, rajzolás/. 4 órakor oszonna. 1/2 5-től 1/2 7-ig tanulási idő. 1/2 7-kor lecke felmondás. 7 órakor vacsora. 1/2 8-tól 8-ig játék, olvasás. 8 órakor mosdás, fésülködés, ima. 1/2 10-kor lámpa oltás. Minden ebéd után közös áhitat, hetenként kétszer a növendékek ebéd után külön-külön csendeséget tartanak.

II. Rendtartási szabályok

A/ Általános tudnivalók

1. Az intézetbe felvett tanulók az intézet Rendtartásának kötelesek magukat alávetni, az alól a szülei, vagy azok helyettesei sem menthetik fel.

683. Ref. Polgári Leányiskola iratai 31/1946.

2. A növendékek az internátus igazgatójának, felügyelőjének, tanárainak tisztelettel tartoznak, az alkalmazottak iránt udvariasak legyenek.

3. A növendékek szeressék és becsüljék egymást. Lássák meg egymásban a szépet. Óvakodjanak a megtorlástól, panaszukat mondják el a soros felügyelőnek.

4. A növendékek kötelesek a hálótermeket, a tanulószobát, az ebédkőt a legnagyobb rendben tartani.

5. Minden növendék köteles könyveire, füzetekre, minden holmijára a nevét, ruháiba az internátusi számot olvashatóan ráírni, illetőleg belevarrni. Ellenkező esetben az internátus az elveszett dolgokért felelősséget nem vállal.

6. Semmiféle ékszer az intézetben viselni nem szabad, a fülbevalókért nem vállalunk felelősséget.

7. Egymástól pénzt kölcsönkérni nem szabad. Minden növendék pontos számadást vezet kiadásairól és ezt minden hónap végén a vezető tanár átnézése után elküldi szüleinek. Az internátusban a tankönyveken és ifjusági könyvtári olvasmányokon kívül semmiféle könyvet behozni nem szabad.

8. Valamely tárgy elvesztését mindjárt jelenteni kell a soros felügyelőnek.

9. Minden növendéknek fiókja van, ahova a tanulás után gondosan berakja könyveit, füzeteit.

10. Minden növendéknek szekrénye van, ennek rendben tartása az ő kötelessége. Szekrényét a felügyelők ellenőrzés végett bármikor megnézhetik.

11. Tintatartót, tanszereket egyik helyiségből a másikba átvinni nem szabad.

12. A bejáró növendékekkel, vagy háztartási alkalmazottal levelet kiküldeni, vagy címükre küldetni, velük vásárlást elintéztetni szigorúan tilos.

13. Az intézet növendékeinek mindig tisztának és rendeznek kell elnni, szaka dt és pecsétes ruhát nem vehet fel. Kisebb szakadásokat a gyermekek javít ki. Nagyobbakat a karácsonyi és húsvéti szünetben a szülők.

14. Az internátus egyetlen helységében sem szabad papír darabokat vagy gyümölcsbőrt eldobni. Ezeket a papírdarabokat a papírkosárba kell tenni.

15. A növendékek mindig illedelmesen kötelesek magukat viselni, találkozáskor a tanárokat, nevelőket, az internátus vendégeit tiszteletteljesen köszönteni.

16. Az intézetben tilos minden lármá és hangos beszég. A növendékek mindig csendben járnak, a két épület között nem szaladnak.

17. Az internátus helységeinek, butorainak befirkálása, rongálása tilos. Ha a rongálás nem szándékos akkor a tettes a kárt megtéríti. Ha szándékos a cselekedete, akkor a kár megtérítésén kívül fegyelmi büntetést kap. Ha tette nem lehet kinyomozni, akkor a kárt azok térítik meg, akik abban a teremben vannak.

18. Ha az iskolában valamelyik tanítási óra elmarad a tanulók jelentik ezt az iskolában napos tanárnak, aki osztályt jelöl ki számukra. Itt az internátusba menésig tartózkodhatnak. Ilyenkor kézimunkázással, vagy írásbeli feladataiknak végzésével foglalják el magukat. Az iskola épületét elhagynak nem szabad.

B./ Az internátusból való kimenetel

1. A növendékek minden hónap 2. és 4. vasárnapján kimehetnek. Elkerülhetetlen esetekben hazautazhatnak. A városba csak olyan rokonhoz vagy ismerőshöz mehetnek ki, akiknek címét és nevét a szülők előzetesen az internátusi felügyelőnél bejelentették. A kimenetel az istentisztelet után kezdődik. A növendékek felnőtt kísérel mehetnek ki az intézetből. Csak olyan családhoz mehetnek ki, ahol 6 hét óta ragályos megbetegedés nem fordult elő. Kimenetel előtt a növendékek gondosan felöltözve a kísérel együtt jelentkeznek a soros felügyelőnél, hazatérésakor ugyan így.

2. A kimaradás ideje délután 6 óráig tart. Éjjelre kimaradni a növendékeknek csak rendkívüli esetben lehet, kizárólag szülői felügyelettel.

3. A kitűzött időre vissza nem térő növendék elveszti a következő alkalommal kimeneteli jogát. A helytelen internátusi viselkedés vagy az iskolai kötelességek elmulasztása miatt az igazgatóság a kimenetelt hosszabb időre is megvonhatja.

4. Ha a növendék valamelyik iskolatársához kap meghívást, akkor a bejáró felnőtt hozzátartozói közül kell valakinek a gyermekért jönni.

5. Hosszabb szünetekre hazamennek a növendékek. Köteles minden növendék a szünidő utolsó napján visszatérni az intézetbe. A szünidőről visszatérő növendéknek orvosi bizonyítványt kell hozni, hogy ragályos betegség terjesztését nem hozta magával.

6. Karácsonyi és húsvéti szünetben csak azok a növendékek maradhatnak az internátusban, akiknek ezt szüleik írásban kérik. A szünetre az igazgatótanács által meghatározott különdíjat kell fizetni.

C./ Látogatók fogadása

1. A növendékek vasárnap délután 1/2 4-től 6-ig

fogadhatják látogatóikat. Csak a szülők és rokonok látogathatják őket, az ismerősök látogatását a szülőknek előzetesen be kell jelenteni az internátusi felügyelőnél.

2. A látogatót a hálótermekbe, ebédlőbe csak a felügyelő engedelmével lehet bevezetni.

3. A növendékek az irodába is a fogadószobában is gondosan öltözködve jelenjenek meg.

4. A vidékről és tanyáról érkező szülők ellátogathatnak az internátusba, ilyenkor a soros felügyelőtől kapnak engedélyt a látogatásra. A tanítási idő kezdetével azonban el kell hagyniok az internátust. Az internátusban / a vendégszobában / alhatnak a szülők, de ilyen esetekben az igazgatótanács által megállapított díjat fizetik.

5. Az internátus növendékei olyan látogatókat, akik nincsenek bejelentve nem fogadhatnak.

D. § Tanulási idő

1. A növendék minden délután 1/2 5 - 1/2 7-ig tanulnak.

2. A tanulási időben csak az iskolai tanulnivalókkal foglalkozhatnak. Halkan tanulhatnak, mert a hangos tanulással egymást zavarják.

3. A házi feladatokat egymástól leírni, vagy nagyobbakkal megúsináltatni nem szabad, aki így tesz az magát csalja meg.

4. A napos felügyelő útmutatást ad a feladat elkészítéséhez és a leckét 1/2 7 órakor kikérdezi.

5. A tanulóhelységet engedély nélkül elhagyni nem szabad.

6. A tanulás befejezésével a növendékek könyveiket táskájukba teszik, fiókjukat és a tanulóhelységet rendszerben hagyják.

E./ Zeneórák

1. A zene és gyakorló órákat köteles a növendék pontosan betartani, a zongorát a növendék az óra után rendesen lecsukja.

2. Ha az óra esetleg elmarad, akkor a növendék ehelyett gyakorló órát tart.

3. A növendékek minden kottára alá írják nevüket.

4. A gyakorló óra eltelte után köteles a növendék az utána következőnek jelenteni. A zongoragyakorlókat kicseréni nem szabad.

5. Csak az zongorázók, aki zongorázni tanul. A zongorát hozzá nem értő kezek rongálják.

F./ Séta

1. A bentlakók naponként sétálnak, ezekről csak fontos okból maradhatnak el.

2. A növendékek egyenruhában, kabáttal, kalappal mennek sétára. Ruhájuk cipőjük tiszta legyen.

3. A sétán csendesesen beszélnek, de csak a mellettük lévővel, ismerőssel, rokonnal nem állhatnak meg sétaközben beszélni.

4. Séta után minden holmijuk rendesen a szekrénybe teszik.

G. Étkezés

1. A növendékek minden étkezés előtt kötelesek megfésülködni, kezet mosni. Minden étkezéskor megvárják míg valamennyien együtt vannak, csak azután ülnek le. Az étkezés imával kezdődik és végződik.

2. Az étkezésből csendesesen állnak fel, kezet és szájat mosnak.

3. Minden asztalfőn soros felügyelő ül, aki a növendékekkel együtt étkezik. A növendékek várnak addig az étkezéssel míg a felügyelő megérkezik.

4. Izlésesen, illedelmesen kell minden növendéknek étkezni. Étkezés közben a hangos beszég, a távolulóval való társalgás tilos.

5. Az ételekben válogatni, megjegyzéseket mondani a jóneveléssel ellenkezik. Az ebédlőből ételt a folyosóra vagy a hálótermekbe felvinni tilos. A kenyeret el kell fogyasztani az asztalnál, eldobni vagy eldugni szigorúan tilos.

6. Édességet az intézetbe hozni csak kisebb mennyiségben szabad. A hazulról kapott csomagokat külön erre kijelölt helyen a legnagyobb rendben kell tartani és tartalmát csak az ebédlőben szabad elfogyasztani. Éjelmet a szekrényben vagy a fiókban tartani tilos, ha valaki nagyobb csomagotkap szüleitől azt megosztja társaival.

H./ Levélírás

1. A növendékek vasárnap délután kimenőkor istentisztelet előtt levelet irnak szüleiknek, akkor is, ha helybeli gyermekek, igyekezzenek tartalmas és ügyesen szerkesztett levelet írni.

2. A levelekre a növendékek ragasztanak bélyeget és csak az internátus vezető tanár tudtával küldhető ki.

3. Szüleiknek minden vasárnap irnak, rokonaiknak bárátnőiknek havonta. Hétközben rendkívüli okból írhatnak szüleiknek, de ehhez engedélyt kell kérni.

J./ Hálótermek

1. A felkelés csengőszóra történik, együttes ima után 5 perces tornam ágy szétrakás, öltözködés.

2. Minden növendéknek a hálóteremben és a mosdóban használt holmiját a helyére kell tenni, a mosdóját rendbehozni.

3. Az ágyát minden növendék beveti, hetenként egyszer nagyobb szellőztetéssel szétrakja.

4. a hálóban halkán szabad beszélni, napközben a hálótermekben tartózkodni nem szabad.

5. A háótermekben való felmenetel után azonnal hozzá kell fogni a vetkőzéshez.

6. A kisebb növendékek, akiknek nagy a hajuk és nem tudnak egyedül fésülni a nevelő vagy erre beosztott nagyobb leány fésüli a hajukat. A haját nem szabad eldobni, a fésűt az ágyra tenni, Fésülni a fürdőszobában kell.

7. A növendékek este is mosakodnak. Minden este meleg vizet kapnak, amiből a mosdóhetes felügyeletével használnak. A fogak, a lábak tisztántartására ügyelni kell.

8. Tintát, könyveket a hálótermekbe vinni tilos. Az ágyban senki sem olvashat.

9. A lámpa eloltása után beszélni nem szabad.

10. A növendékek minden héten kétszer fehérneműt váltanak. A szennyest névvel és számmal ellátott szennyeszsákba teszik.

11. Az internátusban minden növendéknek kötenyt kell viselni.

12. A növendékek hetenként egyszer fürdenek. A fürdést a házvezető intézi a soros napos felügyeletével. Erre a célra mindenkinek fürdőlepedője legyen.

K./ Hetességek

1. A háziasság és a gyakorlat szempontjából a növendékek az asztalnál heteskednek. Vasárnap és szünetsnapokon a nagyobbak a konyhán segítenek.

2. Minden asztalnál két növendék heteskedik. Ezek gondoskodnak a terítéstről, viztöltésről, asztalkendők szétosztásáról, tányérváltásról, az ételt az asztalra teszik. Ebéd után elmosás a poharakat, a tányérokat, tálakat, evőeszközöket eltörlik. A főhetesnek engedelmeskednek.

L./ Vasár- és ünnepnapok

1. A hón ap minden második és negyedik vasárnapja kimenő. Az internátus minden növendékének vasárnap délelőtti templomba kell menni, ezalól csak fontos egészségügyi okokból menthető fel.

2. Istentisztelet után a tanulók levelet írnak vagy olvasnak. Tanulásukat szombaton délután végzik el.

3. Tizenkét órákor ebéd, kettőtől háromig séta.

4. 1/2 4-től 6-ig látogatási idő, 4 órákor ózsonna. Ózsonna után, akinek nincsen látogatója az társasjátékkal, olvasással, zongorázással tölti idejét.

M./ Betegszoba

1. Az internátusnak külön orvosa van, aki a bentlakókat gyógykezeli és az internátus egészségügyére felügyel. Más orvos kezelését a szülők csak az internátusi orvossal történt megbeszélés alapján kérhetik.

2. Az orvos rendelkezéseit minden növendék köteles pontosan követni és az ápolónőnek szótfogadni.

3. A betegszobába könyvet, kézimunkát, játékot bevinni csak az orvos engedélyével és az internátusi felügyelő tudtával szabad.

4. A betegszobába a betegeken és az ápolónőn kívül senki sem mehet be. Egészséges növendékek a betegszobába nem léphetnek. A szülők az internátusi felügyelő előzetes engedelmével mehetnek be - rövid időre.

5. A betegszobából levelet kiküldeni csak az internátusi felügyelő tanár engedelmével lehet. Az internátusi felügyelő a gyermek megbetegedéséről, sürgős esetekben kórházba szállításáról a szülőket azonnal értesíti.

N./ Büntetések

1. A szabályok ellen vétő növendékek, ha kisebb vétséget követ el a felügyelő figyelmeztetéssel, dorgálással,

int. Nagyobb vétségek az internátusi felügyelőhöz kerülnek, aki szükség esetén a büntetésről a szülőket is értesíti. Súlyos hibát elkövetett növendék sorsáról a tanári testület és az igazgatótanács határoz. Esetleg eltávolítását ajánlja, vagy az intézetből kizárja. Ilyen esetekben a internátus vezetője azonnal értesíti a szülőket.

III. Utmutató

a kiskunhalasi református polgári leányiskola Szathmáryné Pethő Julianna leányintézet növendékeinek.

1. Internátusunk az Egyház, tehát az Isten tulajdona. Így benne Ő és Ő uralkodik. Ezért minden bentlakó Egyházunk iránt a legnagyobb hűséggel és csodálattal viseltessék. Saját hitének parancsait teljesítse és tartsa tiszteletben a más felekezethez tartozókat.
2. Minden növendéknek lelkiismeretesen kell elvégezni munkáját, mert jó magyar ember csak az lehet, aki megtenul, tud és szeret dolgozni.
3. A növendékek az internátusban mint otthonban élnek, tehát összetartoznak, egymásért felelősek. Segítség ezért egymást jóindulattal, felebaráti szeretettel.
4. A tanároknak és nevelőknek minden növendék tisztelettel és szeretettel tartozik. Ezt adja fáradságukért és gondoskodásukért.
5. Becsülje és szeresse minden növendék az intézetet. Mutassa meg ezt azzal, hogy kiméli az intézet épületét, butorzatait, mindent ami az intézet tulajdona. Ügyeljen minden gyermek a rendre és tisztaságra. A környezet, amiben élünk a jellemünk tükré.
6. A bentlakók egymást testvérként szeressék. Csak azt mindjék egymásnak, egymásról, amit el mernének mondani az édesanyjuknak, nevelőiknek is. Ne bántsák egymást, ha valaki vétett a másik ellen tegye jóvá,

ne csak szóval, hanem cselekedeteivel is. Haragot tartani keresztyén embernek nem szabad. A harag a lélek békéjét zavarja meg. Váljon itt életté minden bentlakóban, hogy élete legtisztább öröme másoknak szolgálni. A nőt erre rendelte az Isten. Ennek a világnak a képét az örömmel szolgáló nők teszik széppé. Éljenek ezért legnagyobb hatalmukkal: a szeretettel. Ez az egyetlen el nem múló világhatalom.

7. Senki ne tegyen olyant, amiről nem szeretné, ha szülei vagy tanárai megtudnák. Gondoljon arra, hogy titokban tartani semmit nem lehet. Ha vétett ne titkolja el, bűnbánólag vallja be,

8. Minden növendékünknek legyen ismertetője majd az életben is a Krisztusban vetett mély hit, iskolánkban szerzett műveltség, az élet emelt fővel való hordozása.

VIII. F Ü G G E L É K

1. A felhasznált irodalom jegyzéke

- 1./ Győri Vilmos: A polgári iskola gondolatának kialakulása 1868-ig
/Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület kiadása
Stephaneum Nyomda és Kiadó Rt. 1929./
- 2./ Sághegyi Lajos dr.: A magyar polgári iskola hatvan-
éves múltja
/Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület kiadása
Franklin Társulat Nyomdája 1929./
- 3./ Dr. Simon Gyula: A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története /Tankönyvkiadó 1979./
- 4./ Jóboru Magda: Köznevelés a Horthy-korszakban /Alsó-
és középfokú oktatás/ Kossuth Kiadó 1972./
- 5./ Sárközi István: Az ellenforradalmi rendszer népiskola-politikája Magyarországon /1919. aug. - 1944./
- 6./ Nagyné Szegvári Katalin: A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban /1777 - 1918./
- 7./ Schwarcz Etelka: Nőnevelés és oktatás a XIX. században Magyarországon
/A Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Pedagógiai Szemináriuma és Pszichológiai Intézete kiadása 1938./
- 8./ Waldapfel József: Magyar irodalom a felvilágosodás korában /Akadémiai Kiadó 1963./
- 9./ Kossuth Lajos válogatott munkái /Remekírók sorozat/

- 10./ Dr. Schack Béla és Dr. Vincze Frigyes: A kereskedelmi
oktatásügy fejlődése és mai állapota Magyarországon
/Franklin Társulat Nyomdája Bp. 1930./
- 11./ Az elemi népoktatás enciklopédiája I - II - III. kö-
tet Szerk. Kőrösi Henrik és Szabó László
/Bp. Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és
Könyvnyomda 1911 - 1915./
- 12./ Tanügyi Kalauz polgári iskolák részére /Utasítások
és rendeletek gyűjteménye/
/Wizner és Dávid Nyomdája Máramarossziget 1911./
- 13./ Az élet iskolája /Szerk. Szenes Adolf/
/Thália Kultúra kő- és könyvnyomda Budapest 1928./
- 14./ Magyar Közigazgatási Törvények, Közoktatás, Művészet
/Grill-féle kiadás/ Budapest 1910.
/Grill Károly Kiadóvállalata. Szerk. Dr. Térfi Gyula/
- 15./ Imre Sándor: A nőnevelés szervezése /Külön nyomat
1925./ /Dunántúl R.T. nyomás Pécs/
- 16./ Imre Sándor: A magyar nevelés körvonalai /Tizenkét
dolgozat/
/Stark Ferenc kiadása Budapest 1920./
- 17./ Lakatos Vince: Mécsvilágnál
/Tankönyvkiadó, Budapest, 1979./
- 18./ Dr. Gesztelyi Nagy László: Magyar tanya
/Kalocsa, Árpád R.T. Könyvnyomda 1928./
- 19./ Kiskunhalas helytörténeti monográfia I.
Szerk. Janó Ákos
/Kiadta: Kiskunhalas Városi Tanács V.B. 1965.
Bács-Kiskun megyei Nyomda Vállalat Kecskemét/

- 20./ Nagy Szeder István: Kiskun-Halas Város Története
Oklevéltárral I. rész
/Kiskunhalas Helyi Értesítője Lapvállalat Nyomdája
1926./
- 21./ Nagy Szeder István: Kiskun-Halas Város Egyházainak,
Iskoláinak és Közművelődésének Története
/Kiskunhalas Helyi Értesítője Lapvállalat Nyomdája
1936./
- 22./ A magyarországi református egyház törvényei 1904.
/A magyarországi ref. egyház hivatalos kiadványa
Debrecen szabad királyi város Könyvnyomda Váll. 1906./
- 23./ A magyarországi református egyház törvényei 1928.
/A magyarországi ref. egyház hivatalos kiadványa
Bp. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai E.T. nyomása
1933./
- 24./ Utasítás a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935.
VI. törvénycikk végrehajtására
/Kiadta a m. kir. vallás- és közoktatásügyi Minisz-
ter 1940. évi január 27-én kelt rendeletével/
- 25./ A magyarországi református polgári fiu- és leányis-
kolák Rendtartási Szabályzata
/Kiadta a ref. egyetemes konvent az 1931. évi április
hó 17-én 332-1931. sz. alatt hozott határozatával
Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai R.T. Bp. 1931./
- 26./ A magyarországi református polgári iskolák rendtar-
tása
/Megállapította és az 1941/42. tanévvel életbe lép-
tette az Egyetemes Konvent 1941. évi május hó 6-8-án
332/1941. sz. alatt hozott határozatával
Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai R.T. Bp. 1941./

- 27./ Rendtartás a polgári iskolák számára
/Kiadta a m. kis. vallás- és közoktatásügyi miniszter
1940. évi január 27-én kelt rendeletével
Királyi Magyar Egyetemi Nyomda/
- 28./ Polgármesteri jelentés Kis-Kun-Halas rendezett tanácsú város közigazgatási és közigazgatási viszonyairól és pénztári állásáról az 1882-ik évben. /Váry-Szabó István/
/Halas, 1883. Práger Ferenc nyomása/
- 29./ Kiskunhalas város Utmutató- és Cimtára
Összeállította és kiadta Karnes Ágoston 1927.
Nyomatott Schwarcz Jenő könyvnyomdájában, Szegeden
- 30./ Proletártavas /A Magyar Szocialista Munkáspárt Bács-Kiskun megyei Bizottsága kiadása Kecskemét 1969.
Tanulmánykötet
Szabó Miklós: Az 1919-es proletárdiktatura és előzményei Kiskunhalason
- 31./ Dr. Fekete Imre: Kiskunhalas megyei város 1930. évi közigazgatási életéről /polgármesteri jelentések/
/Kiskunhalas Helyi Értesítője Lapváll. Nyomdája 1931./
- 32./ Dr. Fekete Imre: Kiskunhalas megyei város 1931-34.évi közigazgatási életéről /polgármesteri jelentések/
/Kiskunhalas Helyi Értesítője Lapváll. Nyomdája 1935./

2. Forrásanyag

- 1./ A kiskunhalasi Református Egyházközség egyháztanácsának /presbitérium/ jegyzőkönyvei 1870 - 1945.
/Kiskunhalasi Ref. Egyházközség könyvtára/
- 2./ A kiskunhalasi Református Polgári Leányiskola tantesületének jegyzőkönyvei /tantesületi, módszeres, nevelési értekezletek/ 1904 - 1942.
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 3./ A Református Polgári Leányiskola igazgatótanácsának jegyzőkönyvei 1922 - 1933.
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 4./ A Református Polgári Leányiskola iratai 1929 - 1948./
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 5./ A kiskunhalasi Ref. Polgári Leányiskolánál végzett egyházi és állami felügyeleti, ellenőrzési jegyzőkönyvek, jelentések 1921 - 1944.
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 6./ A női kereskedelmi szaktanfolyam iratai, jegyzőkönyvei 1923 - 1939.
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 7./ A kiskunhalasi Református Polgári Leányiskola értesítői, évkönyvei 1909-10-1946-47.
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 8./ A kiskunhalasi Római Katolikus Polgári Leányiskola értesítői, évkönyvei 1922-23 - 1943-44. /Hiányos/
/Városi és Járási Könyvtár Kiskunhalas/

- 9./ A kiskunhalasi Állami Polgári Fiúiskola értesítői,
évkönyvei 1926-27 - 1944-45.
/Városi és Járási Könyvtár Kiskunhalas/
- 10./ Róna Gábor külterületi elemi iskolai igazgató, tan-
felügyelő /1930-48./ visszaemlékezései /kézirat, 16
oldal/: Városunk művelődési állapota a felszabadu-
lásig
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 11./ Szalay Zsigmond községi, majd állami elemi iskolai
igazgató-tanító /1885-1912/ személyes iratanyaga
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola irattára/
- 12./ Nemzeti Nénevelés c. folyóirat 1911-18-ig.
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola könyvtára/
- 13./ Hivatalos Közlöny 1910 - 1945-ig
/A kiskunhalasi Felsővárosi Általános Iskola könyvtára/
- 14./ Kiskunhalas sajtó anyaga 1882 - 1948-ig /Hiányos/
/Városi és Járási Könyvtár Kiskunhalas/

15-65/1982.

bksz.

Tárgy: Gszelmann Ádám

doktori szigorlata.

Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Serfőző Lajos elvtársnak
tszv. egyetemi tanár

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Gszelmann Ádám: A kiskunhalasi református polgári leány-
iskola története

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni
szíveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szíves figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a birálat elkészítése után szíveskedjék átadni
tanszéke könyvtárasának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1982. dec. 23.



Josif Lajos

dékán

A kiadmány hiteles:

Dr. Serfőző Lajos
főelőadó

Kapták: Dr. Gaál Endre elvtársnak egy. docens

Dr. Serfőző Lajos tszv. egyetemi tanár biráló